

PhD-ÉRTEKEZÉS

Udvarvölgyi Zsolt

**MESKÓ ZOLTÁN:
EGY POLITIKUSI PÁLYAKÉP**

**Témavezető:
Dr. Fazekas Csaba egyetemi docens**

**MISKOLCI EGYETEM
BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KAR
IRODALOMTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA
A doktori iskola vezetője: Dr. Kemény Gábor egyetemi tanár
MISKOLC, 2008**

Bevezetés

Meskó Zoltán (1883-1959) a két világháború közötti magyar politikatörténet sajátos életutat befutó alakja volt. Katonatisztként kezdte pályafutását, amelyet 1917-ben politikusként folytatott 1944-ig. Rövid ideig több államtitkári funkciót is betöltött (kisgazdaügyi, földművelésügyi, ill. belügyi), majd 1920-ban a Kisgazdapárt megszervezésében volt kiemelkedő szerepe. A húszas években kisgazdapárti, majd egységes párti képviselőként a Parlament falai között és egyéb fórumokon is aktív politikai és közéleti tevékenységet folytatott. Csipkelődő, élcelődő megjegyzései, anekdotázásai könyv formájában is megjelentek, amely értekezésem első részének egyik forrása.¹ A kötetből egy mikszáthi figura, egy aktív és befolyásos, ugyanakkor szórakoztató és mindenből tréfát űző politikus képe bontakozik ki.

A harmincas években egyre inkább antiszemitává vált, szónoklataiban és interpellációiban is radikalizálódott és a magyar nyilas mozgalom egyik előfutáraként lépett fel. 1932. június 16-án a Parlament falai között jelentette be a *Nemzeti Szocialista Földműves és Munkáspárt* megalakulását. Értekezésem második részében az elsődleges (képviselőházi naplók, szélsőjobboldali pártajtó) és könyvészeti forrásokat feldolgozva bemutatom Meskó parlamenti felszólalásait, a párt szervezésének folyamatát, ill. kitekintő jelleggel más, konkurens mozgalmak és pártok (fasiszta, nemzeti, nemzeti szocialista) történetét is.²

Érdeemes továbbá megvizsgálni, hogy a korszak közszereplői naplóikban hogyan reflektáltak az egykor jobb napokat is látott Meskó fokozatos radikalizálódására, illetve marginalizálódására.³ Bár a magyar szélsőjobboldali pártokról, különösen a nyilasokról

¹ Meskó Zoltán vidám históriái. Elmondja a T. Ház folyosóján. Összegejtötte: Vidor Gyula. Budapest, Légrády, 1925.

² Udvarvölgyi Zsolt: Fejezetek a magyar szélsőjobboldal korai történetéből: fasiszták, kékingesek és a Meskó-párt. in: www.mek.oszk.hu/02100/02105/index.phtml

³ Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1918-1945. Sajtó alá rendezte: Perneki Mihály. Budapest, Kossuth, 1983.

számtalan könyv és tanulmány látott napvilágot, Meskóval történeti irodalmunk alig foglalkozott. Részletes feldolgozás is a konkurens mozgalomról, a Böszörmény Zoltán által vezetett Kaszáskeresztésekről készült. Információim szerint a Meskóhoz kapcsolódó kiadványokat még nem dolgozták fel korábban, sőt jóformán ismeretlenek még a témával foglalkozó történészek számára is. Úgy hiszem, hogy Meskó Zoltán atipikus figurájának, életének és politikusi pályájának a bemutatása a rendelkezésemre álló történeti és irodalmi források, ill. a fiai, Meskó Lajos és ifj. Dr. Meskó Zoltán memoárjainak a feldolgozásával megvalósítható volt a PhD értekezésemben.

1933. január 30-án Hindenburg elnök Adolf Hitlert, a náci párt vezetőjét Németország kancellárjává nevezte ki. A Führer hatalomra jutása lendületet adott a hazai fasiszta és nemzeti szocialista pártok és mozgalmak politizálásának is. Ez fokozódott az által, hogy a Reichstag felgyújtása után megtartott németországi parlamenti választásokon, 1933. március 5-én az NSDAP 44 százalékot szerzett. A III. Birodalommal új és vészterhes korszak köszöntött be Európában.

Magyarországon a harmincas évek kezdetén alakultak meg az első számottevő nemzeti szocialista pártocskák. Ezt megelőzően csak teljesen jelentéktelen kezdeményezések bukkantak fel (fasiszta pártok, nemzeti pártok). A Parlamentben elsőként Meskó Zoltán képviselőt „mételyezte meg a barna kór.” Ezért értekezésemben felvázolom - a fasiszta pártok, a „kékinges” mozgalom történetét követően -, Meskónak és pártjának szerepét a magyar politikai életben. Azt bizonyítandóan, hogy az „ordas eszmék” a valaha tekintélyes, egykor jobb napokat látott politikus fejében mennyire sematikus és demagóg rendszerré álltak össze, számos esetben szöveghűen idézem a parlamenti felszólalásokat és újságcikkeket.

Dolgozatom végén, függelékként publikálom Meskó Zoltán két fiának, ifj. Dr. Meskó Zoltánnak és Meskó Lajosnak a visszaemlékezéseit, feljegyzéseit. Disszertációm készítése folytán ismételtelen kapcsolatba léptem Meskó Zsolt úrral, Meskó Zoltán dédunokájával. Ő juttatta el számomra ezeket a forrásértékű, izgalmas és sok részletre fényt derítő dokumentumokat. Ezúton szeretném köszönetemet kifejezni a Meskó családnak az általuk

Gömbös Gyula hatalomra kerülése és kormányzása 1932-1936. Antal István sajtófőnök emlékiratai. Szerkesztette: Gergely Jenő. Budapest, Palatinus, 2004.

Magyarország 1921-1941. Zsitvay Tibor emlékiratai. Szerkesztette: Sipos Péter. Budapest, Palatinus, 1999.

nyújtott készséges és teljes körű segítségért; a beleegyezésükkel közölt emlékiratok nélkül értekezésem minden bizonnyal torzó maradt volna.

I. Meskó Zoltán „vidám históriái” (politikai pályája 1917-1925 között)

Meskó Zoltán 1883-ban született Baján, római katolikus családban.⁴ Nagyapja, idősebb Meskó László - aki még református volt – Abaujból származott Bajára, apja László pedig Baján lett városi tanácsnok. A morvafehértemplomi katonai főreáliskola⁵ után a bécsi katonai akadémiát⁶ végezte el. 1904-ben, 21 évesen avatták hadnaggyá, 1910-ben a tényleges katonai szolgálattól azonban megvált, szolgálaton kívüli viszonyba helyeztette magát, és bekapcsolódott a mezőgazdasági érdekképviseltek szervezési munkálataiba. A Gazdák

⁴ A felsőkubini Meskó családban több felmenője, távoli rokona is foglalkozott politikával, ill. írással:

felsőkubini Meskó László (Nyíregyháza, 1851 – Budapest, 1922) jogász, politikus. Tanulmányait Budapesten és Bécsben végezte. 1877-ben jogi doktori és ügyvédi oklevelet szerzett. Nyíregyházán ügyvédi irodát nyitott. 1878-tól tiszti ügyész volt. 1892-ben, majd 1896-ban Békés város függetlenségi párti országgyűlési képviselője volt. 1905-1917 között Nyíregyházát képviselte 48-as és függetlenségi párti programmal. 1907-től 1909-ig az Igazságügyminisztérium államtitkára volt. 1909-ben a 48-as és Függetlenségi Párt elnökévé, majd lemondása után tb. elnökévé választották. 1917-1918 között Szabolcs vármegye főispánja volt.

felsőkubini Meskó Pál (? , 1857- ?, 1930) mezőgazdász, agrárpolitikus, a Hangya Fogyasztási Szövetkezet ügyvezető igazgatója, a hazai gazdakörök egyik megszervezője volt. A *Nyitrai Gazdasági Értesítő*t szerkesztette. Bátyja, Meskó László volt.

felsőkubini Meskó Márton (Mező-berény, 1868- Mező-berény, 1898) gyógyszerészsegéd. Műve: *A Felsőkubini Meskó család leszármazása és történeti emlékei. (A család okmányai alapján és iglói Szontagh Dániel munkája segítségével összeállította Meskó Márton.)*

⁵ Helyesen: Lovassági Hadapródiskola (Kavallerie-kadettenschule), Morvafehértemplom. Alapítva 1878-ban. Az Osztrák-Magyar Monarchia katonai intézményrendszerének középszintű, ún. főreáliskolai (Militär-Oberrealschule) szintje. A morvafehértemplomi iskola császári és királyi, ún. „közös”, 4 évfolyamos tanintézmény volt. A hadapródiskola alegység-parancsnokokot képezett, ill. akadémiai képzésre is előkészített.

⁶ Helyesen: Műszaki Katonai Akadémia (Technische Militärakademie), Mödling. Alapítva: 1717. Az Osztrák-Magyar Monarchia katonai intézményrendszerének felsőszintű, ún. katonai akadémiai (Militärakademie) szintje. A katonai akadémia császári és királyi, ún. „közös”, 3 évfolyamos, patinás tanintézmény volt. A Monarchia K. und K. haderő tisztikarának jelentős része végzett itt. (Érdekes, hogy a hadapródként végzett Meskó nem a magyar királyi Ludovika Akadémiát /Budapest/ választotta, ahol a magyar tisztek zömét képezték, hanem a mödlingi közös akadémiát.) In: Miklós Zoltán: Katonai nevelés és képzés az osztrák-magyar kiegyezéstől az I. világháború végéig (1867-1918). <https://www.zmka.hu/Forum/04otodik/kiegyezes.htm>

Biztosító Szövetkezetének⁷ vezértitkár-osztályfőnöke lett. A I. világháború alatt harctéri szolgálatot teljesített az olasz fronton, több kitüntetést szerzett. 1917 tavaszán a keceli kerület függetlenségi programmal egyhangúlag képviselőjének választotta meg. A Függetlenségi Párt feloszlása után Bizony Ákossal tartott. 1918-ban egy ideig szülővárosának, Bajának főispánja volt. Amikor a város idegen megszállás alá került, a szerbek fogságba vetették. Kiszabadulva Szegedre ment, részt vett a nemzeti hadsereg szervezési munkálataiban. A Friedrich-kormányban előbb kisközgazdász, majd földművelésügyi államtitkár volt. 1920-ban a Belügyminisztérium politikai államtitkára lett, állásából 1921-ben a Teleki-kormány újjáalakításakor vált meg. 1920-ban nagy tevékenységet fejtett ki a Kisközgazdászok megszervezésében. Egyik alapítója volt az Országos Földműves Szövetségnek.⁸ Az első nemzetgyűlésben a kiskörösi kerületet képviselte kisközgazdászparti programmal. Az első között volt, akik a háborús vagyonok megadóztatását kívánták. Majd főleg a párt szervezési és agitációs munkájában vett tevékenyen részt. Nagyatádi Szabó István kisközgazdászpartjának ügyvezető elnöke volt. A második nemzetgyűlésben az Egységespárt programjával képviselte régi kerületét, a földadó

⁷ A Gazdák Biztosító Szövetkezete 1899-ben alakult nagybirtokosok kezdeményezésére és részvételével. Eleinte csak tűz- és jégkárbiztosítással foglalkozott, 1914-ben terjesztette ki működését állatbiztosításra is. A Szövetkezet a Hangya Szövetkezettel együtt korszerű bankbiztosítási konstrukciót is kidolgozott. A második világháború elején támogatta a katonai szolgálatra ment dolgozóinak családtagjait, illetve a hősi halált halt munkatársak hozzátartozóit. 1949-ben az Első Magyar Általános Biztosító és a Gazdák Biztosító Szövetkezetének összevonásával jött létre az Állami Biztosító. A gazdák meglehetősen jó piaci pozícióval rendelkeztek az egyesülés létrejöttékor, hiszen a második világháború előtt, az elemi kárbiztosításokkal kapcsolatban első helyen, míg az életbiztosítások területén a második helyet tudhatta magáénak a Szövetkezet. Jóllehet a Gazdák Biztosító Szövetkezete mindössze ötven évet működhetett Magyarországon effektív biztosító társaságként, mégis a biztosítás alapjait tekintve meghatározó jelentőséggel bírt. In: Emlékeztető a biztosítástörténeti kutatói fórumon elhangzott referátumokról és hozzászólásokról. Győr, Széchenyi István Főiskola, 1999. február 18.

⁸ Az Országos Földműves Szövetség (teljes nevén Falu Országos Földműves Szövetség) 1920-ban alakult meg. Alapítói, Rubinek Gyula, Nagyatádi Szabó István, Sokorópátkai Szabó István, ill. Meskó Zoltán a húszas évek elején miniszterek, államtitkárok voltak, és a szervezetet igyekeztek a „vörös mótó”, a „bűnös városok” munkássága elleni harcra megnyerni. A Szövetség tagjai dunántúli kisbirtokosok, és alföldi nagygazdák, ún. „zsidóparasztoi” voltak. A Szövetség sok helyen olvasóköriként működött, ahol azonban harsány politizálás is folyt. A pártok a falvakban nem létesítettek pártszervezeteket, ezért a politikai élet az olvasóköri körökben zajlott. Az Országos Földműves Szövetségben kezdte karrierjét Oltványi Imre (1893-1963) közgazdász-művészettörténész is, aki 1945-től a Magyar Nemzeti Bank elnöke, majd 1947-től berni magyar követ volt; később a Magyar Nemzeti Múzeum elnökeként és a Szépművészeti Múzeum főigazgatójaként dolgozott.

emelése miatt azonban kilépett a pártból, s ellenzékbe ment. A frankhamisítási ügy⁹ miatt – Bethlent támogatva- újból csatlakozott a kormánypárthoz. Az első országgyűlésben is a kiskörösi kerületet képviselte, s jelentős felszólalásai hangzottak el főként agrárkérdésekben. Az álláshalmazások és a mamutjövendelmek ellen irányuló mozgalom egyik kezdeményezője volt. Ő szervezte meg az Országos Gazda Frontot, s ő hozta létre az Országos Gazda Otthont, amelynek ügyvezető elnöke lett, s amely a földműves társadalom szervezeteit, a gazdaköröket tömörítette magába. Egyike volt azoknak, akik a mezőgazdasági munkásságnál is kívánták a betegség és rokkantság esetére szóló kötelező biztosítás bevezetését. 1929-ben Pesti Újság címen agrárhetilapot indított. A névmagyarosítás érdekében indított mozgalom is az ő nevéhez fűződött. Többször szólalt fel ebben a kérdésben. Ő alapította dr. Lengyel Zoltánnal¹⁰ a Névmagyarosító Társaságot.¹¹ Az 1931-es országgyűlésben is régi kerületét képviselte, s tagja lett a földművelésügyi és mentelmi bizottságnak.¹²

⁹ 1925. december 19-én az MTI közleményt adott ki, amely szerint Hágában három magyar állampolgárt letartóztattak, mert Magyarországon hamisított ezerfrankosokat találtak náluk 10 millió frank értékben. Az ügy előzményei 1923-ra nyúltak vissza, amikor magyar jobboldali körök hamis ezerfrankosok ezreivel akartak bosszút állni Franciaországon a trianoni békeszerződésért, valamint így akartak pénzt biztosítani irredenta vállalkozásokra. A munkálatokat Windischgrätz Lajos herceg irányította, de kormányhoz közelálló személyek is tudtak a hamisításról. 1925 őszéig 30 ezer db bankó készült el, amelyekből azonban csak 4400 db-ot lehetett jónak minősíteni. Ezeket Nádasy Imre országos rendőrfőkapitány támogatásával külügyi futár vitte ki az országból. Miután azonban 1925 decemberében Amszterdamban letartóztatták a hamis frankot terítő magyar állampolgárokat, abotrány viharos gyorsasággal emlekedett nemzetközi szintre. Magyarországon hamar a gyanúsítottak közé került Nádasy Imre országos rendőrfőkapitány, Windischgrätz Lajos herceg, volt miniszter, valamint a herceg titkára és komornyikja, Fegyelmi eljárást kezdeményeztek a Térképészeti Intézet néhány munkatársa ellen is. A nyomozás során előkerült dokumentumok nyilvánvalóvá tették, hogy maga Bethlen István miniszterelnök is tudott az akcióról, a vizsgálat azonban a kormányt felmentette a felelősség alól. A perben 1926. május 26-án hirdettek ítéletet: Windischgrätz Lajos herceg és Nádasy Imre országos főkapitány 4 évi fegyházát, valamint 10-10 millió korona pénzbüntetést kapott és politikai jogait is felfüggesztették. (1928 áprilisában-májusában kormányzói kegyelemben részesültek.) A többi vádlott 4 hónaptól 1 évig terjedő fogházbüntetést kapott.

¹⁰ Dr. Lengyel Zoltán (Kraszna, 1873 – Budapest, 1940) ügyvéd, újságíró, országgyűlési képviselő. 1901-1940 között budapesti ügyvédként praktizált, 1901-től függetlenségi párti programmal országgyűlési képviselő volt. 1904-től a Független Magyarország c. lap főszerkesztője volt. Mint neves bűnügyi védő több politikai perben (pl: Rákosi-per, Sallai-Fürst-per) és „szenzációs” büntetőperekben (pl: a dánosi, ún. cigányper, Haverda Mária gyilkossági pere) is szerepelt védőként. Ő állította össze 1917-ben a Magyar Névkönyv című, több mint 15 ezer ajánlott családnevet tartalmazó kiadványt.

¹¹ Nem azonos az 1881-ben alapított Központi Névmagyarosító Társasággal, melynek elnöke Telkes (Rubin) Simon volt.

¹² Parlamenti Almanach Budapest. MTI RT., 1931. 216. oldal, ill.

http://www.ogyk.hu/e-konyvt/mpgy/alm/al1939_44/257.htm

A Parlamenti Almanach száraz adatainál lényegesen többet mond el a politikus életéről az 1925-ben Vidor Gyula¹³ összeállításában megjelent **Meskó Zoltán Vidám Históriái. Elmondja a T. Ház Folyosóján** c. könyv, melyből pontos képet kaphatunk a politikus 1917-1925 közötti tevékenységéről, politikai karakteréről és emberi jelleméről is. A kötet előszavát Rákosi Jenő¹⁴ írta, aki szerint ez a „különös könyv igen tanulságos dokumentuma lesz korunknak, ill. tanúságot tesz arról, hogy az ember minden körülmények közt ember marad. Se csapás, se szerencsétlenség, se öröm, se bánat a természetét meg nem változtatja.” Ugyanis „mi tizenöt-húsz év óta olyan dolgokon mentünk keresztül, melyeket minden túlzás nélkül katasztrófálisoknak lehet nevezni. (...) És íme, ez a könyv megörökíti azt a valóságot, hogy az emberek akkor se felejtettek, s ma sem felejtene el nevetni, hogy tréfára, jókedvre mindig hajlandó az egészséges ember. Ez a könyv a jóízű tréfákat, adomákat, élményeket örökíti meg, nagyrészt a mi politikai életünk kulisszái mögül, a t. Ház folyosóiról, a klubbokból, kortesutakról, ép egészséges humorral, életkedvvel és szellemmel.” Végezetül leszögezi, hogy „nagyon kapóra fog jönni ez a könyv a mai bús magyarnak, aki átadhatja benne magát annak az élvezetnek, hogy jóízűeket nevetet azok rovására, akik sok bolond politikát és eszeveszett adót megszavaztak az ő rovására.”¹⁵

¹³ Vidor Gyula (? - ?) szerkesztő, író, az Országgyűlési Almanach c. kötetek szerkesztője.

¹⁴ Rákosi Jenő (Acsád, 1842 - Budapest, 1929) író, újságíró, politikus, az MTA tagja (l. 1892, r. 1909). Rákosi Viktor író és Rákosi Szidi színésznő bátyja. Gazdasági írnokként kezdte a pályáját, majd a budapesti egyetemen jogot végzett. Első irodalmi sikerét 1866-ban az Aesopus c., a Nemzeti Színházban előadott vígjátékával aratta. Publicisztikai tevékenységét Kemény Zsigmond hívására 1867-ben a Pesti Naplónál kezdte Deák politikai pályáját támogató cikkeivel. 1881-ben Csukási Józseffal megalapították a Budapesti Hírlapot, amelynek 1891-től főszerkesztője volt, és 1925-ben vált meg tőle. Ugyanekkor az „Otthon” írók és hírlapírók körének alapítója és elnöke. Az 1890-es években Apponyi Albert politikáját támogatta. 1896-ban nemességet kapott, 1902-ben főrendiházi tag lett. Az 1900-as években Tisza Istvánnal harcolt az általános választójog ellen. Nagy szerepet játszott az Ady és a modern költészet elleni irodalmi hajszában is. Az I. világháború idején a végsőkéig folytatandó háborút propagálta. A háború elvesztése után a revizionista mozgalom egyik élharcosa lett, a magyar koronát Lord Rothermere újságfejedelemnek ajánlotta fel. Főbb művei: Ötödik László (dráma, Pest, 1866., A legnagyobb bolond (Bp., 1882.), A szerelem iskolája (dráma, Bp., 1883.), Endre és Johanna (dráma, Bp., 1885.), A tragikum (tanulmány, Bp., 1886.)

¹⁵ Vidor: im. 5-6 old.

A vidám történetek sorát egy 1918. októberi eset nyitja. A történet kezdete pontos politikai helyzetképet ad: A forradalom előestéjén történt. Ekkor már megalakult a Magyar Nemzeti Tanács Károlyi Mihály elnökletével (1918. október 24.). A felfordulás már előrevetette árnyékát. Mindenki lélegzet visszafojtva leste mi lesz az eredménye azoknak a nagyfontosságú audienciáknak, amelyek Gödöllőn Károly királynál folytak le. A pártkörökben izzó hangulat fűtötte a szenvedélyeket. Gróf Hadik János¹⁶deignálásának és kabinetalakítási tárgyalásainak híre felvillanyozta az akkoriban csendes Sas-köri pártklub szorgalmas látogatóit is. Tíz-tizenöt képviselő jött itt naponként össze, a régi függetlenségi pártnak az a konzervatív csoportja, amely annak idején nem követte Apponyit¹⁷a 48-as Alkotmánypártba, s Bizony Ákos¹⁸vezetésével önálló párttá lett. Hosszú hónapok óta alig vett aktív részt ez a párt

¹⁶ gróf Hadik János (1863-1933) nagybirtokos, miniszter, gróf Hadik András ükunokája, 1918. végén 3 napig kijelölt miniszterelnök. 1901-ben szerzett mandátumot a Szabadelvű Párt programjával, 1906-ban országos alkotmánypárti programmal jutott be a képviselőházba. 1906-1910 között a Wekerle-kormány belügyminisztériumi államtitkára, 1912-1917 között a főrendiházi ellenzék vezére volt. 1917. augusztus 23-tól a közéleti ügyek vitelével megbízott tárca nélküli miniszter a harmadik Wekerle-kormányban. 1918. január 17-én lemondott tisztségéről. 1918. október 29-én az uralkodó és Habsburg József főherceg (homo regius) nem Károlyit, hanem őt nevezte ki miniszterelnöknek. Hadik 1918. október 31-én, délelőtt 10 órakor vette át a miniszterelnökség vezetését. Este 10 óráig folytatta kormányalakítási tárgyalásait. A nap folyamán Budapesten tüntetés kezdődött, amely felkelésbe csapott át. A felkelők október 30-ról 31-re virradó éjszaka elfoglalták a főváros stratégiai fontos pontjait. Az események miatt Hadik október 31-én hajnali 3 órakor megbízását visszaadta, kormányának kinevezésére már nem kerülhetett sor, így Hadik gyakorlatilag egy napig (17 órán át) gyakorolta hivatali jogkörét. Október 31-én győzött az „őszirózsás” forradalom, és Hadik miniszterelnöki megbízása megszűnt. 1920-ban az Országos Közéleti Tanács elnöke, 1927-ben a felsőház tagja lett.

¹⁷ gróf Apponyi Albert (Bécs, 1846 – Genf, 1933) nagybirtokos, politikus, országgyűlési képviselő, miniszter, az MTA tagja (tag, 1898, ig., 1908). 1872-től Deák-párti politikusként kezdte, majd a Sennyey-féle konzervatív párthoz csatlakozott. 1878-tól az egyesült, majd a mérsékelt ellenzéki párt vezére volt. 1899-ben belépett a kormánypártba (Szabadelvű Párt), 1901-1903 között a Képviselőház elnökeként politizált. 1903 végén kilépett a Szabadelvű Pártból és újból megszervezte az ellenzéki Nemzeti Pártot. 1904. novemberében belépett az Ellenzéki Pártok Szövetségébe, majd 1904. decemberében a Függetlenségi Pártba. Ettől kezdve az I. világháború végéig a párt egyik vezetője volt. 1906. április 8. – 1910. január 17. között a koalíciós kormány vallás-és közoktatásügyi minisztere. 1910-től lett a Kossuth-párt tagja, majd 1914-től elnöke. 1917. június 15.- 1918. május 8. között ismét közoktatásügyi miniszter. Az I. világháború után a magyar béke delegáció vezetője lett. 1920-tól, mint képviselő a legitimista ellenzék vezérszónokaként folytatta pályafutását. 1923-tól haláláig Magyarország födelegátusa volt a Népszövetségben. Kitént nagy nyelvtudásával és szónoki képességeivel, amelyet a „trianoni békeszerződés revíziójáért folytatott harc szolgálatába állított.”

¹⁸ Bizony Ákos (Pest, 1846 – Miskolc, 1922) ügyvéd, politikus, országgyűlési képviselő. 1901-ben Miskolc város északi kerülete Kossuth-párti programmal képviselővé választotta. 1905-ben, majd 1906-ban is megválasztották ugyanebben a kerületben. A Függetlenségi Párt feloszlása után 1917-ben megalakította a Függetlenségi és 48-as Pártot (Bizony-párt), melynek elnöke lett. A párt nem bizonyult hosszú életűnek.

a politikai életben s inkább csak néma szemlélője volt a politikai eseményeknek. A klubban csendesen elvitatkoztak, tréfálkoztak, csak a fiatalabb képviselők közül (köztük Meskóból) tört ki időnként a cselekvési vágy. Olykor-olykor kedvesen buzdígtatták is Platthy Györgyöt,¹⁹ a párt ügyvezető elnökét, de ő ezekkel a szavakkal intette őket nyugalomra: „*Nincs semmi baj, gyerekek – jól feksziunk!*” A temperamentumos ifjú honatyák azonban váltig türelmetlenek voltak. Amikor egy-egy hangos kritika is elhangzott, egyből jött Platthy felől a jól ismert válasz: „*Jól feksziunk!*” Lassan szállóige lett pártkörökben az elnök mondása. 1918. október 30-án a nyugtalankodó úgy érezték, hogy elérkezett a tettek órája. A fiatal képviselők egy sarokban félhivatalos pártértekezletre vonultak vissza, ahol (ezt a történetíró is csak sejtetni engedti) feltehetőleg határozatot hoztak a kormányalakítási tárgyalásokba való bekapcsolódásról. A határozatot közölték a párt idősebb képviselőiből álló vezetőivel is. Platthy válasza nem okozott meglepetést senkinek sem: „*Csak nyugalom gyerekek, a párt jól fekszik!*” Az elnök ezután eltávozott körükből, majd pár perc múlva (feltehetőleg telefonon lépett érintkezésbe Hadikkal) közölte, hogy a miniszterelnök magához kérte a párt küldöttségét. Meskó erre megjegyezte: „Igaz is, mégsem járja, hogy egy tekintélyes tagot számláló párttal a kinevezendő kormány mint valami leltári tárggyal rendelkezék.” Kisvártatva az öttagú tárgyalódelegáció (Bizony, Platthy, Meskó, Ráth²⁰ és Eckhardt Vilmos²¹) már indult is a miniszterelnökségre. Hadik, akiről tréfásan jegyzi meg az író, hogy egész nap nem evett és a sok tárgyalástól berekedten levest követelt a pártküldöttség betoppánásakor, gáláns ajánlatot tett a Bizonyéknak. Az elnöknek az igazságügyi tárcát ajánlotta, de ő maga helyett Platthy ügyvezető elnököt jelölte, Eckhardt Vilmost a pénzügyi államtitkárság vállalására kérte fel. A felek megállapodtak, majd a párt delegáció nagy meglepéssel távozott. Visszatértek a pártkörbe, éppen a beszámolójukat tartották, amikor puskalövésekre lettek figyelmesek. Mikor az ablakhoz mentek, akkor az újabb puskagolyók már körülöttük szeltek a levegőt. A honatyák „katonás ösztönszerűséggel” hasravágódtak, de Meskót a nagy

¹⁹ Platthy György (Losonc, 1864 - ?) ügyvéd, politikus, országgyűlési képviselő. 1900-tól törvényhatósági bizottsági tagja Budapestnek. A Függetlenségi Pártnak kerületi elnöke volt, majd az Országos Függetlenségi és 48-as Párt ügyvezető alelnöke lett. 1913-1918 között a dunavecsei kerületet képviselte. 1922-ben kigazdapárti programmal választották újra. Az új nemzetgyűlésben közjogi, közizgazgatási és igazságszolgáltatási kérdésekkel foglalkozott.

²⁰ Ráth Endre (Dunaföldvár, 1876 - ?) jogász, Kossuth Ferenc titkára, országgyűlési képviselő. 1902-ben időközi választásokon lett Kézdivásárhely város képviselője. 1905-ben újra megválasztották. 1917-1918-ban a Függetlenségi és 48-as Párt egyik vezetője.

²¹ Eckhardt Vilmos (? -?) kigazda politikus, országgyűlési képviselő. Makó város képviselője volt.

lapulás alatt sem hagyta el a humora, és a megtörte a síri csendet: „*Elnököm, elnököm, mindig mondtam, hogy igaza van....Most az egyszer, Isten ugye' jól fekszünk!*”²²

Egy pár nappal későbbi, már a forradalom alatt napokra utal az alábbi történet: 1918. november 4-ig a párt nem tudott nagyon megmozdulni. Bár a kabinetalakítási tárgyalások óta elevenebb lett az élet a párt sasköri klubjában, a nagy események forgatagába sehogyan sem tudtak bekerülni. „Körülöttünk ég minden – ütött az asztalra november 4-én Meskó Zoltán – és a mi pártunk még mindig csak tanácskozik.” Ebben a hangulatban elkerülhetetlen volt, hogy azonnal döntést hozzanak arról a kardinális kérdéstről, hogy engedve a hívásnak, csatlakozzanak-e Károlyi Mihály pártjához. Főként Ábrahám Dezső²³ invitálta őket, mert aggodalommal látta az események balra tolódását. Megindult a szenvedélyes vita. A szóharc a körül folyt, hogy Károlyi bizonyos, a pártnak kedvező elvi kijelentései fejében kimondják-e a csatlakozást. A csatlakozás-pártiak hangadói Meskó Zoltán és Ráth Endre voltak. Az öregebbek, köztük Bizony Ákos, Förster Aurél,²⁴ Matta Árpád,²⁵ és Platthy György hallani sem akartak Károlyiról és a legerőteljesebb ellenállást fejtették ki. Másnap a Károlyi-hívó Ráth Endre képviselő az Astoria tájékaról jött be a klubba. „A zűrzavar, a felfordulás képe ott vibrált állandóan a szeme előtt, rosszkedvű és levert volt.” Egyenesen Platthyhoz tartott és

²² Im. 7-11. old.

²³ Pattantyús-Ábrahám Dezső (Debrecen, 1875 – Budapest, 1977) ügyvéd, politikus, a második szegedi kormány miniszterelnöke. Jogi tanulmányait Budapesten végezte, 1901-ben ügyvédi vizsgát tett. Debrecenben, majd Budapesten volt ügyvéd. A Függetlenségi és 48-as Párt programjával Karcag országgyűlési képviselője 1906-1918 között. Károlyi Mihályhoz csatlakozott, kormányában 1918. november -1919. január között igazságügyi államtitkár volt. A Tanácsköztársaság idején Szegedre menekült. Károlyi Mihály lemondásával a szegedi kormány miniszterelnöke és ideiglenes pénzügyminisztere lett 1919. július 12. - augusztus 12. között. Kormányára nevezte ki Horthy Miklóst fővezérré, ő szervezte meg a nemzeti hadsereg toborzó bizottságát. Később kérelmére újból felvették a budapesti ügyvédek jegyzékébe. A Huszár-kormányban belügyi államtitkár volt (1919-1920), majd visszavonult a politikai élettől. 1944-ben a nyilasok Sopronkőhidára hurcolták, majd Németországba vitték, ahonnan 1945. szeptemberében került haza. 1947-1948 között Balogh István Független Magyar Demokrata Pártjának listáján országgyűlési képviselő volt. 1949-ben ismételtén visszavonult a politikai élettől. 1958-ig ügyvéd volt Budapesten.

²⁴ Förster Aurél (Pécs, 1852 – Budapest, 1932) közgazdasági író, politikus, országgyűlési képviselő. Bécsi és budapesti jogi tanulmányai után Pest vármegyében kezdte meg politikai szereplését. 1910-től függetlenségi és 48-as párti képviselő. Számos társadalmi egyesület vezetésében vett részt. A magyar agrárszövetkezeti mozgalom vezetője volt. Az Országos Központi Hitelszövetkezet igazgatóságának 1900-tól tagja, majd igazgatója volt.

²⁵ Matta Árpád (? -?) a Hangya Fogyasztási Szövetkezet elnöke volt. 1926-tól Százhalombatta díszpolgárává választották.

bűnbánóan csak annyit mondott: „Szeretett elnököm, most már látom, neked volt igazad, nem szabad csatlakoznunk.” Az ügyvezető elnök megilletődött hangon így szólt hozzá:

„Te jó Bandi, szerencsétlen barátom! Ismered a két Ferenc esetét?...Két Ferenc élt egy faluban, egy katolikus és egy református. Testi-lelki jó barátok voltak, nagyon szerették egymást. Semmi más a világon, csak a vallás választotta el őket. Jött a Ferenc-nap. A katolikus Ferenc felkereste a reformátust s így szólt hozzá: 'Édes barátom, az egyetlen válaszfal, a vallás se legyen többé...Vedd tudomásul, hogy én áttértem a református vallásra.' Majd, hogy ájultan hátra nem dőlt e szóra a református Ferenc. Verejtékes homlokára csapott s aléltnan nyögte: 'Mit tettél, Ferenc...Tudd meg, hogy én ma áttértem a katolikus vallásra.'

Szerencsétlen barátom, te jó Bandi, vedd tudomásul, éppen az előbb jelentettem be, hogy csatlakozunk’’²⁶

Szintén a Bizony Ákos vezette párt idejéből származik a következő anekdota is: Az országos politika szempontjából a párt élete meglehetősen eseménytelenül pergett. Platthy ügyvezető elnök tehát ráért a párttagok „jólétével” is törődni, sőt hatalmi állásának súlypontja rövidesen erre a területre helyeződött át. Abban az időben nagy szivarínség volt, a képviselők is csak nagy nehézségek árán szivarszükségletükről gondoskodni. A pártkörre hárult így a szivarbeszerzés nehéz feladata, és amint hozzájutottak az újabb készletekhez, a képviselők valósággal megrohamozták ügyvezető elnöküket. Az ügyvezető elnök nagy tapintattal és erős igazságérzettel látta el nehéz és kényes tisztét. De a képviselők, élükön a fiatalokkal egyre követelőzőbbek lettek, és „stratégia tervet” eszeltek ki szivaradagjaik növelése érdekében. Meskó Zoltán szolgálton kívüli kapitány és szenvedélyes dohányos irányította a hadműveletet. Ügyvezető elnökválasztás követelésével igyekeztek kiingatni pozíciójából Platthyt, hogy ez által is a velük szemben való kivételezésre sarkallják. Lépten-nyomon azt kérdezték, hogy mikor lesz ügyvezető elnökválasztás. Egy vasárnapi napon ideiglenes fegyverszünetet kötöttek. Meskónak valami dolga akadt a kerületében s odautazott. Ugyanaznap Károly király, aki történetesen Budapesten tartózkodott, egy agrárdeputációt, köztük több képviselőt fogadott a királyi palotában. Másnap Meskó hazajött a kerületéből, és a képviselők azt tudakolták tőle a klubban, hogy ő is a királynál járt-e. Erre Meskó előadta, hogy kapitányi tábori uniformisban, az összes kitüntetéssel jelent meg a király előtt, aki hosszasán elbeszélgetett vele. Kérdésére ismertette, hogy utoljára a 9. hadosztálynál szolgált,

²⁶ Im. 12-14. old.

jelenleg képviselő a Függetlenségi és 48-as Párt színeiben. A párt elnökének személyét tudakoló kérdésre Meskó Platthy György nevét említette, majd a király így szólt: „Mondja képviselő úr, és milyen ember Platthy?” Mire Meskó így válaszolt: „Felséges Uram, hódolattal jelentem, erről ma még nem nyilatkozhatom. Csak holnap lesz a szivarosztás.”²⁷

A hétköznapi és kedélyes történetek után Meskó és a Bizony-párt hamar a politika sűrűjében találta magát. 1919 januárjában, amikor egyre erőteljesebben kezdett érvényesülni a bal felé tolódás Károlyi Mihály politikájában, a Mária Valéria utcai pártkör elégedetlenkedők zajos vitatkozásától volt hangos. Ábrahám Dezső, Lovászy Márton,²⁸ és a nemrég Károlyiékhoz csatlakozott Bizony-pártiak, Meskó Zoltán, Ráth Endre voltak a legszenvedélyesebbek. Deputációkat vezettek Károlyihoz, ő azonban ment megállás nélkül a végzetes lejtőn. Január 25-én valóságos forrongás volt a klubban. Kirobbanásszerű hangulatban ült össze a pártértekezlet, Károlyi Mihály izgatott hangú beszédet mondott: *„Sebesen száguldó vonaton ülünk. Ennek a vonatnak én vagyok a masinistája. Aki fél és gyáva, hogy erre a száguldó vonatra felüljön, az maradjon le.”* Meskó Zoltán közbesüvített: *„Gróf úr, nem a sebesség a fontos, a Richtung a fő. Ha én Kecelre akarok menni, nem ülök fel a moszkvai gyorsvonatra.”* Ilyen és ehhez hasonló kiáltások röpködtek. Végig forró volt a levegő. Le is szavazták Károlyit. Nemsokára megindult a választási küzdelem. A két volt Bizony-párti, Platthy és Meskó szembekerültek egymással. Platthy felszállt a vonatra, Meskó a „Richtung miatt” lemaradt. Mikor összetalálkoztak, Meskó évődve kérdezte Platthytól, hogyan is van azzal a száguldó vonattal. Mire Platthy kijelentette, *„ha már A-t mondott, B-t is mondott. A vonat megy, s nincs sok idő a gondolkodásra. Vagy a vonat elé állok: ez nem jó, mert a masinista elgázol. Felmegyek tehát a masinista mellé és dobálom ki a szenet a mozdonyból, hogy a*

²⁷ Im. 83-86.old.

²⁸ Lovászy Márton (Zenta, 1864 – Budapest, 1927) politikus, újságíró, miniszter. Liberális, antantbarát politikát folytatott. Jogi tanulmányait Budapesten 1895-ben végezte el. 1896-ban a Magyarország c. politikai napilap felelős, később főszerkesztője lett. 1901-től 17 éven át függetlenségi párti képviselő. Az I. világháború kitörésekor a német szövetség és a háború ellen foglalt állást. Mint Károlyi Mihály egyik párthíve, 1918-ban a Nemzeti Tanács egyik vezető tagja lett. 1918. október 31-től december 23-ig a Károlyi-kormány vallás- és közoktatásügyi minisztere volt. Ekkor a forradalom továbbfejlődését helytelenítve a politikai szerepléstől visszavonult. A Tanácsköztársaság bukása után rövid ideig Bécsben tartózkodott. Hazatérve 1919. augusztus 15. – szeptember 11. között a Friedrich-kormányban külügyminiszter. Később –mivel nem értett egyet Horthy politikájával- Jugoszláviába emigrált. A szerb megszállás alatt lévő Baranya Szocialista Pártjának meghívására egy 1920. decemberében tartott népgyűlésen élesen támadta a Horthy uralmat. 1921-ben Garami Ernővel Bécsben egy fehérterrort leleplező baloldali napilap, a Jövő szerkesztője. 1925-ben az ügyészség vádiratot adott ki ellene. 1926-ban, azzal a feltétellel, hogy visszavonultan fog élni, megengedték, hogy hazatérjen, de rövidesen meghalt.

vonat megálljon.” Mire Meskó aggodalmaskodva visszakérdezett, hogy mi van, ha a fűtőt kidobják, de a válasz nem késlekedett: „Azért, mert a bilétát megváltottam –mondta a politikus- nem muszáj a végállomásig mennem.” Később jött március 21., és az azután alaposan eldöntött mindent. A kommün alatt egyszer találkozott a két ellenfél, Meskó törte meg a csendet: „Ugye mondtam, hogy a Richtung a fontos. A vonat száguldott, csak a Richtung fordult meg: a moszkvai gyors jött be Kecelre.”²⁹

Szintén a Platthy-Meskó párharc egy kevésbé fontos állomása volt, mikor 1918 tavaszán egy meghitt hangulatú estén a párt klubhelyiségében gyűltek össze a képviselők. A képviselők szavalatokkal, anekdotákkal, ill. Fráter Lóránd³⁰ dalával szórakoztatták egymást. Meskó itt sem hazudtolta meg önmagát, és kedvesen évődve kérdezgette Platthyt („híres terror jelszavával”), hogy mikor lesz ügyvezető elnökválasztás.³¹

A kedélyes hangulatú esték után 1919-ben már a választásokra készültek a képviselők. Meskó egy februári napon Kiskörösrre utazott. Beszállt az első osztályú fülkébe, de követte őt egy „tagbaszakadt, széles vállú, kikent bajuszú paraszt” is. Néhány percnyi kínos csend után Meskó beszédbe elegyedett utastársával. Annyit hajlandó volt elárulni magáról, hogy izsáki illetőségű, de a foglalkozását firtató kérdésekre (községi pénztáros, bíró, vagy megyebizottsági tag-e) gögösen csak annyit felelgetett, hogy „feljebb!” Végezetül kibökte, hogy képviselőjelölt. A pártállását firtató Meskónak azonban sajátos választ adott: „*Most gyűvök a Dohány utcából, a Nagyatáditól, Tegnap fent voltam a Conti utcában a Népszavánál. Felnéztem az Andrássy kegyelmeshez, meg odanéztem egy keveset a kegyelmes Apponyihoz is.*” A „híres famíliából” származó Jávorka István képviselőjelölt a programját már nem tudta meghatározni („majd elválík”). Meskó ezek után sokáig nem is hallott különös politikustársáról, mígnem az első nemzetgyűlési választások idején már államtitkárként leutazott Izsákra Szabó Balázs református pap, kiszgazdapárti jelölt³²támogatására. A népgyűlésen lelkes szavakkal ajánlotta a jelöltet, aki meg is tartotta programbeszédét. Alig

²⁹ Im. 28-29.old.

³⁰ Fráter Lóránd (Érsemjén, 1872 – Budapest, 1930) dalszerző, politikus, országgyűlési képviselő. Ludovika Akadémiát végzett, 1906-ban, mint huszár kapitány nyugalomba vonult. Már katonatiszt korában foglalkozott irodalmi és zenei tanulmányokkal. Országszerte hangversenyeket adott, amelyeken nagy sikerrel adta elő saját szerzeményű dalait, nótá átíratait. Legtöbb nótájának a szövegét is ő maga írta. 1910-ben függetlenségi programmal országgyűlési képviselővé választották. 1928-ban az Egyesült Államokban tett hangversenykörutat.

³¹ Im. 68. old.

³² Szabó Balázs (? -?) református pap, politikus, kiszgazdapárti képviselőjelölt.

fejezte be az utolsó mondatot, amikor egy jól megtermett polgár keresztülverekedve magát a tömegben megállt Meskó előtt. Jávorka István volt az, aki így szólt Meskóhoz: „*Majd meglátja, mi lesz itt, ha én szónokolok ennek a népnek.*” Miután felugrott az emelvényre szónoklásra készen a tömeg lehurrogta őt („Vén betyár, már megint itt van...Forradalmár!...Le vele!”). Mikor egy „markos iparos” a gallérjánál fogva ráncigálta lefelé az önjelölt politikust, Meskó nem kevés gúnnal vetette oda neki, hogy „*no de aztán most én mondom kendnek, hogy eggyel lejjebb!*”³³

Az 1919. év nem sok okot adott az élcelődésekre, jóízű adomákra. Meskónak a Tanácsköztársaság alatti szegedi tevékenységéről, Horthyval való kapcsolatfelvételéről, a nemzeti hadsereg szervezésében betöltött szerepéről nem maradt fent ez irányú forrás. A történetek sora 1919. őszén folytatódik, amikor Meskó már elsővonalbeli politikus, államtitkár, majd a Kisgazdapárt ügyvezető elnöke. 1919 őszén a Kisgazdapárt társasvacsorát rendezett a belvárosi Erzsébet szállóban. Ott volt minden számottevő ember, csak a népszerű tárcanélküli kisgazdaminiszter, sokorópátkai Szabó István³⁴hiányzott. Az egyik sarokban hűséges társa, Patacsi Dénes³⁵földművelésügyi államtitkár vitte a szót. Ekkor a függöny félrelebbent, és „szerényen besomfordált” a kisgazdaminiszter. Bár szeretett volna észrevétlenül elvegyülni a tömegben, de az indiszkrét Meskó Zoltán meglátta, majd fényjelekkel tudatta minden irányban a miniszter érkezését. Sokorópátkai minisztertanácsi elfoglaltságával magyarázta késését, de az ülésen elhangzottakról „békebeli diplomata” módjára nem volt hajlandó beszélni. „Semmit sem tudok” –utasította el a kérdezőket. Erre Patacsi államtitkár humorral, gúnnal és még több fölénnyel vágta oda, hogy mit is tudna, egy

³³ Im. 69-71. old.

³⁴ sokorópátkai Szabó István (Sokorópátka, 1878 – Sokorópátka, 1938) gazdálkodó, politikus, miniszter. Eleinte gazdálkodott, majd 1917-ben községi bíró lett Sokorópátkán. 1918-ban a Kisgazdapárt szervezésében vett részt. A Tanácsköztársaság idején letartóztatták, a bukás után 1919. augusztus – 1920. december között a Friedrich-, a Huszár-, a Simonyi-Semadam- és a Teleki-kormányban tárca nélküli kisgazdaügyi miniszter. 1920-ban a Földműves Szövetség egyik alelnökévé, és a győrszentmártoni kerületben nemzetgyűlési képviselővé választották. Ezt a kerületet képviselte kisgazdapárti, majd egységes párti programmal 1931-ig.

³⁵ Patacsi Dénes (Szentdienes, 1887 - ?) gazdálkodó, politikus, nemzetgyűlési képviselő, államtitkár. Szentdienesen gazdálkodott, majd az I. világháborúban harcolt. A háború után Baranyában szervezte a Kisgazdapártot, és a párt Baranya megyei alelnöke lett. 1919. szeptemberében átszökött a demarkációs vonalon és Sir George Clark antant főmegbízottnak memorandumot nyújtott át a szerbek által elkövetett visszaélésekről. A Huszár-kormányban kisgazdaügyi államtitkár, a Simonyi-Semadam-kormányban a honvédelmi minisztérium államtitkára volt. 1920-tól lett a baranyaszentlőrinci kerület képviselője, az Egységes Párt kisgazda frakciójának „legambiciózusabb” tagja.

„tárcanélküli.” Nyilvánvaló, hogy mondandójában a földművelésügyi melletti külön kisközgazdasági miniszteri poszt létjogosultságának a megkérdőjelezése, ill. a miniszter tényleges tevékenységének a vaskos kritikája lapult.³⁶

A kommun bukása után, 1919 őszétől erős lendülettel indult meg a Kisközgazdapárt vidéki szervezése. A kisközgazda vezetők sorra járták a vármegyéket, hogy ellenőrizzék a szervezkedést, és ahol szükséges, megindítsák a munkát. Meskó Zoltán, aki ekkor a párt alelnöki funkcióját töltötte be, különösen kivette a részét az agitációs munkából. Akkori titkárával, Ráth Sándorral, aki később az egységes párt igazgatója lett, kerületről-kerületre járta a kisközgazda szervezeteket. Ráth soha sem mulasztotta el megkérdezni, hogy „van-e itt talaja a kisközgazdapártnak.” Lassan szállóigévé lett ez a kérdés. Mikor egyszer Tolna megyében jártak, Paks volt az utolsó állomásuk. Ott már kérdezősködni sem nagyon kellett – jegyzi meg az író - mert Schaffer Imre uradalmi inspektor már messziről kiáltotta neki tréfásan, hogy „itt van csak jó, ropogós szűztalaja a kisközgazdapártnak.” Paksról sokáig néptelen utakon haladtak, míg egyszer találkoztak egy „jóképű magyar emberrel.” Ráth egyből a kisközgazdák talajáról érdeklődött, mire jött a meggyőző válasz, hogy *„ebben a határban nincs másnak talaja, csak a nagyságos Klein Tóni úrnak.”*³⁷

1920-ban Meskó politikai pályafutásának újabb epizódjához érkezett, a Kisközgazdapártnak lett befolyásos vezetője, előbb fő szervezője, majd ügyvezető elnöke. Számtalan anekdota, történet segít eligazodni a korszak országos, ill. helyi politikai életében. A kisközgazdák „vezérválasztásakor” a parlament minisztertanácsi termében gyülekeztek a derék csizmás, ill. nadrágos kisközgazdák. Egyforma lelkesedéssel és ünnepélyességgel egy „nehézsúlyú” kisközgazda politikus, Kovács-Nagy Sándor³⁸ javaslatára új elnököt választottak Mayer

³⁶ Im. 114-115.old.

³⁷ Im. 58-59. old.

³⁸ Kovács-Nagy Sándor (? - ?) kisközgazda politikus.

János³⁹ személyében. Nem bírta ezt sokáig idegekkel Meskó Zoltán, ellenzéki agrárdemokrata, aki „lelke mélyén titkos vágyakat melengetett”: titkos tipp volt a vezérségre, de ambícióit olyan jól sikerült titkolnia, hogy a szavazók is csak utólag tudták meg. Az „outsider vezérjelölt” nagyon zavarba jött a kudarc után, de elszánt lépésre határozta el magát. Bevonult a tanácssterembe, ahol éppen arról folyt a vita, hogy milyen formában értesítsék Bethlent a vezérválasztásról. Meskó, hogy az „egység kidomborodjék”, az alábbi, öngúnytól sem mentes feliratot készítette el számukra:

„Kossuth Lajos győzelmétől átszellemülten, Tisza István szent hagyományaihoz hűen, Nagyatádi Szabó⁴⁰ dicső szellemétől áthatva, Mayer János összekötő vezérlete alatt állva, a Schandl-Örffy csoporttal egyetértésben, Viciánékat megértve, s nem feledkezve meg a párt mostani s még keletkező egyéb frakcióitól, köszöntjük Nagyméltóságodat...”

Miután átadta a furcsa tervezetét, az ajtóból még vidáman visszakiáltotta, hogy „az egység a külsőségekben is domborodjék ki, és Mayer János a feliratot egyik lábszárán nadrággal, a másikon csizmával nyújtja át.”⁴¹

³⁹ Mayer János (Kompolt, 1871 – Kompolt, 1955) kiskazda politikus, miniszter. Fiatalon bekapcsolódott a kiskazdamozgalomba. 1906-ban Nagyatádi Szabó Istvánnal együtt megalakították a Heves vármegyei Kiskazdapártot. 1914-ben ennek a programjával a kápolnai kerületben képviselővé választották. 1919. januárjában a közlekedésügyi minisztérium államtitkára lett, de március 21. előtt lemondott. Friedrich István, majd Károlyi Gyula kormányaiban tárca nélküli kiskazdaminiszter (1919. augusztus 15-27-ig, ill. 1931. augusztus 24-december 16-ig). A Bethlen-kormányban közlekedési miniszter (1921. április 14- június 29-ig) és földművelésügyi miniszter (1921. december 3- 1922. június 16; ill. 1924. november 15- 1931. augusztus 24-ig). Közbe volt földművelésügyi és kereskedelemügyi államtitkár is. A Bethlen-féle Egységes Párt elnöke volt 1924. november 1-ig. Nagyatádi Szabó halála után a Bethlent támogató kiskazdacsoport vezetője lett.

⁴⁰ Nagyatádi Szabó István (Erdősokonya, 1863 – Erdősokonya, 1924) kiskazda politikus, miniszter. 1908-tól országgyűlési, majd 1920-tól nemzetgyűlési képviselő. 1918-1919-ben az Országos Kiskazdapárt elnöke. 1918. október utolsó napjaiban a Hadik-kormányban vállalta a földművelésügyi miniszteri tárcát. A Berinkey-kormányban a földreform ügyeivel megbízott tárca nélküli, majd népgazdasági miniszter. 1919. augusztus 15-27. között a Friedrich-kormány földművelésügyi minisztere. 1919-ben pártja a sokorópátkai Szabó-féle Kiskazdapárttal egyesült. 1919. november 25 - 1920. augusztus 15. között közlekedési, 1920. augusztus 15- 1921. december 3., ill. 1922. június 16- 1924. október 14. között földművelésügyi miniszter, de 1920. december 16- 1921. június 29. között kiskazdaügyi tárca nélküli miniszter is a Huszár-, a Simonyi-Semadam-, a Teleki- és a Bethlen-kormányban. Nevéhez fűződik az 1920. évi XXXVI. tc., amely a földbirtok „helyesebb” megoszlását tűzte ki célul. 1922. elején Bethlen miniszterelnök és a volt munkapárti politikusok beléptek a Kiskazdapártba, és a párt vezetése a kezükbe került. 1924. októberében titkára, Eskütt Lajos panamáiban való részvétel gyanúja miatt lemondásra kényszerült, s nem sokkal ezután hirtelen meghalt.

⁴¹ Im. 15-17. old.

Szintén az ominózus elnökválasztási harc idején történt, hogy nagy társaság vitatkozott arról a Képviselőház folyosóján, hogy ki lenne a legméltóbb utód Nagyatádi Szabó székében. Bár Mayer Jánost (a későbbi elnököt) emlegették a legtöbben, de esélyesnek látszott Könyves Lajos⁴² és Lovász János⁴³ is. Meskó kijelentette, hogy ha „diplomátára” van szüksége a pártnak, akkor Könyves Lajosnál nincs jobb jelölt. Később egy újságíró magyarázta el Meskó – értetlenkedést keltő – mondatának a mögöttes tartalmát: Az utolsó kiscgazdaválság napjaiban a párt vezetői reggeltől-estig tanácskoztak a parlamentben, a Dohány utcai székházban, ill. magánlakásokon is tartottak titkos tárgyalásokat. A kiscgazda vezetők azonban nagyon diszkrétek voltak, semmit sem árultak el, főként azt sem, hogy kilépnek vagy bennmaradnak-e a kormánypártban. Meskó és az újságíró is tanácstalanul álldogáltak a folyosón, mikor a közeledő „szépfejű, ősz hajú” Könyves Lajosnak nekiszegezték a kérdést. A képviselő habozás nélkül válaszolt, miszerint „ez attól függ: ha az alkalom kínálódik, vagy az ellenkezője nem kívántatik.” Ez a diplomatikus válasz még a „Ballhausplatz fénykorában” egy jó diplomatának is becsületére vált volna –vélekedett Meskó.⁴⁴

Meskó a Parlament falai között is elemében érezte magát. Rutinos képviselőként, kiváló debattőrként utolérhetetlen volt, ha bármiből is tréfát lehetett űzni. Mikor a húszas évek legelején Propper Sándor⁴⁵ szocialista képviselő Rakovszky⁴⁶ belügyminisztert szorongatta,

⁴² Könyves Lajos ((Biharszentjános, 1861 - ?) kiscgazda politikus, nemzetgyűlési képviselő. Az I. világháború alatt községi bíró volt, majd a Kisbirtokosok Szövetségének elnökségi tagja. Megszervezte a Bihar megyei Kiscgazdapártot. 1920-tól nemzetgyűlési képviselő, Biharkeresztes küldötte. A nemzetgyűlésben a földművelésügyi és közlekedésügyi bizottság tagja.

⁴³ Lovász János ((Boldva, 1866 - ?) kiscgazda politikus, nemzetgyűlési képviselő. A boldvai „Hangya” Fogyasztási Szövetkezet alapítója. 1920-tól az edelényi kerület nemzetgyűlési képviselője. 1919-ben csatlakozott Nagyatádi pártjához. A földművelésügyi, a közigazgatásügyi és a kivándorlási bizottságok tagja.

⁴⁴ Im. 55-56. old.

⁴⁵ Propper Sándor (Debrecen, 1877 – Budapest, 1956) szociáldemokrata politikus, szerkesztő, országgyűlési képviselő, eredetileg kárpitos. 1907-től a Munkásbiztosító Pénztár tisztviselője, majd titkára. Az Általános Fogyasztási Szövetkezet (ÁFOSZ) igazgatóságának tagja, a Népszava és a Szocializmus munkatársa. 1918. október után a Szociáldemokrata Párt gazdasági ügyeinek intézője, a Tanácsköztársaság bukása után a Népszava helyettes szerkesztője, a pártvezetőség tagja. 1922-1939. között országgyűlési képviselő. 1945-1947. között az Országos Központi Hitelszövetkezet elnöke, tagja az MDP-nek. Számos könyv szerzője volt.

Meskó így kiáltott oda a miniszternek: „*Vállalja a felelősséget?... Mint a daróci tűzoltófőparancsnok?*” A később kisireglő és értetlenkedő képviselőtársak és újságírók a folyosón ismerhették meg a daróci tűzoltófőparancsnok történetét: Az egyik háborús esztendőben történt, hogy a képviselőházban mozgalmas események, heves támadások tüzeiben sűrűn hangzott el az önértetes szó: „*Vállalom a felelősséget!*” A bátor szavak eljutottak Daróc községbe, Marcsák János érdemes csizmadiamester és tűzoltófőparancsnok füleihez is. Imponált neki a férfias szókimondás, roppant mód hatott rá a gerinccesség. Régi hagyomány volt a községben, hogy minden júniusban tűzoltóbált rendeztek a falu lakossága és a tűzoltóság tiszteletére. Ennél hűségesebben csak egy másik, sajátos „hagyományt” is őrzött a falu népe: minden tűzoltóbál éjszakáján tűz ütött ki a községben. Így történt ez 1917. nyarán is. Marcsák mester az ünnepléstől elfáradtan, késő éjjel tért haza, és felesége kedvenc eledelével, a szilvágombóccal kedveskedett neki. Már a hatodikat fogyasztotta, mikor a szomszéd műhelyből az inasgyerek rohant és szólt, hogy ég a szomszéd ház. A mester fel sem nézett, hanem „folytatta a munkáját és így két gombóccal megint kevesebb lett, két maggal több.” A következő felszólításra („*Ég az egész Szerecsen utca!*”) se rándult arcizma sem. Végezetül, mikor az inasgyerek már sírva könyörgött az ablak előtt („*Lángban van az egész falu!*”) az utolsó magot is kiköpve kényelmesen megfordult, és utolérhetetlen önértettel üvöltötte az inasnak, hogy „*ég vagy nem ég...vállalom a felelősséget!*”⁴⁷

Szintén a húszas évek legelején történt, hogy a T. Ház falai között, Bárány Sándor⁴⁸ lett a legfrissebben megválasztott követ, Nagyatádi Szabó mandátumának az örököse. Egy tapasztalt kigazda képviselőtársa vezetésével járta végig a folyosókat, majd egy kormánypárti

⁴⁶ Rakovszky István (Bécs, 1858 – Budapest, 1931) legitimista politikus, országgyűlési képviselő. 1895-ben részt vett a Katolikus Néppárt szervezésében, elnöke volt a Katolikus Népszövetségnek. 1896- 1918. között a csornai kerület néppárti képviselője volt, majd 1906- 1918. között a Képviselőház alelnöke. Az I. világháború alatt a fronton harcolt és aktívan politizált. Pályafutását legitimizmusa, Habsburg-hűsége jellemezte. 1920-ban Veszprém város képviselőjeként a Nemzetgyűlés elnöke lett. IV. Károly 1921. áprilisi és októberi puccskísérletekor a király oldalára állt. Júliusban lemondott a nemzetgyűlési elnökségről és az ellenzékhez csatlakozott. 1921. októberében IV. Károly miniszterelnökké nevezte ki. A királypuccs kudarca után –más legitimista vezetőkkel együtt- fogságba került, ahonnan 1922-ben szabadult. Az 1922-1926. évi országgyűlésben a szécsényi kerületet képviselte, megbízatásának lejártá után visszavonult a politikai élettől.

⁴⁷ Im. 21-22 old.

⁴⁸ Bárány Sándor (Igal, 1878 -?) kigazda politikus, nemzetgyűlési képviselő. 1901-től szolgabíró, 1914-től a nagyatádi járás főszolgabírója. Nagyatádi Szabó István halála után a kerület egyhangúlag nemzetgyűlési képviselővé választotta. Számos társadalmi szervezet vezetője volt. 1926-ban egységes párti programmal választották újra.

pamlagon telepedtek le. Szemben az ellenzéki, szocialista sarok egészen kihalt volt, Peidl Gyulát,⁴⁹ Farkas Istvánt⁵⁰ és társaikat hiába keresték. Ekkor jött szembe velük Meskó, aki a „passzivitás keserű napjaiban itt eregette szellemi röppentyűit.” Miután bemutatták neki az új nagyatádi képviselőt, elmélázva csak ennyit jegyzett meg, „*mégis tudta az a választási elnök, hogy mit csinál, így illik ehhez a fordított világhoz, most már aztán csakugyan: künn a Farkas és benn a Bárány.*”⁵¹

A húszas évek legelején az utcai igazoltatások, verekedések, rendzavarások még „dicstelen fénykorukat élték.” A főváros utcáin, kávéházakban, de egyebütt is sűrűn hangzottak fel az antiszemita „felelőtlen elemek” szomorú emlékü indulójának melódiái. Az antiszemita közhangulatot jól érzékelteti az alábbi pár történet: A legendás konyhájú ferencvárosi vendéglő tulajdonosa, Bálóné éberren vigyázott arra, hogy jó hírnevén folt ne essék. Ha néha betévedt egy-egy kilengésre hajlamos társaság, a kocsmárosné mindjárt ott termett, s éles tekintetével rendet teremtett. Az első nemzetgyűlés idején, egy őszi estén nagyobb képviselő társaság tért be a vendéglőbe, Meskó Zoltán néhány kispárti politikussal és egy-két civilbarátjával. Vidám hangulatú emberekkel, politikusokkal, írókkal, művészekkel, előkelő társasági emberekkel volt már ekkor tele az étterem. Különösen egy fiatalemberekből álló társaság mulatott az egyik sarokasztalnál szép csendesen. „Előttük állt egy cigány s egy öreg brácsás segítségével rendületlenül csalta ki megviselt hegedűjéből a legszebb hangokat.” A fiatalemberek csendesen nótáztak, és sűrűn ütögették össze poharaikat. Később az ifjak

⁴⁹ Peidl Gyula (Ravasz, 1873 – Budapest, 1943) nyomdász, szociáldemokrata politikus, miniszter, majd miniszterelnök. Nyomdászként dolgozott, majd 1904-ben az ÁFOSZ egyik megalapítója. Az Országos Munkásbiztosító Pénztár igazgatója és elnökségi tagja, majd 1909-től az SZDP vezetőségének tagja volt. 1919. január 19 – március 21. között a Berinkey-kormány munkaügyi és népjóléti minisztere volt. Ellenezte a két munkáspárt egyesülését, és a proletárdiktatúra kikiáltását. 1919. augusztus 1-6. között az ún. szakszervezeti kormány elnöke. Miután átadta a hatalmat, részt vett az SZDP újjászervezésében.

⁵⁰ Farkas István (Tihany, 1869 – Németország, 1944) szociáldemokrata politikus, országgyűlési képviselő. 1890-ben került a munkásmozgalomba Nagyváradon, eredetileg cipészként dolgozott. Később Budapesten a Cipész Szakszervezet vezető titkára lett. 1911-ben az MSZDP főtitkárává választották. 1922-ben került be először a Nemzetgyűlésbe. Tagja volt Budapest főváros törvényhatósági bizottságának is. 1911-1944-ig a párt titkárságának vezetője volt. A németek 1944-ben koncentrációs táborba hurcolták, ahol mártírhalt.

⁵¹ Im. 22. old.

távokocintást integettek a szomszédba, a Haller István⁵² miniszter társaságában ülő uraknak. Ahogy belemelegedtek, egy monoklis szőke átszólt Meskónak, hogy megismeri-e őt. Meskó helyett barátja, Kosztolányi Gusztáv festőművész felelt, hogy még „felelőtlen elem korából” ismeri az ifjút. A fiatal emberek ezek után –nyilvánvaló provokatív célzattal Haller miniszter asztaltársasága felé- rákezdtek az uszító szövegű „*Erger, Berger, Schossberger...*” kezdetű dalra, de nem jutottak sokáig, mert a cigány elejtette a vonót a kezéből és elillant a teremből. Az antiszemita nótára azonnal ott termett a tulajdonos asszony, aki azonnal távozásra szólította fel a kapatos ifjakat. Azok fizettek, és újabb provokáció nélkül haragosan távoztak. Bálóné így kommentálta a történeteket: *Már az én vendéglőmben ilyesmit nem tűrök, még csak az kéne, hogy sértegetsek a szomszédék derék, kopott füstösét, azt a jó Berger Mónit (sic.)...Miért, mert hogy zsidó!*”⁵³

Egy hírhedt antiszemita politikushoz, Ereký Károlyhoz⁵⁴ kapcsolódik az alábbi Meskó Zoltán-i sziporka. Ereký, aki számos „érdemet szerzett magának a jelszavas politika erős ostromozásával” váltig tagadta, hogy a nevéhez kapcsolódna az a szállóigévé vált kijelentése, miszerint „nem ül le zsidóval egy asztalhoz.” Az országos, majd a második nemzetgyűlési választások után a fővárosi politikai életben azonban kétes hírnevet szerzett magának

⁵² Haller István (Mezőpetri, 1890 – Budapest, 1964) újságíró, keresztény szocialista politikus, miniszter. Eredetileg a szatmári papnevelő intézet növendéke volt, de kilépett. 1908-ban a Katolikus Népszövetség főtitkárává választották. 1919. augusztus 15- november 24. között a Friedrich-kormányban propagandaügyi miniszter volt. A Huszár-, a Simonyi-Semadam- és a Teleki-kormányban 1919. november 24- 1920. december 16. között vallás- és közoktatásügyi miniszter volt. Ő készítette és terjesztette a Nemzetgyűlés elé a numerus claususról szóló törvényjavaslatot. Tagja volt a második nemzetgyűlésnek és az első országgyűlésnek, azonban a 2. képviselőházi választáson már nem jutott mandátumhoz. Ezután közgazdasági tevékenységet folytatott, az Apostol Nyomda vezetését vette át, amelyet azonban másfél év alatt csődbe vitt.

⁵³ Im: 23-24. old.

⁵⁴ Ereký Károly (Esztergom, 1878 – Vác, 1952) gépészmérnök, közgazdasági szakember, politikus, miniszter. 1905-től a Budapesti Műszaki Egyetem adjunktusa volt. 1911-ben megalapította az állatértékesítő egyesületet, majd 1912-ben a Nagytétényi Sertéshizlaldát. Részt vett a Csilléry-Friedrich-féle ellenforradalmi csoport szervezésében. 1919. augusztus 27- november 24. között a Friedrich-kormány közéleti minisztere volt. A Nemzetgyűlésbe a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártjának programjával került be, az 1922-es választásokon megbukott és visszavonult a politikai élettől.

antiszemitizmusával. Feljegyezték róla, hogy a Városházán Wolffék⁵⁵ legádázabb ellenfele volt, velük szemben kíméletlen kritikát gyakorolt. Egy időben azonban sűrűn megfordult a Tőzsdén, mert „folyton tanuló gyakorlati emberként” meg akarta ismerni a tőzsdei üzletmenetet. Egy napon a Szabadság téri palotában kiscgazda politikusok is tanulmányutat tettek. Sziij Bálint⁵⁶ képviselő meg is pillantotta Erekyt egy bankdirektor és egy ismert bankár társaságában. Éppen nagyban folyt az alkudozás: „Minden darabot megtartok középen, sőt azon alul is”- csapott az asztalra a bankár. Ereky előéletét jól ismerő kiscgazdák hinni sem akartak a szemüknek, hogy a zsidófaló politikustársuk milyen jól érzi magát a zsidó üzletemberek asztaltársaságában. Meskó azonban most is fején találta a szöveget, és derűsen csak ennyit kérdezett: „*Hát nem tudjátok, hogy Ereky nem ül le kereszténnyel egy asztalhoz?*”⁵⁷

A korszak, különösen a magyar vidék antiszemita megnyilvánulásaira szolgál jó példázatul az alábbi eset: Lelkesítőnek szánták-e, vagy kedveskedni akartak-e vele az illetők a kiscgazdapárti vezéreknek, arról csak ők adhatnának számot. De való igaz, hogy amikor az 1920-as tiszántúli választások előtt hosszú kocsisorban bevonult az előkelő politikai társaság a szentesi vasútállomásra a város főterére, a miniszterek és pártvezérek kelletlenül kapták el a fejüket, ha a tekintetük összetalálkozott az út két oldalán éktelenkedő, „*Hazádnak rendületlenül, üsd a zsidót kegyetlenül!*” feliratú plakátokkal. (Hozzáteszi a szerző –mintegy mentegetésképpen-,

⁵⁵ Wolff Károly (Érsekújvár, 1874 – Csopak, 1936) politikus, fővárosi és nemzetgyűlési képviselő. 1901-től a bécsi főudvarnagyi hivatalnál teljesített szolgálatot. 1907-től a közös Külügyminisztériumban osztálytanácsos, majd 1909-től udvari és miniszteri tanácsos volt. A Tanácsköztársaság bukása után az általa létrehozott Egyesült Keresztény Liga ügyvezető elnöke. 1922-től nemzetgyűlési, 1926-tól országgyűlési képviselő volt. Elnöke volt az Országos Bírói és Ügyészi Egyesületnek, és a főváros politikai életében vezető szerepet játszott Keresztény Községi Pártnak. Később vezetője volt a kormánypártot támogató Keresztény Gazdasági és Szociális Párt országgyűlési frakciójának. Az Ébredő Magyarok Egyesületének (ÉME) igazgatósági, a Társadalmi Egyesületek Szövetségének (TESZ) választmányi tagja volt. A harmincas években haláláig tagja volt a 33-as bizottságnak.

⁵⁶ Sziij Bálint (Nagyigmánd, 1868 - ?) kiscgazda politikus, nemzetgyűlési képviselő, felsőházi tag. 1904-től tagja lett Komárom vármegye törvényhatósági bizottságának. Politikai tevékenysége mellett mintagazdaságot is vezetett. 1920-ban a nagyigmándi kerület kiscgazda programmal beválasztotta az első nemzetgyűlésbe. A második nemzetgyűlésben is régi kerületét képviselte. 1926-ban betegsége miatt nem lépett fel képviselőjelöltként, de a kormányzó a Felsőház örökös tagjának nevezte ki. 1930. októberében a Független Kiscgazda és Földművespárt békési alakuló ülésén a párt elnökévé választották, és attól kezdve Gaál Gaszton és Eckhardt Tibor pártvezérsége idején is megmaradt a párt elnökének. Az 1939-es választáson pártja Bihar megyei listavezetőjeként választották meg képviselőnek, de lemondott mandátumáról, mert továbbra is a Felsőházban akart törvényhozói munkát kifejtetni.

⁵⁷ Im. 63-64. old.

hogy „aki azt a nyugodtarcú, józan szentesi gazdanépet látta, amint az állomáson és a gyűléseken fogadta a vezéreket, azt is megtudta, hogy ez a felelőtlen kilengés, ami éppen nem volt elszigetelt jelenségnek mondható a fejbe verések virágzó korszakában, idegen ettől a magyar néptől.”). Rubinek Gyula⁵⁸ csendben csóváltatta a fejét, Nagyatádi Szabó pedig azzal a jellegzetes szűrő tekintettel nézte végig a plakátokat, amit csak akkor öltött magára, ha valamit nagyon lenézett. A szelíd arcú, műkedvelő Emich⁵⁹ miniszter meg nyugtalanul fészkelődött a kocsiban, és mindig Sokorópátkaira nézett, hogy onnan kapjon biztatást. Meskó Zoltán –szokás szerint- élcelődött ugyan, de ő rá is hatott a plakátkampány. Szónoklatában is kitért erre, mikor kijelentette, hogy nem örül az efféle plakátoknak, sőt az „Erger-Berger ropogós dallamát sem szereti.” Ugyanis, *„amíg tele torokkal fújják, addig az alvégen Erger csendben és nyugodtan, verseny nélkül csinálja a maga üzleteit, a felvégen ugyanezt teszi Berger, a belvárosban meg az előkelő Schossberger sem marad tétlen... És kigyelmetek még be sem rekedtek a nótázásba, amikor az Erger, Berger meg a Schossberger megcsinálják az Erger, Berger és Társa céget és tovább folytatják üzleteiket...”* Majd a képviselő tovább szötte a kilengések következményeinek népies magyarázatát, miszerint, *„ha valahol elkoppan egy fejbe verés, azt is maguk fizetik meg a portéka árában, amit fájdalomdíj és fejadó címén emel fel a társaság.”*⁶⁰

Szintén a „virágjába boruló” Kisgazdapárt vezetőinek emlékezetes korteskörútjának utolsó állomásán, Szentesen történt a következő tréfás eset: A különvonattal (mely Meskó szerint „nem a városnak, hanem a falunak fütyült”) holtfáradtan megérkező küldöttség láthatóan és

⁵⁸ Rubinek Gyula (Ohaj, 1865 – Budapest, 1922) kiskisgazda politikus, miniszter, gazdasági író. 1886-1890. között Kunbaján gazdatiszt, majd a Borászati Lapok, ill. a Köztelek szerkesztője volt. Később az OMGE ügyvezető titkára, majd igazgatója lett. 1901-től országgyűlési képviselővé választották. Jelentős szerepet játszott Nagyatádi Szabó Kisgazdapártjának megszervezésében. 1919. augusztus 27 – 1920 július 19. között a Friedrich-, a Huszár-, a Simonyi-Semadam- és a Teleki-kormányban földművelésügyi miniszter, 1920. július 19-től augusztus 15-i ideiglenes földművelésügyi miniszter. Ő készítette el a földreformjavaslatot, amelyet Nagyatádi Szabó változtatás nélkül nyújtott be a Parlamentben. A Teleki-kormányban 1920. július 19- december 16. között kereskedelemügyi tárcát is vállalt. 1921. elején a Kisgazdapárt tiszteletbeli elnökévé választották. Számos, főleg vámpolitikával foglalkozó könyvet, cikket írt.

⁵⁹ Emich Gusztáv (Pest, 1866 – Budapest, 1927) külkereskedelmi szakember, miniszter, diplomata. 1888-tól minisztériumi tisztviselő, 1905-től kezdve több ízben képviselte a kormányt külföldi kongresszusokon. Éveken át a Budapesti Árú-és Értéktőzsde kormánybiztosa volt. 1917-ben az akkor megalakult Átmenetgazdasági Minisztérium államtitkárává nevezték ki. 1920. március 28 – július 19. között a Simonyi-Semadam-kormányban kereskedelemügyi miniszter volt. 1920-ban nemzetgyűlési képviselővé választották, mandátumáról azonban szeptemberben lemondott és 1925-ig berlini követ volt.

⁶⁰ Im. 46-47.old.

hallhatóan nem volt már kirobbanó formában. Meskó Zoltán is „a választási körútra szerzett közismert vicceinek poénjait összecserélte, vagy meggyilkolta.” De a nép így is hálás volt, és az előnevető főkortes (!) jelére nagyokat kacagott. Amint a testes Sokorópátkai lépett a szószerkekre, az nagy reccsenéssel leszakadt a joviális politikus teste alatt. Nagy riadalom támadt, de végezetül mindenki megtartotta beszédét. A gyűlés végén derült ki, hogy Sokorópátkai egy óvatlan pillanatba eltűnt. A Petőfi Szállóban találták meg végezetül a kiskgazdaminisztert, ám miután belépett az étterembe, azonnal rövidzárlat támadt és teljes sötétség borult a teremre. A kiskgazdaminiszter egy percig sem jött zavarba, és a kínos sötétségben, tréfaként szánva, mindentudó államférfiúi fölényével jegyezte meg, hogy „*biztosan zsidókézből van a villanytelep.*”⁶¹ Az ilyen és ehhez hasonló szalon antiszemita megjegyzések első számú gyártója, azonban mindvégig Meskó volt:

1920. tavaszán a vidám honatyák indultak el hajóútra, Kalocsa irányába. Meskó, Weber János⁶² és Szabóky Jenő⁶³ évődve, tréfálkozva élvezték az egész napos kirándulást, estefelé megpillantották Paksot is. „Ősi paksi szokás szerint a község minden rendű népe minden hajó érkezésekor kikorzózott a kikötőhöz.” A honatyák, amikor kikötött a hajó, felálltak és érdeklődve nézték a paksiakat. Szabóky egy barátját pillantotta meg a parton állók között, és kikiáltott hozzá, azt tudakolva, hogy „van-e még zsidó a Dunántúl.” „Hogy van-e?” –kérdezett vissza a paksi barát, és plasztikus kézmozdulattal az egyik zártabb korzózó csoport felé mutatott. A jelmagyarázatot Meskó adta meg, gyorsan: „*Nem látod, hogy ott áll a paksi mintakollekció.*”⁶⁴

⁶¹ Im. 48-50. old.

⁶² Weber János (Püspöknádas, 1876 - ?) gazdasági szakember, országgyűlési képviselő, majd felsőházi tag. Több uradalomban gazdálkodott (Festetich, Meller, Dőry). 1905-ben függetlenségi párti programmal nyerte el a bonyhádi kerület mandátumát, majd 1906-ban megismételte a sikert. A függetlenségi párt kettészakadásakor Justh Gyulához csatlakozott. 1910-ben visszavonult a politikai élettől, és a gróf Benyovszky-féle 3000 holdas bérleten kezdett el ismét gazdálkodni. 1920-ban Tolna megye kormánybiztosa, és az első nemzetgyűlésben Bonyhád kiskgazdapárti képviselője lett, majd Tolna megye felsőházi képviselője.

⁶³ Szabóky Jenő (Kalocsa, 1881 - ?) mérnök, kiskgazda politikus, nemzetgyűlési képviselő. 1906-tól a Pest megyei Ármentesítő Társulat mérnöke, 1924-től igazgató-főmérnöke lett. 1912 óta tagja volt Kalocsa város képviselő testületének és Pest vármegye törvényhatósági bizottságának. A Tanácsköztársaság alatt letartóztatták, majd kiszabadulása után vezére lett a kalocsai ellenforradalomnak. Később Szegedre menekült és belépett a Nemzeti Hadseregbe. 1920-ban a kalocsai kerület kiskgazda programmal nemzetgyűlési képviselővé választotta, 1922-ben, majd 1926-ban egységes párti jelöltként kapott mandátumot. Mindkét nemzetgyűlésben pénzügyi és külügyi kérdésekkel foglalkozott.

⁶⁴ Im. 81-83. old.

Egy kortes körúthoz köthető az alábbi történet is. Mezőcsáti magyarok népes küldöttsége járt fent közvetlenül a nemzetgyűlési választások előtt az Esterházy utcai klubhelyiségben. A kerület képviselőjelöltjének, Botlik Józsefnek⁶⁵ a hívei jöttek fel, és arra kérték a kispapokat, hogy jöjjenek a kerületbe és segítsék győzelemre őket. Meskó Zoltán főkortest külön invitálták meg. Meskó elígérkezett, de egy kikötést szabott, „nem akart több bürgepaprikást látni.” Helyette inkább paprikás csirkét kért, sok tejfellel. Másnap reggel a vezérek, Rubinek Gyula, Nagyatádi Szabó István, Mayer János, Meskó és Botlik ott voltak Mezőcsáton. Megtartották a népgyűlést, majd utána ebéd és uzsonna következett, de Meskó már a nagy esti lakomára készült és alig evett. Az esti vacsorán is pompás szónoklatot tartott, míg a többiek jóízűen a „bürgepaprikást” falatozták. Csak úgy ontotta az anekdotákat, az emberek nagyszerűen mulattak, ő pedig már könnyezett az éhségtől. Este 10 óra tájban már provokatív stílusban a női választójogról mesélt: *„Az asszonynak nem való a szavazati jog. Az asszony ne járjon népgyűlésekre szónokolni. A nő jó gazdaasszony legyen, arra nézzen, hogy jó csirkepaprikást főzzön az urának.”* Amint kimondta az utolsó szót, elébe helyezték a hatalmas adag paprikás csirkét sok tejfellel. Meskó „szilajul nekiesett a remekbekészült eledelnek.” De csakhamar tapasztalnia kellett, hogy a paprikás ehetetlenül keményre sikeredett, olyannyira, hogy mégis bürgepaprikással kellett a végén az éhségét csillapítania. Négy nap múlva levelet kapott Meskó Mezőcsátról. A pártelnök oldalakon keresztül kért bocsánatot a malőr miatt, ugyanis *„az asszonyok a képviselő úr vicceinek hatása alatt elfeledkeztek mindenről, konyháról és paprikásról is, és bizony későn tették fel a csirkét a sparherdre.”* Meskó táviratban, lakonikusan válaszolt: „Ezért nem kell nőnek választójog”- szólt a pórul járt képviselő summázata.⁶⁶

⁶⁵ Botlik József (Budapest, 1873 - ?) jogász, főispán, kispapja politikus, nemzetgyűlési képviselő. 1897-től aljegyző, 1901-től a mezőcsáti járás főszolgabírója volt. 1914-ben vármegyei főjegyző lett. 1917-ben a koalíciós kormány Borsod vármegye főispánjává nevezte ki. A Tanácsköztársaság bukása után Borsod vármegye kormánybiztosa volt. 1920-ban a mezőcsáti kerület kispapjapárti programmal nemzetgyűlési képviselővé választotta. Az Egységes Párt megalakulása után a párt egyik alelnöke lett. 1926-ban egységes párti képviselőként választották újra.

⁶⁶ Im. 25-27. old.

1920 tavaszán Hont megyébe is ellátogattak a Kisgazdapárt vezető emberei: Rubinek Gyula, Sokorópátkai Szabó István, Meskó, és Rubinek István.⁶⁷ Sokorópátkai, aki minisztersége alatt sem vetkőzött ki szerénységéből, jó falusi módon, hozta magával „takaros tarisznáját” is. Ipolyszalkán gróf Pongrácz Jenő⁶⁸ vendégei voltak, majd néhány óra múlva indultak tovább. A kisgazdaminiszter autója már elindult, mikor a gróf komornyikja lihegve szaladt ki a kastélyból, és hozta a kegyelmes úrnak a „retiküljét.”

Meskónak a sok vidám kampányút után komolyabb feladat is jutott. 1920. július 1-jén megkezdődtek az államfőnél az alkotmányos tárgyalások – írta Titkos Naplójában Shvoy Kálmán: A házelnök, pártvezetők, és vezető képviselők voltak audiencián, többek között Apponyi Albert, Zichy, Gömbös, Meskó, stb., továbbá Stréter és Gombos ezredek....Apponyi nem vállalja a miniszterelnökséget. Előtérben van Rubinek, Teleki, sőt Soós nevét is emlegetik.”⁶⁹

Rassay Károly⁷⁰ visszaemlékezéseiben megemlített történetben bár Meskó nem főszereplő, mégis egy az ő tiszteletére tartott díszvacsora körül forrtak fel az indulatok: Vágó Pál,⁷¹ a XIX.

⁶⁷ Rubinek István (Ohaj, 1886 – Budapest, 1938) ügyvéd, politikus, nemzetgyűlési, majd országgyűlési képviselő. 1908-tól az OMGE Ügyészségének irodavezetője volt. A Széchenyi Szövetség egyik alapítója. 1920-1924 között kisgazdapárti, majd 1926-1935 között egységes párti programmal nemzetgyűlési, ill. országgyűlési képviselő volt. Az Egységes Párt ügyvezető elnöke volt. Az 1935-ös választásokon megbukott és visszavonult a politikai élettől. Az OMGE választmányi tagja volt.

⁶⁸ gróf Pongrácz Jenő (Nagyvárad, 1890 - ?) katonatiszt, jogász, egységes párti országgyűlési képviselő. Hont vármegye törvényhatósági közgyűlésének, majd Békés vármegye kongregációjának a tagja volt. 1931-ben a gyulai kerületben egységes párti programmal képviselővé választották. Választmányi tagja volt az OMGE-nek és a Békés megyei Gazdasági Egyesületnek.

⁶⁹ Shvoy Kálmán: im. 68. old.

⁷⁰ Rassay Károly (Orsova, 1886 - Pécel, 1958) tekintélyes jogász, politikus, nemzetgyűlési, majd országgyűlési képviselő, államtitkár. 1915-től az Igazságügyi Minisztériumban minisztériumi titkár, 1919 őszétől 1920 tavaszáig a Huszár-kormány igazságügyi politikai államtitkára. 1920-1926 között budapesti nemzetgyűlési, majd 1929-1944 között szegedi országgyűlési képviselő. 1921-ben saját kisgazdapártot alapított, majd Vázsonyi Vilmos halála után a Demokrata Párttal egyesülve létrehozta a Független Nemzeti Demokrata Pártot. Rövid idő múlva, a pártban bekövetkezett szakadás miatt létrehozta a Nemzeti Szabadelvű Pártot, amely 1935-ben a Polgári Szabadságpárt nevet vette fel. 1923-ban megalapította és 1944-ig szerkesztette az Esti Kurír c. liberális napilapot. 1944-ben a németek letartóztatták és Mauthausenbe hurcolták. Visszatérése után már nem vett részt a politikai életben. Visszaemlékezéseit az ötvenes évek elején írta meg.

század utolsó harmadának világszerte ismert és elismert festője a párizsi alkotóévek után szülővárosába, Jászapátiba költözött, kipihenvén a zajos világváros fáradalmait. 1920. nyarára azonban a bohém festőművész és a konzervatív, vallásos városvezetés konfliktusa végképp elmérgesedett. Vágó Pál ugyanis elkeseredett harcot indított minden ellen, ami a szépérzékét bántotta. A rendetlen utcák, az önkényes járdaelfoglalások, a kivagdalt fák, mindannyi alkalom volt az összeütközésre. A fő konfliktus a város főterére állított kereszt körül robbant ki, mert véleménye szerint a magas, kovácsolt könnyed vaskereszt egy keskeny kőállványon szegényes látványt nyújtott az emeletes iskolaépülettel a háttérben. A művész körömszakadtáig tiltakozott a megoldás ellen, de nem volt sikere. Így érkezett el 1919. márciusa, és a kommün alatt a helyi direktórium Vágó Pált Jászapáti község „szépészeti népbiztosának” nevezte ki. Az egész országban –feltehetőleg- példa nélküli megbízatáshoz a művész nagy elánnal látott hozzá. Elsőként a Fő teret hozta rendben, parkosította a területet és lebontatta a vaskeresztet. A keresztet át akarta helyezni a temetőbe menő út mellé, hogy a „temetőbe menő emberek bánatos tekintete arra essék.” A rohanó események azonban minden tervét keresztülhúzták. A Tanácsköztársaság megbukott, és a Fő térről elvitt kereszt a temetőhöz vivő úton fekvé érte meg a nagy változást. Irodalmi Vágó Pál álmai szertefoszlottak, és a „literáti” nemesi nevet hamarosan a „keresztromboló” előnév váltotta fel. Keserves napok virradtak az öreg festőre: A község lakosai gyalázták, rágalmazták, a gyerekek csúfondáros szavakat kiabáltak utána az utcán. Erre a konfliktusos időszakra esett, egy 1920. tavaszi nap, mikor a Jászapáti Gazdakör nagy politikai eseményre készült. Vacsora keretében vendégül látta a Kisgazdapárt politikusait. A díszvacsora főszónokául nem kisebb személyiséget jelöltek ki, mint Meskó Zoltán nemzetgyűlési képviselőt és földművelésügyi államtitkárt. A fogadás és az estély megrendezésére bizottságot alakítottak. Ennek a bizottságnak a legfontosabb feladata volt a meghívandó vacsoravendégek névsorának az összeállítása. Egyesek úgy vélték, hogy a vacsoráról nem hiányozhat a község világhírű nagy fia, Vágó Pál sem. Mások ellenezték a meghívást. A vitát megfellebbezhetetlenül eldöntötte a község plébánosa. Kijelentette, hogy a keresztény irányzat diadala idején nem lehet a keresztromboló

⁷¹ Vágó Pál (Jászapáti, 1853 – Budapest, 1928) festőművész. Jogi tanulmányai után Münchenben Wagner Sándor és Benczúr Gyula növendékeként kezdett festeni. Később Párizsban a Julian Akadémián, J.P. Laurens tanítványa lett. Eleinte életképeket, jászági jeleneteket, majd Székely Bertalan és Madarász Viktor stílusát folytató nagyméretű történelmi festményeket alkotott. A párizsi világkiállítás magyar terme számára készített, *A huszárság története* c. freskóciklusát Lotz-díjjal és a francia Becsületrend tisztí keresztjével jutalmazták. Ő festette Jászapáti barokk templomának új freskóit. Számos Petőfi és egyéb illusztrációt készített. *Vonós négyes* c. művével 1887-ben nagydíjat nyert.

Vágó Pál a díszvacsora meghívott vendége. A keresztromboló Vágó Pál nevét így törölték a vendégek névsorából. A művésznak ez volt az utolsó csepp a pohárban, és képviselőjéhez, K. Pethes Lászlóhoz⁷² fordult igaza védelmében. A kispap honatya ekkor kereste fel az országszerte híres ügyvéd-képviselőtársát, Rassay Károlyt. Rassay elvállalta az ügyet, és leutazott Vágóhoz Jászapátiba. Találkozájukon az a döntés született, hogy beperelik a plébánost. A tárgyalás során –amely bővelkedett komikus és viharos jelenetekben egyaránt– létrejött a béke. A plébános visszavonta a keresztrombolás vádját, elismerte, hogy a művészt a jó szándék és a művészi túlbuzgóság vezette a „meggondolatlan” cselekedetben. Erre Rassay is elejtette a vádat.⁷³ A történetről feltehetőleg Meskó is értesülhetett az ominózus díszvacsorán, vagy utólag a Parlament falai között.

Meskónak ügyvezető elnökként sokszor meggyűlt a baja az ellen- és önjelölt képviselőkkel. A második nemzetgyűlési választások idején az egyik Pest megyei kerületben nagyon rosszul állt K. V. ellenzéki jelölt szénája. A kispapárt helyi jelöltjének volt a legerősebb a pártja, és pár nappal a választások előtt világosan lehetett látni, hogy a kispap-jelölt fölényes győzelmet fog aratni. Az ellenzéki jelölt úgy gondolkodott, hogy „hősi halála” előtt, még egy utolsó kirohanást csinál: Három nappal a választás előtt szokatlan hangon hívott össze gyűlést. Öles plakátokon szólította fel a választókat arra, hogy a népgyűlésen pártkülönbségre való tekintet nélkül jelenjenek meg, ugyanis, „amit ott hallani fognak, lesújtó lesz, mint a villám.” Össze is verődött jókora kíváncsi tömeg, köztük sok kispapárti szavazó. K.V. beszédében úgy nyilatkozott, hogy hajszálon múlt, hogy nem lett kispapárti jelölt, ugyanis Meskó ügyvezető elnök hetekig szorongatta, hogy pártja programjával lépjen fel. Továbbá az erkölcsi támogatáson kívül kétszázezer korona anyagi támogatást is ígért, amit ő megvetéssel utasított vissza, mert számára „az elv a fontos.” A beszéd értetlenséget váltott ki a hallgatóságból, azonban Karikás Péter kispapárti elnököt nagyon bosszantotta a vádaskodás, és részletesen megírta Meskónak az ellenzéki politikus vádjait, azt tudakolva, vajon igazak-e az ellenjelölt

⁷² K. Pethes László (Jászapáti, 1885 - ?) jogász, politikus, országgyűlési képviselő. 1908-ban II. aljegyző, 1909-ben I. aljegyző, 1913-ban tb. főszolgabíró lett. 1917-ben közlelmezési miniszteri megbízotti funkciót töltött be. 1918-ban Selmec-és Bélabánya városok főispán-kormánybiztosa volt. 1919. januárjában a Függetlenségi Pártban történ szakadás után a Lovász-csoporthoz csatlakozott. A Tanácsköztársaság alatt a Dormándy-féle ellenforradalmi akcióban vett részt. Az Antibolsevista Komité alapítója volt. 1920-ban a jászapáti kerület kispapárti programmal választotta meg képviselőnek.

⁷³ Hubai László: Vágó Pál meghurcolása és elégtétele. Történelmi visszaemlékezés, Jászapáti, 1920. in: Rassay Károly visszaemlékezése, Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltár 867. f. R-74. 173-179. old.

által elmondottak. Meskó nem sokáig késlekedett a rá jellemző frappáns válasszal: *Élőszólyban sem ér kétszázézetet.* –ez volt a Karikás pártelnöknek írt távirat szövege.⁷⁴

Dr. L.J józsefvárosi ügyvéd rengeteget forgott a politikai klubokban. „Ahogy egy párt formába jött, az ambiciózus magánpolitikus ott termett a forrásnál. Lelkesebb támogatója nem volt nála az uralkodópártoknak, s egy vágya volt, hogy kormánypárti képviselő váljon belőle.” Az 1920-as választásokon a Kisgazdapártot kereste meg. Azonban hamar csalódás érte, ugyanis hiába magyarázta szenvedélyesen, hogy anyai ágon neki van a kiszemelt alföldi kerületben a legerősebb talaja, Meskó ügyvezető elnök hajthatatlan maradt. Igaz, könnyen megtehetette ezt, mert a „kedvesen naiv alkalmi kisgazda” nem kívánt tőle egyebet, mint azt, hogy a párt aktív miniszterét helyezték át egy másik kerületbe. A vérig sértett ügyvéd másnap reggel „csizmás-bricseszes-zöld kalapos” kisgazda uniformisban ült be a vonatba, és elindult a kiszemelt kerületébe. Úgy vélte, hogy a két kisgazda jelölt mellett megméretteti magát harmadikként. Mikor a községbe ért, két-három kisgazda ismerősét felkereste. Egy rendes jelölt gondosságával hallgatta meg a kerület panaszait, és a legtöbbre nyomban orvoslást is ígért. Később kimentek a határ felé is, és a „mű-kisgazda” nagy érdeklődéssel szemlélte a nagykiterjedésű vadvizeket. „Jó párszáz holdra fekszik rá a talajvíz” –kapta a tájékoztatást. Erre –nyilván legszebb balatonfüredi emlékeire gondolva – így válaszolt a kisgazda önjelölt: „Semmirevaló követük lehetett eddig kendteknek, hogy még egy hajóállomásuk sincsen.”⁷⁵

A Parlamentben a passzivizmus időszakában Meskó a folyosókon csillogtatta tehetségét. Majd’ mindenkihez volt egy csipkelődő megjegyzése, amivel fején találta a szöveget. Ez történt akkor is, amikor Hegymegi-Kiss Pál⁷⁶ passzivista képviselő kedélyes diskurzust folytatott aktivista és passzivista képviselőtársaival. A honatyát rutinja ekkor sem hagyta cserben, ugyanis, mikor az elnöki csengő rég nem hallott hangja megszólalt, ösztönszerűen felugrott

⁷⁴ Im. 39-40. old.

⁷⁵ Im. 108-109. old.

⁷⁶ Hegymegi-Kiss Pál (Porcsalma, 1886 - ?) jogász, politikus, országgyűlési képviselő. Hajdú vármegye szolgabírája, majd főispáni titkára volt. 1912-től a Belügyminisztériumban dolgozott, 1917-től osztálytanácsosi rangban. 1918-tól helyettes államtitkári címet szerzett. 1922-ben Debrecenben választották képviselővé a Kispolgárok és Földművesek Pártja színeiben. 1926-ban, majd 1931-ben is mandátumot szerzett. Aktív ellenzéki szerepet töltött be, 1931-ben csatlakozott a Független Kisgazdapárthoz.

helyéről és elindult az ülésterem felé. Meskó állta az útját, és leintette, miszerint a csengetés „új műfaj, nem a békebeli...Mindennap van egy ilyen passzivista-csalogató műcsöngetés.”⁷⁷

Később a passzivista képviselőket igazolatlan távolmaradásért *kétszáz ezer korona* büntetéssel sújtották az új Hárszabály szerint. Az ellenzék azonban továbbra sem vett részt az üléseken és székhelyét áttette a *Gresham* Palotába. Ebben a zaklatott időszakban találkozott Meskó a parlament folyosóján három idegennel, akiket meg is szólított, tudakolva, hogy mi járatban vannak az ország házában. Az idegenek a ferencvárosi fogyasztók képviseletében jöttek a Parlamentbe, és a népjóléti miniszternél akartak tiltakozni a „tűrhetetlen kávéházi helyzet” miatt. Ugyanis ezer koronával kívánták emelni a kávé árát. A képviselő újbóli kérdésére elmondták, hogy Ferencvárosban hétezer koronáért lehet kávé fogyasztani. Meskó erre csodálkozóm arccal mérte végig őket, és –célozva a mindenkinek húsbavágó büntetésre– így szólt: „*Hát akkor mit zúgolódnak ott a Ferencvárosban? A Greshamben...ott panaszkodhat a passzív honatya, mert az kétszáz ezret fizet egy kapucínerért naponta.*”⁷⁸

A passzivizmus időszakában komoly politikai vitákat is folytattak a képviselők a T. Ház folyosóin. A Hárszabály módosításáról Meskó „óvatos duhaj” módjára nyilatkozott, miszerint „el nem ismeri ezeket, de óvakodni fog velük szembeszállni.” Drozdy Győző⁷⁹ elutasította a kezdeményezést, mondván, hogy ezzel „szájkosarat raknának rá” Egy módosítás párti képviselőtársuk erre megjegyezte, hogy a módosítás „nem olyan veszedelmes, láttuk már az eddigi gyakorlatban is.” Meskó helyeslőleg válaszolt: „*Ez igaz, tizenöt perc alatt mindent el*

⁷⁷ Im. 35-36. old.

⁷⁸ Im. 65-66. old.

⁷⁹ Drozdy Győző (Bajta, 1885 – Budapest, 1970) kisközgazda politikus, nemzetgyűlési, majd országgyűlési képviselő. 1917-ben az Országos 48-as Párt (Bizony Ákos pártja) titkára, majd 1918-tól a Függetlenségi és 48-as Párt titkára volt. 1919. januárjától az Országos Kisközgazdapárt főtitkáráként tevékenykedett, 1920-1922. között nemzetgyűlési képviselőként politizált. Részt vett a Függetlenségi Kisközgazda Párt megalakításában (1920. október), ennek a listáján lett a kiskomáromi kerület képviselője 1922-1926 között. 1926-ban kivándorolt az USA-ba és megszervezte az Amerikai Magyar Revíziós Ligát. 1932-ben tért haza és a Nemzeti Egység Pártjának programjával a kiskomáromi kerület országgyűlési képviselője lett (1935-1939). 1939-ben átlépett a Független Kisközgazdapártba. 1945-ben az FKgP listáján szerzett újra mandátumot. Később kizárták a pártból, ezért Sulyok Dezsővel együtt megalapította a Szabadságpártot. 1947 nyarán visszavonult a politikai élettől. Volt betanított munkás, könyvelő, majd alkalmi munkákból tartotta fenn magát. 1965-ben részesülhetett csak nyugellátásban.

lehet mondani. Ezt a bizottságban gyönyörűen meg is indokolta Kenéz Béla⁸⁰ – ötvenöt perc alatt.”⁸¹

Szintén parlamenti adoma, mikor Kállay Tibor⁸² pénzügyminiszter megbukott, lemondását hosszú beszédben indokolta meg a T. Házban. Az ellenzék zajos közbeszólásokkal kísérte a felszólalást, a legharsányabb Meskó Zoltán volt, aki percenként követelte a kormány lemondását („Az egész kormányszekér rozoga!”). Később a folyosókon folytatódott a vita. Vass József⁸³ népjóléti miniszter kérdőre vonta Meskót, azt tudakolva tőle, hogy csakugyan olyan rozoga-e az egész kormányszekér, ill. „egy keréknek sem kegyelmez-e meg.” Meskó válasza senkiben sem keltett csalódást, ugyanis kijelentette, hogy *„meg fogja vizsgálni a szekeret, és, ha a rúdja rossz: el vele. Ha a kerekek rozogák, újakat kell tenni a helyébe, de ha a 'Vassalásban' nincs hiba, azt meg fogja hagyni.*”⁸⁴

A pénzügyminiszter bukása után Meskó ezzel a szavakkal üdvözölte Kállayt: „Jön a fordított Szolimán!” Ezt a közbeszólást először a legbennfentesebb képviselők sem értették. Annyi bizonyos volt, hogy Kállay távozását ködös homály vette körül, nem lehetett tudni, hogy nem felfelé bukott-e, és sokáig az utód személye sem volt biztos. Ezekben a zavaros napokban állt

⁸⁰ Dr. Kenéz Béla (Szolnok, 1874 - ?) statisztikus, egyetemi tanár, politikus, országgyűlési képviselő, miniszter. 1902-ben jelent meg *A statisztika elmélete* c. könyve. 1905-ben miniszteri titkár lett. Folyamatosan jelentek meg művei. 1907-ben a kolozsvári egyetem statisztika tanszékének r. egyetemi tanárává nevezték ki. Tudományos munkássága mellett aktív politikai tevékenységet is folytatott: Kolozsvár törvényhatósági bizottságának a tagja, az erdélyi függetlenségi párt vezetője volt. 1927-1928-ban a budapesti egyetem jogtudományi karának dékánja volt. Az MTA és a Szent István Akadémia tagjává is megválasztották. 1920-ban kisgazdapárti programmal nemzetgyűlési képviselővé választották Szolnok városában. 1922-1935 között egységes párti képviselő volt. 1921-ben a Nemzetgyűlés alelnöke, 1931-ben a Károlyi Gyula-kormány kereskedelemügyi minisztere volt.

⁸¹ Im. 78. old.

⁸² Kállay Tibor (Budapest, 1881 - Budapest, 1930) politikus, országgyűlési képviselő, államtitkár, pénzügyminiszter. 1911-ben került a Pénzügyminisztériumba, 1919 őszén a Külügyminisztérium államtitkára, a Felszámoló Hivatal elnöke volt. 1921-1924 között pénzügyminiszter volt. 1924-1926 között az Egységes Párt fővárosi szervezését irányította. 1928-ban kilépett a kormánypártból. A Parlamentnek 1922-1935 között volt tagja.

⁸³ Vass József (Sárvár, 1877 – Budapest, 1930) kalocsai nagyprépost, egyetemi tanár, miniszter. Plébános, majd hittanár és újságíró is volt. Budapesten a teológiai kar tanára, ill. a fővárosi törvényhatósági bizottság tagja volt. 1920. augusztus 17 – 1921. április 14. között közéleti, 1920. december 16- 1922. június 16. között vallás –és közoktatásügyi miniszter a Teleki- és Bethlen-kormányban. A két királypuccs idején közvetített a király és Horthy között. 1922-1930 között népjóléti és munkaügyi miniszter volt. Egyházi, közírói és publicisztikai tevékenységet is folytatott.

⁸⁴ Im. 41-42. old.

elő Meskó a „fordított Szolimán” történetével: „Szigetvár ostromának eseményei ismétlődtek meg Kállay bukásában. Igaz, hogy javított kiadásban. (...) Szolimán szultán holttestét ugyanis a sátra elé ültették, hogy elestéről tudomást ne szerezzen a janicsárhad. Mert a szultánváltás janicsárlázadással járt.” Majd ezekkel a szavakkal fordult a „janicsár” képviselőtársaihoz: *„Hát nem látjátok, hogy Bethlen kifordította a históriát? Eldugták előleket Kállay Tibor Szolimánt a csendes második emeletre, mert nem szabad megtudnotok, hogy él.”*⁸⁵

Meskó „bon mot”-jai mindig találóak voltak. A húszas évek legelején történt, hogy Meskó vonattal hazafelé tartott, és az első fülkében egyből jó társaságot is talált: Pesthy Pál⁸⁶ igazságügyi miniszter utazott Tolna megyei gazdaságába, ill. Nagyatádi Szabó István földművelésügyi miniszter is útban volt erdőcsokonyai pátriájába. Meskó nagy tisztelettel köszöntötte a minisztereket, majd megjegyezte, hogy sohasem hitte volna, hogy ennyire előrehaladtak a konszolidáció terén.” Nagyatádi értetlenkedésére azt a választ adta, hogy szerinte *„az már csalhatatlan jele a konszolidációnak, ha egyszerre két miniszter el mer utazni, s nem fél hogy amíg oda vannak, valaki be ül a bársonyszékükbe.”* A derűtséget kiváltó bölcselkedés után, Meskó - tovább szöve a történetet – megtudakolta Nagyatáditól, hogy Friedrich alatt miért nem ment ilyen messzire, majd Pesthyhez fordulva kijelentette, hogy *„azok voltak a zord idők, amikor még Tomcsányi Vilmos Pál⁸⁷ volt az igazság legfőbb őre, és ő – bár csak szerény államtitkárként tevékenykedett - nem ment volna egy világért sem el, még Cinkotáig sem.”*

1921. május 21-én „Föl Budára!” jelszóval százezer magyar indult el a fővárosba az ország minden részéből. A Vérmezőn százezer kigazda és földműves vonult fel, hogy demonstráljon a falu és a főváros békéje mellett. A kigazdák vezérei, Rubinek, Nagyatádi Szabó, Meskó

⁸⁵ Im. 124-125. old.

⁸⁶ Pesthy Pál (Uzdborjád, 1873 – Sárszentlőrinc, 1952) jogász, politikus, igazságügyminiszter. 1908-tól szekszárdi járásbíró, 1914-től törvényszéki elnök, 1921-től kúriai bíró volt. 1922-1939 között egységes párti programmal nemzetgyűlési, majd országgyűlési képviselőként tevékenykedett. 1923-tól a Nemzetgyűlés alelnöke. 1924-1929 között a Bethlen-kormány igazságügyminisztere volt. 1929-1931 között az Egységes Párt elnöke. 1936-tól az Országos Földhitelszövetkezet elnöke, majd 1940-től felsőházi tag volt.

Pál⁸⁸, Meskó Zoltán voltak a főszervezők. „*A romlatlan vidék megbocsát a bűnös Budapestnek*⁸⁹” – ez a jelmondat vonult végig a szónokok beszédein, majd Sipőcz Jenő polgármester és B. Szűcs Péter makói kiskapásos ünnepélyes kézfogással pecsételték meg a békét. Miután lezajlott a szép ünnep a vidék magyarjai elindultak a pályaudvarra, ahol már indulásra készen álltak a különvonatok. Meskó –gondos főszervezőként- személyesen kísérte el a tömeget az állomásra. Mikor a peronra ért, forrongó tömeggel találta magát szemben. Először naivan azt gondolta, hogy a délelőtti események utóhatásával találkozik, de később kiderült, hogy inkább a felháborodás és csalódottság volt jellemző a sokaságra. Hamarosan az okát is megtudta, mikor egy „kövér ráckevei magyar” azt dörögte felé, hogy „*felhoztak kibékelni, oszt ellopták a villanyoson a pénztárcámat!*”⁹⁰

A május 22-i nagyszabású demonstráció záróeseményéhez köthető az alábbi anekdota is, mikor is áldomásra gyűltek össze vezetők és szervezők. Gróf Bethlen István, Rubinek és Nagyatádi itt is szóltak a résztvevőkhöz. Végezetül Bethlen odaszólt a fáradt Meskóhoz, hogy „halljunk hát valami vidámat!” Az előkelő felszólításra Meskó az alábbi történetet mesélte el hallgatóságának: Egy találós kérdéssel indított, mely szerint mennyi Csonkamagyarország lakossága. Jöttek is a tippek szép sorjában (hétmillió, nyolc és félmillió, stb.), de Meskó hamar eldöntötte a vitát, és elmondta a saját számítását, mivel ő „gyakran járja be az országot és ismeri az összes népszámlálásokat. A legutolsó adatok a következők: Friedrich

⁸⁷ Tomcsányi Vilmos Pál (Budapest, 1880 – Budapest, 1959) földbirtokos, jogász, nemzet- majd országgyűlési képviselő, miniszter. 1914-től egyetemi magántanár, 1918-tól miniszteri tanácsos volt. 1920-1926 között kiskapásos, 1927-1939 között kiskapásos képviselőnek választották. 1920. július 19 – 1922. június 16 között igazságügyminiszter és egyben 1921 február 19-től április 14-ig belügyminiszter a Teleki- ill. Bethlen-kormányban. 1939-től felsőházi tagként politizált, 1942-1944 között Kárpátalja kormányzó biztosa volt.

⁸⁸ Meskó Pál (Nyíregyháza, 1857 – Budapest, 1930) mezőgazdász, a Hangya Fogyasztási Szövetkezet ügyvezető igazgatója. Meskó Zoltán távoli rokona. Gazdakörök alapításának a megszervezésével foglalkozott. A „Hangyának” megalakulásától kezdve igazgatóági tagja volt.

⁸⁹ 1919. november 16-án Horthy bevonult (híressé vált fehér lován) Budapestre. Gellért téri beszédében megfenyegette a fővárost, amely – mint mondotta- „megtagadta ezeréves múltját”. Kijelentette, hogy hadserege kész a „testvéri kézfogásra”, de felkészült a „büntető ökölcsapásra” is, attól függően, hogy a „bűnbe sodort város” hogyan fog viselkedni. A „bűnös Budapest” kitétel innen eredeztethető. In: Horthy Miklós: Emlékirataim. Budapest. Európa, 1990. 129-130. old.

⁹⁰ Im. 59-60. old.

István⁹¹ ötmillió ember nevében beszélt a Dunántúlon, Haller István hárommillió embert tudhat maga mögött, Rubinek és Nagyatádi joggal mondták ma, hogy a mi ötmillió emberünk. Drozdy Győzőtől a múlt héten hallotta, hogy a politikájához négymillió ember csatlakozik, továbbá a többi párthoz, csoporthoz, frakcióhoz is lehet négymilliót könyvelni; ill. a maga szerény személye mögött –szűken mérve– is két és félmillió ember sorakozik fel, akkor kijön az eredmény: Csonkamagyarország lakossága huszonhárom és félmillió.” Meskó folytatta, és kijelentette, hogy bár a „miniszterelnök úr mindent tud, de ő is csak most értesült tőle erről.” Meskó ezzel leült, de a kiscgazdák között még sokáig hangos eszmecsere folyt a rejtélyes számokról. Végezetül Klenkó János, „egy párkányi tudákos suszter kiscgazda” odahajolt Meskóhoz és bevallotta neki, hogy hiába számolja, de neki sehogyan sem stimmel ez a „numerus clausus.”⁹²

A tényleges numerus clausus törvénnyel kapcsolatos a következő anekdota: Mikor az új nemzetgyűlésben Györki Imre⁹³ határozati javaslatot nyújtott be a numerus clausus eltörléséről, nagy bajban volt a sok kormánypárti honatya. Meggyőződés és pártfegyelem viaskodott bennük, de „hosszabb-rövidebb lelki tusa” után a pártember fegyelmezettsége maradt felül. Ki volt adva a parancs, hogy a határozati javaslatot el kell vetni, és a név szerinti

⁹¹ Friedrich István (Malacka, 1883 - ?, 1958) gépgyáros, politikus, nemzetgyűlési, majd országgyűlési képviselő, miniszterelnök. 1908-tól gépjavító műhelyt, majd Mátyásföldön vas –és gépgyárat alapított. 1918-ban a Károlyi-kormányban hadügyi államtitkár volt. A Tanácsköztársaság idején az egyik ellenforradalmi csoport vezetőjeként letartóztatták, de sikerült megszöknie. A „Fehér Ház” nevű ellenforradalmi csoport tagjaként részt vett 1919. augusztus 6-án a Peidl-kormányt eltávolító puccsban. Habsburg József főherceg megbízása alapján 1919. augusztus 7-től november 25-ig miniszterelnök, majd 1920. március 15-ig hadügyminiszter volt. 1920. áprilisában kilépett a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártjából és külön pártot alapított, amely 1922-ben egyesült Andrássy csoportjával és felvette a Szövetkezett Keresztény Ellenzék nevet. A húszas évek elején megalapította a „Szittyák Táborá” elnevezésű szélsőjobboldali szervezetet. Részt vett az 1921. őszi nyugat-magyarországi harcokban, majd a második királypuccs idején letartóztatták. 1920-1939 között volt nemzetgyűlési, majd országgyűlési képviselő.

⁹² Im. 99-101. old.

⁹³ Györki Imre (Kürtöspusztá, 1886 – Budapest, 1958) ügyvéd, politikus, országgyűlési képviselő. Budapesten volt ügyvéd. Az I. világháború előtt már bekapcsolódott a szociáldemokrata mozgalomba: a Munkásbiztosító Pénztár aligazgatója, a Munkásbiztosítás c. lap szerkesztője volt. 1922-1935 között Debrecen nemzetgyűlési, majd országgyűlési képviselője, 1935-1939 között az SZDP vezetőségi tagja. 1945 után az OTI vezérigazgatója, és újból az SZDP vezetőségének a tagja lett. Az új országgyűlésben is mandátumot szerzett. 1950-ben koholt vádak alapján bebörtönözték. 1955-ös kiszabadulása után visszavonultan élt.

szavazáson így is tettek a képviselők. Nánássy Andor⁹⁴ „keveset szereplő, de annál népszerűbb” nagykállói követet is gyötörte a lelkiismeret-furdalás, ugyanis „liberális felfogásával ellentétben állt a reakciós törvény,” de Bethlen fanatikus katonájaként nem szegülhetett ellent a parancsnak. Másnap hazautazott Nagykállóra, ahol a várt megnyugvás helyett újabb meghurcoltatások vették kezdetét: Először az apja, a „78 éves liberális öregúr” szembesítette tettének következményeivel („Miért tetted ezt édes fiam?”), majd testvérei „rázták szánakozóan a fejüket,” később Görömbey Péter református pap is felelősségre vonta, végezetül Mandel Hermann hitközségi elnök „vetett rá szúró tekintetet.” Hosszas tépelődés után Nánássy döntő lépésre szánta el magát. Felkereste Bródy Emánuel kerületi főrabbit, és kérte tőle, hogy oldja fel a bűnei alól, mondván, hogy „az maradt, aki volt” és megfogadta, hogy ellensége a numerus clausunak, továbbá kijelentette, hogy „egy bűne van csupán, hogy Bethlent tűzön-vízen követi, de ezt a választók parancsolták neki.” A rabbi megértően tekintett rá, ezért a képviselő vezeklése után megkönnyebbülten tért haza. Ezek után minden felelősségre vonó kérdést azzal hárított el, hogy „menjenek a főrabbihoz.” Kis idő múlva Kállay Tamás⁹⁵ képviselő is a törvény megszüntetéséért szállt síkra a Parlamentben. A folyosón a törvény „titkos ellenségeinek”, a kormánypárti honatyáknak egy csoportja lelkesen gratulált képviselőtársuknak. Nánássy némán és elgondolkodva nézte a jelenetet, mire Meskó csodálkozva kérdezte tőle, hogy miért nem szól semmit. Nánássy talányos válaszában leszögezte, hogy ő ugyan nem szól hozzá, de ha majd elkezd beszélni a nagykállói főrabbi...-tette hozzá sokat sejtetve.⁹⁶

Bácska felszabadítása után 1921-ben a regőcei (nagybaracscai) kerületben is kiírták a képviselőválasztást. A kisgazdapárti Fehér Lőrinc⁹⁷ és a Rassay-párt jelöltje, Hegymegi-Kiss

⁹⁴ Nánássy Andor (Újfehértó, 1878 - ?) jogász, politikus, országgyűlési képviselő. 1906-tól vezérigazgatója lett a Szabolcs Vármegyei Takarékpénztár Rt-nek. 1922-től egységes párti programmal a nagykállói kerületben szerzett mandátumot, majd 1926-ban – mint nem hivatalos egységes párti jelöltet – választották újra. 1931-ben ellenjelölt nélkül jutott be ismét a Parlamentbe.

⁹⁵ Kállay Tamás (Nagyhalász, 1877- ?) jogász, politikus, országgyűlési képviselő. Az 1905-ös választásokon a székelyudvarhelyi kerületben függetlenségi és 48-as programmal választották képviselővé. 1906-ban, majd 1910-ben függetlenségi programmal ismét tagja lett az országgyűlésnek. 1909-ben a pártszakadás alkalmával Justh Gyula híveivel maradt. 1910 után azonban kilépett a Justh-pártból és pártonkívüli 48-as lett. Később Tisza Istvánhoz csatlakozott és a Nemzeti Munkapárt tagja lett. 1922-ben a kemecsei kerületben egységes párti programmal választották képviselővé.

⁹⁶ Im. 102-104. old.

⁹⁷ Fehér Lőrinc (? - ?) politikus, kisgazdapárti képviselőjelölt. Főjegyzőként dolgozott, 1912-ben a bajai hivatásos tűzoltóság parancsnokának is kinevezték.

Pál már napok óta kampányoltak, mikor egy „rokonszenves, szerény külsejű, komoly megjelenésű úr” jelent meg a porondon. Másnap már plakátok tudatták a falvak népével, hogy Láng János⁹⁸ MÁV főtisztviselő is kibontotta a Kereszténypárt zászlaját a mandátumért. Fáradtságos út vezetett odáig, amíg a kereszténypárti jelölt, aki később tagja lett a nemzetgyűlésnek, győztesen kerüljön ki a választásból. Sorra járta a községeket, és programbeszédeinek különösen azon részei tettek mély hatást a választókra, ahol elmondta, hogy menekült tisztviselő, és hosszú idő óta vagonlakó. Estére a kisgazdapárti főkortes küldte is telefonon a vészjelzést az ügyvezető igazgatónak. Meskó másnap személyesen utazott le Katymárra és tartott nagyhatású szónoklatot: Beszéde elején rokonérzésének adott kifejezést szerencsétlen, menekült és vagonlakó embertársaink iránt. Vélekedéses szerint a viszonyok tűrhetetlenek, és sürgős orvoslást követelt a kormánytól. Majd így folytatta: *„Hallom, hogy egyik jelöltjük is hónapok óta vagonban lakik. Hát én igazságos ember vagyok és ha ő ellenpárti is, mondják meg, hogy majd szerzek én neki lakást, forduljon csak bizalommal hozzám.”* A nagyvonalú ajánlatot azonban övön aluli támadás követte: *„De kérdezem, akármilyen kiváló ember is a jelölt úr, ha neki ennyi baja van, hogy segíthet ő a kerület polgárainak bajain? Mit fognak szólni kigyelmeitek, ha egy szép napon az adó dolgában Pest-Budára jönnek, kimennek a Keleti Pályaudvarra, megkérdezik a szakállas portást, hogy a nagyságos Láng János képviselő urat hol találják, és ő erre nyugodtan úgy felel majd, hogy elkéstek kendtek, még nincs egy fél órája, hogy kitolták Ceglédre.”*⁹⁹

A második nemzetgyűlési választások előtt a Kisgazdapárt vezetői Szentivány községben tartottak népgyűlést, amelyre „nagyon felpaprikázott hangulatban” ment el Tóth Szabó János földműves, aki lelkes szószólója volt a parasztság érdekeinek és tekintélyes polgára községének. Azt hallotta ugyanis, hogy a grófok és nagybirtokosok elgáncsolják a földreformot és ezért minden nagybirtokosra megharagudott. A gyűlésen éppen Meskó szónokolt a nyomasztó adókról, de a türelmetlen gazda többször félbeszakította, mondván, hogy a „grófok támadják a földreformot.” Miután már számtalanszor elsütötte csípős megjegyzését, Meskó ezekkel a szavakkal csitította a feldühödött Tóth Szabót: *„Ne izgassa ez*

⁹⁸ Láng János (Bezda, 1880 - ?) jogász, politikus, országgyűlési képviselő. 1906-ban az államvasutak szolgálatába lépett Aradon, majd a helyi Katolikus Kör alapítója lett. A regőcei kerületben szerzett kereszténypárti programmal mandátumot Baranya felszabadulása után, 1921-ben. 1922-be ugyanitt, a kettévált KNEP többségi pártjának programjával ismételten győzedelmeskedik. 1926-ban is a regőcei kerületben választják meg a Keresztény Gazdasági és Szociális Párt képviselőjében.

⁹⁹ Im. 89-90. old.

magát kedves barátom...Én is tudom ezt, de engem, látja , hogy milyen hidegen hagy. Olyan ez barátom, mint mikor a bolha belemegy a csizmaszárbá: kellemetlen, de nem életveszélyes.”¹⁰⁰

A választások után kissé lenyugodtak a kedélyek az Ország Házában, ugyanis Teleki Pál miniszterelnök sikeresen vette az akadályokat a Kiszgazdapártból és Kereszténypártból alakult kormányzó párttal. 1921. tavaszán azonban a két testvérpárt között vita támadt a királykérdést illetően. „Az egyik párt napirendre akarta tűzni, a másik a kikapcsolás mellett kardoskodott.” Végül megtörtént az összeütközés, amely végén a szabad királyválasztók győztek, és Teleki Pál miniszterelnököt néhány többséggel leszavazták. Aznap este ünnepi tort ültek az Esterházy utcai kiszgazda klubhelyiségben, ahol az államtitkárok „ragyogó arccal nyüzsögtek.” Meskó Zoltán a királyválasztás technikai lebonyolítását magyarázta el a gyakorlatlanabb kiszgazdáknak. De a győzelem pyrrhusinak bizonyult, ugyanis másnap Vasady-Balogh György¹⁰¹ meginterpellálta a miniszterelnököt a királykérdésben, a képviselők szavaztak, és Teleki Pál megkapta a többséget.¹⁰²

Teleki rövid miniszterelnökségét Bethlen István tíz évig tartó, nagy ívű kormányzása követte. Meskó kezdetben jó kapcsolatot ápolt mindkét arisztokrata miniszterelnökkel. Bethlenhez fűződik a következő történet is. Mikor Meskó Zoltán és társai megalakították az ellenzéki kiszgazdapártot, nagy erővel feküdtek bele a vidék megszervezésébe. Csaknem minden héten lerándultak néhány községbe, és alaposan munkába vették a „kiszgazdapárti sziklákat.” Az egyik vasárnapon kiemelkedő sikereket értek el Zala megyében. Másnap derűs arccal járkáltak a T. Ház folyosóin az ellenzéki kiszgazdák, és Meskó nagy büszkeséggel vágta oda Szijj Bálintnak, hogy jó lesz „pótkösziklákról” gondoskodniuk majd, mert a Zala megyeiek megrepedeztek. A nagy zsivajra Bethlen is felfigyelt a folyosó túloldalán, és tréfásan megfenyegette Meskót, mondván, hogy vigyázzon a falu népének izgatásával. Meskó válaszában leszögezte, hogy nem tesznek semmi egyebet, mint amit a fronton csináltak, azaz építik a második vonalat. A harctéren is még szilárd volt az első front, mikor a második vonal

¹⁰⁰ Im. 113-114. old.

¹⁰¹ Dr. Vasady-Balogh György (Gyuró, 1882 - ?) tanár, bölcsészdoktor, kiszgazdapárti politikus, nemzetgyűlési, majd országgyűlési képviselő. A mezőtúri, majd a budapesti III. kerületi állami főgimnáziumokban tanított. Sokat publikált gazdasági és szépirodalmi témában egyaránt. A valódi kerületben kiszgazdapárti programmal választották meg 1920-ban. Fellépett a numerus clausus ellen. 1922-ben, majd 1926-ban az Egységes Párt jelöltjeként választották újra.

¹⁰² Im. 72-73.old.

is már harcra készen állt.” Meskó tüzesen folytatta, és kijelentette, hogy az első vonalat a miniszterelnök még „fesztil tartja,” de nem lehet tudni, hogy mikor jön egy árvíz, ami keresztülszivárog, áttöri a vonalat, és – ha nincs hátul védgát, amelyik feltartóztatja – az áradat mindent elsodor, s meg sem áll a szocialista gátig. Ezért építik ők a második védőgátat, mire Bethlen közbeszólt: „Ez rendben volna, csak ott a hiba, nagy kópé, hogy az én töltésemről hordod a homokot.”¹⁰³

Végezetül egy élcelődő és Meskóra jellemző éleslátásról tanúbizonyságot tevő történetet érdemel említést: Mikor F. Szabó Géza¹⁰⁴ egységes párti követ és Kovácsy Kálmán¹⁰⁵ régi képviselő összetalálkoztak a Parlament előtt, nagyon megörültek egymásnak. Utoljára a függetlenségi pártkörben látták egymást viszont, ahová Kovácsy negyvennyolcas honatyaként, míg F. Szabó a párt kültagjaként járt. Később elszakadtak egymástól: Kovácsy rákospalotai parókiájára vonult vissza, F. Szabó a Károlyi-éra idején kormánybiztos, majd tekintélyes egységes párti képviselő lett. A két politikustárs elmerengett a régi időket felidézvén, majd odalépett hozzájuk közös barátjuk, Meskó Zoltán, aki provokatívan megjegyzést tett F. Szabó szép felöltőjére, mondván, hogy a „húsosfazéknál könnyen megy nekik.” T. Szabó erre hevesen tiltakozott, és kijelentette, hogy ez a régi, nyolcéves függetlenségi felöltője. Meskónak több sem kellett a csipős odavágáshoz, és így válaszolt: „Most veszem észre, hogy igazad van, és valóban a függetlenségi köpenyed, éppen csak egy kicsit ki van forgatva!”¹⁰⁶

Meskó egész politikai életpályája során igyekezett minden fontos és kevésbé fontos eseményen jelen lenni. 1923. augusztus 23-án például Bácsbokodra utazott, ahol részt vett a világháború hőseinek emlékét megörökítő szobor leleplezése alkalmával tartott díszközgyűlésen. Az ünnepséget magas rangú vendégek –többek közt Balku Gyula főispán, Dr. Szabovlyevits Dusán alispán, Jaquemot Miksa és Hermann Rezső alezredek, Dr.

¹⁰³ Im. 118-120. old.

¹⁰⁴ F. Szabó Géza (Nagykőrös, 1877 - ?) jogász, politikus, országgyűlési képviselő. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye aljegyzője volt (1899), majd másodfőjegyzője (1907). 1914-ben Komárom polgármesterévé választották. 1922-ben, majd 1926-ban a biai kerület egységes párti programmal képviselővé választotta. Főszerkesztője volt a „Vármegye” c. szaklapnak.

¹⁰⁵ Kovácsy Kálmán (Balassagyarmat, 1862 - ?) tanító, református lelkész, országgyűlési képviselő. Református lelkész volt Rákospalotán, a helyi függetlenségi pártban játszott vezető szerepet. 1910-ben a fülöpszállási kerületben Kossuth-párti programmal képviselővé választották.

¹⁰⁶ Im. 127-128. old.

Alföldy Béla¹⁰⁷ országgyűlési képviselő, Vojnich Máté járási főszolgabíró - tisztelték meg jelenlétükkel. A ünnepi szónoklatot Csányi István plébános tartotta.¹⁰⁸

Végezetül érdemes felidézni Zsitvay Tibor¹⁰⁹ emlékiratait,¹¹⁰ aki nemzetgyűlési alelnöki tevékenységére emlékezvén „Az alelnöki tűzkeresztség” címen egy egész fejezetet is szentelt a tréfás képviselőtárssal való afférjának. A komikus történet jellemző a korszak parlamenti légkörére és a képviselők szemléletére:

„A házelnök székfoglalója mindig komoly ünnepélyességgel szokott végbemenni. Ám az újonnan választott alelnöknek ez nem jár ki. Ülés közben, szinte észrevétlenül váltja fel az elnököt az elnöki székben, és a hangja a magas emelvénnyel először csak akkor szólal meg, amikor úgy adódik, hogy valamilyen elnöki intézkedésre, enunciacióra van szükség. Nem ritka eset azonban, hogy megtréfálják. Művihart támasztanak, hogy az 'új seprőt' kipróbálják. Ez történt 1924. március 20-án is a Nemzetgyűlésben. Délután egyszerre csak észreveszi Meskó Zoltán ellenzéki képviselő, hogy Scitovszky Béla eltűnt a helyéről, ahol már én ülök, az aznap délelőtt megválasztott új alelnök. Meskó alighanem úgy okoskodik, hogy mivel én még negyvenen alul és mint képviselő is fiatal vagyok, hiszen nincs még két éve, hogy megválasztottak, tehát nemcsak gyakorlatlan, hanem temperamentumos is lehetek, akit

¹⁰⁷ Dr. Alföldy Béla (Temesvár, 1877 -?) orvos, egészségügyi főtanácsos, politikus, országgyűlési képviselő. 17 éven át Bács megyében tisztiorvosként, majd főorvosként praktizált. A bácsalmási választókerület 1922-ben egységes párti programmal választotta képviselővé. 1926-ban újraválasztották, azonban 1928-ban lemondott mandátumáról, mikor a kormány az Országos Társadalombiztosító Intézet alelnökévé nevezte ki. 1935-ben a NEP programjával újra képviselővé választották. A MOVE országos alelnöke is volt. Aktív közélet, egészségügyi és publicisztikai tevékenységet folytatott.

¹⁰⁸ http://www.forum.index.hu/Article/jumpTree?a=48840161&t=9012323?cmd=Article_jump...

¹⁰⁹ Zsitvay Tibor (Pozsony, 1884 – Alpnachdorf, Svájc, 1969) politikus, nemzetgyűlési alelnök, az Országgyűlés elnöke, igazságügyi miniszter. Jogi tanulmányai a budapesti tudományegyetemen végezte. 1909-1919 között a MÁV ügyésze volt. 1919. augusztusában egyik alapítója a Keresztény Nemzeti Pártnak. 1919-1920 között Kecskemét kormánybiztos-főispánja. 1920 elején kilépett pártjából és ismét ügyvéd lett. 1920-1926 között a MÁV igazgatóhelyettes főügyésze. A Keresztény Kisgazda Földműves és Polgári Párt programjával Kecskemét nemzetgyűlési képviselője (1922-1927), a nemzetgyűlés alelnöke (1924). 1926. októberétől 1929. februárjáig az Országgyűlés elnöke volt. Rétság országgyűlési képviselőjeként tevékenykedett 1927-1931 között. 1929-1932 között igazságügyi miniszter volt. 1931-1939 között ismét Kecskemét képviselője, a Nemzeti Egység Pártjának fővárosi elnöke. 1938 őszén kilépett a kormánypártból. 1944-ben Nyugatra távozott, Svájcban telepedett le. Itt írta meg emlékiratait is.

¹¹⁰ Magyarország 1921-1941. Zsitvay Tibor emlékiratai. Szerk: Sipos Péter. Budapest, Palatinus Ráday Gyűjtemény, 1999.

ilyenképpen könnyen tudhatna a szokatlan elnöklésbe belezavarni. Hirtelen összeszövetkezik egy-két ellenzéki képviselővel, hogy az új alelnököt zavarkeltéssel kikóstolják.

A szürke egyhangúsággal folyó felszólalás alatt álmatag nyugalom borul az ülésterembe. De egyszerre csak felcsattan Esztergályos János éles hangja, amint odakiáltja a helyén behunyt szemmel, mellére hajló fejjel ülő Kuna P. András kormánypárti kisgazda felé: 'Ébredjen, Andris bácsi! Ég a ház!' Amire az elnöklő a hatalmas csengőt – életemben először – a kezébe kaparinthatja és a neki szokatlan, különös fogást igénylő módon azt meg is szólaltatja – ami minden elnöki enunciaciót szükségképpen megelőz – közben máris elhangzottak a nagyon is ébernek mutatkozó Kuna P. András hadarva pattogó válasza: 'Én nyugodtan alhatom, mert tiszta a lelkiismeretem! Nem úgy, mint maguknak: vörös bujtogatók!'

Óriási zaj támad, és a Ház minden oldaláról a közbeszólások özöne csap össze. Még nincsen hangszóró, hangerősítő, de azért a nekieresztett saját hangom, amint a figyelmeztetéseimet, csendre intéseimet, rendreutasításaimat sorra kiosztogatom, mégiscsak úrrá lesz a teremben. Minden rendzavarót a nevéen szólítok, és akit a parancsoló elnöki hang így 'fülön fog', egyszeriben elhallgat, mint a csínyen kapott, rakoncátlan gyermek. Már csend van a teremben, és azt figyelik, hogy nem marad-e ki valaki a záporosöből, aki rászolgált. Utoljára kerül sor Kuna P. Andrára, akinek ugyan a közbeszólását egyenesen kiprovokálták, de mégis rendreutasításra szolgáltatott okot, mert sértő szavakat használt. Ám amikor az ő kioktatásába és rendreutasításába belefogtam, az első szavaim után, egy pillanatra elakadtam. Hirtelenében ui. nem tudtam, hogy Kuna P. András nevében, amelyet mindenki csak Kuna P.-nek említ, az a 'Pé' Pétert jelent-e vagy Pált, azt pedig komolytalannak éreztem, hogy elnöki enunciacióban a hétköznapi pongyola kifejezési módot használjam. A másodpercenyi tévovázás után végre is a következőképpen szólaltam meg:

'Végül figyelmeztetem...Kuna...Kuna András képviselő urat is, hogy...'

Idáig jutottam elnöki intelemmel, amikor szavamba vágott Meskó Zoltán, aki kiugrott a padok közül az ülésterem közepére, a gyorsírók elé, szemben az elnökkel, kezét komikus kétségbeeséssel összekulcsolta, és harsányan kiáltotta fel az elnöki emelvény felé: 'Hun a Pé, elnök úr? Hun a Pé?'

A kitörő nagy derűtségben gyorsan úrrá lesz a kezemben most már szolgálatkészben működő elnöki csengő. Nyugodtan befejezhetem hát a csak azért is Kuna Andrásnak szóló enunciaciómat, és – ami után Meskó is megkapta már a házszabályszerű konvencióját a 'Ház

komolyságához nem illő magatartása miatt’ – szelídre enyhül a hangom és a következőképpen zárom le a zavaró jelenetet:

’Igazán felesleges volt a képviselő úrnak ilyen izgalomba belelovagolnia magát, hiszen láthatta, hogy a közvetlenül érdekelt fél nem csinált kanapé-kérdést a Pé hiányából!’

Derűltség és taps a vége a ’műviharnak’, amelynek során így szerencsésen estem át az alelnöki tűzkeresztségen.”¹¹¹

¹¹¹ Zsitvay: im. 93-95.old.

II. Meskó politikai előfutárai

1. Fasiszta pártok Magyarországon

A magyar politikai porondon a húszas évek elején megjelentek, és szervezkedni kezdtek a „nemzeti szocialista”, fasiszta pártocskák. 1922. tavaszán gyűléseket rendezett az Országos Nemzeti Szocialista Párt. Programjuk nem ismeretes, de a szervezet elnökének beszéde fennmaradt, ez szociális demagógiától terhes, és az irredentizmust népszerűsítette. 1922 májusában a Nemzeti Szocialista Párt több röpiratot adott ki, szövegük azonban nem maradt fenn.¹¹² 1923-ra a zavaros eszmék hirdetői kapcsolatot kerestek a német náci párt prominens alakjaival is. Hitler első magyar ismerőse Mecsér András¹¹³ nyugalmazott huszárőrnagy volt, 1923. január 26-án pedig Ulain Ferenc¹¹⁴ utazott Hitlerhez. Ulaint második útján, 1923. novemberében letartóztatták a határon, s ezzel elbukott a „bajor sörpuccs” mintájára szerveződő ún. „Döhmel-féle puccs.” A puccs előzményeként Hitler bizalmasa, Scheubner-Richter létrehozta az „Ostra A.G.” nevű kereskedelmi vállalatát, amely a NSDAP pénzügyeit volt hivatott rendbe szedni. A cég, mely minden reményét a magyar kiviteli engedélyek révén szerzendő nagyszabású anyagi bevételre alapozta, a magyar fajvédő párttal is kapcsolatba került. Az üzleti kapcsolatok elősegítése céljából utazott Budapestre Friedrich Döhmel bajor

¹¹² Horváth Miklós (szerk.): Budapest története. V. kötet. Budapest. Akadémiai, 1980. 319. old.

¹¹³ Mecsér András (Vác, 1883 - ?) katonatiszt, politikus, országgyűlési képviselő. A Ludovika Akadémián végezte tanulmányait. Bekapcsolódott a Tanácsköztársaság elleni mozgalmakba, mint különítményes tiszt Gömbös Gyula köréhez tartozott. 1919. szeptemberében a siófoki főhadiszállásról Berlinbe távozott. Kkor került kapcsolatba a német szélsőjobboldali mozgalmakkal. Hazatérése után gazdasági tanulmányokat folytatott. Ő készítette elő Gömbösnek 1933-ban – a külföldi kormányfők közül elsőnek tett – hivatalos látogatását Hitlernél, és el is kísérte az útjára. Az 1931-es, ill. 1935-ös választásokon a Nemzeti Egység Pártjának programjával lett országgyűlési képviselő. 1939-ben, mint a nyilas pártok közös jelöltje, Balatonfüreden megbukott. Később Szálasihoz csatlakozott. 1934-ben az Országos Mezőgazdasági Kamara elnöke lett. Mindvégig szélsőjobboldali, németbarát irányzatot képviselt.

¹¹⁴ Ulain Ferenc (Nagyszeben, 1881 - ?) ügyvéd, fajvédő politikus, országgyűlési képviselő. Déván volt ügyvédi irodája. Az I. világháború után Budapestre költözött és részt vett az ellenforradalmi mozgalmakban. Összeköttetést hozott létre a magyar és bajor „fajvédők” között. 1919-ben megalapította a Szózat c. napilapot. 1922-1926-ban országgyűlési képviselő volt, 1923-ban az Egységes Pártból kilépve megalapították a fajvédők politikai pártját. 1931-től ismételen országgyűlési képviselőnek választották.

diplomata, aki a Szemere¹¹⁵-Bobula¹¹⁶-Ulain-féle társasággal egy tervezetet készített a hatalom átvételére. A „kormánytervezet” Gömbös miniszterelnökségét kívánta, a „megszállási tervezet” Budapest elfoglalását tűzte ki céljául, végül kötött egy „szerződéstervezetet” mely Ulainék és Hitler között jött volna létre. Az *Ungarischer Völkisch-Nationaler Aktionsanschluss* (jellemző, hogy még magyar neve sem volt a szervezetnek), azonban Ulainnal együtt elbukott, s a rendőrség másnap közzétette:

„Világosan megállapítást nyert, hogy idegen fegyveres csapatokkal az országban lázadást kívántak szítani, az erre vonatkozó előkészületi cselekményeket megtették, és ezért Ulain Ferencet, Szemere Bélát és Bobula Tituszt őrizetbe kellett venni.”¹¹⁷

1924. január 14-én álltak „lázasra irányuló szövetkezés” büntetével a bíróság elé, s január 24-én született meg az ítélet, amely 1 hónap 14 napi államfogházra ítélte a puccskísérletben résztvevőket. Hitler a *Szózatban* nyilatkozatban tagadott mindent: „Ulain Ferencet nem ismerem. Magyarországra pedig csak légi úton küldhetek csapatokat.” Azonban a kapcsolatok az ítélet után sem szakadtak meg a magyar szélsőjobb és a NSDAP között.

1928. november 13-án a Magyar Királyi Belügyminisztérium közbiztonsági osztályának a vezetője rendeletben fordul valamennyi főispánhoz, kerületi és a budapesti főkapitányokhoz. A rendelet szerint nemcsak Budapesten, de már szórványosan vidéken is a „fascista” gondolat alapján különböző alakulatok (pártok) szervezkednek. Az eddig ismert alakulatok:

- a *Magyar Fasiszta Munkások Országos Pártja*, elnöke dr. Szemere Béla magyar királyi igazságügyi főtanácsos¹¹⁸,

¹¹⁵ Dr. Szemere Béla (Lasztomér, 1873 - ?) orvos, egészségügyi főtanácsos, politikus, országgyűlési képviselő. A honfoglaló Huba vezér leszármazottja, „de genere Huba.” 1907-1936 között a Fehérkereszt gyermekkórház sebésze és igazgató főorvosa. Az I. világháború idején egy kisegítő hadikórház sebészeti osztályát vezette. 1924-ben csatlakozott a Gömbös-féle Fajvédő Párthoz. A Magyar Orvosok Nemzeti Egyesületének is választmányi tagja volt. 1928-ban megalapította a Magyar Fasiszta Munkások Országos Pártját. Az 1939-es választásokon Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében lépett fel a legrégebb magyar nemzeti szocialista párt, a Meskó Zoltán által vezetett Magyar Nemzeti Szocialista Földműves és Munkáspárt programjával, és pótképviselőnek választották meg. Miután Magyar-Kossa István korelnök a képviselőház megalakulása után mandátumáról lemondott, az ő helyére hívták be a képviselőházba.

¹¹⁶ Bobula Titusz (? – Egyesült Államok, ?) építész, politikus. A húszas években bekapcsolódott a szélsőjobboldali mozgalmakba, majd az USA-ba emigrált, ahol építésként futott be karriert.

¹¹⁷ Lévai Jenő: Horogkeresztesek, kaszáskeresztesek, nyilaskeresztesek. Budapest, Müller Károly Kiadó, 1945. pp. 5-30.

¹¹⁸ más források szerint: egészségügyi főtanácsos

- a *Magyar Fasiszta Párt*, elnöke Bartha Albert¹¹⁹ volt hadügyminiszter, ügyvezető elnöke: dr. Szentgyörgyi Ernő nyugalmazott minisztertanácsos,

- a *Magyar Munkások Nemzeti Szervezete* (Magyarországi Fasiszta Munkások Pártja révén is), elnöke: Scheyer József.

Ezen kívül említi még, névleg, mint politikai pártokat: a *Magyar Munkások Szövetségét*, a *Fasiszta Ligát*, a *Magyar Munkások Egyesületét*, a *Munkások és Polgárok „Szociális” Pártját*, és a *Nemzeti Szocialista Pártot*. Míg az előbb említett három alakulat az ország egész területén akarta kiterjeszteni működési körét, addig az utolsó öt kizárólag budapesti, csekély számmal bíró, jelentéktelen alakulat volt. A felsorolt különböző címek alatt szervezkedett alakulatoknak, melyek névleg, mint politikai pártok akartak érvényesülni - a Magyar Fasiszta Párt programján kívül - pontosan körvonalazott célja még nem volt ismeretes, általánosságban hirdetett törekvésük arra irányult, hogy szociáldemokrata párthoz tartozó munkásokat nemzeti(?) alapon megszervezett szervezeteikbe átvigyük.

A szerző szerint a *Magyar Fasiszta Párt* programja, amelyet a párt Fasiszta Napló című lapja ismertetett, nem annyira a politikai tendenciák megvalósítására, mint inkább a tagoknak foglalkozási ágak szerinti csoportosításra és gazdasági eredmények kivívására törekedett, úgy, hogy a Magyar Fasiszta Pártnak tulajdonképpen célja valójában a különböző társadalmi rétegeknek szakszervezetekbe (szindikátusokba) való tömörítése. Ezen kívül a párt által alapított „Pengő” önszegélyező gazdasági szövetkezet üzletrészeinek minél tömegesebb elhelyezése, valamint a párt lapjának a Fasiszta Naplónak a legszélesebb körben való terjesztése volt, amellyel tulajdonképpen üzleti célok elérésére, magán anyagi érdekeinek előmozdítására is törekedett. A rendeletben a fasiszta szervezetekkel szemben való eljárás a következő volt: a szervezeteket nem kívánatos támogatni, a legéberebb figyelemmel kell ellenőrizni, szervezkedésüket, a gyűléseket lehetőleg ne engedélyezzék, a ‘Magyar Fasiszta Munkás’ és a

¹¹⁹ Bartha Albert (Kolozsvár, 1877 – New York, 1960) katonatiszt, politikus, honvédelmi miniszter. A Ludovika Akadémia után a bécsi hadiiskolát is elvégezte, ennek 1906-1910 között tanára is volt. Vezérkari tisztként a Honvédelmi Minisztériumban teljesített szolgálatot, 1917-től a II. hadsereg vezérkari főnökévé nevezték ki. Az 1918-as „őszirózsás” forradalom után a Bánát kormánybiztosaként tevékenykedett. 1918. november 9 – december 12. között a Károlyi-kormány hadügyminisztere volt. 1922-1925-ig Törökországban tartózkodott. 1928-ban megalapította a rövidéletű Magyar Fasiszta Pártot. 1940-ben bekapcsolódott a polgári ellenállásba, majd a német megszállás után elmenekült Magyarországról. 1945-ben belépett a Független Kisgazdapártba. 1945. október 1-jétől vezérezredessé nevezték ki, 1946. augusztus 21 - 1947. március 14-e között – immáron másodízben - Magyarország honvédelmi minisztere volt. 1948. decemberében elhagyta az országot és New Yorkban telepedett le.

‘Munkaadó és Munkás’ című lapok támogatását sem indokoltnak, sem kívánatosnak nem tartotta. Ugyanez érvényes volt a ‘Fasiszta Napló’, a ‘Fasiszta Élet’ és a ‘Nemzeti Élet’ nevű lapokra is. Végül utasította a címzetteket, hogy bármilyen ilyen szervezkedést bejelenteni kötelesek a BM közbiztonsági osztály vezetőjének.¹²⁰

A fasiszta szervezkedéseket elutasító rendelet nyomán sorra érkeztek a M. Kir. Belügy-minisztériumhoz a különböző szervezkedési kísérletek elfojtásáról szóló jelentések. 1929. március 14-én a somogyi főispán erről írt a belügyminiszternek: „A csurgói járás főszolgabírójánál megjelent egy Radics István nevezetű egyén, aki magát a „Magyar Fasiszta Párt” elnöki tanács tagjaként igazolta. Engedélyt kért arra, hogy a Fasiszta Párt részére taggyűjtést végezhesen. A járás főszolgabírója az engedély kiadását megtagadta.”¹²¹

A szegedi rendőrkerületi főkapitány 1929. április 7-én kelt írásában már javaslatokat is tesz a probléma orvoslására. Jelentéséből kitűnik, hogy „Hódmezővásárhelyen a fasiszta szervezkedés folyó év március hó végével kapcsolatosan a szegedi fasiszta párt működésének megtiltásával megszűnt, és a hódmezővásárhelyi fasiszta párt csendesen feloszlott. Az ottani rendőrkapitányság értesülése szerint a hódmezővásárhelyi ipari és földmunkásság egy tekintélyes része valamely hazafias nemzeti irányú szervezetbe való tömörülést egyenesen áhít, azonban ez ideig ilyen irányban csak a fasiszta párt kísérletezett. Eltekintve attól, hogy a fasiszta pártokról megállapítást nyert, hogy a hirdetett magasztos céloktól eltérően önző magánérdekek szolgálatába szegődtek, a hasonló kísérletezések alkalmasak arra, hogy a nemzeti irányú szervezkedéseket a munkásság előtt diszkreditálják, miért is ajánlatos volna a nemzeti irányú szervezkedést a központból kiküldött megbízható egyének által irányítani. Miáltal a munkásság hazafias érzésű részét, egy hazafias szervezkedésbe könnyűszerrel lehetne belevinni. Amennyiben ezt elmulasztanánk - vélte a szerző - a munkásság előbb utóbb a szociáldemokraták karjaiba fogja magát vetni, és nemzetközi szociáldemokrata alapon fog szervezkedni.”¹²²

A fasiszta szervezkedés azonban nem volt országos méretű. Ezt bizonyítja az is, hogy sok helyen a pártok működése nem volt észlelhető.¹²³

¹²⁰ OL BM VII. Res. K 149-1928-7-szn. 6.

¹²¹ OL BM VII. Res. K 149-1931-7-3072/1.

¹²² OL BM VII. Res. K 149-1931-7-3072/2.

¹²³ OL BM VII. Res. K 149-1931-7-3072/3.

Budapesten - a politikai élet centrumában - vitaestet rendeztek „A fasizmusról” elnevezéssel, melyet az 1929. c. irodalmi-művészeti-kritikai szemle szervezett 1929. április 6-án. A rendezvényen elhangzottak felvázolásával megbizonyosodhatunk a korabeli politikai közélet ideológiai analfabétizmusáról:

„Kun Zsigmond elnöki megnyitójában előadta, hogy a nagy világégés „kivetette sarkából a világot.” Mindenütt keresik a kivezető utat. Az ez iránti törekvések során a tömegek mindinkább a diktatúrák felé fordulnak. A ma este tárgya az olasz diktatúra: a fasizmus. Bejelentette, hogy az estre meghívták azon nagy helyi napilapok képviselőit, akik a fasizmus hívei és támogatói, valamint az olasz követség sajtóosztályának vezetőjét. Megállapította, hogy az utóbbi nem jött el, az előbbieket pedig kijelentették, hogy nem kívánnak az estén részt venni.

A vitában először Wágner György joghallgató szólalt fel. Előadásában kifejtette, hogy Európa a vámvédelem és államforma tojástáncát járja. Ebben van Olaszország kísérleti terepe. Ebben a kérdésben a gazdasági tényező és nem a politika a fontos. A fasizmus szerint a parlamentarizmus csődöt mondott, a demokrácia korrupt. Ezek helyett mást keresett, s azt a diktatúrában, ebben a középkori formában találta meg. Ezt azonban nagymértékben tette lehetővé az olasz nép szociális elmaradottsága, és klerikalizmusa. Az adott körülmények, egy zseniális férfi fellépése mellett a diktatúra már adva is van. A fasizmus belső értéke nulla. Mivel a diktátor mellett utóbb nem fejlődhetett, annak halálával a fasizmus is bukik, s az ország visszasüllyed oda, ahonnan a diktátor kiemelte. A fasizmus gazdasági politikája sem előnyös. Ezt bizonyítja az, hogy a fasizmus óta Olaszország külkereskedelmi mérlege passzív, a csődök száma pedig emelkedett. Szakszervezeti rendszer nincs, ami van, az fikció. A fasizmus a következményeiben káros, és üldözendő. A rendszer mellett a katonai kiadások emelkednek. Olaszország dicsőíti a háborút és gyalázatos nemzetiségi politikát folytat. A fasizmus diktátora (Mussolini) nem következetes, mert 1919-ben még az állam és egyház elválasztását, az egyházi és püspöki jövedelem befoglalását követeli, 1929-ben pedig a pápával kötött békét.

Teleki Géza szerkesztő referátumában kifejtette, hogy a diktatúrák nagy hibája, hogy a diktátorok energiájuk legnagyobb részét hatalmunk megtartására kénytelenek fordítani. Ma a diktatúrák felé való törekvés a tendencia. Európa lakosságának 44%-át diktatúrák kormányozzák.

Antonio Widmár - állítólag a budapesti olasz követség sajtóosztályának a főnöke - önjelöltként felszólalva megvédte vezére becsületét. Cáfolta a vádakát, és hangoztatta, hogy a

fasizmus olasz fenomén, amely nem kíván utánczást: Bármennyire „lehúzták” is a liberális demokrata lapok a fasizmust, az megbukni nem fog, mert az olaszok idegei jók. A fasizmus által a béke nincs veszélyeztetve.

Pichler Gyula, a statisztikai hivatal nyugalmazott igazgatója szintén kritizálta az ideológiát. Véleménye szerint a fasizmus a demokratikus formák félredobásából áll. A demokrácia nem egyéb, mint a majoritás akaratának érvényesítése, ami viszont a minoritás elnyomását jelenti. Ezen elv továbbépítése a fasizmus, amely szerint, ha túrhető a majoritás diktatúrája, akkor túrhető egy ember diktatúrája is. Egy másik vélemény alapján a fasizmus csak úgy jöhetett létre, hogy az erős, egységes nemzeti érzés azon keresztül tört magának utat. Ebből magyarázható az is, hogy ma a különböző népek államformája mindinkább erre tendál. A szabadság és a rend együvé tartozó fogalmak. E kettőt valósította meg a fasizmus. Ez a fasizmus pedig Mussolini személyéhez van kötve.”¹²⁴

Még 1929. februárjában készített egy érdekes jelentést dr. Buócz Béla szegedi rendőr-főtanácsos. A Magyar Fasiszta Párt szegedi szervezetének működését betiltotta, és a pártot szervező Liphay Árpád nyugalmazott címzetes határrendőr főfelügyelőt rendőri felügyelet alá helyezte, hogy ezzel a vidéki propagandát is lehetetlenné tegye. Sikerült megszerveznie a párt budapesti központjának „Ügyrendjét”, s az abban foglaltak megerősítették azon megállapítását, hogy túlságosan előtérbe kerültek az anyagi érdeket, mert az országos elnökön, a „vezéren” kívül, az összes tisztviselők havi tiszteletdíjban részesültek volna.¹²⁵ Orosházára 1929. október 18-án ért el a mozgalom. Ekkor jelent meg Hamza György a főszolgabírónál, előadta, hogy ő az MFP megbízottja, pártszervezésre és tagok gyűjtésére van megbízatása, és kérte, hogy megbízólevelét a hatóság láttamozza. A főszolgabíró bevonta megbízólevelét és kinyomozta, hogy Hamza „megbízhatatlan, munkakerülő egyén.”¹²⁶

A Magyar Fasiszta Párt vezérkara, dr. báró Diószeghy Dezső¹²⁷ országos elnök és Stidenits Géza szindikátus és ügyvezető elnök 1930. január 9-én felhívást intézett a tatabányai rendőrtanácsosnak. Ebben bejelentették, hogy a párt vidéken, és különösen munkáslakta helyeken szervezkedést megkezdte, valamint a párt működéséről tudomása van az országos

¹²⁴ OL BM VII. Res. K 149-1931-7-3072/4.

¹²⁵ OL BM VII. Res. K 149-1931-7-3072/5.

¹²⁶ OL BM VII. Res. K 149-1931-7-3072/6.

¹²⁷ báró Diószeghy Dezső (? - ?) politikus, a Magyar Fasiszta Párt országos elnöke (a párt nem azonos a Bartha Albert által vezetett Magyar Fasiszta Párttal!).

szerveknek, akik működésüket helyeslik.¹²⁸ Tatabánya területén Deák Dénes napszámost bízták meg a párt megszervezésével. A székesfehérvári főkapitány Belügyminisztériumhoz intézett jelentéséből kitűnik, hogy ez az alakulat nem azonos az 10789/VII. Res. 1928. számú rendeletben megemlített, és Bartha Albert volt hadügyminiszter elnöksége, valamint Szentgyörgyi Ernő nyugalmazott miniszteri tanácsos ügyvezető elnöksége alatt álló Magyar Fasiszta Párttal. Működése számottevőnek és figyelemre méltónak nem mondható, valamint a tatabányai szervezkedés is sikertelen maradt.¹²⁹

Megállapítható, hogy a fasiszta és „fascista” (sic.) pártok működése 1931-re végképp elhalt,¹³⁰ és a harmincas években a nemzeti pártok szervezkedése vált jelentősebbé. Végül a fasiszta párt programjának felelevenítésével szeretnék rávilágítani a mozgalomnak utánpótlás jellegű, minden eredetiséget nélkülöző mivoltára:

„A program bevezetőjében a szerzők kifejtik, hogy eszméjük a leghatalmasabb világnézet, melynek dogmái nincsenek, és csakis a helyi sajátosságok figyelembevételével alkalmazható. A MFP is csak a magyarságnak megfelelőt veszi át, és céljait törvényes és alkotmányos eszközökkel akarják megvalósítani. Céljuk a magyar államot a magyar nemzet életerejének megfelelő nagysághoz, hatalomhoz juttatni, valamint egyaránt kedvezni akarnak a tőkének és a proletariátusnak is. Deklarálják, hogy az MFP kevesebb programmal és több tettel akarja életrevalóságát bizonyítani. A program politikai része szerint Magyarország alkotmányos királyság, és a legfőbb hatalmat a Szent-korona elmélet alapján a király és nemzet együttesen gyakorolják. A királykérdés személyi oldala nem aktuális. A párt az erős állam híve, és az általános védkötelezettség elvét hirdeti. A pénzügyi és gazdasági rész igazságos, arányos, illetve progresszív adózási rendszert képzel el. A nemzet pénze nemzeti célokat szolgál. Állami támogatásnak csak ott van helye, ahol a közérdekű magánvállalkozás máshonnan támogatást nem remélhet. Támogatja még a külkereskedelmi mérleg javítását, a szövetkezeti gazdálkodás megteremtését, és a munkanélküliség csökkentését. A szociális rész szerint a társadalmi egység, a nemzeti front a megoldás a középosztály talpra állítására.

Itt tér ki a program az ún. „*Dopolavoro*” („munka után”) intézményére, amely a munkás életnívójának emelését hivatott szolgálni. Ez a szervezet munkával nem kapcsolatos népmű-

¹²⁸ OL BM VII. Res. K 149-1931-7-3072/7.

¹²⁹ OL BM VII. Res. K 149-1931-7-3072/8.

¹³⁰ OL BM VII. Res. K 149-1931-7-3072/9.

velési, népjóléti jellegű, és a „munkás” életének megszervezésében - például: ellátás, szórakozás, anya és csecsemő védelme stb. - segít. A „Dopolavoro” intézménye győzi meg a munkásságot, hogy a fasiszmus a boldogulás és a boldogság útja. A fasiszmus szolgálatában áll: a politikai párt, a szindikátusok és korporációk, a sportszövetség és a „Dopolavoro.” A szindikátusokról kifejtik, hogy a nemzeti alapon megszervezett munkásokat szakmánként szindikátusokba kell tömöríteni, ugyanúgy a munkaadókat külön. A szakmai szindikátusok maguk tárgyalnak meg minden kérdést a munkával kapcsolatosan, és ha nem tud a két szakmai szindikátus megállapodni valami kérdésben, a vitát a korporációhoz terjesztik fel, mely az összes munkaadó és munkás szindikátus 2-2 kiküldöttjéből áll, és amelynek elnöke az MFP vezére. Munkás kizárás és sztrájk tilos. A szindikátusok és a sportszövetségek az alapszabályok alapján önállóan működnek. Ezt a programot, mely Mussolini mozgalmának az elveit vette át, 1929. március 20-án fogadta el a Diószeghy-féle Magyar Fasiszta Párt.¹³¹

¹³¹ OL BM VII. Res. K 149-1931-7-3072/10.

2. A „Kékinges Mozgalom” és annak betiltása.¹³²

A magyar politikai életben a húszas évek végén, harmincas évek elején megjelentek és szervezkedni kezdtek a különféle nemzeti, ill. nemzeti szocialista, fasiszta pártok. A M. Kir. Belügyminisztérium korabeli rendőr, ill. csendőrjelentéseit vizsgálva számos csoportosulás szervezkedése nyomon követhető.

Az egyik legkülönösebb kezdeményezés, a Magyar Nemzeti Párt megalakítása, működése, Budaváry László¹³³ nevéhez fűződik, aki olasz mintára egyenruhát is rendszeresített a tagság körében, innen a „kékingesek” elnevezés. A kékingesek vezetői főleg Prónay Pál korában feloszlott Fasiszta Pártjának tagjaiból rekrutálódtak, de Prónay nélkül: Budaváry László, Héjjas Iván, dr. Bencsik Zoltán, Dercsy Gyula, Báthory Miklós (Kettős Kereszt Vérszövetség volt elnöke). A tagság zömmel a „szegediek” táborából, a volt különítményesek közül került ki. Programjukban a revízió, a kommunista ellenség állt első helyen, de szerepeltek benne szociális követelések is, általánosságban minden pontnál túlhangsúlyozva a nemzeti alapot.¹³⁴ A szervezkedést nem sokáig tűrte a hatalom. 1931. december 5-én a Heves megyei főispán utasítást kért a párttal kapcsolatos teendőkről a Magyar Királyi Belügyminisztérium Közbiztonsági Osztályától.¹³⁵

„Csatoltan bemutatom a Budaváry László vezetése alatt álló Magyar Nemzeti Párt meghívóját a „kék ingesek” egri táborának e hó 8-án megtartott házszentelő és székház avató ünnep-

¹³² A fejezet nyomtatásban már megjelent. Udvarvölgyi Zsolt: Adalék a magyar szélsőjobb korai történetéhez. A „Kékinges Mozgalom” betiltása. In: Hodossy Gyula (összeáll.): Vámbéry Antológia 2003. Dunaszerdahely. Lilium Aurum, 2003. pp. 146-153.

¹³³ Budaváry László (Magyarkomjáth, 1889 - ?) tanító, politikus, nemzetgyűlési képviselő. Tanított Csáktornyan, Sárospatakon, Magyarkomjáthon és Ungvárott. Később a kormány berendelte szolgálattételre a fővárosi tanfelügyelőséghez. A Tanácsköztársaság alatt bekapcsolódott az ellenforradalmi mozgalmakba. Írt verseket, regényt, politikai és pedagógiai témájú cikkeket. A Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártjának programjával választották képviselővé 1920-ban Rákospalotán. Az antiszemita képviselő a nemzetgyűlésben főként a zsidókérdéssel foglalkozott. Nagy feltűnést keltett az az indítványa, amelyet zsidókérdés megoldása érdekében 10 pontba foglalva terjesztett elő. 1927-ben megalapította a kérészéletű szélsőjobboldali Magyar Nemzeti Pártot.

¹³⁴ Márkus László: A Károlyi Gyula-kormány kül- és belpolitikája. Budapest. Akadémiai, 1968. p. 183.

¹³⁵ OL BM VII. Res. K 149 1932-7-5678.

ségére. Az ünnepséget úgy tekintetem, mint egy politikai népgyűlést, s annak megtartását a rendőrkapitányság útján nem engedélyeztem. Miután azonban a „kék ingesek” most már itt Egerben maguknak házat is szereztek, és a toborzás Budaváry László bukott képviselő kerületében állandóan folyik, tisztázandónak vélem, különösen a most leleplezett puccskísérletekre való figyelemmel azon körülményt, vajon tűrhető-e működésük egyáltalában. Idáig abba a feltevésbe lehattunk, hogy az egész szervezkedés az MNP számára gyűjt politikai híveket, és e mozgalom mögött mind itt Egerben, úgy máshol is egyes politikai akarnokok egyéni törekvései vannak csupán. Most azonban az a véleményem, nem tűrhető tovább, hogy ez a nemzet hitelét kifelé erősen rontó mozgalom folytatódjék. Itteni tapasztalataim után megállapíthatom, hogy a „kék ingesek” felfogása nemzeti tekintetből bár nem kifogásolható, a társadalmi béke és berendeződés teljes felforgatására irányul, és valami ős magyar szervezet feltámasztásával úgy a közigazgatás, mint az állami élet terén homályos célokkal akar új, és más intézményeket létesíteni. Felfogásom szerint a mozgalomnak ilyen irányban való terelődése túlmegy egy politikai párt működésének hatáskörén, s feltétlenül az egyesülési korlátozások rendelkezésének volna alávetendő. Tervem volna tehát a „kék ingesek” csoportját, társaságát, mint alapszabállyal nem bíró egyesületet felosztatni, s további szervezkedésekkel szemben erős kézzel eljárni. E tekintetben szükséges volna ismernem a Belügyminisztérium felfogását és irányítását az egész országban követendő egyöntetű eljárás szempontjából.”

A „kék ingesek” Heves megyei szervezkedésével kapcsolatban az illetékes hatóságok 1932. január 14-én már magához Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszterhez fordultak:¹³⁶ „A miskolci 7. vegyesdandár parancsnokság jelentése szerint, területén Budaváry László volt nemzetgyűlési képviselő vezetésével „kék ingesek” név alatt egy szabadcsapat jelleggel bíró szervezet működik, mely csapat nemzetségekbe van beszervezve, és tagjai Budaváry aláírással, igazolvánnyal vannak ellátva. A „kék ingesek” külszín szerint politikai pártalakulás. Programjai között főleg figyelmet érdemel a „*Harc az elnyomó zsarnokok ellen.*” Megállapítást nyert továbbá, hogy egy törzs alakul Füzesabony székhellyel. Ebbe a törzsbe vannak összefoglalva Füzesabony, Besenyőtelek, Kömlő, Tiszanána és Sarud községekből származó jelentkezők. Ennek a törzsnek a létszáma - állítólag - 47 fő. A tagok egy része idősebb, háborút járt, és - mindebben szereplő - emberekből, és egészen fiatal, 17 évnél idősebb egyénekből sorozódik. Miután e felette aggályosnak látszó, és katonai jelleggel bíró szervez-

¹³⁶ OL BM VII. Res. K149 1932-7-5678.

kedésről. Heves vármegye főispánja értesülésem szerint ismételt jelentést tett, kérem Nagyméltóságodat, hogy az esetleg tett intézkedésről tájékoztassák.”

Nemcsak Heves megyében és Budapesten ütötte fel fejét a mozgalom. Százhalombattán is engedély nélkül tartottak gyűlést, amelyről így szól a csendőrjelentés:¹³⁷ „Az érdi örs jelentése szerint Százhalombatta község előljárósága április 4-én reggel arról értesítette az örsöt, hogy Százhalombatta község Szaller-féle kocsmájában egy ismeretlen párt, ismeretlen embere engedély nélküli gyűlést akar tartani. A járőr azonnal kiment a helyszínre, a gyűlés akkor már lezajlott, és az idegenek elutaztak Budapest felé. A járőr nyomozása a következőket állapította meg. A gyűlést dr. Budaváry László budapesti lakos, volt nemzetgyűlési képviselő a „kék ingesek” (Magyar Nemzeti Párt) országos vezére tartotta folyó hó 4-én 8-10 óráig. Társaságában volt dr. Bencsik Zoltán budapesti lakos, ügyvéd. Budaváry a munkanélküliségről, a munkabérek felemeléséről és a munkások pártoskodásáról beszélt. Bencsik csupán annyit mondott a jelenlevőknek, hogy ha ügye-bajos dolguk vagy kérésük lesz, forduljanak hozzá, ő díjtalanul fogja elintézni. Az örs egy db. kitöltetlen belépési nyilatkozatot, és egy db. Szokolai János nevére kiállított tagsági igazolványt lefoglalt, és ezeket beszolgáltatta az adonyi főszolgabírónak. A pártnak - a tanúk elmondása szerint - 52 tagja van. Végül a jelentés sürgeti, hogy „amennyiben a csendőrséget illetőleg valamely intézkedéstétel szükséges, idevonatkozó szíves válaszát kérem.”

Ez a bizonyos „szíves válasz”, vagyis a betiltás nem késett sokáig. A Belügyminisztérium 109932/VII-es rendeletében intézkedett a Nemzeti Pártban működő „kék ingesek” szervezeteinek betiltásáról 1932. április 27-én.¹³⁸

„A magyar királyi rendőrség budapesti és vidéki főkapitányának, valamennyi alispánnak és csendőrkerületi parancsnokságnak íródott közrendelet szerint a Budaváry-féle MNP kebelében „kék inges” nevű szervezet működik. Ez különösen vidéken folytatja tagjai gyűjtését és beszervezését, amelyből nyilvánvaló, hogy a „kék ingesek” szervezete alapszabályok nélkül működő egyesületi jellegű alakulat, amelynek tagjai egységes formaruhadarabokat viselnek, ami pedig csakis kormányhatóságilag láttamozott alapszabályok alapján működő egyesületeknek van megengedve. Felhívja ezért a címzetteket, hogy az 1922 XI tv. 7. § értelmében a „kék ingesek” szervezetének mindennemű működését haladéktalanul tiltsák be, tagjai ellen,

¹³⁷ Uo.

¹³⁸ Uo.

ha folytatják működésüket: büntetőeljárást indítsanak. Valamint az MNP működését a legszigorúbban ellenőrizték, és ha a béke vagy állami berendezkedés ellen irányuló cselekedet gyanúja merülne fel, azt azonnal jelentsék!”

A betiltás folytán a párt nehéz helyzetbe került, és az elnök közvetlenül Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszterhez fordult orvoslást kérve problémáikra. A levelet, melyről kitűnik a kor politikai frazeológiája, az egyéni érvelési stílus miatt is érdemes felidézni: „1923. június 1-jén - az újra elhatalmasodni kezdő nemzetközi Szociáldemokrata Párt nemzetbomlasztó agitációjának ellensúlyozása, továbbá a nemzeti érzésnek a nép lelkében való elmélyítése céljából - megalakult a Magyar Nemzeti Párt, amely azóta ezen a téren nagyon szép sikereket ért el. Az MNP 1927. december 18-án országos nagygyűlést tartott Budapesten, mely alkalomból kifolyólag üdvözlést küldött a Kormányzó Úr Öfőméltóságának, a minisztereknek, a politikai államtitkároknak, az egyházak püspökeinek, a vármegyék fő- és alispánjainak. A felsoroltak mindegyike megleghangú levélben köszönte meg az üdvözlést, legtöbbje pedig azt is közölte a párt vezetőségével, hogy a programjában megnyilvánuló hazafias célkitűzéseinek elérésében a legmesszebbmenőleg fogja támogatni a pártot. Mindezt csak azért bocsátottam előre, hogy Nagyméltóságod előtt ezzel is jobban rávilágítsak arra a méltatlan bánásmódra, amely a Magyar Nemzeti Pártot Eger városában ért. Dr. Kaáli Nagy Marcell rendőrfőtanácsos, az egri kapitányság vezetője folyó hó 17-én maga elé citálta Nagy Lajost az egri pártszervezet vezetőjét, és a következőt mondta Neki:

„A belügyminiszter rendeletet küldött Nekem, mely szerint az MNP neve alatt meghúzódo „kék inges” egyesületek, mint be nem jelentett és alapszabállyal nem bíró egyesületek feloszlathatók.” A rendeletet nem volt hajlandó megmutatni és ezt írásban sem közölte a pártvezetőséggel, miért is annak létezését szinte kénytelenek vagyunk kétségbe vonni. De ha volna ilyen rendelet, akkor az csak Nagyméltóságod tudatos félrevezetéséből származhatott. Az egésznek a rugója az az elvakult politikai gyűlölet, amely az MNP-ot Heves vármegye bizonyos körei részéről állandóan kíséri, akik minden alkalmat megragadnak, hogy pártunk működését lehetetlenné tegyék. Aki Excellenciádnak azt jelentette, hogy az MNP alatt „kék inges” egyesületek húzódnak meg, az a leggonoszabb indulattal, tudva, valótlanul állított, hogy Nagyméltóságod jóhiszemű intézkedésével juttassa pártunkat a legkellemetlenebb helyzetbe. Az MNP 9 év óta működő keresztény és nemzeti alapon álló politikai párt, és nem egyesület, és kebelében semmiféle egyesületek nem működnek, illetve nem húzódnak meg. A „kék inges” elnevezés onnan származik, hogy a pártnak 1930. október havi budapesti nagygyűlésén

felmerült az a gondolat, hogy a párt tagjai egymás könnyebb megismerése céljából kék inget viseljenek, amire főként azért volt szükség, mert abban az időben a szociáldemokraták főfészkeiben, a budapesti nagy gyártelepeken szerveztük nemzeti alapon a munkásságot, ezeket hódítva el a vörös tábortól. Itt az után nem egyszer megesett az, hogy ázsán provokatőrök (sic.) kerültek sorainkba, befurakodtak gyűléseinkbe, hogy ott zavart keltsenek. Ezt akartuk tehát ezzel az óvatossági rendszabállyal megelőzni. A mi kékingünk nem egyenruha, hiszen a kabát, illetve a mellény alatt viseljük, és csak annyi látszik belőle, amennyit ezen ruhadarabok kivágása láttatni enged. Innen származik a „kék inges” elnevezés. A pártszervezet a könnyebb adminisztrálás szempontjából 25-ös un. törzsekre van osztva. Minden 10 törzs egy nemzetséget alkot. Mint méltóztatik látni, itt semmiféle „egyesületről” szó sem lehet. Ilyet csak a rosszakarat találhatott ki.

Most már az a helyzet, hogy a párthíveinket úton-útfélen megállítják, és megfenyegetik, amiből a legnagyobb kellemetlenségek fognak származni, anélkül, hogy pártunk erre rászolgált volna. Becsületes, hazafias működésünkért nem gáncsot, hanem inkább a vezető körök megértő támogatását érdemelné meg. Hiszen Heves vármegyében azért nem tudnak kifejlődni a szociáldemokraták, mert a mi pártunk ezt sikeres ellenagitációval évek óta megghiúsítja. Örvideni kellene, mint ahogy minden igaz lelkű, tisztességes magyar ember örül is, hogy a szociáldemokraták járszallagjáról (sic.) elvont, szegény munkásemberek visszatérnek a nemzeti zászló alá. Azok, akik pártunk működése elé akadályokat gördítenek, a legsúlyosabban vétkeznek a nemzeti gondolat ellen. Teljes meggyőződésem Nagyméltóságod hazafiassága, és jóhiszeműsége iránt, tisztelettel kérem, kegyeskedjék a fenti, tévedésen alapuló rendeletét visszavonni, és utasítani az egri rendőrséget, és a Heves vármegyei csendőrséget, hogy az MNP törvényszerinti működését ne akadályozzák. Az ország különböző részein, de különösen Budapest minden kerületében az elmúlt évek során tömegesen rendeztünk nagygyűléseket. Gyűléseink lefolyása méltóságteljes, tagjaink magatartása példászerű volt.”

A kérelem nem talált meghallgatást és a betiltó körrendeletet nyomban foganatosították az illetékes hatóságok. Így írt erről az egri rendőrfőkapitány 1932. július 6-án:¹³⁹ „A kékingesek helyi szervezetének ellenőrzése alkalmából a pártszékház feliratáról a „kék ingesek” szót elfedő lapot június 29-ről 30-ra ismeretlen tettesek eltávolították. A detektív-csoportvezető az

¹³⁹ Uo.

iránti felszólításának, hogy a táblát távolítsák el, vagy a „kék ingesek” szót festessék át, a vezetőség tagjai nem tettek eleget. Fülöp József egri lakos a „kék ingesek” titkára a tábla eltávolítását megtagadta, mire az eljáró tisztviselő a táblát levétette, és a kapitánysághoz beszállította. A szervezet betiltott működését folytatni szándékozik, Nagy Lajos elnök és Fülöp József titkár ellen az 1922 XI. tv. 7§ és következő §-ok ütköző vétségek miatt a nyomozást bevezettem. Később pedig azt jelentette, hogy a „helyi szervezet, mint politikai párt működését továbbra is folytatja. A működést a legszigorúbban ellenőrizteti, és amennyiben a legcsekélyebb adat merülne fel abban a tekintetben, hogy a szervezet az állam vagy társadalom rendje szempontjából aggályos működést fejtene ki, erről jelentését haladéktalanul meg fogja tenni.”

A Magyar Nemzeti Párt - Budaváry minden igyekezete ellenére - marginális szerepet játszott a magyar belpolitikában, és a mozgalom betiltása után, harmincas évek közepére teljesen eljelentéktelenedett, átadva helyét az első nyilas pártoknak, Böszörmény Zoltán kaszáskereszteseinek, majd 1935-től a Szálasi-féle Nemzet Akaratának Pártjának. A Keresztes-Fischer Ferenc által irányított Belügyminisztérium pedig továbbra is rendszeresen fellépett a szélsőjobboldali eszméket terjesztő nyilas és nemzeti szocialista csoportok ellen.

III. Meskó Zoltán, az első magyar nemzeti szocialista

1. A párt megalakítása, 1932

Meskó aktív tevékenységet fejtett ki a T. Ház falai között. Felszólalásait tanulmányozva megállapítható, hogy szinte minden, jelentős vagy jelentéktelen kérdéshez hozzászólt - 1925. december 1-jén például azt is szóvá tette, hogy Újfalussy tábornok a nyugdíjasok ülésén a szociáldemokrata pártba való belépést indítványozta¹⁴⁰-, azonban hírhedtté senkit sem kímélő közbeszólásai tettek. Ezek a közbeszólások a húszas években még – mint arra számos példát hoztunk a korábbiakban - inkább humoros és csípős megjegyzések voltak, amelyek osztatlan derűt keltettek. Az ilyen eseteket leköszölte a Pesti Hírlap is, és azok könyv alakban is megjelentek.¹⁴¹ 1931-től kezdődően a közbeszólások sok esetben antiszemita, élesen baloldallelles kirohanásokká váltak, nemritkán a személyeskedésig, sőt egyszer a tettegességig is fajultak. Szónoklataiban, interpellációiban is radikalizálódott, és a magyar nyilas mozgalom egyik előfutáraként lépett fel.

1932. február 12-én így határozta meg politikai elveit: „Én agrárius vagyok, a népies, keresztény, agrár irányzatnak a képviselője.”¹⁴² Majd „gazdasági diktátort” követelt, és szerinte „módot kell adni arra, hogy tisztességes szegény emberek is bekerülhessenek ebbe a Képviselőháza.”¹⁴³ Később kilépett a kormánypártból, melyet így indokolt: „A pártból kiléptem, hogy teljes cselekvési szabadságomat visszanyerjem”, de rögtön arra is rámutatott, hogy „kilépni a kormánypártból és mindjárt az ellenzéki baloldaliakhoz szaladni nem felel meg az ízlésemnek.”¹⁴⁴

Kedvelt fogása volt a költségvetési vitákhoz hozzászólni, ilyenkor ugyanis kötöttségektől mentesebben fejthetett ki nemzetiszocialista propagandát. 1932. május 9-én - immár

¹⁴⁰ Shvoy: im. 101. old.

¹⁴¹ Meskó Zoltán vidám históriái. Elmondja a Tisztelt Ház folyosóján. Összegegyűjtötte: Vidor Gyula. Budapest. Légrády, 1925.

¹⁴² Az 1932. február 12-i ülésen, Képviselőházi Napló 1931-36. 4. kötet 226. oldal

¹⁴³ Az 1932. február 26-i és április 13-i ülésen, Képviselőházi Napló 1931-36. 5. kötet 50. és 312. oldal

¹⁴⁴ Az 1932. április 20-i ülésen, Képviselőházi Napló 1931-36. 6. kötet 9-10. oldal

pártonkívüliként - elfogadta a költségvetést, de ugyanakkor szóvá tette, hogy az országban „földalatti, kommunista szervezkedés folyik”, s ez „a féktelen izgatás elsősorban a magyar földmíves-szegénység, a mezőgazdasági munkásság körében terjed”, valamint egy kommunista röplapot is felolvasott.¹⁴⁵ Majd beszédét így fejezte be: „Többet dolgozom a földmíves népért, mint a képviselő úr az ipari munkásságért. Tizenhét év óta ideküldenek engem minden támogatás nélkül a földmíves emberek. Harminckét éves fiatalemberként a saját erőmből kerültem be, s a magyar földmíves néppel tizedannyit sem törődtek, mint az ipari munkássággal. Ez éppen egy magát kisgazdapártnak, agrárpártnak nevező uralom alatt történt.” Sürgette, hogy a „szegény földmíves nép”, a cselédek tisztességes bért kaphassanak, majd radikális intézkedéseket követelt: „Tessék a munkát megbecsülni! A munkás méltó az ő bérére. Azt mondják, szocialista vagy, ha így beszélsz. Vállalom ezt, ha ez azt jelenti, hogy a népet szeretem, hogy a munkásságért küzdeni és dolgozni akarok, hogy ki akarom emelni a kínai kulit is megszégyenítő mai szomorú helyzetéből. Ha ez szocializmus, akkor büszkén vallom szocialistának magam...”¹⁴⁶

A költségvetési vita folytatódott, és Meskó sorra hozakodott elő demagóg és bárgyú javaslataival: „Diktatúrára van szükség, az élet diktatúrájára. Nem vagyok demagóg, de azt hiszem nem vétkezem a magyar becsület ellen, ha azt mondom, annak a jólétben élő francia és angol tőkésnek, hogy várjatok, az adósságomat nem tudom másképpen fizetni, csak ha a saját gyermekem szájából vonom el a falatot.”¹⁴⁷

A T. Ház nem hagyta szó nélkül Meskó gondolatait, többen, főként szociáldemokrata oldalról élesen támadták „Hitler Zoltánt.”¹⁴⁸ Az ilyen és az ehhez hasonló gúnynevek azonban nem tántorították el Meskót, hogy tovább vagdalkozzon a parlament falai között:

„Én nem vagyok ügyvédellenes, azonban igenis tartozom az igazságnak azzal, hogy itt leszögezem, hogy erős ügyvédellenes, fiskálisellenes hangulatban van az egész ország. Ezek vérszopók, brigantik!” Magáról viszont így nyilatkozott: „Igen, mozgalmi ember vagyok. Ez a hang a magyarság, a szenvedő magyarok hangja ebben az országban.”¹⁴⁹

¹⁴⁵ Az 1932. május 19-i ülésen, Képviselőházi Napló 1931-36. 8. kötet 105. oldal

¹⁴⁶ Az 1932. május 24-i ülésen, Képviselőházi Napló 1931-36. 8. kötet 224-226. oldal

¹⁴⁷ Az 1932. június 3-i ülésen, Képviselőházi Napló 1931-36. 9. kötet 124. oldal

¹⁴⁸ Az 1932. június 6-i ülésen, Képviselőházi Napló 1931-36. 9. kötet 235. oldal

¹⁴⁹ Az 1932. június 8-i ülésen, Képviselőházi Napló 1931-36. 9. kötet 319-320. oldal

Itt kell megemlíteni - kitekintve a parlamenti szócsatákból - a magyar nemzeti szocialista mozgalom országos megalakulását, és kezdeti fejlődésének fő szakaszait. A mozgalom tehát 1931 decembere után, 1932 elején és nyarán kezdett megélni. De működésük ekkor még jelentéktelen volt. A mozgalom vezetőinek energiáját lekötötték a belső ellentétek, a pozícióharcok. Ebben az időben Böszörmény Zoltán¹⁵⁰ és Meskó versengtek a vezérséget. 1932 nyaráig Böszörmény még Meskóval közösen szervezte a magyarországi náci mozgalmat. Ez a szövetség azonban csak ideig-óráig állt fenn. A vezéri ambíciókkal és rendkívül nagyfokú közszereplési vágygal rendelkező két személy sokáig nem lehetett meg egy pártban, hisz egyik sem tűrte a másik árnyékát, mindegyik kizárólagos vezéri szerepre vágyott. Meskó arra gondolt, hogy ismertebb közéleti szereplésénél fogva a Böszörmény vezette nemzeti szocialista pártnak hamarosan ő lesz a vezére. E számítás alapján lépett be a pártba.¹⁵¹ 1932 tavaszán megindultak a belépést előkészítő tárgyalások. A Belügyminisztérium 1932. május

¹⁵⁰ Böszörmény Zoltán (? , 1893 – Nyugat-Németország, 1945 után) újságíró, költő, nemzeti szocialista politikus. 1919-ben csatlakozott az ellenforradalmi erőkhöz, a MOVE tagjaként Gömbös híve lett. 1930-ban megalapította a Nemzeti Szocialista Magyar Munkás Pártot, kiadta a „Nemzeti Szocialista Kiáltvány” című programot, és „Nemzeti Szocialista” címmel újságot is indított. Elsősorban Adolf Hitler sikerei inspirálták, programja nem volt más, mint a náciizmus magyar kópiája. 1931-ben Németországban járt, Münchenben találkozott Hitlerrel is. Az NSDAP és az SA mintájára barna inget rendszeresített pártjában, „Rohamosztagot” szervezett, és jelképekül a magyar nemzeti színekkel operáló horogkeresztet választotta. Mozgalmi kiáltásuk az „Éljen Böszörmény!” volt, „római köszöntéssel” egybekötve. Hitler hatalomra jutása után Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter rendeletben - 145000/1933. sz. BM (1933.09.06.) – betiltotta a horogkereszt használatát, arra hivatkozva, hogy ez idegen állam (a III. Birodalom) felségjelzése lett. Ezután Böszörmény az ún. kaszáskeresztet használta, mely két keresztbe tett kasza volt, utalva ezzel a mozgalom agrárius jellegére. „Nemcsak a zsidósággal, és annak elsősorban a nagytőkés rétegével álltak szemben radikális antiszemitizmusukkal a „kaszasok”, hanem szinte kommunisztikus követeléseikkel az arisztokrata nagybirtokossággal, valamint vallásos megnyilvánulásaikkal (mely az alföldi szegényparasztság körében tért hódító újprotestáns felekezetek hagyományát követte) a hagyományos keresztény felekezetekkel. A személyi kultusz felülmúlta bármely más hazai szerveződés szintjét. Böszörményben hívei egy politikai messiást, az „új Dózsát” látták.” Böszörmény minden támogatóját kiszorította a pártjából és politikailag elszigetelődött. Radikalizálódását a hatalom sem nézte jó szemmel, és mikor 1936. május 1-jére „állampuccsot” szervezett, részint annak dilettantizmusa miatt is, azonnal szétverte a karhatalom. Böszörményt több hívével együtt letartóztatták. A „vezért” 32 havi börtönre ítélték az 1937. október 17-20-i perben, és pártját is hivatalosan betiltották. Híveinek többsége más nemzeti szocialista pártokhoz csatlakozott. Az Anschluss után (máig tisztázatlan körülmények között) megszökött, és Németországba emigrált, ahol politikai menedékkert és kapott. 1945-ben levelet írt Rákosi Mátyásnak, és kérte, hogy hazatérve a parasztság megszervezését bízta rá. Mondván, hogy „ő tulajdonképpen a földalatti kommunista mozgalom bomlasztó ügynöke volt.” Kérése elutasításra talált, további sorsa ismeretlen maradt. Feltehetőleg Nyugat-Németországban hunyt el. Bővebben: Szakács Kálmán: Kaszáskeresztsek. Budapest. Kossuth, 1963. 52-53. oldal

¹⁵¹ Szakács Kálmán: Kaszáskeresztsek. Budapest. Kossuth, 1963. 52-53. oldal

28-án jelentette, hogy Meskó és Böszörmény között a tárgyalások eredménnyel zárultak. Meskó belépett a Kaszáskeresztes Pártba, s úgy tervezték, hogy a költségvetési vita után Meskó a parlamentben ismerteti a párt kiáltványát. A két vezér együttműködése azonban csak tiszavirág-életű lehetett. Bár közülük Böszörmény volt a kisebb politikai akarnok, de a pártban előnyösebb volt a helyzete. A nemzeti szocialista pártot ő szervezte meg, így pozíciói a párton belül erősebbek voltak, s ebben az időben Hitlerrel is csak neki volt kapcsolata. A két náci vezérjelölt együttműködése azonban más vonatkozásban sem lehetett tartós, kettőjük felfogása között lényeges eltérések voltak. A kaszáskeresztesek a német példát követve, a Hitlertől eltanult szociális frazeológiát használták, míg Meskó Böszörménnyel szemben a nemzeti-szocializmus mérsékelt szárnyát képviselte.¹⁵² A szakítás így elkerülhetetlenné vált, és Meskó új pártot alakított Nemzeti Szocialista Földműves és Munkáspárt néven. A vezér - pártja alakulása idején - parlamenti felszólalása előtt audiencián volt a kormányzónál, ahol beszédét bemutatta, és vele megbeszélte: „Azt a programot fogja előadni, melynek lényegét a kormányzó úrral közölte, és felszólalása elején hűségnyilatkozatot tesz az új alakulás nevében a kormányzó úr felé.”¹⁵³

Ezen előzmények után hangzott el 1932. június 16-án Meskó Zoltán napirend előtti felszólalása az országban tapasztalható nemzetközi irányú izgatások tárgyában. Felszólalását rendkívül teátrális külsőségek között tartotta meg. Náci egyenruhában jelent meg az ülésen, s hitlerista köszöntéssel üdvözölte a parlamentet. Beszéde végén feltűzte mellére a horogkeresztes jelvényt. Felszólalása bevezetőjében hangsúlyozta, hogy „önmagára ismert az olasz, török, német. Bármennyire is figyelte aggódó együttérzéssel a magyar nemzeti társadalom a külföldi testvérnemzetek bátor öntudatra-ébredésének nehéz küzdelmeit, Mussolini, Kemal, Hitler új országának megalapítását, bármily csodálattal adózunk is Európa új nemzeti államférfiainak, bármennyire is áthat bennünket példájuk követésének történelmi szükségszerűsége: meg kellett értenünk, hogy a magunk földjén, a magunk fajtestvérei között, a sajátos magyar klíma levegőjében csak szintiszta magyar mozgalom törhet diadalra. Célkitűzéseink, vágyaink, útjaink, eszközeink nem lehetnek semmiféle részletükben sem mások, mint magyarok. Magyar nacionalistáknak valljuk magunkat.”

¹⁵² Szakács Kálmán: i.m. 53-56. oldal

¹⁵³ OL BM VII. Res. K 149 1933-7-6292.

Felkérte képviselőtársait, hogy „kísérjék jóindulattal és megértéssel ezt az új mozgalmat itt a Duna medencéjében.” Végül tiszteletét fejezte ki a kormányzó felé, „kinek példaadó fajszeretete, valamennyiünkért aggódó lelke egy a magyarság lelkével.”¹⁵⁴

Végül felolvasta pártja programját.¹⁵⁵ A programot végigtekintve kitűnik, hogy a pártot a „nemzeti élni akarás” hozta léte, s pozitív kereszténység alapján áll. Követeli a határrevíziót, az általános egyenlő titkos választójogot, hogy új magyar állampolgárságot a jövőben csak nemzettag kaphasson, nemzettag pedig csak turáni vagy árja származású egyén lehet. A „turáni” az „ősi magyar” származásúakat, az „árja” pedig a „német bevándorlókat” kívánta együtt láttatni. Böszörményék felfogásával szemben tehát Meskó már - a középosztályok vegyes származását szem előtt tartva - nem beszélt az idegenek ellen. Azaz Meskóék csak a zsidóságot kívánták kizárni a magyar társadalomból. Sürgette a program a „nem kívánatos elemek” kiutasítását, a háborús vagyonok kisajátítását, az üzérkedők, síberek, árdrágítók, uzsorások elleni fellépést, az általános munkakötelezettséget, a munka- és fáradság nélküli jövedelmek megszüntetését, valamennyi bánya- és nagyüzem racionalizálását, a hitelnyújtás államosítását, a kivitel ésszerűsítését, a mezőgazdasági kamatok leszállítását, az adók, főként a szociális adók reformját, a dolgozók egyházi terheinek és az alsópolgárság anyagi helyzetének méltányos rendezését, a hitbizomány megszüntetését. Ismerős, ha más korszakból és ideológiából kiindulva is, a következő kitétel: „A föld elsősorban azé, aki azt szereti és megműveli.” Követelte a középosztály szerves bekapcsolódását a dolgozó nemzeti társadalomba, az életképes kisipar és kiskereskedelem védelmét, az általános védkötelezettség újbóli törvénybeiktatását, a jogszabályok reformját, szociális intézkedések széles körét, végül szigorú törvényeket a nemzet egyetemes érdekei és ősi hagyományai ellen irányuló minden művészeti és irodalmi irány ellen. Elemezve a szónoklatot rögtön kitűnik annak demagógiája, antikommunista, antiszemita, antikapitalista eszmeisége, revízió- és fajelmélet pártisága, végül a szociális és gazdasági problémák túlzott előtérbe helyezése. Ezek az elvek végig főszerepet játszottak Meskó Zoltán tevékenységében, s további felszólalásaiban is sűrűn utalt a programban megfogalmazott célkitűzésekre.

¹⁵⁴ Az 1932. június 16-i ülésen, Képviselőházi Napló 1931-36. 10. kötet 32. oldal

¹⁵⁵ A Nemzeti Szocialista Magyar Földműves és Munkáspárt programja. in.: Gergely-Glatz-Pölöskei (szerk.): Magyarországi pártprogramok 1919-1944. Budapest. Kossuth, 1991. 314-318. oldal

Meskó lapja, a Pesti Újság¹⁵⁶ másnap bőségesen foglalkozott a pártalapítás hírével. A címdoldalon, „Diadalmas útjára elindult a magyar horogkereszt” címmel olvasható az első tudósítás, melyet az esemény jelentőségére való tekintettel az alábbiakban idézünk fel:

„Évtizedek szenvedései dübörgőn tárják fel világszerte a népek lelkét. Azoknak mélyéből új nemzeti öntudatok hatalmas energiái törnek elő. Hogy előbb országaik, majd a világ képét formálják át a maguk hasonlatosságára. Mussolini, Kemál, Hitler neve immár diadalokban meghordozott lobogót jelent hatalmas országokban. Győzelmünk mindenütt az álerkölcök helyett új emberi igazságok erkölcsös megújódását hozta meg. Lealázók és lealázottak nemzetközi ország piacain népeket, határokat cseréltek, rajzoltak. Dolgozó milliók verejtékeit kufárkodták el a szenvedő nemzetek megkérdezése nélkül. Nem számoltak azzal, hogy zöld tanácsasztalaik posztóját elfakítja a termőföldek millió és millió hektárjain kizöldülő új élet eleven színe és az azokon kizsendülő új vetések nem a lelketlenség paragrafusainak hoznak újabb termésáldozatot. Dolgozó milliók felébredő öntudata követeli az életet. A magyar nemzeti szocialista mozgalom a történelmi elkövetkezés legázolhatatlan ereje feszítette hatalmas nemzeti programmá. Jelentkezésünk, sorbaállításunk, öntudatos soraink célt ismerő, fegyelmezett menetelése kemény léptekkel halad el a lekicsinylés és bizonytalanság tétova bámészkodásai mellett. Tudjuk, mit akarunk! Célunk: nemzetünk boldogulása. Erőnk: gyengíthetetlen hazaszeretetünk, tisztességünk tudata és milliónyi magyar testvérünk belénk vetett hite.”

Az újság ezt követően felelevenítette az ülésteremben történeteket: „A magyar országgyűlés képviselőházának ülésén, csütörtökön, június 16-án délelőtt általános érdeklődés közben emelkedett szólásra fekete, ünnepélyes ruhája alatt először viselve barna inget Meskó Zoltán országgyűlési képviselő, ny. államtitkár, a nemzeti szocialista magyar földműves és munkáspárt vezére, hogy elnöki engedéllyel napirend előtti felszólalásban jelentse be hivatalosan a magyar közélet első fórumában az új párt megalakulását és célkitűzéseit. (...) A Ház üléstermében elcsendesedtek a képviselők, az újságírói páholyokban előre hajoltak a fejek, megindultak a ceruzák, hogy jegyezzék az új történelmi eseményt: a nemzeti szociálizmus programjának elhangzó első öntudatos szavait. A karzaton tömör sorokban, fegyelmezetten sötétlett a nemzeti szocialista párt felvonult barnainges tagjainak serege.

¹⁵⁶ Pesti Újság. Politikai és gazdasági hetilap. Főszerkesztő: Meskó Zoltán. 1932. június 17. 1.old.

Gazdák, munkások, orvosok, mérnökök, világos tekintetű magyarok jöttek el a fegyelmezett demonstrációra, hogy tanúi legyenek a pártmozgalom parlamenti bejelentésének.”¹⁵⁷

Az újság közli Meskó „Gazdasági diktátort követel az ország” c. cikkét is, amely a programban is megfogalmazott gazdasági elképzeléseik tömör kivonata. A - főleg a későbbi Szálasi-szövegekhez képest – kétségtelenül könnyed, jól követhető és olvasmányos stílusú, populista írást érdemes idézni:

„Türelmetlenek az ország dolgozó milliói, akik munkaalkalmat sem találnak már. Ezeket ígérekkel tovább megnyugtatni nem lehet. Fanyar mosollyal fogadják a még oly tetszetős újabb terveket, mert az eredményekben már nem igen bíznak. Kezdenek kishitűek lenni az emberek. Pedig, aki a reményt feladja, az elveszett ember. Azon már nehezen lehet segíteni. Akármilyen nehéz is a sorsunk, bízunk kell a magyar jövőben. Élni fogunk, mert élni akarunk! A mainál szomorúbb időket átélt már a magyar. Csak segítőkészet nyújtsonak feléje azok, akik ma a sorsát intézik. A szavakon való nyargalás ideje már elmúlt. Bátor tetteket várunk a közgazdasági élet egész vonalán. A nagy idők kitermelik a maguk nagy embereit is! Keressük szívszorongva a gazdasági bajok orvosát. Aki nem aszpirin adagolással intéz el mindent, hanem ha kell, bátran, biztos kézzel felvágja a kóros daganatot, hogy vérmérgezés ne következhesse be. Várjuk azt a bátor férfiút, aki nem újabb és újabb programpontok szerkesztésével bíbelődik, hanem erős kézzel teremt rendet a gazdasági élet mai dzsungelében. Jöjjön a gazdasági életnek az a férfja, aki nem ankétezik, hanem minden előzetes bejelentés nélkül, rajtaütésszerűen zavarja meg a kartelek önző cirkulusait. Azt a férfiút kívánjuk látni, aki nem filozofál, nem újabb problémákon töri a fejét, mikor cselekedni kell, hanem kíméletlenül letöri az uzsorát, mutatkozzék az a gazdasági élet bármely viszonylatában. Aki nem tűri tovább, hogy nevetségesen alacsonyok a búza és gyapjúárak, és a ruhanemű. Akinek fáj az, hogy másnak vessen és arasson a magyar földművelőnép, mellette méregdrága legyen a kenyér. Aki rá mer ütni a tisztességtelen spekulánsok piszkos körmére. Aki a tőzsdei fedezetlen játékot máról-holnapra megrendszabályozza. Álljon végre elő az a férfiú, aki megszünteti azt a szomorú állapotot, hogy ráfizet a termelésre a gazda és mégis drágán fizet meg mindent a fogyasztó. Hol rejtőzik az a férfiú, aki erélyes hangon megálljt kiált mindazoknak, akik külföldre viszik a magyar pénzt. Aki elveszi az étvágyukat azoknak, akik betegek lennének talán, ha nem nyugatindiai banánt szopogatnának, nem kaliforniai

¹⁵⁷ Pesti Újság. Uo. 1. old.

almát ennének, és nem francia pezsgőt szürcsölgetnének akkor, amikor száz és százezer embernek a fekete magyar kenyérből sem jut elég. (sic!) Lépjen elő az a férfiú, aki nyitott szemmel nézi a világot, és így meglátja, hogy hideg a szobája, üres a kamrája és ennél fogva betegesen véznák a gyerekei a földet túró magyar munkásnak. Meddig késik még az a férfiú, aki kiveszi a koldusbotot az előregedett, vagy idő előtt megrokkant földműves ember kezéből? Hozsannát kiáltunk annak a férfiúnak, aki segítő kezet nyújt a csak nem régen felfedezett tanyavilág magára hagyatott derék népének! Lássuk végre azt a férfiút, aki visszavarázsol a múltból legalább egy kis darabot! Aki életet visz a kisiparos műhelyébe. Aki ismét felhúzza a becsukott boltok redőnyeit. Halljuk a parancsszerű szavát annak a férfinak, aki elviselhetővé teszi a mai súlyos közterhek viselését. Aki egészséges vért visz majd bele a mezőgazdasági élet ereibe. Ne késsék már sokáig az a férfiú, aki nótára bírja az elszontyolodott magyar szántó-vető embert. Aki ismét mosolyt tud csalni az aggódó magyar anyák könnyáztatott bánatos arcára. Aki felrázza a csüggedőket, életre kelti a kishitűeket. Siessen az a férfiú, aki nem a paragrafusok rideg betűi között jár tojástáncot, hanem megtalálja a lényegét, magát az életet és eszerint cselekszik. Gazdasági diktátort vár az ország elszegényedett népe. Aki munkát teremt és ezáltal kenyeret ad.”¹⁵⁸ Az újság végül helyett adott a párt Kiáltványának is, melyben „könyörtelen harcot hirdettek a nemzetközi imperialista érdekuralmak ellen”, ellenségnek bélyegezték mindenkit, „aki a szenvedő magyarság rovására munka nélkül halmozza jövedelmeit”, ill. sürgették a „magyarokat, a dolgozó testvéreket, hogy tömörüljenek és harcoljanak nemzeti szociálista hadoszlopokban.”¹⁵⁹

1932. október 1-jén megalakult Gömbös Gyula kormánya. A miniszterelnöki expozé hangsúlyozta, hogy az új kormányfő lemond az egykor fajvédő program megvalósításáról, majd a 95 pontból álló kormányprogramját, az ún. Nemzeti Munkatervet ismertette. A programot a pártok vezérszónokai véleményezték, így Meskó is, aki szerint „ez a program sok tekintetben - és nem egy kardinális kérdésben is - megegyezik a mi saját programunkkal.” „Az a nagy társadalmi összefogás a mi programunknak teljesen megfelel, s az összefogásnak a mai gazdasági világrend a legnagyobb akadálya. Egy új világot várunk mi nemzeti szocialisták, nemcsak ebben az országban, hanem világszerte.” Meskó felszólalásában a munkanélküli segély eltörlését javasolta, inkább „mindenkinék munkáról kell gondoskodni” - vélte.

¹⁵⁸ Pesti Újság Uo. 3. old.

¹⁵⁹ Pesti Újság Uo. 4. old.

Gömbösről így nyilatkozott: „Az egyik liberális lap azt mondja, hogy szeretné megtudni, vajon melyik Gömbös Gyula ül a miniszterelnöki székben, a régi-e, avagy az új. A régi szerintük lelkes, kiforratlan, tapasztalatlan, vagy az új, a megállapodott, a bölcs, a tapintatos, az előrelátó, revideáló és megbocsátó. Én mind a magam, mind a vezetésem alatt álló nemzeti szocialista mozgalomban résztvevő lelkes ezrek nevében kijelenthetem, hogy mi csak a régi Gömbös Gyulát ismerjük. Mivel az élet a diktátor, legyen az élet a miniszterelnöke.” Végül szociáldemokrata-ellenes és antiszemita nézeteit hangoztatta: „Mert igenis a nemzetköziség, az internacionalizmus a legnagyobb humbug, a legnagyobb csalás a világon”, ill. „ott, ahol könnyen lehet pénzt szerezni, ahol a kávéházban egy nap alatt meg lehet szerezni egy évre valót, nem az én fajtámhoz, nem az én felekezetemhez tartozók csinálnak üzletet, azoknak meg kell fogniuk az eke szarvát. Ez nem azt jelenti, hogy egyik-másik tisztességes zsidó utat vagy tisztességes zsidó polgártársat ne becsüljem, hanem azt jelenti, hogy igenis mi nem antiszemitizmust csinálunk, hanem a magyar faj védelmére szólalunk fel.”¹⁶⁰

Meskó 1931-től kezdődően antiszemitizmusa miatt állandó szócsatákat folytatott elsősorban szociáldemokrata képviselőtársaival. A társalgások meglehetősen útszéli, alpári stílusban folytak. Meskó 1932. július 31-én „*Magyar Horogkereszt*” címmel lapot alapított, amelyet 1932. október 22-től „*Nemzet Szava*” címmel napilappá formált át, mely az első igazán jelentős nemzetiszocialista sajtótermékké vált Magyarországon.¹⁶¹ Az újságot lapozgatva képet kaphatunk a korai nyilas frazeológia eszköztáráról, a mozgalom szervezkedéséről, a lokális fellépéseiről, a párt állásfoglalásairól. 1932. november 20-án a „Magyarország követeli területeit” című vezércikk szerint: „Elérkezett az idő a legerélyesebb beavatkozásra. Csak a legrövidebb idő alatt visszaszerzett falvakkal és városokkal lehet a gazdasági válságot megoldani. (...) Mérlegelve a nagynémet eseményeket Mussolini és Hitler támogatásával erősebb hangot kell megütnünk az utódállamokkal szemben. Magyarország előtt egy reális út áll: a legenergiusabb területi követeléseket támasztani. (...) A magyar miniszterelnök nyíltan a revíziós politika mellett foglalt állást. Hisszük, hogy fordulópontot jelent az ország

¹⁶⁰ Az 1932. október 12-i ülésen, Képviselőházi Napló 1931-36. 11. kötet 98-100. oldal

¹⁶¹ Az újság jelentőségét bizonyítja, hogy –bár számos nyilas szellemiségű napilap indult- elsőként mégis a Nemzet Szava tett szert széles olvasói táborra. Megjegyzem, hogy a Nemzet Szava említés szintjén szerepel különféle sajtótörténeti összefoglalókban is. Például: 300 éves a magyar újságírás. Az I. világháborútól a rendszerváltozásig. in: Fészek – a Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Karának lapja, XII. évf. 6. szám. <http://feszek.pte.hu/ujzag.php>...

életében!”¹⁶²A lapban a pártról a legváltozatosabb hírek szerepeltek, így megtudhattuk, hogy a Nemzeti Szocialista Földműves és Munkáspárt Szegeden téli melegedőket állított fel, ahol a város nincstelenjei meghúzódhattak a hideg időjárás elől.¹⁶³

1932. november 22-én az újság főcímben tudósított arról, hogy „Hitler kezébe vette Németország sorsát.” A vezércikkben már „új német fáklyaként” szerepel, aki „meteorként fúrta magát az európai politika égboltjába - Hitler Adolf ma nemcsak egy vezér neve, de az új irány megjelölése is, ő keltette fel a világot. De a német óriás megmozdulásának dübörgése felkeltette a szomszéd kitagadott nemzeteket, és úgy látszik, felébreszti az ezeréves országot is.” Később kitér a cikk a hazai viszonyokra is: „Komoly formába mintázott magyar nemzeti szocializmus most ért el az első évfordulójához. Élénken látom még magam előtt a dr. Szűts Ivánokat, Mándi Gézákat, Dobos Árpádokat, Tali Andrásokat és a többieket, az új idők magyar szocialistáit Budapest periferiáin, amint tavaly a nyomorban sínylődő magyarok között esténként hirdetni kezdték a szocialista életigazságokat. Ahogyan sürgették a magyar dolgozók számára az emberhez méltó megélhetés lehetőségeit és a közéleti fertő lecsapolását. (...) És látom, amint a kis hívő csoportokból lassan tábor lesz. Újpesten megalakul az első helyi csoport. Utána a többiek. Jön azután országos feltűnést keltve a parlamenti zászló bontása a pártnak, amelyre a külföld is felfigyelt. Meskó Zoltánnal az élen már vidékre is kiterjed a nemzeti szocialisták szervezkedése. A tábor azóta egyre növekszik. Növeszti a becsületes dolgozó magyar nép lelkében élő vágyakozást az új Magyarország után.” Végezetül megismerhetjük a „magyar nemzetiszocialisták bibliáját” is: „Amikor nem lesznek az egyik oldalon mohó jövedelemhalmozások, nem lesz munkanélküli jólét, a másik oldalon pedig kenyértelenség, nyomor és tengernyi szenvedés. De lesz szabadság, kenyér, emberhez méltóbb élet, igazság, a munka becsülése és megalkuvás nélküli önzetlen hazaszeretet. Ez a magyar nemzetiszocialisták bibliája.”¹⁶⁴

A lap beszámolt a pártgyűlésekről is. 1932. november 28-án „impozáns gyűlést” tartott a párt Kispesten. Megjelent az országos pártvezér is, aki a következőket mondotta: „Mi, nemzeti szocialisták testvérnek szólítjuk egymást. (...) Meg vagyok győződve, hogy a magyar munkás lelkében magyar. Az itt elhangzott közbeszólásokból azt látom, hogy a szociáldemokratáknak fáj, hogy van más szocialista párt is. Szerintük bűn az, hogy mi szocialista mivoltunk mellett

¹⁶² Nemzet Szava 1932. november 20. 1. oldal

¹⁶³ Nemzet Szava 1932. november 20. 3. oldal

¹⁶⁴ Nemzet Szava 1932. november 22. 1. oldal

törhetetlenül magyarok is vagyunk, és küzdünk a nemzetköziség maszlagja ellen. Egy új világnak kell jönnie, amelyben megbecsülik a munkát. Egy bizonyos létminimumot mindenkinek meg kell adni. Vagy tud az állam munkát adni a munkásnak, vagy ha nem tud munkát adni, akkor kötelessége kenyeret biztosítani!” A felelőtlen ígéretek egyes munkáskerületekben jó táptalajra hullottak, de a pártnak mindvégig konkurense volt az MSZDP. Egymás gyűléseit rendszeresen megzavarták. Ezen a gyűlésen is „mintegy 20 szociáldemokrata munkás helyezkedett és elejével ingerült hangú közbekiáltásokkal zavarta a szónokot, végül ‘Barátság’ jelszavakat kezdték kiáltozni.”¹⁶⁵ Néhol azonban - a későbbi nyilas-szociáldemokrata verekedéseket előrevetítve - súlyosabb atrocitással ért véget a rendzavarás.

A párt tovább szervezte akcióit. 1932. december 3-án a lágymányosi csoport tüntetést szervezett a „nemzetiszocializmus mellett, és az oláh atrocitások ellen.” Majd egy országos pártvacsorát is rendeztek, ahol ezer ember (!?) jelent meg. A rendezvényen a párt összes prominens képviselője felszólalt. Meskó kijelentette, hogy „a mozgalom a valláserkölcsei világnézet, a puritán kereszténység alapján áll. Ostorozta azután kemény szavakkal az álláshalmozást, erősen kifakadt a síberek, árdragítók és uzsorások ellen. Új rokkanttörvényt sürgetett, majd tiltakozott a külföldi zsidók további bevándorlása ellen.” Mándi Géza munkás a hazafias szellemű szocialista munkássághoz intézett szónoklatot. Gróf Pálffy Fidél a dunántúli nemzeti szocialista mozgalom vezére levelet írt: „Mára a magyar keresztény társadalom anyagiaktól kifosztva mozgási szabadságát elvesztette, és hallatlan merészséget követ el, mikor a nemzetközi tőke rabságában szervezkedni merészel, és a spekuláció ellen újból felébred. Felébred, és nem fogja elaltatni ismételten a nemzetközi nagytőke, mert elég volt abból, hogy ily módon sikerült már egyszer a keresztény kurzust elaltatni.”¹⁶⁶

A párt nőtagjai nevében dr. Madarász Erzsébet ismertette a párt női táborának célkitűzéseit. Dr. Csapó Sándor a párt ügyésze, a nemzeti szocialista ügyvédek „lelkesültségét” tolmácsolta: „A magyar ügyvédi kar, már régen vár egy új rendszert, olyant, amilyenben minden egyes nemzet-tag megtalálja a maga biztos helyét a társadalomban. A jogász feladata nem a szócséplés és a paragrafusok csűrése-csavarása kell, hogy legyen, hanem a jog kapcsolatba hozása a haladó étellel.” Elhangoztak még ezeknél is lehetetlenebb vélemények: „Tabi András központi választmányi tag gazdasági kérdésekkel foglalkozott. Szerinte az export-import állami monopólium legyen. A pénzkibocsátási felségjog is az államé legyen. A javak elosztása

¹⁶⁵ Nemzet Szava 1932. november 29. 2. oldal

ne az egyéni ügyesség vagy az ‘alcaponei’ zsenialitás, hanem a tehetség, munkásság és becsület alapján történjen. Mindez csakis az egyenlőségen, biztonságon és szabadságra felépített diktatórikus nemzeti államhatalom révén valósítható meg.” Pisztrai Géza, a párt országos szervezési főnöke pedig beszédében megemlítette, hogy a „Bátorság” jelszó, mellyel a párt tagjai köszöntik egymást, a legfőbb magyar erény és kötelesség volt.”¹⁶⁷ 1932 decemberében Adolf Hitler üzenetet küldött a Nemzet Szavának. „Akinak van szíve a harchoz, azé a jövő!” - szólt a tömör gondolat.¹⁶⁸

A párt tevékenysége 1932-33 fordulóján megélénkült. Meskó országos akciót indított az eladósodott kisköz- társadalom megmentésére. „Lépéseket tett a kormánynál, hogy az árverések felfüggesztésére kiadott rendeletet egészítsék ki. Ha már a rendelet amúgy is leszögezi azokat az eseteket, amidőn az árverésnek a felfüggesztése indokolt, mondja ki azt is, hogy az érdekelt fél kérelme alapján az eljáró telekkönyvi hatóságnak fel kell függeszteni az árverést.”¹⁶⁹ A mozgalom vidékre is kiterjeszkedett. Mikor Gömbös Győrbe látogatott, „nagy feltűnést keltett a horogkeresztes jelvény és nemzeti zászlók alatt zárt sorokban, katonás fegyelmezettségben felvonuló küldöttség, melyet gróf Pálffy Fidél megyei szervezési főnök, Vida Béla, Fias István és Stuchlich László járási szervezők vezettek.” A pályaudvaron Meskó is megjelent. A párt vezetői memorandumot nyújtottak át a miniszterelnöknek, aki fogadta őket, és segítséget ígért. A memorandumban a kormányt támogatták: „Pártunk nem azért vallja magát ellenzékinek, hogy a miniszterelnöknek a nemzet nagy ügyéért ígért munkálkodásában gáncs legyen, hanem zálog a nemzet kezében azért, hogy a nemzetközi irányzatok támadásai és ármánykodásai oly ellensúlyra találjanak a legkeményebb harcra elszánt pártunkban, amely biztosítja a nemzeti program mindenáron való gyakorlati keresztülvitelét.”¹⁷⁰

1932. december végén - talán a közelgő karácsony hatására - a párt szociális demagógiája többször megnyilvánult. A kőbányai zászlóbontó nagygyűlésen Lehoczky, Erhard és Molnár központi megbízottak és Litanszky kerületi vezető a kapitalizmust ostromolták. Hangsúlyozták, hogy „a nemzeti szocialisták szembehelyezkednek azzal az önző, kiuzsorázó gondolkozással, amely kalácsot juttat egyeseknek a legnagyobb nyomor idején, amikor sokaknak fekete

¹⁶⁶ Nemzet Szava 1932. december 4. 5. oldal

¹⁶⁷ Nemzet Szava 1932. december 4. 5. oldal

¹⁶⁸ Nemzet Szava 1932. december 13. 1. oldal

¹⁶⁹ Nemzet Szava 1932. december 14. 1-2. oldal

¹⁷⁰ Nemzet Szava 1932. december 18. 1. oldal

kenyérre sem telik.” Szentendrén Meskó szónokolt egy karácsonyi rendezvényen. Ő viszont proletárt nem akart látni, hanem minden dolgozó, verejtékező munkást polgári sorba akart emelni. Dr. Madarász Erzsébet orvos, a párt nőpolitikusa szerint az „anya, gyermek, csecsemővédelem, a különböző szociális intézmények, a szegénygondozás, betegápolás, nevelés: mind az érző szívű nőt várják. A nőnek is politizálnia kell, mert a politika nem lehet egyes nemek kiváltsága.”¹⁷¹ Az 1932-es évet optimista hírrel zárta a Nemzet Szava: „Békéscsaba, Nagykőrös, Magyaróvár és Szentendre lesznek Meskó Zoltán propagandájának új állomásai, ahol hatalmas tömegek fognak tömörülni a nemzeti szocialista mozgalom zászlója alá. Az NSZP az új esztendőt is arra fogja felhasználni, hogy hatalmas erővel folytassa szervezési munkásságát.”¹⁷²

Még 1932-ben készült az egyesítés igényével fellépő Meskó-Szűts mozgalom „*Hol vagy, magyar Hitler?*” című brosúrája. A tervezet bevezetőjében a liberális kapitalizmus bukásáról értekezett, majd sajátos „szocializmusát” fejtegette: „Eszerint a magyar nemzeti szocializmusnak a magyar szent korona diktatúráját kell proklamálnia,” fő- és első feladata a békeszerződés hatálytalanítása, ennek érdekében a „Drang nach Osten”-től már nem kell félni, hiszen ha megegyezünk a német nemzetiszocializmussal, akkor a „Drang nach Osten”-ben, mint szövetségesek vehetünk részt. A nemzetiszocializmus győzelméhez - a tervezet szerint - már csak egy „apostoli lelkületű” vezérre, és az „intelligencia elszántságára” volt szükség.¹⁷³ „A nemzeti szocializmus ténylegesen is megvalósul, ha az ország egész lakosságát katonává és bürokratává alakítjuk” –tette hozzá Meskó. Ebből a pár gondolatból is kitűnik, hogy a magyar szélsőjobboldal Szálasi feltűnéséig nem rendelkezett eredeti programmal.¹⁷⁴

¹⁷¹ Nemzet Szava 1932. december 22. 5. oldal

¹⁷² Nemzet Szava 1932. december 30. 2. oldal

¹⁷³ Meskó Zoltán - Dr. Némethy Béla: *Hol vagy, magyar Hitler?* Budapest, 1932.

¹⁷⁴ Ungváry Krisztián: „Nagypéntek nélkül nincs feltámadás”: Szálasi Ferenc külpolitikai elképzelései. in: <http://www.rev.hu/html/hu/tanulmanyok/1945elott/szalas.html>

2. Meskó politikai szerepvállalása 1933-ban

1933-tól kezdődően Meskó - párhuzamban pártja élénkülésével - még aktívabb parlamenti tevékenységet fejtett ki. A párt is megerősödött. A vidéki szervezkedés új állomásai Cegléd és Monor voltak. Itt ifj. Gyullay Imre szervezési megbízott, Papp-Burján István földbirtokos, Tóth József nagykereskedő és Nickl Lajos főgimnáziumi tanár álltak a mozgalom élén.¹⁷⁵ Január elején Békéscsabán és Nagykőrösön tartottak gyűlést. A rendezvény alatt rendbontás történt: szociáldemokrata munkások közbeszólásokkal zavarták meg a szónokokat, a többség azonban „megadta a méltó választ az értetlenkedőknek.”¹⁷⁶ Meskó ezen a gyűlésen önmagán is túltett: „Ha egyik kezemben a kereszt, másikban a nemzeti zászló, bátran vallhatom magam szocialistának. Szocialistának kell lennem, mert csak szociális érzéssel eltelve lehet segíteni a bajokon. Ígéretekből nem állunk talpra. Gyökeres orvoslásra van szükség.”¹⁷⁷ Győrről, a párt legerősebb vidéki szervezeténél, a helyi vezér, gróf Pálffy szervezett gyűléseket.

1933. január 13-án a Nemzet Szava „Közgazdaság” rovatában - H. L. szignóval - a párt - eddigi legagresszívabb - elképzelése jelent meg: „A nemzetközi istentelen kapitalizmus éltető eleme a liberalizmus a maga áldogmaival. Ez a nemzetközi liberalizmus a „laissez faire”, a „laissez passer” elve alapján működik, helyesebben elvtelensége alapján áll. A nemzetközi kapitalizmusnak az ingóvagyon kisajátítása új, parvenü jelenség. Hagyomány, tekintély, kegyelet nem szólnak mellette, mint a földbirtok mellett. Erkölcsi tartalma semmi, célja a határtalan vagyonszerzés és élvezés, módszere a kíméletlen verseny bármely eszközzel, és minden erkölcsi érték feláldozása árán. Világnézete anyagias, istene a Pénz, higiéniája az elpuhultság, esztétikájának mértékegysége: a drágaság. A nemzetközi kapitalizmus ilyen értelemben tehát halálos ellensége a nemzeti agrarizmusnak. Ez a nemzetközi kapitalista társaság (...) egyfelől az arisztokráciával, másfelől a proletár munkással és a földműves gazdával áll szemben. Itt gyökeredzik tehát gazdasági válságunk nyomasztó kérdése. Különös jelentőséget ad az egész világ kapitalizmusának az a körülmény, hogy az, úgy eredetében, mint végső céljaiban a zsidó faj világuralmi törekvéseinek az exponense. Ugyanúgy van szerencsétlen, kifosztott trianoni Hazánkban is. Itt is hirdetik a kapitalista, liberális szellemet.

¹⁷⁵ Nemzet Szava 1933. január 1. 3. oldal

¹⁷⁶ Nemzet Szava 1933. január 8. 3. oldal

¹⁷⁷ Nemzet Szava 1933. január 10. 2. oldal

De nem sokáig. (...) A kisemmizett munkás és kiskapós osztály hamarosan megadja a méltó és „érezhető” választ a „liberalista” álprófétáknak és farizeusoknak.”¹⁷⁸ Ez a cikk is bizonyítja, hogy a párt 1933-tól radikális fellépést sürgetett a „zsidó liberalizmus” ellen.

Pestújhelyre is elért a szervezkedés. Az alakuló ülésen a teljes vezérkar is részt vett. Érdekességként jegyzi meg a lap, hogy Landstock Nándor 25 éves szociáldemokrata párttagságát felhagyva lépett be a nemzeti szocialistákhoz. A lap végig otrombán támadta a környező országokat, Csehszlovákiát, Jugoszláviát és Romániát. A jugoszláv király megsértése címén az illetékes hatóságok tíz napra be is tiltották a Nemzet Szavát. Meskó felháborodása határtalan volt. Utalt rá, hogy ő hétszer tíz napot ült szerb börtönben, mert „ugyancsak vétett a szerb illetan ellen, és nem volt hajlandó behódolni az akkori megszállóknak.”¹⁷⁹ 1933. január végén a dunántúli szervezetek tartottak gyűlést Magyaróvárott. Meskó, Pálffy, Madarász Erzsébet és Viola Béla voltak a felszólalók, s ekkor még az egység és „szebb jövő” mellett tettek hitet.¹⁸⁰ A Hitler-imádat sem ismert határokat a magyar nemzeti szocialisták háza táján. Jó példa erre a február 17-i vezércikk: „Mondjuk ki: az új idők legnagyobb emberét Németország termelte ki. S mondjuk ki: Ez Hitler! (...) Óriási arányú koncepció, kristály ész és acél ököl. (...) Mikor jön a mi Hitlerünk?”¹⁸¹ A költői kérdésre természetesen ott sejlett a válasz is. 1933 februárjában Meskó egyéni javaslattal állt elő a T. Házban. Az aranymonopólium megvalósítását követelte, valamint Gömbös aktívabb szerepvállalását sürgette.¹⁸²

Február végére Budapesten is egyre inkább kiterjeszkedett a mozgalom. A február 23-i számból megtudhatjuk, hogy megalakult a II. kerületi szervezet dr. Darvas István elnökletével, az újpesti 333. sz. üzemi csoport Mándi Géza vezetésével, a csillaghegyi pártszervezet, valamint a VIII. kerületiek is zászlót bontottak vitéz Jászapáthy vezetése alatt. Valószínűsíthető, hogy ezeknek a szervezeteknek nem volt tömegbázisa, s később csendben feloszlottak, vagy a megerősödő nyilas mozgalomba olvadtak be. Teljesen irreális a dunántúli jelentés, amely hetvenszázalékos nemzeti szocialista községekről számolt be.¹⁸³ A rendőrség nem nézte jó szemmel az agresszív, hangoskodó gyűléseket, és pl. Nagykőrösön be is záratta a párt

¹⁷⁸ Nemzet Szava 1933. január 13. 5. oldal

¹⁷⁹ Nemzet Szava 1933. január 28. 1. oldal

¹⁸⁰ Nemzet Szava 1933. január 31. 2. oldal

¹⁸¹ Nemzet Szava 1933. február 17. 1. oldal

¹⁸² Az 1933. február 22-i ülésen KN 13. kötet 295-296. oldal

¹⁸³ Nemzet Szava 1933. február 23. 5. oldal

helyiségeit. Meskó parlamenti felszólalásában ecsetelte a nagykőrösi túlkapásokat, és a párt újbóli legalizálásáért szállt síkra.¹⁸⁴ A pártrendezvényeken a külsőségekre is ügyeltek. Nem hiányozhatott a zászlószentelés ceremóniája sem. A zászló „piros, fehér, zöld színű volt, középen a horogkereszttel és a fehér Nagymagyarországgal. A zászlót Pestújhelyen Vedres Béla apátplébános áldotta meg.”¹⁸⁵ Érdeemes megemlíteni, hogy 1933 februárjának végén a vívóbajnok, dr. Posta Sándor - volt székesfővárosi törvényhatósági bizottsági tag - a Magyar Dolgozók Gazdasági Pártjával együtt, melynek vezéregyénisége volt, csatlakozott a nemzeti szocialista mozgalomhoz.¹⁸⁶ A párt az utánpótlást sem hanyagolta el, és az NSZP Női Táborában Csányi Margitot bízta meg gyermekbarát csoportok szervezésével.¹⁸⁷

Miközben zajlott a párt szervezése, Meskó - szokásához híven - radikális intézkedésekért szállt síkra a legváltozatosabb témakörökben. 1933. március 8-án napirend előtti felszólalásában, a valuta-visszaélések kérdésében fegyházat, vagyoneklobzást sürgetett a síberek ellen. Buchinger Manó¹⁸⁸ szociáldemokrata képviselőnek pedig útszéli stílusban vágta oda: „Maga csak a zsidók nevében beszélhet, de mások nevében nem. Zsidó szocialista képviselők, Önök csinálják az antiszemizmust Magyarországon vegyék tudomásul.”¹⁸⁹ Később, az állami

¹⁸⁴ Nemzet Szava 1933. február 24. 2. oldal

¹⁸⁵ Nemzet Szava 1933. február 28. 2. oldal

¹⁸⁶ Nemzet Szava 1933. március 1. 5. oldal

¹⁸⁷ Nemzet Szava 1933. március 5. 3. oldal

¹⁸⁸ Buchinger Manó (Nyitra, 1875 – Budapest, 1953) könyvkötő, szakszervezeti vezető, szociáldemokrata politikus, országgyűlési képviselő. Könyvkötőnek tanult, majd belépett a könyvkötők szakegyletbe. Később a szakegylet elnöke, ill. a Szakszervezeti Tanács Végrehajtó Bizottságának tagja volt. 1894-től haláláig volt a Magyarországi Szociáldemokrata Párt tagja. 1904-ben az országos vezetőség tagja lett, 1907-1919 között a párt központi titkára volt. 1905-től a Népszava munkatársa lett. Hamar bekapcsolódott a nemzetközi szocialista mozgalomba is. 1918 tavaszától háttérbe szorult a párton belül. Az „őszirózsás” forradalom híve volt, de miniszteri megbízást nem kapott. A Tanácsköztársaság kikiáltása után Bécsbe emigrált. 1919. augusztusában hazatért, de 1920. februárjában – a várható perbe fogását elkerülendő – visszatért Bécsbe. Az emigrációban a Garami Ernő vezette „méréseltek” csoportjához tartozott. 1921-1923 között állandó szerzője volt a *Jövő* című lapnak. Garamival együtt 1929. november 7-én tért vissza Magyarországra. 1931-ben a országgyűlési képviselővé választották, a Parlamentben élesen bírálta a náci Németország felé való közeledést. Az 1939-es választásokon nem tudott újra mandátumot szerezni. Zsidó származása miatt sorozatos támadások érték, 1944. márciusában feladta magát az SS-nek. A mauthauseni koncentrációs táborba hurcolták, ahonnan 1945 májusában tért haza. Tagja lett a szakszervezetek képviselői az Ideiglenes Nemzetgyűlésnek, majd az 1945-ös választásokon az SZDP országos listáján szerzett mandátumot. 1947-ben újra tagja lett az Országgyűlésnek, kizárólag külügyi kérdésekkel foglalkozott. 1948-ban belépett az MDP-be, majd 1949-ben a Népfront jelöltjeként negyedízben is parlamenti képviselő lett.

¹⁸⁹ Az 1933. március 8-i ülésen K.N. 14. kötet 17. oldal

kölcsön felvételéről szóló hozzászólásában már bővebb propagandát fejtett ki: Szerinte „ezt a kérdést radikálisan kell megoldani, itt azonban bátorság kell, (...) hitlerizmus, igenis az kell, hogy amit az ember programjában hirdet, azt hatalomra jutása esetében meg is valósítsa. Én itt nyíltan megmondom, hogy én németbarátnak vallom magamat. Ehhez jogom van. (...) A franciáknak az emberiség nagyon sok szenvedést köszönhet. Én félttem hazámat a szláv tengertől, félttem a déli és északi szlávok csatlakozásától. Engedjék meg tisztelt képviselőtársaim, hogy ideálom, politikai eszményképem Prohászka Ottokár szavaival éljek, akit én nemcsak az első keresztényszocialistának, de az első nemzetiszocialistának is tartok. Százszor megmondtam, hogy mi nem egy párt, hanem egy hatalmas mozgalom vagyunk, hatalmas világnézeti állásponton állunk. Kicsinyes pártokkal, pártszempontokkal nem törődünk. A nagytőke ellen az utolsó leheletünkig küzdeni kell.”¹⁹⁰ Végül felhasználta az alkalmat, hogy leszögezze, „ezt a mozgalmat (...) feltartóztatni nem lehet. Ez önálló nemzeti mozgalom, és semmiféle más mozgalommal összefüggésben nincs.”¹⁹¹ A hadigondozottakról szóló vitában pedig Peyer Károly szociáldemokrata képviselővel folytatott késhegyre menő szópárbajt. Majd - köznevetséget keltve - így nyilatkozott: „Nem lehet a közvéleményben a nemzeti szocialista mozgalmat nevetségessé tenni. A magyar közvélemény tudja, hogy mi igenis a fajtánkért küzdünk.” A témához kapcsolódva indítványozta, hogy a „külföldre törvényellenesen kicsempészett vagyonokat a hadirokkant-ellátás céljaira foglalja le az állam.”¹⁹²

Március 15-ét a párt is megünnepelte. Tizenhat márciusi ünnepélyt tartottak a fővárosban és környékén. A vezér is szónokolt: „Szabadságharcot hirdettünk Genf ellen”¹⁹³, mert a diplomácia nem tette meg kötelességét. Itt az ideje annak, hogy maga gondoskodjon magáról a magyar nép!”¹⁹⁴

1933. március 28-án az eddigi legerőteljesebb atrocitás-sorozat érte a mozgalmat. A hetedik kerületi pártszervezet ellen „Abcug Hitler, abcug Meskó” kiáltásokkal tüntettek. A Dob utcai

¹⁹⁰ Az 1933. március 29-i ülésen K.N. 14. kötet 133-136. oldal

¹⁹¹ Az 1933. március 29-i ülésen K.N. 14. kötet 137. oldal

¹⁹² Az 1933. március 29-i ülésen K.N. 14. kötet 338-339. oldal

¹⁹³ A genfi székhelyű Népszövetségre utal Meskó. Az I. világháború utáni nemzetközi kapcsolatokat rendező párizsi békekonferencia (1919-1920) elsősorban Wilson amerikai elnök javaslatára alkotta meg a Nemzetek Szövetsége (gyakrabban használt magyar nevén Népszövetség) alapító okmányát. A harmincas évek a Népszövetség hanyatlásának, a sorozatos kudarcoknak a korszaka. Nem jártak sikerrel a genfi leszerelési konferencia hosszadalmas megbeszélései (1932-1935) sem.

¹⁹⁴ Nemzet Szava 1933. március 17. 3. oldal

helyiség előtt „gyanús külsejű, botokkal felfegyverkezett suhancok gyülekeztek, majd a rendőrség is kivonult.” Az újság a támadást „a csatornák dühének” tartotta,¹⁹⁵ arról azonban nem szólt, hogy a szociáldemokrata pártgyűléseket ugyanilyen „suhancok”, un. „nemzeti szocialista élgárdák” zaklatták rendszeresen. A pártot azonban nemcsak ilyen problémák terhelték. Anyagilag is meg kellett erősíteni a mozgalmat. Meskó kezdetben talált is egy bőkezű mecénást, magát Horthyt. Lapjának betiltása után audienciát kért, s a kihallgatás után lapja hamarosan megjelent. „Azzal az indoklással, hogy lapjában a legitimisták mozgalmát fogja ellensúlyozni 100. 000 pengőt kapott a kormányzótól.”¹⁹⁶ Baráti körben maga is dicsekedett azzal, hogy „sikerült neki Horthy kormányzót is megvágni.”¹⁹⁷ A Böszörmény-szárnynak ezért sem volt jó véleménye Meskóról, a „hatóságokkal szembeni túlságosan gerinctelen” magatartását bírálták. Emellett „teljesen komolytalan, szélhámos politikusnak tartották, aki az egész mozgalmat csak a saját anyagi előnyére akarta kihasználni. Árulónak tartották, akit a kormány lepénzelt.” Később a különböző nemzeti szocialista irányzatok egyesülési tárgyalásain felmerült az a terv, hogy „amennyiben Meskó nem akar szépszerével távozni, úgy elteszik láb alól.”¹⁹⁸ Meskóval szemben azért volt ekkor ilyen nagyfokú az ellenszenv, mert akadályozta a különböző csoportok egyesülését, mivel látta, hogy a vezetést az egyesült párton belül nem tudná megszerezni. A saját pártját viszont mindenképpen a hazai nemzeti szocializmus kizárólagos reprezentánsaként akarta elfogadtatni. Ezért 1933 után szoros kapcsolatot tartott fenn Hitlerékkel is.

1933. április 1-én Meskó Németországban járt. Így számolt be az útról a sajtó: „Meskó Zoltán Alfandry Rezső, a Nemzet Szava külpolitikai szerkesztője társaságában Berlinbe utazott. Hitler Adolf szombat délelőtt fogadta. Meskó átnyújtotta Neki a párt díszjelvényét, s azon meggyőződését fejezte ki, hogy Hitler nemcsak a német nemzeti szocialista mozgalom vezére, hanem egyben a saját ideáljainak világapostola is. Németország segítségét kérte Magyarország számára. Ama meggyőződését fejezte ki, hogy a III. Birodalom megértőbb lesz Magyarországgal szemben, mint a köztársasági Németország volt.”¹⁹⁹ Hitler csak semmitmondó

¹⁹⁵ Nemzet Szava 1933. március 29. 1. oldal

¹⁹⁶ Semmilyen más forrás nem támasztja alá, hogy Meskót Horthy anyagi támogatásban részesítette volna.

¹⁹⁷ Lévai Jenő: Horogkereszt, kaszáskereszt, nyilaskereszt. Budapest. Müller Károly Kiadó, 1945. 36. oldal

¹⁹⁸ Szakács: i.m. 58. oldal

¹⁹⁹ Nemzet Szava 1933. április 2. 1. oldal

frázisokkal válaszolt. Meskó útja során Goebbels propagandaügyi miniszter társaságában egy nemzetiszocialista nagygyűlésen vett részt, majd Görlitzer porosz országgyűlési képviselő társaságában meglátogatta a porosz országgyűlés épületét. Végül az *Angriff*nek is nyilatkozott: „Elmondta, hogy Magyarországon a Nemzeti Szocialista Párt mintegy százezer (!?) tagot számlál.”²⁰⁰ Később több nappal meghosszabbította németországi tartózkodását. Még egyszer tárgyalt a Führerrel, aki „nagy érdeklődéssel fogadta Magyarország helyzetének, főleg gazdasági és szellemi irányzatának ismertetését.” „Meg vagyok győződve - mondta Hitler - hogy a nemzeti szocializmus eszméje feltartóztathatatlanul tör előre, mint reakciója annak a liberalizmusnak, amely alatt a népek sokszor néhány szénbányáért háborút üzennek egymásnak. A zsidók áldemokráciájának nem fognak a népek sokáig felülni. Új világ van kialakulásban, és ebben az általános forrásban harcos figyelemmel és szerető rokonszenvvel kísérem a magyar nemzeti szocialista mozgalmat. A hatalom a miénk, és azt megtartjuk.”²⁰¹

Meskó - hazatérte után - optimista hangon nyilatkozott: „A magyar nemzeti szocialista mozgalom megerősödése egészen bizonyosan még közelebb fogja a III. Német Birodalmat Magyarországhoz hozni.” Az volt a benyomása, hogy Hitler hajlandó tárgyalási alapul elfogadni az ő gazdasági proposícióit, melyek szerint Németország nem támogatja indirekte (sic.) Franciaországot azáltal, hogy a kisantant államok külkereskedelmi mérlegét erősítse.²⁰² Látogatása után arra is utalt, hogy anyagi támogatást is kapott. A Meskó-párton belül ez az ellentétek egyik forrásává vált, mert a párt pénzügyeit Meskó kezelte, hívei szerint rendkívül könnyelműen, és a maga javára részrehajlóan. Oláh Árpád, aki először Böszörmény embere volt, majd Meskóhoz csatlakozott, „hosszabb ideig megfigyelés alatt tartotta a pártvezért”, és

²⁰⁰ Nemzet Szava 1933. április 2. 1. oldal

²⁰¹ Nemzet Szava 1933. április 5. 1. oldal

²⁰² Nemzet Szava 1933. április 6. 1. oldal

Sombor-Schweinitzert²⁰³ úgy tájékoztatta, hogy Meskó a „német pénzt elfogadta és azzal saját anyagi helyzetét szilárdította meg.”²⁰⁴

1933 áprilisában először mérettetett meg a párt, és a Nemzet Szava főcímben hozta, hogy, „nagy nemzeti szocialista győzelem született Pestújhelyen. A községi képviselőtestületi választáson a nacionalista pártok egyesülése mögött kisebbségben maradtak a szociáldemokraták. A főváros melletti Pestújhelyen, ahol jobbra munkások és tisztviselők laknak, a képviselőtestületi tagok felét újjáválasztották. A választáson részt vett a nemzeti szocialista párt is, amely a többi nemzeti szellemű csoporttal blokkot alkotva, itt akarta megtörni a szocdemek pestkörnyéki uralmát. Vedres Béla, Pestújhely község apátplébánosa is a Nemzeti Szocialista Párt listáján - melyet közösen csinált az iparosokkal, kereskedőkkel és front-harcosokkal - vállalt helyet.” A cikkíró megemlíti, hogy a párt megalakulása óta ez az első alkalom, hogy a párt tagjai egy választáson érdemben részt vettek, s nemcsak mandátumhoz jutottak, hanem 60%-os, tehát döntő győzelmet arattak.²⁰⁵ Azonban ez a győzelem egyedülálló és megismételhetetlen volt a párt számára. A papság szerepvállalása a párt rendezvényein viszont általános tendencia volt 1933 folyamán. Az újpesti csoport ünnepén például Csík József plébános - volt országgyűlési képviselő - áldotta meg a pártzászlót. A fővárosban tovább terjedt a mozgalom: Megalakult a VI/4-es csoport vitéz Harsányi Konrád vezetésével, az I/2-es Kókay József, és a III/5-ös Szabó Béla elnökségével. A fővárosi központi választmány pedig határozatot hozott, hogy „havonta mindenki köteles legalább 50 fillér pártjárulékot fizetni, a munkanélküli tagoknak elég 10 fillért, és a Nemzet Szavát is kötelesek

²⁰³ Sombor-Schweinitzer József (Fehértemplom, 1895 – Philadelphia, USA, 1950?) rendőrtiszt. Egyetemi tanulmányait jogi doktorátussal zárta. Az I. világháborúban katonai szolgálatot teljesített. Rendőrségi pályafutását a kispesti kapitányságon kezdte, majd 1918-ban átkerült a budapesti rendőrség politikai osztályára, ahol 1925-ben tanácsosi rangja volt. A politikai nyomozó főcsoport vezetőjeként Hetényi Imre főkapitányhelyettes közvetlen munkatársának számított. 1938-ban főtanácsos lett. Zsidó felesége miatt, és azért, mert szélsőjobboldaliak ellen is folytatott nyomozó tevékenységet, támadások indultak ellene. Hamarosan elmozdították és a bűnügyi osztályra került, de továbbra is foglalkozott politikai ügyekkel. Egyaránt üldözte a kommunista és nemzetiszocialista akciókat. Az angolszász orientáció híve volt. Rendőrfőkapitány-helyettesként 1943-ban rendőrségi dokumentumok alapján megírta a magyar nemzetiszocialista mozgalom (mindmáig kiadatlan!) eseménytörténetét. 1944. március 19-e után a Gestapo letartóztatta. Bécsben hurcolták, majd az flossenbürgi koncentrációs táborba zárták. Innen az amerikaiak elől egy másik táborba szállították. A háború után Salzburgba került, ahol az amerikai katonai rendőrség szolgálatába lépett. Himler Márton munkatársaként közreműködött nyilas háborús bűnösök kézre kerítésében. 1950-ben kivándorolt az Egyesült Államokba, ahol nem sokkal később meghalt. Irod: Borbándi Gyula: Magyar politikai pályaképek. 1938-1948. Budapest, Európa, 1997. 392-393. old.

²⁰⁴ OL BM VII. Res. K 149 1934-7-2140.

²⁰⁵ Nemzet Szava 1933. április 9. 1. oldal

megrendelni a párttagok.”²⁰⁶ 1933. április 12-én mozgalom indult a „Tízezer új előfizetőt a Nemzet Szavának” jelszóval.²⁰⁷ A párt így érvelt: „Nem szabad elfelejteni, hogy egy mozgalom igazán naggyá, megdönthetetlenül erőssé csak a sajtóján keresztül válhat.”²⁰⁸ Az újság - némileg megerősödve az akció nyomán - tovább folytatta lejárató propaganda-hadjáratát az MSZDP ellen. Hírül adta - többek között - hogy „összetépték szociáldemokrata igazolványaikat, és beléptek a Nemzeti Szocialista Pártba az óbudai horogkeresztes gyűlésen a szervezett munkások.”²⁰⁹

A mozgalom ez idő alatt tovább szervezkedett. „A nagykovácsi szervezet a kovácsi gyümölcs-export megszervezése ügyében plakátokat ragasztott ki. A rendőrségtől erre engedélyt nem kértek, mire a kapitányság elrendelte a plakátok elkobozását és a terjesztők közül két egyént őrizetbe is vettek. Ennek nyomán a párt szimpátiatüntetést tartott,”²¹⁰ amit a központ sem pártolt. Ezek a lokális cselekvések, decentralizáló törekvések később a párt bomlásához vezettek. A későbbi főrenitens, gróf Pálffy Fidél²¹¹ ekkoriban jelentette meg könyvét, „*Szemelvények a nemzeti szocializmus eszmeköréből*” címmel. A Dunántúlon - a gróf páttriájában - sorra alakultak meg a falvakban a helyi szervezetek: Abda, Rábapatoná, Encse, Rábaszécshény, Bönyréthalap, Ladomárkány, Győrszentiván, Győrasszonyfa, Felpécsh, Kispécsh, Ménfhő, Hédervár, Dunaszeg, Győrpárszoly, Pinnyéd, Bácsa, Nagybajcs, Csanak és Borát közhégekhben működtek nemzeti szocialista csoportok. Minden faluban 100-150 emberből (!?) állt a

²⁰⁶ Nemzet Szava 1933. április 11. 4. oldal

²⁰⁷ Ismét a német példa másolása!

²⁰⁸ Nemzet Szava 1933. április 12. 3. oldal

²⁰⁹ Nemzet Szava 1933. április 14. 3. oldal

²¹⁰ Nemzet Szava 1933. április 19. 4. oldal

²¹¹ gróf Pálffy Fidél (Szentgyörgy, 1895 – Budapest, 1946) nemzeti szocialista politikus, az Egyesült Nemzeti Szocialista Párt alapító-elhőke, majd a Szálasi-kormány földművelésügyi minisztere. 1919-ben összehűtő tiszt volt a szegedi kormány és a megszálló francia csapatok között. 1920-ban leszerelt és csehszlovákiai birtokára költözött. Vagyonai állapotainak ziláltsága miatt csakhamar visszatért Magyarországra, és megmaradt pénzéből 700 holdas birtokot vásárolt. A gazdasági válság idején, teljesen eladósodva a nemzeti szocialista mozgalmak felé fordult. 1932-ben Meskőhöz csatlakozott, majd 1933ban Egyesült Nemzeti Szocialista Párt néven megalapította saját mozgalmát. 1939-ben pártja programjával országgyűlési képviselővé választották. 1940-ben az ENSZP egyesült Szálasi Ferenc pártjával. 1941-ben kilépett a Nyilaskeresztes Pártból és újra megalapította a Nemzeti Szocialista Pártot. 1944. október 15-én újra a nyilasokhoz csatlakozott. A Szálasi-kormány földművelésügyi minisztere lett. A II. világháború után hazahozták Németországból, a Népbíróság halálra ítélte, 1946-ban végezték ki, mint háborús bűnöst.

csoport. Az ország más régióiban, például Sashalmon 300 fős, Hódmezővásárhelyen 500 fős volt a párt.²¹²

A Böszörmény-párttal a szakítás után is ellenséges, torzsalkodó volt a viszony. Böszörmény hetilapjában Meskót súlyosan rágalmozó közlemény jelent meg 1932. december 3-án. Meskó sajtó útján elkövetett becsületsértés címén büntető pert indított a cikk szerzője ellen. Meskó a tárgyaláson leszögezte, hogy „egy percig sem volt tagja a Böszörmény-féle pártnak.” „Tárgyaltam vele, amikor elhatároztam, hogy nemzeti szocialista pártot alakítok, de kimondottam, hogy az 1919-beli un. nemzeti felzúdulás idején részint gazemberek, részint fantaszták által rosszul és bután megcsinált akciók megfelelő részét jó és helyesen akarjuk véghezvinni. Ezért alapítottam a Nemzeti Szocialista Pártot” - vélekedett Meskó. Meggyőződött arról, hogy nem áll szemben normális emberrel, mert nem lehet normális ember az, aki lapjának felelős szerkesztőjéül a kormányzót akarja feltüntetni. Beszédének zárszavait érdemes még megemlíteni: „Ha valaki az én szobámba lép: ott látja a feszületet, és Prohászka püspök képét, ha viszont Böszörményhez megy be, rozsdás kardot és ‘Üsd a zsidót’ című feliratot talál. Amikor láttam, hogy olyan emberrel állok szemben, akik aljas céljaik után futkosnak nemtelen eszközökkel, akik ateisták, vallásgyalázók, akikkel tehát én nem mehetek együtt, akkor megszakítottam velük minden kapcsolatot. Én vallásos ember vagyok, katolikus, és ezért vádolnak engem azzal, hogy én zsidóbarát, klerikális vagyok. (...) Böszörményt a legnagyobb fokú hazudozáson kaptam rajta, amikor azt állította, hogy kiment Hitlerhez, és tárgyalt vele. Nem tárgyalhatott vele, mert egy árva szót sem tud németül.” A törvényszék Meskó rágalmozása miatt két hónapi fogházra ítélte Oláh Árpádot, a cikk szerzőjét.²¹³

A „Vezér” nemcsak a tárgyaláson, hanem a Parlamentben is tovább hangoztatta szélsőséges elveit. A zsidókérdés is mindig főszerepet kapott felszólalásaiban. Szerinte az „antiszemitizmust nem ők csinálták, hanem az csinálódott.” Számadatokkal is érvelt ez ügyben: „1872-ben Budapesten mindössze 1 zsidó orvos volt, és ma 4432 közül 2061. A zsidók kereskedelmi tisztviselők százalékaránya 67.5 %, a zsidó önálló hitelügyi tisztviselők számaránya 88%, a bankárok számaránya 82%, az ezer holdon felüli bérlők számaránya 73,3%, a kétszáz holdtól ezer holdig terjedő bérlők számaránya 62%. Ezzel szemben az őstermelőknek, tehát a földet tényleg művelőknek, a verejtékezőknek arányszáma 0,6 %, a törpebirtokosoké 0,3%, a bányászoké pedig csak 0,2%. Ha pedig azt látjuk, hogy a magánszínházaink közül egyetlenegy

²¹² Nemzet Szava 1933. április 30. 3. oldal

sincs keresztény kézben, akkor azt kell mondanom, hogy mégis csak a kereszténynek is van egy kis kultúrájuk. (...) Az egyetemeken pedig, ahol numerus clausus van, a következő a helyzet: a jogtudományi karon most 11%, az orvosi fakultáson 14%, a bölcsészeten 10%, a gyógyszerészin 10%, a műegyetemeken 10%, a közgazdaságin 16% a zsidó hallgatók számaránya.” Meskó felemelte szavát az 1920-as megoldási kísérletek ellen: „A Csocsó bácsi-féle kocsmai alakulatok²¹⁴, az erger-bergerező társaságok többet ártottak a kereszténységnek, mint a világ összes cionistái.” Inkább az intézményes, a „német mintára történő” megoldás vonzotta, ahol „zárt meneteléssel” törhető át a zsidó gazdasági front.²¹⁵ „Ehhez szociális reformokra lenne szükség.” melyet már eszményképe, Prohászka Ottokár is sürgetett. Terjedelmes felszólalásának végeztével, melyben megígérte, hogy a „horogkereszt fogja diadalra juttatni a kettős keresztet,” a költségvetést nem fogadta el.

Az egyre hangosabbá váló képviselőt már Gömbös sem nézte jó szemmel, és beszédében felkérte, hogy mozgalmát likvidálja. „Nem azért, mintha túl nagy jelentőséget tulajdonítana a mozgalomnak, hanem azért, mert nem tartotta helyesnek, hogy egy magyar politikai párt vezére ‘Führerére’ hivatkozzék, aki nem magyar állampolgár. Tessék eredeti magyar gondolatokat kitermelni, ne tessék kopírozni!” - szólt a miniszterelnöki intelem.²¹⁶ Meskó tételesen cáfolta a vádakat, mondván, hogy mozgalma „önálló nemzeti, magyar és független megmozdulás.” Jelvényük is magyar jelvény: a horogkeresztes, fehér Nagy-Magyarország. Végezetül bevallotta, hogy „százszázalékos nacionalisták, szélsőjobbboldaliak, és a jó Istenen kívül senki sem tudja korlátozni őket.”²¹⁷

A parlamentben költségvetési vita folytatódott, és Meskó is tovább próbálkozott a nemzeti szocializmus propagálásával. A gyűléstilalom megszüntetését követelte, majd kormányra kerülésüket jósolta meg, osztatlan derűt keltve a honatyák között. Szükségesnek és fontosnak tartotta, hogy a szabad véleménynyilvánítás mindazoknak meglegyen, akik nem vétettek az államszerv ellen, és ezzel burkoltan saját pártjára célzott, amelyet akkoriban sűrűn

²¹³ Nemzet Szava 1933. április 30. 3. oldal

²¹⁴ Bár ez volt a csúfneve Hetényi Imre budapesti rendőrfőkapitánynak is, természetesen ebben a felszólalásban nem róla van szó.

²¹⁵ Az 1933. május 12-i ülésen K.N. 15. kötet 363. oldal

²¹⁶ Az 1933. május 17-i ülésen K.N. 15. kötet 558. oldal

²¹⁷ Az 1933. május 17-i ülésen K.N. 15. kötet 558. oldal

ellenőriztek a hatalom szervei.²¹⁸ A gazdasági kapcsolatok mellett a politikaiak szorosabbra fűzését is kívánatosnak tartotta volna a náci Németországgal. „Meg vagyok győződve, hogy a két állam egymásra fog találni, és ebből a megértésből csak Magyarországnak lesz előnye.” - hangoztatta a vakbuzgó pártvezér.²¹⁹ Szinte nem volt a költségvetésnek olyan pontja, amit szó nélkül hagyott volna. Gazdasági téren az adósságrendezésről tett egy eredeti javaslatot. Ő minden adóst egyenként vett volna elő, és „kényszeregyezséget csinált” volna velük, mondván, „mert lehetetlen állapot az, hogy valaki, mert a földet szereti, s 10 hold földjéhez adósságra hozzávett 3 holdat, most a 3 hold földet terhelő adósság miatt elveszítse a másik 10 holdat is.” A végrehajtásokról is elítélően szólt.²²⁰

Költségvetési törvényjavaslatában, 1933. június 12-én eddigi nézeteinek összefoglalását tárta képviselőtársai elé. A kormánnyal szemben nem viseltetett bizalommal. „Nem tudott közös nevezőre jutni vele, bár abszolút nacionalistának tartotta. (...) Új világot, új embereket, új országot követelt, majd Clemenceaut és a ‘konferenciákat’ kárhoztatta a nemzet romlásáért.” A királykérdést jelenleg nem tartotta időszerűnek, bár leszögezte, hogy „ebben a mozgalomban vannak legitimisták és szabad királyválasztók is.” A nemzeti szocialisták az apostoli királyság elvi álláspontján álltak, és nem akartak köztársaságot. Álláspontjuk szerint ‘a mai állapot, a királynélküli királyság sokáig nem tartható fenn, és a kérdést rajtaütésszerűen kell megoldani, mikor a nemzet érdeke megkívánja.’ Gömböst gazdasági téren elmarasztalta erélytelensége miatt, és újból ‘kényszeregyezségi’ tervezetét szorgalmazta. Soha nem maradhatott ki - így most sem - felszólalásából a mozgalom három célkitűzésének ismertetése: elsőként az abszolút, hívő kereszténység, majd a százszázalékos nacionalizmus, végül a modern kor által megkövetelt szocializmus. Bő teret engedett a zsidókérdésnek is: ‘Nem mi vagyunk antiszemiták, hanem az aránytalanság és sokszor az aránytalanságok előidézőinek életmódja és viselkedése. Mi igazságot akarunk!’ Ezek a mondatok élénk visszhangot keltettek a képviselők körében. A Képviselőházi Napló feljegyzése szerint a baloldalon ‘zaj és felkiáltások’ hallatszottak.²²¹

A gazdasági- és hitelélet rendjének, továbbá az államháztartás egyhangúságának biztosításáról szóló 1931. évi XXVI. törvénycikkely, és az azt kiegészítő és módosító 1932. évi VII.

²¹⁸ Az 1933. május 19-i ülésen K.N. 16. kötet 78. oldal

²¹⁹ Az 1933 május 24-i ülésen K.N. 16. kötet 255. oldal

²²⁰ Az 1933 június 8-i ülésen K.N. 17. kötet 122-123. oldal

²²¹ Az 1933 június 12-i ülésen K.N. 17. kötet 195-201. oldal

törvénycikkely alapján kibocsátott rendeletekről szintén elutasító volt a véleménye. Nem tartotta helyesnek, hogy a 33-as bizottság intézze az ország sorsát. Úgy vélekedett, hogy sokkal fontosabb lenne a gazdasági diktátor²²², aki rendet teremtené a gazdasági dzsungelben, és hatékonyan megrendszabályozná az egész közgazdasági életet.²²³ Dinnyés Lajos²²⁴ képviselőtársával pártja miatt támadt személyes ügye. A kisgazda szónok ugyanis megjegyezte, hogy „Meskó pártját Csikéria, Bács megyei kisközségben kommunizmussal vádolták,” amit Meskó azonnal megcáfolt: „Ez a mozgalom éppen az, amely irtja a kommunizmust!”²²⁵ A zsidókérdést annyira szem előtt tartotta, hogy a numerus clausus be nem tartása miatt interpellált is a kultuszminiszterhez. Meskó szerint „tűrhetetlen állapot az, hogy egy fajta a saját országában másodrangú szerepre legyen kárhozthatva, és az egyetemi ifjak tüntetése sem volt más, mint egy egyszerű nyilatkozás a törvény mellett.”²²⁶

Míg a „Vezér” az országgyűlésben hangozatta a nemzeti szocialista eszmék felsőbbrendűségét, addig a párt soraiban változások következtek be. 1933. november 5-én hírül adta a Nemzet Szava, hogy a Böszörmény- és Meskó szárny egyesült.²²⁷ Azonban ez a fúzió már korántsem jelentette a teljes egységet. Ugyanebben az időben Barcsay alezredes²²⁸ - aki egy ideig a rohamosztigosok parancsnoka volt - önállósította magát. Kilépett Böszörmény pártjából, és először a Nemzetiek Pártja néven új pártot hozott létre, majd Debrecenben is elszakította Böszörménytől, s ott 1933 második felében, Nemzeti Szociális Magyar Dolgozók Pártja néven - Böszörmény helyi alvezéreinek vezetésével - új pártot szervezett. Az új párt budapesti főcsoportjának vezetője maga Barcsay lett.²²⁹

²²² Lásd: Meskó Zoltán: Gazdasági diktátort követel az ország. in: Pesti Újság 1932. június 17. 3.old.

²²³ Az 1933. június 19-i ülésen K.N. 17. kötet 348. oldal

²²⁴ Dinnyés Lajos (Alsódabas, 1901 – Budapest, 1961) kisgazdapárti politikus, országgyűlési képviselő, miniszter, miniszterelnök. A politikai életbe az FKgP szervezésekor kapcsolódott be. 1931-1938 között kisgazdapárti programmal Alsódabas képviselője volt. A II. világháborúban részt vett az antifasiszta egységfront szervezésében. 1947. március 14 – szeptember 4. között honvédelmi miniszter, 1947. május 31-től 1948. december 10-ig Magyarország miniszterelnöke volt. Miniszterelnöksége idejére esett az államosítás kezdete. 1948-tól az Országos Mezőgazdasági Könyvtár és Dokumentációs Központ igazgatója volt.

²²⁵ Az 1933. június 28-i ülésen K.N. 17. kötet 487. oldal

²²⁶ Az 1933. november 29-i ülésen K.N. 18. kötet 328. oldal

²²⁷ Nemzet Szava 1933. november 5. 2. oldal

²²⁸ Barcsay ? (? - ?) katonatiszt (alezredes), nemzeti szocialista politikus. Több szélsőjobboldali párt alapító tagja és vezetője.

²²⁹ Szakács: i.m. 102-103. oldal

Ugyancsak 1933 végén alakult meg gróf Festetics Sándor vezetésével a Magyar Nemzeti Szocialista Párt. Festetics, aki gróf Károlyi Mihály sógoraként kormányában belügyminiszter volt, 1933 végén - 1934 elején fasiszta rohamcsapatokat kívánt szervezni, s következetesen bírálta a Gömbös-kormányt, mivel az az agrárszegénység ellen politizált. Zászlóbontása után sokan csatlakoztak a grófhhoz, főleg azért, mert abban reménykedtek, hogy a dégi negyvenezer holdas birtok jövedelméből nekik is jut. A gróf kezdetben - egységes párti képviselőként - Meskóhoz közeledett. 1933. december 17-én kilépett a kormánypártból. Meskó azonban megpróbálta kihasználni az ország egyik leggazdagabb arisztokratáját, s így szakításuk elkerülhetlenné vált. A gróf 1934 januárjában Dégen kiadta a párt programját „*Nemzeti Szocialista Párt részletes programja*” címen, szó szerint átvéve a Barcsay-párt programját. Később 1934 júniusában a két párt egyesült, s a párt vezetője gróf Festetics lett.²³⁰ 1933 decemberének végén nagy veszteséget könyvelhetett el a Meskó-párt. A párt oszlopos tagja, gróf Pálffy Fidél önállósította magát, és regionális szervezkedéssel, elsősorban a Közép-Dunántúlon megalakította az Egyesült Nemzeti Szocialista Pártot. Programját a párt megalakulásakor hozta nyilvánosságra. Ebben a mozgalma alapelveül, a társadalmi és gazdasági rend „etikai alapjául” az evangéliumi testvérszeretetet, valamint az egyéni kezdeményezés és érvényesülés biztosítását állította. Ezzel szemben - a program szerint - a „magyar társadalmat bomlasztó erőket, a marxizmust, az individualizmust, a nemzetköziséget, a vallástalanságot, a destruktív ‘sémitákat’ lehetlenné kell tenni, vagy ki kell irtani. Konkrét célkitűzései külpolitikai téren a revízió, belpolitikai téren a magyarság ‘vezető szerepének’ biztosítása voltak.”²³¹

A Nemzeti Szocialista Földműves és Munkáspártot jelentősen meggyengítette a két gróf kiválása. Ennek ellenére a pártsajtó továbbra is optimista hírekben számolt be az eseményekről: Felavatták az első nemzeti szocialista székházat Rákosvidéken, „Magyar Ház” néven, majd országos nagygyűlést rendeztek a fővárosban, ahol Christo Kuncseff bolgár

²³⁰ gróf Festetics Sándor (Dég, 1882 – Balatonrendes, 1956) nagybirtokos, politikus, hadügyminiszter, gróf Károlyi Mihály sógora. Európa több államában teljesített diplomáciai szolgálatot, követségi attasé (1913-1917), majd tartalékos c. őrnagy volt. A főrendiház örökös tagja. 1918. december 29-től 1919. január 19-ig a Károlyi-kormány hadügyminisztere volt. 1931-től az enyingi választókerület országgyűlési képviselőjeként politizált. 1933-38 között a Magyar Nemzeti Szocialista Párt vezére volt. 1935-39 között pártja programjával lett ismételt országgyűlési képviselő. A *Mezőföld* c. hetilapjában fejtette ki nemzeti szocialista propagandáját. 1938-39 folyamán hívei Szálasihoz csatlakoztak.

²³¹ Erről bővebben: Az Egyesült Nemzeti Szocialista Párt programja Budapest. 1933. in.: Gergely-Glatz-Pölöskei (szerk.): Magyarországi pártprogramok 1919-1944. Budapest. Kossuth, 1991. 358-364. oldal

küldött is felszólalt.²³² 1933. november 19-én az újság hírül adta, hogy „Vitéz Jászapáthy Ferenc vezetésével tömegesen lépnek be a frontharcosok²³³ a Nemzeti Szocialista Pártba, valamint megalakult a szentlőrinci és Tolna megyei szervezet is.”²³⁴ 1933. november végén, az ekkor már a kiválást fontolgató Pálffy vezetésével négyezer fős győri demonstrációt szerveztek. A szóvivők: dr. Árvay István Zala vármegye nevében, dr. Kausz Gyula Szombathely, dr. Zakariás Árpád Balatonfüred, ifj. dr. Meskó Zoltán az országos központ, Soós István Győr, és Markó Ferenc Komárom képviselőjében voltak.²³⁵ Decemberben - miként ez a lap „Mozgalom” rovatában olvasható - megmozdult Somogy megye is: A babócsai nagygyűlés után 12 községben szerveződtek nemzeti szocialista csoportok.²³⁶ 1933. december 6-án pedig a „nemzeti szocialista mozgalom lelkesen ünnepelte Horthy Miklós kormányzót, a legnagyobb magyar testvért.” Ünnepi vacsorát is rendeztek a kormányzó névnapja alkalmából, és Meskó levélben is kifejezte tiszteletét ‘Fehér Magyarország’ megteremtője iránt.²³⁷ A továbbiakban az újságban elszaporodtak a párt előretöréséről szóló terjengős riportok, beszámolók:

„A Nemzeti Szocialista Párt propagandafőnökségeket állított fel Hajdú vármegyében, Óbudán nagygyűlést tartottak, és már Hatvant is nemzeti szocialista vasgyűrű vette körül.” A tudósító szerint ez utóbbi azért is volt különösen fontos, mert „Hatvan zsidósággal erősen telített város, a Hatvani-Deutschok fellelgyára.” Nyilaskeresztes zászlóbontás történt Igarban december 10-én, Pápán december 8-án, ahol az elnök Csehi István kőművesmester lett, és Karcagon december 10-én, ahol Mándoki Imre kisbirtokos lett a vezető. A dunaszegi gyűlésen december 2-án 178 új tag iratkozott be, az enyingin pedig maga Meskó is felszólalt.²³⁸

²³² Nemzet Szava 1933. november 12. 1. oldal

²³³ Az Országos Frontharcos Szövetség az 1930-as évek közepén mintegy 127.000 tagot számláló társadalmi egyesülés volt. A frontharcosok az első világháború után csaknem minden államban egyesületekbe tömörültek. Céljuk a bajtársi szellem ápolása mellett a tagok erkölcsi és anyagi érdekeinek a védelme volt, továbbá a frontharcos jóléit intézmények létesítése. Magyarországon a Szövetség 1929-ben alakult meg, tagjai olyan, a világháborúban részt vett kaotnák voltak, akiknek volt vitézségi kitüntetése, sebesülést szenvedtek vagy legalább hatheti frontszolgálatot tudtak igazolni az első rajvonalba.

²³⁴ Nemzet Szava 1933. november 19. 2. oldal

²³⁵ Nemzet Szava 1933. november 26. 3. oldal

²³⁶ Nemzet Szava 1933. december 3. 5. oldal

²³⁷ Nemzet Szava 1933. december 10. 1. oldal

²³⁸ Nemzet Szava 1933. december 17. 5. oldal

A „Vezér” nemcsak pártelnökként, hanem országgyűlési képviselőként is háttérbe szorult 1933 végére. December 13-án napirend előtt szólalt fel, Gömbös Gyula miniszterelnöknek a nemzeti szocialista mozgalommal szembeni álláspontját sérelmezve. A miniszterelnök véleménye a következő volt: „Nem szorulunk idegenből importált rendszerekre, még akkor sem, ha ezek baráti országból származnak.” Gróf Festetics Sándort pedig felszólította, hogy tartózkodjék az ezekben a mozgalmakban való részvételtől, mert ezt a mozgalmat károsnak és veszedelmesnek tartotta és semmiféle kopírozó mozgalmat nem helyeselt. Meskó felemelte a szavát ez ellen. Szerinte nem lehet veszedelmes az a mozgalom, amely rokon a Gömbös alapította Fajvédő Párttal. Beszédét egy Nyilatkozat felolvasásával zárta, mely szerint „a Nemzeti Szocialista Párt jelvényében, minden külső megnyilatkoztatásában, valamint eljárási módszereiben színtiszta magyar, és minden nemzetközi felforgató törekvéssel szemben állva, a marxista szocializmus és a nemzetközi liberalizmus letörésére törekszik.”²³⁹

Ebből az időszakból származik Antal István²⁴⁰ emlékiratának az a része, amely a „nyilas gróf (Festetich) kitessékeléséről” szól.²⁴¹ Antal ekkor a kormány sajtófőnökeként (későbbi igazságügyi politikai államtitkárként) a miniszterelnök legbelsőbb köréhez tartozott. Olyan bizalmi embere volt Gömbösnek, hogy a szélsőjobboldali vezérekről később papírra vetett véleménye feltehetőleg egyezett a kormányfő álláspontjával. Az emlékiratot – a korabeli politikai szóhasználat miatt is – érdemes felidézni:

„Ez az extravagáns arisztokrata, aki egyébként negyvenezer holdnak és néhány gyönyörű kastélynak volt boldog tulajdonosa a Dunántúlon, különös és bizarr politikai és

²³⁹ Az 1933. december 13-i ülésen K.N. 19. kötet 78-79. oldal

²⁴⁰ Antal István (Kenderes, 1896- Budapest, 1975) politikus, miniszter. Az I. világháborúban hadnagy volt. Tanulmányait a budapesti tudományegyetem jogi karán végezte. 1920-ban avatták doktorrá. A polgári demokratikus forradalom után megszervezte a Piros-Fehér-Zöld Blokkot. A Tanácsköztársaság idején, Szegeden Gömbös mellett, majd a miniszterelnökség sajtóosztályán dolgozott. 1920-ban megalakította a MEFHOSZ-t, melynek első elnöke volt. Ügyvédként praktizált és a Szózat c. jobboldali napilap vezércikkírója volt. A Gömbös-kormány idején a miniszterelnökség sajtóosztályát vezette (1932-1935), majd igazságügyi államtitkár volt (1935-1936). Országgyűlési képviselőként tevékenykedett a Nemzeti Egység Pártja (1935-1939), majd a Magyar Élet Pártja (1939-1944) képviselőcsoportjában. Ismételten igazságügyi államtitkár volt 1938-1942 között. Nemzetvédelmi propaganda miniszter (1942-1944), majd igazságügyi, ill. egyidejűleg vallás-és közoktatásügyi miniszter (1944. március 22- augusztus 29) volt. 1944. október 15-én a Gestapo letartóztatta, miután képviselői mandátumáról lemondott, szabadlábra helyezték. 1944 végén Németországba távozott, az amerikaiak hozták haza 1945 októberében. Háborús és népellenes bűnökért a népbíróság halálra ítélte (1946. április 5.), majd elnöki kegyelem folytán életfogytiglani börtönbüntetést kapott. Közkegyelemmel szabadult 1960-ban.

²⁴¹ Antal István: im. 232-233. old.

magánpasszióival tette ismeretessé a nevét a magyar közéletben. Először az 1918-as forradalom idején tűnt fel, mint Károlyi Mihály kormányának a hadügyminisztere, majd tagja lett az ellenforradalmi parlamentnek, s ez idő szerint (1933. december) a horogkeresztes, náci mozgalom elindítója Magyarországon. De rendíthetetlenül bent marad Gömbös pártjában, arra hivatkozva, hogy ő nem külön 'pártot', csak külön 'mozgalmat', a hitleri náciizmus magyarországi hasonmását szervezi a Dunántúlon. Főként a zsidóság és a kartellek ellen élezi ki a maga szociális demagógiáját és a tekintélyuralom hangos szószólója a maga külön feudális birodalma, földmunkásai, zsellérei és napszámosai között, akiket egyébként – mint az újságok leleplezik – a szociális demagógián kívül napi nyolcvanfilléres napszámokkal táplál. Gömbös meglegedvén a barna inges, horogkeresztes politikai 'Arisztid' ez egyre agresszívebbé váló extraturjait, felrendelte magához a miniszterelnökségre, s igen heves, mondhatnám túl erélyes fejmosás közben – én véletlenül éppen jelen voltam ez épületes jelenetnél – feladta neki a leckét: vagy abbahagyja a horogkeresztes játszadozásait, vagy pedig kilép a pártjából. A nemes gróf egy idő után ez utóbbit választotta, s ettől kezdve a képviselőház ellenzéki padjaiban ütötte fel a tanyáját, mint a világhódító útra indult hitlerizmus egyik első és akkor Meskó Zoltán mellett még egyetlen magyarországi előfutára.”

Gömbös, mint az Antal-émlékiratból is kitűnik, sokkal nagyobb veszélyt látott a Festetics-féle párt mozgolódásában, mint Meskó színre lépésében. Ehhez hozzájárult, hogy a gróf teljességgel kiszámíthatatlan, követhetetlen, önjáró politizálást folytatott és mozgalmát bőségesen pénzelni tudta, ezzel szemben Meskó, aki soha sem dúskált a pártpénzekben mindig (egészen 1944-ig) megmaradt a politikai mainstream határmezsgyéjén. Gömbös – bár számtalanszor elítélte –19-es harcostársként is kezelhette őt, a „mi kutyánk kölykeként” tekinthetett rá. Meskó ugyanis mindvégig az establishmenthez (Horthy, Bethlen, Teleki) alapjaiban lojális, ámde velük szemben roppant kritikus politikát folytatott. Ezért is foglalkozott többen a renitens arisztokratával. 1934. január 14-én például egy sátoraljaújhelyi gyűlésen „katonás szellemű, határozottan támadó hangú beszédet tartott az összes jobb-és baloldali szélsőségek, ezúttal főként az előbbieket ellen.”²⁴² „A nemzeti szocialista eszméket, amelyek – ismétlem – itt-ott már nálunk is feldugták a fejüket, olyan nyugatról importált „dugáruknak” nevezte, amelyekért majd a nemzetnek súlyos vámot kell fizetnie, ha nem vigyázunk reájuk. Kifejezetten a horogkeresztes gróf – Festetich (sic!) Sándor gróf – felé fordulva, a következőket mondotta: 'Olyan negyvenezer holdas urak, akik a horogkeresztes

²⁴² Antal: im. 238-239. old.

mozgalmat importálják, kezdjék önmagukon az általuk hirdetett szociális programok végrehajtását. Akkor majd elhiszem, hogy komoly az ő mozgalmuk, de egyébként nem látok benne mást, mint politikai érvényesülésre való törekvést – át nem gondolt politikai programok alapján.’ Antal ehhez a gömbösi kijelentéshez rövid megjegyzést fűz: „Talán mondanom sem kell, hogy az érintett gróf úr nem fogadta meg a miniszterelnök intését, nem kezdte el saját magán a horogkereszt ’szociális eszméjének’ –sem a földreformnak, sem pedig a botrányosan alacsony mezőgazdasági napszámberék felemelésének a végrehajtását. Esze ágában sem volt akkor, sem pedig későbbi pályafutása során. Mindaddig, amíg az általa hirdetett, de nem követett szociális reformokat az idők változása reá nem kényszerítette.”²⁴³

²⁴³ Antal: im. 238-239.old.

3. Meskó leszállóágban (1934-1945)

1934 januárjában Meskó első újévi felszólalásával rögtön botrányt okozott. Kifejtette, hogy „agent provocateur-ök” vannak felbérelve, akik a mozgalmat kompromittálni akarják. Felszólította a honatyákat, hogy a „vörös patkányokra” vigyázzanak, nehogy beszennyezzék a pártot. Beszéde után a Ház folyosóján Reisinger²⁴⁴ szociáldemokrata képviselő a sértő célzást pártjára értve, feldúltságában bántalmazta Meskót, „kétszer-háromszor öklével belé döfött.”²⁴⁵ Az inzultus később mentelmi ügyé duzzadt.

Meskó 1934-re egy lett a sok, egymással rivalizáló pártvezér közül. A magyar nemzetiszocialista, nyilaskeresztes mozgalmak központi problémája az egység és a megfelelő vezető személyiség („Vezér”) hiánya volt. A „turáni lelkiségnek megfelelően külön utakon járó” pártok, csoportok és frakciók egyesítését nem sikerült megoldani, egymással rivalizáló vezetőik Hitler kegyeiért versenyeztek, pedig már 1932-ben felismerték, hogy mozgalmaik sikeréhez „apostoli lelkületű vezérre” van szükség. Mackensen német követ például semmiképpen sem ajánlotta a Goebbelshez igyekvő, Meskó környezetéhez tartozó, politikailag ismeretlen Bozony Lajos fogadását.²⁴⁶ Ebből is kitűnik, hogy Meskó Zoltán és pártja 1933 végére minden téren eljelentéktelenedett a magyar politikai porondon. Ekkoriban hagyta el őt Péntek István, a párt ideológiai vezetője is, aki a Szálasi Ferenc vezetésével megalakuló Nemzet Akaratának Pártjához (NAP) igazolt. Péntek korábban, a Tanácsköztársaság idején a Vörös Őrség tagja volt, majd az emigrációban szociáldemokrata lett. Hazatérte után, 1931-ben trockista szervezetet (Magyarországi Baloldali Kommunisták Szervezete) alakított. Később fordulat következett be ideológiai útkeresésében, és – miután kiszabadult – eleinte az agrárszocialisták, majd a Meskó-párt felé tájékozódott. A párt irodájában ismerkedett meg Szálasi „Cél és követelések” c. kiadványával. A könyv hatására érezte úgy, hogy neki az új „Vezér” követői közt a helye. Szálasi egyből megkedvelte, mivel látta, hogy meglehetősen

²⁴⁴ Reisinger Ferenc (Pusztahídvég, 1880 – Halászi, 1964) asztalos, szociáldemokrata politikus, országgyűlési képviselő. 1905-től a famunkáscsoport vezetőségi tagja volt Miskolcon. Az „öszirózsás” forradalom után Miskolc kormánybiztos-főispánja, a Tanácsköztársaság alatt a munkástanács elnöke volt. 1922-1939 között szociáldemokrata országgyűlési képviselőként politizált. 1945-1947-ig a Belügyminisztérium politikai államtitkára, majd az Országos Erdészeti Felügyelőség vezetője volt. 1951-ben letartóztatták és bebörtönözték.

²⁴⁵ Az 1934 január 17-i ülésen K.N. 19. kötet 240, 251. oldal

²⁴⁶ Németh István: A magyarországi fasiszta szervezetek működésének visszhangja a német és magyar kormánykörökben. In.: A Politikai Főiskola Közleményei 1984. 1-2. sz. 140-149. oldal

tájékozott ideológiai, elméleti, filozófiai téren. 1937-től már a nyilas mozgalom alapelveit dolgozta ki.²⁴⁷ Szálasi pártja vonzotta a kiábrándult kommunistákat: A Magyar Királyi Belügyminisztériumnak készített rendőr és csendőrijelentések szerint a Meskó-féle, szintén Nemzeti Szocialista Párt azért nem akar még egyesülni a Szálasi-féle Nyilaskeresztes Párttal, mert Szálasiék pártjában sok korábbi szociáldemokrata és kommunista van, ami Meskó pártjának a tagságát és vezetését zavarta.²⁴⁸

1934 elején a magyar nemzetiszocialista mozgalmak továbbra is zilált helyzetben voltak. Gömbös Hitlerre való tekintettel ugyan e pártokkal és mozgalmakkal szemben tartózkodott a drasztikus fellépéstől, de állandóan a legalitás és a betiltás határmezsgyéjén tartotta őket, mindaddig, amíg 1935-36-ban a politikai csőd szélére került magyarországi szélsőjobboldali mozgalmak Szálasi Ferenc és a Nemzet Akaratának Pártja (NAP) színrelépésével új lendületet kaptak politikájukhoz.²⁴⁹ Ekkoriban vált elterjedté az a kettős strukturáltság, amely a szélsőjobboldali pártok általános jellemzőjévé vált. Létrejött egy kisebb bázisú, erőteljesen hierarchizált, politikai síkon tevékenykedő párt, és ezzel szoros kapcsolatban egy lazább szervezeti keretű, szélesebb társadalmi rétegeket megcélzó, a direkt politikához kevésbé kötődő mozgalom. Az 1935-ös választásokra a szélsőjobboldali pártok megpróbálták egységesíteni erőiket. Festetics 1934-ben szövetkezett Meskóval, gróf Pálffy Fidél Egyesült Nemzeti Szocialista Pártjával, de Festetics később kivált, és egyesült a debreceni ifj. Balogh István²⁵⁰ csoportjával. Ez az egyesült párt hetvenezer szavazatot kapott, és két képviselőt juttatott be a parlamentbe. A Meskó-Pálffy párt nem jutott mandátumhoz. A választások előtt néhány héttel, 1935. március 4-én alakult meg Szálasi Nemzet Akaratának Pártja, ekkor még jelentéktelen volt, a választásokon nem indult. 1935-től Meskó – hosszú évtizedek után – Parlamenten kívül folytatta a politizálást. Járt az országot, (újra)szervezte pártját. Shvoy Kálmán 1936. március 20-án találkozott vele: „Meskó Zoltán volt képviselő Szegeden járt a

²⁴⁷ Máthé Áron: A nyilas pártállam kiépítése.

in: <http://www.xxszazadiintezet.hu/index.php?011453&d=1%20>

²⁴⁸ Máthé: i.m.

²⁴⁹ Erről bővebben: Németh István i.m. 140-149. oldal, ill. Lackó Miklós: Nyilasok, nemzetiszocialisták. Budapest. Kossuth, 1966. 43-55. oldal

²⁵⁰ ifj. Balogh István (? - ?) nemzetiszocialista politikus. 1934-ben Debrecenben nemzeti szocialista pártot szervezett. Pártja 1935-ben egyesült a gróf Festetics-féle Magyar Nemzeti Szocialista Párttal. 1937-ben Szálasihoz csatlakozott, a nyilas mozgalom debreceni „erős embere” lett.

Nyilaskeresztes Pártot szervezni. A vasúton beszéltem vele, fantasztikus tervei vannak, és hihetetlenül optimista.”²⁵¹

1937-ben a kormányzói jogkör kiszélesítéséről folytatott vita adott újabb lendületet a magyar nemzeti szocialista pártok mozgolódásához. 1937. július 3-án, ifj. Balogh István pártjának a lapja, a Szittyakürt így írt erről: „A kormányzói jogkör kiterjesztése annyit jelent, hogy a kormányzó ezután a magyar király helyettese. Horthy Miklós ennél fogva sérthetetlen és felelősségre nem vonható.” A lelkes nyilasok úgy érezhették, hogy sürget az idő, ugyanis attól tartottak, hogy a legitimisták megelőzik őket és II. Ottó néven trónra ültetik IV. Károly fiát. 1937. november 7-én a Budai Vigadóban Kémeri Nagy Imre²⁵² felszólalásában is erre a veszélyre figyelmeztette hallgatóságát: „Az utolsó körmendi gyűlés megmutatta, hogy régi koronás hóhérok utódait akarják és képesek amellet az osztrák kölyök mellett felvonultatni a Kormányzó úrral szemben.” (Az „osztrák kölyökkel” az volt a problémájuk, hogy élesen szemben állt a nemzetiszocializmussal és Hitlerrel.). 1937. november 28-án, a debreceni Aranybika Szálló nagytermében a Horthy-párti magyar nemzeti szocialisták döntő lépésre szánták el magukat: Ifj. Balogh István arra tett javaslatot, hogy a gyűlés foglaljon állást Horthy Miklós királlyá történő kikiáltása mellett, amit az 1500 fős tömeg lelkesen végre is hajtott. A határozatot azon nyomban táviratban sürgönyözték meg a Kormányzónak a következő szöveggel: „A Magyar Nemzeti Szocialista debreceni nagygyűlése tomboló lelkesedéssel köszönti a hajdú-magyar lélekből kirobbanó szeretettel kikiáltott királyát, vitéz Nagybányai Horthy Miklós Őfőméltóságát, mint I. Miklós magyar királyt, akinek felséges személye mellett utolsó vérünkig kitartunk. Isten minket úgy segítjen.” A sürgöny után összehangolt budapesti és vidéki propaganda akció indult a cél kivitelezéséért. Szálasi azonban –aki némán ülte végig királykikiáltó gyűlést – nem értett egyet az akcióval, és vérig volt sértve hogy „ilyen

²⁵¹ Shvoy: im: 147. old.

²⁵² Kémeri Nagy Imre (Bürgend, 1903 – Varsó, 1942) katona, újságíró, nemzeti szocialista politikus. Fiatalon beállt a Székely hadosztályba. 1922-ben Erdélyből Magyarországra szökött. Budapesten jog-, majd bölcsészhallgató volt. Az egyetemi szervezkedések egyik vezetőjeként tevékenykedett (1926-1928), majd a MOVE és a Turul Szövetség közti összekötő volt. 1932-ben középiskolai tanári oklevelet szerzett, majd alkalmi munkákból élt. 1937 nyarán belépett az ifj. Balogh István-féle Magyar Nemzeti Szocialista Pártba, melynek ifjúsági vezetője lett. Cikkjei miatt többször ítélték fogházbüntetésre. Katonai alapon „kopjás alakulatot” szervezett (1936), majd rendszeresen összetűztek a szociáldemokrata ifjakkal. 1938-1939-ben osztályparancsnok volt a Kárpátalján működő Rongyos Gárdának, később vezetője a finnországi magyar légiónak (1941. február-március), ahol Mannerheim tábornagy soron kívül századossá léptette elő. Hazatért, részt vett az észak-erdélyi bevonulásban (1940. szeptember). A szovjet fronton partizánokkal vívott harcban megsebesült (1942. március), a varsói katonai kórházban halt meg.

horderejű lépéshez nem kérték ki előre a véleményét.” A nyilasok akcióját az első napon zavart csend övezte hivatalos helyekről. Az újságokban sem szerepelt a cikkekben, a Parlamentben sem került szóba az akció. A tovább folytatódó, „Miklós királyt éltető” tüntetésekre, plakát kampányokra, egyetemi mozgolódásokra azonban előbb-utóbb minden félnek reagálnia kellett. A belügyminiszter („A debreceni eseményekkel nem kívánok foglalkozni.”- mondta a T. Házban), ill. a kormánypárti sajtó agyonhallgatta az ügyet, a legitimisták azonban indulatosabban követeltek elégtételt. (A legitimisták korábban is összetűzésben keveredtek a nyilasokkal, ugyanis az általuk szervezett Ottó-vacsorákat és miséket előszeretettel zavarták meg szélsőjobboldali provokátorok, akik nem egyszer verekezésbe is keveredtek a királpártiakkal.) A legmeglepőbb azonban a nyilas pártok meghatározó vezetőinek a reakciója volt ifj. Baloghék akciójára. Gróf Festetics így nyilatkozott: „A mozgalom ellenségei azon vannak, hogy azonosítsanak bennünket azokkal, akik a politikai agitációt Debrecenben elkövették. A vezetésem alatt álló M.N.Sz.P. és az említett események között semmi néven nevezendő összefüggés nincs és nem is volt.” Meskó Zoltán nevében is elhatárolódást jelző kommuniké jelent meg 1937. december 5-én, miszerint „ismeretlen egyének Vezértestvérünk utasítására hivatkozva bizonyos királyválasztó falragaszok terjesztését akarták végrehajtani. Figyelmeztetjük az összes Vezetőtestvéreket, hogy semmiféle ilyen irányú beugratásnak ne higgyenek, és részletesen jelentsék, hogy a Balogh-Szálasi pártból személy szerint kik kísérelték meg a királyválasztó plakátok terjesztését. Végezetül az Összetartás c. nyilas lapban Szálasi is nyilatkozott arról, hogy a Debrecenben elhangzott kijelentésekkel a párt nem azonosítja magát, és éppen ezért a párt eszmevédelmi osztályának vezetőjét, Kémeri Nagyt fel is mentette megbízatása alól. Szálasi nyilatkozatában sorok között is lehet olvasni, ugyanis leszögezi, hogy „a Magyar Nemzetiszocialista Párt nem ért egyet azzal az eljárással, mely egyfelől egyes pártok személyhez fűzött legitimista propagandáját szó nélkül tűri, másfelől a nemzeti királyság gondolatának felvetői minden elképzelhető eszközzel elnémítják.”²⁵³

Bár az akció után a nyilasok jelentős része kiábrándult a Kormányzóból, Meskó továbbra is fenntartotta a közel húszéves, hol felületesebb, hol bensőségebb, de mindig szívélyes, baráti viszonyt Horthyval. Horthy István kormányzó helyettes 1942. augusztus 19-i tragikus balesete

²⁵³ Nyerges András: Színrebotás. A szeretet, ha kirobban. in: Élet és Irodalom <http://www.es.hu/pd/display.asp?channel=PUBLICISZTIKA0707&article=2007-021...>

után, a budapesti olasz nagykövet jelentése szerint egyenesen az elhunyt kormányzó helyettes fiának, az akkor csecsemő ifj. Horthy Istvánnak királlyá koronázását is javasolta.²⁵⁴

1939-re a „*Magyar Nemzeti Szocialista Földműves és Munkáspárt -1932.*” (ez volt a párt hivatalos elnevezése ekkoriban) a legrégebben működő nemzeti szocialista pártalakulat volt, azonban a Nyilaskeresztes Párt radikálisabb fellépése sok szimpatizánst elhódított Meskóéktól is. A párt csak Jász-Nagykun-Szolnok megyében állított listát, debreceni ajánlásait nem fogadták el. Egyéni kerületben mindössze három jelöltet indítottak.²⁵⁵ Az 1939-es választásokon külön induló nyilas törmelék pártok közül Meskóék két mandátumhoz jutottak. A pártelnök és Dr. Szemere Béla, a régi harcostárs Szolnok vármegye képviselői lettek. Szemere Béla a hazai nemzeti szocialista mozgalom veteránjának számított már ekkoriban. Neve először a húszas évek végi fasiszta pártalakulások idején bukkant fel. A köztisztviselői álló kórházigazgató-főorvos, egészségügyi főtanácsos 1907-1936 között a patinás Fehérkereszt Gyermekkorház sebésze és igazgató főorvosa volt. Sebészeti szakismereteinek gyarapítása céljából a Vallás-és Közoktatási Minisztérium ösztöndíjával egyéves párizsi, ill. berlini tanulmányúton is részt vett. A Magyar Orvosok Nemzeti Egyesületének választmányi tagjává is megválasztották. Az első világháború idején egy kiegészítő hadikórház sebészeti osztályát vezette. 1924-ben a Gömbös-féle Fajvédő Párthoz csatlakozott, majd 1932-től lett a Meskó-párt oszlopos tagja. Érdekes tény, hogy a háború után nem érték retorziók, sőt 1948-ban a Minisztertanács napirendjén is szerepelt: A Minisztertanácsi Jegyzőkönyvek Napirendi Jegyzékeiből kiderül, hogy 1948. január 9-én a népjóléti miniszter 219/62. sz. előterjesztésében javasolta Dr. Szemere Béla nyugalmazott igazgató-főorvos részére kegydíj folyósítását. Azonban az ügyet először levették a napirendről és csak az 1948. február 21-i ülésen, a 224/21 sz. előterjesztés elfogadásával szavazták meg az ekkor 75 éves Szemerének a kegydíjat, amely meglehetősen szokatlan eljárás volt egy ex-nemzeti szocialista képviselő esetében.²⁵⁶

²⁵⁴ Réti György: Az olasz követ Horthy István haláláról. In: História, 1988/1.

In: <http://www.hik.hu/tankonyvtar/site/books/b1001/88-01-15Reti.html>

²⁵⁵ Választástörténet-1939. in: <http://www.polhist.hu/voks2002/vtort39.htm>

²⁵⁶ G. Vass István (szerk.): Minisztertanácsi Jegyzőkönyvek Napirendi Jegyzékei. 1947. június 1-1950. február 25. Magyar Országos Levéltár, Budapest, 2004. 123, ill. 240. old.

Fejér megyében és a székesfehérvári kerületben decemberben került sor időközi képviselőválasztásokra. A nyilasok régi jelöltjeikkel akartak indulni, de Meskó Zoltán frakciója javára visszaléptek. Meskóék azonban még a szükséges ajánlásokat sem tudták összegyűjteni. A székesfehérvári választás történetéhez hozzátartozik, hogy a nyilas mozgalom a város polgárainak körében nem tudott számottevő társadalmi bázisra szert tenni. A párt 1939-re meglévő támogatóinak jelentős részét is elveszítette, és ezért sorakozott fel, „menteni a menthetőt” elv alapján Meskó mögött. A nyilas frazeológia ezt akként próbálta feltüntetni, hogy a „testvérharc elkerülése miatt” nem állítottak jelöltet. Azonban a Meskó-párt sem rendelkezett székesfehérvári pártszervezettel; a városban kifejtett választási propagandája nélkülözte a lakosság támogatását, teljes érdektelenségbe torkollt.²⁵⁷ Így a csúfos bukás is elkerülhetetlenné vált. A sorozatos sikertelenség miatt kiéleződtek a Nyilaskeresztes Párt és a többi nemzeti szocialista frakció közötti ellentétek. Jó példa erre a Nyilaskeresztes Párt kudarcba fulladt parlamenti bojkottja. 1939. szeptember 29-én, Hubay Kálmán²⁵⁸ – az egy éve fegyházbüntetését töltő Szálasi helyébe lépő pártvezető – három pontból álló ultimátumot terjesztett a plenáris ülés elé. Elsősorban azt követelte, hogy Horthy kormányzó „a megbocsátás szellemében érvényesítse legszebb államfői jogát, a közkegyelmet”, vagyis engedje szabadon Szálasi. Ezen túlmenően szüntessék meg a hónapokkal korábban az államrend megdöntésének programja miatt betiltott hungarista mozgalom aktivistáinak internálását, a köztisztviselők számára pedig tegyék lehetővé a pártokba való belépést. A felszólalását követő első elutasító kormánypárti reagálás után Hubay nyomban kijelentette, „látszatparlament működéséhez nem asszisztálunk pusztá jelenlétünkkel sem”, majd a fekete egyenruhás, zöld inges nyilas képviselők katonai

In: <http://www.mol.gov.hu>

²⁵⁷ Csurgai Horváth József: Háborús évek Székesfehérváron. in: Árgus. 2002/10. http://www.argus.hu/2002_10/m_csurgai.html

²⁵⁸ Hubay Kálmán (Jászapáti, 1902 – Budapest, 1946) újságíró, nyilas politikus, országgyűlési képviselő. 1919-1933-ban mint újságíró és szerkesztő működött, főleg Miskolcon. 1933-ban Gömbös Gyula meghívására a Függetlenség c. jobboldali lap felelős szerkesztője lett. 1937-ben Szálasi Ferenchez és a hungarizmushoz csatlakozott és több kisebb-nagyobb nyilas frakciót egyesített. 1938-ban lett országgyűlési képviselő. Amikor Szálasi börtönben volt, ő irányította a nyilaskeresztes pártot. 1940-ben a nyilas ún. országépítő tanács vezetője és Szálasi helyettese lett. 1942-ben közte és Szálasi között anyagi természetű nézeteltérés támadt, ezért ki kellett lépnie a Nyilaskeresztes Pártból. Ekkor a Pálffy Fidél-féle párthoz csatlakozott. A nyilasuralom alatt a kultuszminisztériumot ellenőrizte. A népbíróság halálra ítélte és kivégezték.

alakzatban kivonultak az ülésteremből. Rögtön csalódottan kellett tudomásul venniük, hogy példájukat nem követték a szélsőjobboldali testvérpártok: „sem a legfőbb elődöt, a Magyar Nemzeti Szocialista Pártot (sic!) alapító Meskó Zoltán, sem (a később Szálasi miniszterévé lett) Rajniss Ferenc újságíró, sem pedig a legismertebb nyilas arisztokrata, Pálffy Fidél vezetett alakulatok.”²⁵⁹

Később Meskó a parlamentben a nyilaskereszt jogtalan kisajátításával vádolta meg Hubayékat. Ettől kezdve teljesen megromlott a viszony Meskó és a nyilasok között. A nyilasok 1940. januárjában tettelesen is bántalmazták őt. Talán ennek hatására is fokozatosan eltávolodott Szálasiéktól.²⁶⁰

A nyilasokhoz fűződő kapcsolatának elemzéséhez érdemes felidézni, hogy prominens nyilas politikusok a háború után kelt emlékirataikban hogyan vélekedtek Meskóról. A sort Fiala Ferenc²⁶¹ *Így történt* c. írásával²⁶² érdemes kezdeni. Fiala ebben így emlékezik Meskó színre lépésére: „A harmincas évek elején Németország felől érkezett az az új szél, melynek indulása nem maradhatott hatás nélkül. Ez alatt a nemzetiszocialista mozgalom szociális magva értendő, amit Hitlerék sugároztak ki a lezárt ablakú Magyarországra. Németországban megszűnt a munkanélküliség és a kezdeti fellendülés azt éreztette, hogy a kommunizmus szocializmusa helyett egy népi és nemzeti tartalommal terhes új szocializmus tűnt fel a

²⁵⁹ Murányi Gábor: Kudarcba fűlt bojkottok a magyar parlamentben. in: HVG 2006. október 28. <http://hvg.hu/print/200643HVGFriss169.aspx>

²⁶⁰ A Meskó-párt és a nyilaskeresztesek kapcsolatáról: Lackó Miklós i.m. pp. 118,185, 207,212, 233.

²⁶¹ Fiala Ferenc (Kolozsvár, 1904 – Saarbrücken, NSZK, 1988) kardvívó, újságíró, politikus. Építésmérnöki oklevelet szerzett. 1932-1934 között a Magyarság cikkírója, 1934-től az Új Magyarság belső munkatársa. A magyarországi nemzetiszocialista mozgalom kezdeményezője, a Nyilaskeresztes Párt sajtóügyeinek irányítója volt. 1944-ben a párt sajtófőnöke, az Összetartás c. lap szerkesztője, a Pesti Újság (Meskó alapította napilap) és a Magyarság politikai főmunkatársa és vezércikkírója. 1946-ban a Népbíráóság előbb halálra ítélte, majd büntetését életfogytiglani fegyházra változtatták. 1956. októberében az NSZK-ban telepedett le, ahol a Magyar Egység, az Összefogás, a Hídő, ill. az Új Hídő szerkesztőjeként tevékenykedett. 1927-1944 között a MAC kardvívója volt, többszörös magyar bajnok volt csapatban. Számos könyv szerzője: Vádló bitófák. A magyar nemzet igazi sírásói (Marschalkó Lajossal, London, 1958), Zavaros évek... (London, 1965).

²⁶² Fiala Ferenc: Így történt. („Egy külföldön élő budapesti magyar történész a Nyilaskeresztes Párt politikai szerepéről kérdést intézett a nemzeti kormány utolsó sajtófőnökéhez. Miután a magyar történelem egyik fontos részlegének tisztázásáról van szó, itt közöljük a kérdést és a nagy érdeklődésre számot tartó választ.”)

in: http://m.lasphost.com/hardenberg/index_elemei/okt15/fiala_igytortent.htm

nyugati határokon. Ahogyan mindenütt Európában, úgy Magyarországon is megjelentek az epigonok és eleinte pusztá külsőségekben utánozták a hitleri módozatokat. Karlendítés, horogkereszt (Meskó Zoltán), majd nyilaskereszt. Egyenruhás pártőrség, totalitásos pártvezető etc. A vezérek mögött mezítlábasok serege állott, de ezeket a mezítlábasokat eddig senki sem vette emberszámba, és nem ők tehettek arról, hogy nem jutott cipő a részükre. Meskó Zoltán főleg Budapest külvárosában működött, míg vidéken Böszörményi (sic!) Zoltán apostolkodott. Lement az ország legkoldusabb vidékére – a Fėja-féle viharsarokba -, ahol őszinte és átérzett demagógiával gyűjtötte maga köré a minden politikából kiábrándult nincstelen ezreket. (Kaszáskeresztes Mozgalom.) Mivel ő maga is koldus volt, így a koldus sorsra jutott agrárproletárok, mint a maguk közül valót fogadták, és új Dózsaként üdvözölték. Meskót és Böszörményit a nyugatmagyarországi Pálffy Fidél követte, aki gróf létére Matolcsy Mátyással együtt követelte a nagybirtok felosztását és meghirdette „azé a föld, aki megdolgozza” elvét. Ugyancsak a Dunántúlon alakult meg Festetich nemzetiszocialista pártja. A grófnak magának kb. 40.000 hold földje volt, és a nyilas politizálás inkább időtöltés volt számára, mint komoly politika. A harmincas évek közepén mintegy hét-nyolc kisebb-nagyobb nemzetiszocialista párt működött és a kormányzati politika helyett inkább egymás elleni intrikákban merült ki működésük. Nem tudtak mit kezdeni a hozzájuk sodródott tömegekkel, mert nem volt kidolgozott ideológiájuk, még kevésbé rendelkeztek a minden mozgalom számára nélkülözhetetlen kiművelt koponyákkal.”²⁶³

Koós Kálmán²⁶⁴ nyilas politikus az emigrációban megjelentetett *Voltunk, vagyunk, leszünk* c. könyvében²⁶⁵ sem vélekedik kedvezőbben a mozgalom magyar alapítóiról: „Az elindulás rosszul történt. Nem az új eszmék magyar testre szabásával, hanem pusztá másolásként. Meskó Zoltán volt kispárti képviselő 1932-ben hitleri kefébajusszal az orra alatt, barna ingben, ententeszíjjal és horogkeresztes jelvénnnyel bejelentette a parlamentben egy magyar nemzeti szocialista földműves és munkáspárt megalakítását. Meskó Zoltán egész egyénisége kitűnik ebből az esetből. Minden koncepció híján, egyszerűen politikai divatot látott a német

²⁶³ Fiala: Im. 3-4. old.

²⁶⁴ Koós Kálmán (? -?) nyilas politikus, író, újságíró. A nyilas mozgalom történetét bemutató könyve 1960-ban jelent meg Buenos Airesben.

²⁶⁵ Koós Kálmán: *Voltunk, vagyunk, leszünk*. Hungarizmus. Buenos Aires, 1960.

tömegmozgalomban és Hitler, mint Führer, nagyobb hatással volt rá az egész eszmei elgondolásánál. A külsőségek ragadták meg és tartalomnak elegendőnek tartotta a zsidókérdést, ami egyébként az 1919-es fajvédők hagyatéka volt. A német kopírozással ezenkívül jóidőre diszkreditált minden nemzetiszocialista jellegű mozgalmat sokak előtt, mert a német szó, mint Habsburg örökség nem túlságosan jól hangzó Magyarországon. Hibáját csakhamar belátta ő maga is és a külsőségeket, mint legfeltűnőbb kifejező jeleket, megváltoztatta. Egyenruhaként a zöld inget vezette be, jelvénynek Szent László hadijelvényét, a nyilaskeresztet választotta. Pénz azonban nemcsak a háborúhoz, de a politikához is kell. A fasiszta mozgalmakat az olasz nagytőkések, Hitlert a nagy német gyárosok és a porosz junkerek támogatták. Meskó az arisztokraták felé tapogatózott, így került a pártjába gróf Pálffy Fidél és a 40.000 holdas gróf Festetics Sándor. A kettő közül az első volt az őszintébb, a magyar megújulást kívánó politikus, míg az utóbbinak inkább csak egy újfajta politizálási lehetőség volt a nemzetiszocializmus. A Meskó féle párt sokat vajúdott, de jó szervezőket termelt ki magából és erős pártszervezeteket épített fel a vidéken. A vezetésben igen sok változás, kilépés történt. Festetics vette át a vezetést, Pálffy gróf kilépett és új pártot alapított. Majd Meskó hagyta ott Festeticset és a Kisgazdapártból kilépett képviselőkkel szintén új pártot alapított. Közben Festeticset otthagya Balog (sic!) István és ugyancsak egy új, de képtelen pártot hozott létre. Természetesen ott, ahol egy 40.000 holdas Festetics gróf van, földreformról nehéz beszélni. Így aztán csaknem egészen a zsidó kérdésre terelődött az új mozgalmak figyelme, bár nem lehet mondani, hogy a földkérdés nem került szóba. Ezekben a pártokban is működtek jó parasztpolitikusok és „Földreform vagy parasztpolitika” címen egy egyszerű, de jó képességű paraszt fuvaros írt könyvet.”²⁶⁶

A két idézett szöveg is bizonyítja, hogy Szálasiék részben lekicsinylően, részben féltékenyen szemlélték a Meskó-párt politizálását. A harmincas évek végére megerősödő nyilasok ugyan elszívták a levegőt a régebbi iskolát képviselő Meskó elől, de mindvégig konkurenciát is láttak az MNSZFP-ben. A politikai játéktérbe új szereplők léptek (Gömbös 1936-ban meghalt, mások hátrább húzódtak, visszavonultak), a politikai diskurzus némiképpen más nyelven folyt, a képviselők, újságírók, véleményformáló értelmiségiek más eszközöket kezdtek használni.

²⁶⁶ Koós Kálmán: im. 1-2.old.

Talán ezért is a háború alatt Meskó figyelme a magyar szórvány felé fordult. Fokozottan érdeklődött a bukovinai székelyek sorsa felől. A bukovinai székelyek a Kárpátokon kívül éltek, és helyzetük akkor fordult válságosra, amikor a Szovjetunió 1940. nyarán bekebelezte Besszarábiát és Észak-Bukovinát. A szovjetek elől menekülő románokat az 1940. október 22-én megkötött román-német egyezmény keretében kitelepülő németek házaiban helyezték el. Bukovina román részen maradt részében a román hatóságok nemcsak a volt német birtokokat, hanem a székelyek házait is lefoglalták. A kifosztott bukovinai székelyek kezdetben szórványosan, majd 1940. ősztől tömegesen kerestek menedéket Magyarországon. A teljes népcsoport áttelepítéséről a Képviselőház 1940. november 13-i ülésén született elvi állásfoglalás. Meskó Zoltán képviselő interpellációjára Teleki Pál miniszterelnök a következőket válaszolta: „Gondoskodtunk arról, hogy minden megtörténjék arra, hogy Romániának regáti részéből, amely a magyarságnak nem hazája, minél hamarabb visszajöjjenek először azok a magyarok, akik nincsenek földhöz kötve, azután azok, akik földhöz vannak kötve, de a földet eladhatják.” A kitelepítésről szóló megállapodást a magyar kormány 1940. május 11-én írta alá az „idegen” etnikumoktól szabadulni akaró román vezetéssel. A letelepítés helyéül a kitoloncolt szerb telepések bácskai falvait jelölték ki. A telepítés alkalmával 13198 bukovinai székely került a Délvidékre. A szintén Bácskába irányított nem szervezeten érkező menekültekkel együtt összesen 17700 fő volt az egyetlen átfogó magyar telepítési akcióban résztvevők száma.²⁶⁷

Meskó nagymértékben támaszkodott fiára, ifj. Dr. Meskó Zoltánra, aki a pártszervezésben és az ideológiai munkában volt segítőtársa. Apjával ellentétben²⁶⁸ Dr. Meskó önálló, terjedelmesebb munkával is jelentkezett 1936-ban, majd kibővített kiadással 1940-ben. *A magyarság hivatása* c. könyv a korszak sajátos terméke:²⁶⁹ Keveredik benne a romantikus magyar őstörténet, a fajvédelem, a nemzeti szocialista eszmeiség, a Szent Korona Tana, ill. az

²⁶⁷ Stark Tamás: Migrációs folyamatok a második világháború alatt. in: Kisebbségkutatás, X. évf. 2001/4.sz. <http://epa.oszk.hu/00400/00462/00012/4.htm>

²⁶⁸ Meskó Zoltán - a már idézett – Hol vagy magyar Hitler? c. írása mellett az alábbi önálló műveket jelentette meg:

Magyar Évkönyv. Budapest, A szerző kiadása, 1934.

Magyar Csillagmozgalom. Budapest, é.n.

Nyilaskeresztrel a magyar föld népéért. Budapest, H.e.ny.n., é.n.

²⁶⁹ Dr. Meskó Zoltán: *A magyarság hivatása*. Budapest, A Nemzet Szava kiadása, 1940.

egész köteten átívelnek az – ekkor már Szálasival vetélkedő – Meskó-féle nyilaskeresztes mozgalom ideológia torzszüleményei (például a „*Gyakorlati Munkatervünk Vázlata*” c. részben).

Ifj. Dr. Meskó Zoltán – aki minden bizonnyal jó tollú író és tehetséges szónok is volt - 1938 márciusában jelentette meg „*Új Magyar Birodalmi Programját.*”. A gr. Festetics Sándor-féle „Magyar Nemzeti Szociálista Párt” kiadásában megjelent programkivonatot szórólapokon és plakátokon is terjesztették. (Meskók ekkoriban szorosan együttműködtek a másik párttal, feltételezhetően a bőséges anyagi forrás miatt jelenet meg az MNSZP kiadásában az írás.) A „Istennel, törvényes úton, becsülettel”, ill. „új emberekkel, új utakon” alcímekkel megjelenő szöveget érdemes felidézünk. A program dagályos, patetikus stílusban íródott, historizáló bevezetője után következnek a konkrét, gyakorlati tennivalók: „Az élet örök harcában csak az erős, önmagukban vakon bízó népek boldogulnak és fejlődnek. Cél és hivatás nélkül élő, más érdekekhez alkalmazkodó népek sorsa tengődés, kegyelemkenyér és pusztulás. A magyarságot azért rendelte a történelem Európa legértékesebb területére, hogy a maga szervező erejével, ősi kultúrájának és sajátos lelkiségének varázsával az itt élő, múltjukban és szenvedésükben a magyarsághoz kapcsolt népeket munkatársakul fogadja és velük együtt a világ új erőközpontját szervezze meg.” A bevezetést már rövidebb, tömörebb jelszó-szerű mondatok követik: „Itt kell elhatározóan megoldódni a világ nagy kérdéseinek, és itt kell a magyar szellemiség uralmát jelentő új szocializmusnak megszületni! Fenséges hit, nagyszerű feladat, legyőzhetetlen erő a magyarság! Nem vagyunk kis ország, nem vagyunk kis nép! A magyarság birodalmi nemzet! Akarjuk a magyar birodalmat és másokkal is akartatjuk!” (sic!) A korábbi vádakra válaszul kifejti az írás, hogy „a krisztusi tanok szellemében akarnak élni és dolgozni, és így nem vallásellenes mozgalom az övék, ill. az ősi, hamisítatlan magyar alkotmány alapjain állnak, amelyet hármass bölcsejéből: a Vérszerződésből, a Szent Korona tanából és az Aranybullából fogunk továbbfejleszteni. Vallják, hogy minden magántulajdon gyökere és forrása a Szent Korona, mely tulajdonfőisége jelenti a vagyonelosztás biztonsági szelepét. Ezért, ha a történeti fejlődés során a vagyon súlya és befolyása idegenek kezébe jutott, a Szent Korona tulajdonfőisége adja meg az erkölcsi alapot a vagyonelosztás új rendezésére.” (Ifj. Dr. Meskó könyvében is bő teret szentelt a Szent Korona tan értelmezésének.)

A program ezt követően felsorolja demagóg, irracionális, antikapitalista, piacellenes és antiszemita gazdasági elképzeléseit: „Rendszerünk vagyoni jogi alapja a korlátozott magántulajdon. Ebben a rendszerben a tulajdonjogot a közérdek korlátozza. A zsidóságnak

mint idegen népi közösségnek a Dunamedence sorsába, s ezen keresztül a Magyar Birodalom ügyeinek intézésébe nincs joga beleszólni. Új rendszerünket a legkisebb zárt egységre: a családra építjük fel. A szándékos gyermektelenség hazaárulás. Mindenütt megteremtjük a családi fizetés rendszerét. A köz és magánalkalmazottak fizetése gyermekeinek számával emelkedik. A korlátozott magántulajdon szellemében megállapítjuk az egy kézben lévő birtokok alsó és felső határát. A föld elsősorban azé, aki megműveli. A magyarság ellenségeinek egy talpalattnyi földterületük sem lehet!” Még a korabeli, burjánzó szélsőjobboldali propaganda szövegeknél is agresszívabb gondolat, hogy „az emberi önzés két alakját: a profitrablást és kollektív banditizmust könyörtelenül kiirtják, ill. a pénzügyi betyárkodással is ugyanígy tesznek majd.”

A többi – gazdasági és szociális - programpont már ismerősként köszön vissza a korabeli szövegekből: „A nemzetnek alávetett tőke és munkatársak a kockázatban, tehát társak a haszonban is. (sic!). A munkás részére juttatott családbért csupán előlegnek tartjuk, melyet a ráeső jövedelemrész terhére vesz fel. A munkásnak nemcsak családfenntartó, hanem tulajdonszerző ereje is van. A korlátozott magántulajdon elve alapján a kis- és középipar egyéni kezdeményezését fokozott védelemben részesítjük. A pénz kibocsátásának felségjogát nemzetünk számára visszavesszük. A nagyobb jövedelem viseljen nagyobb terhet.

Antiszemita kitételekkel fejeződik be az írás: „A bankok vezetői csak magyarok lehetnek. A Dunamedence kultúrája a magyar faj szervező erejéhez van kötve. A nemzetközi zsidóság idegen faji eredetén kívül külön kultúrát képvisel. A zsidókérdés megoldása nemzeti és erkölcsi feladat. A magyar faj egészségtelen vérkeveredésének meggátlása a magyar birodalom alappillére. Ezt hirdetjük, valljuk és akarjuk! Nem maradhatott ki a patetikus zárógondolat sem: „A magyarság fenséges megújulását már nem lehet feltartóztatni. Dereng a magyar nemzeti szociálista birodalom hajnala! A magyarság szolgái vagyunk.”²⁷⁰

1938-as kiadású az az „*Ön még nem jelentkezett!*” kezdetű plakát is, amelyet a Festetics-párt nyomtattatott, és amelyen „rendszerünk vezetőjeként” ifj. Dr. Meskó Zoltán van feltüntetve.²⁷¹

²⁷⁰ Ifj. Dr. Meskó Zoltán: Új Magyar Birodalmi Program. (Kivonat). 1938. március. Kiadja: Gróf Festetics Sándor vezetése alatt álló Magyar Nemzeti Szociálista Párt. Pártiroda: IV, Királyi Pál utca 7. I. em. (eredeti szórólap).

²⁷¹ „*Ön még nem jelentkezett!*” Kiadja: Gróf Festetics Sándor vezetése alatt álló Magyar Nemzeti Szociálista Párt. (eredeti plakát)

A szintén patetikus idézettel („Ha minket is elfúj a sors zivatarja, az Istennek nem lesz több magyarja!”) kezdődő plakát az utca emberét volt hivatott megszólítani az alábbi szöveggel:

„Ön még nem jelentkezett!

Kicsoda tehát Ön?

1. Vagy zsidó, aki pártunknak sohasem lehetne tagja,
2. Vagy a zsidó liberalizmus testéhez fűzött szomorú alak, aki szánszalmasan vergődik, de nincs hősi ereje, hogy az új magyar eszmék mellett szint valljon,
3. Vagy közönyös, számtalanszor kiábrándult magyar testvér, aki már nem tud hinni, de akinek most a nyilaskeresztes eszmék átalakító, reményt és hitet keltő hatására haladéktalanul jelentkeznie kell.

Ma még hívjuk!”

A fenti propaganda tevékenységek ellenére –mint azt korábban is láthattuk - a Festetics, ill. Meskó-pártok nem gyakoroltak a későbbiekben sem jelentős befolyást a társadalom széles rétegeire.

Meskó Zoltán ellene volt Magyarország háborúba lépésének, a német megszállás ellen levélben tiltakozott Horthynál. A nyilas uralom alatti szerepéről nincsenek megbízható információink. Az bizonyos, hogy aktív szerepet nem vállalt a rémtettekben, sőt fellépett a zsidóüldözések ellen, de a vészorszak túlélői, a deportáltak és kényszermunkára hurcoltak visszaemlékezéseikben – ennek ellenére sem - nem festik le kedvező színben az antiszemita képviselőt. Koltai (Kaufer) Tibor 1998-ban leírt visszaemlékezéseiben²⁷² így ír a Meskó-pártról: „A náciizmus németországi uralomra jutása viszonylag rövid idő multával már éreztette hatását. Létrejöttek különböző fasiszta jellegű, sőt nyíltan fasiszta pártok, például a Böszörményi (sic!) Zoltán által alapított „kaszáskeresztes” párt, majd a Meskó Zoltán által alapított nyíltan fasiszta párt. Ezek kis taglétszáma, de agresszív fellépésű pártok voltak. Egy programponiban mindegyik megegyezett: mind nyíltan zsidóellenes volt. Elvenni a zsidók vagyonát, őket pedig elüldözni az országból. Sikert ezek a pártocskák csak nagyon szűk

²⁷² Koltai (Kaufer) Tibor 1998-ban leírt visszaemlékezései.

In: http://www.mozsa.hu/dynamic/visszaemlekezesek_elem_pdfn_1.pdf

körben tudtak elérni, azoknál, akik a zsidó munkaadót azonosították a kapitalistával. Értelmiségi, vagy ahogy mondták, „nadrágos ember” nem igen állt közéjük.”²⁷³

Dr. Ádám György budapesti ügyvéd Metes György ellen beterjesztett keresetében²⁷⁴ is, - amely egyben megrázó erejű, személyes elemeket sem nélkülöző visszaemlékezés a zsidóságot a 20. században ért retorziókra és a vészkorszak borzalmaira – elítélően említi Meskót, mint aki Darányi Kálmán miniszterelnök és Mikecz Ödön igazságügyi miniszter által benyújtott első zsidótörvényt elfogadta (1938. évi XV. törvénycikk).

Az ostromot az Országház utca alatti pincében vészelte át a család, itt tartóztatták le orosz tisztek 1945 januárjában.²⁷⁵ Először öt évre ítélték (Budapesti Népbíróság, 1945. május 17-én, Major Ákos bíró), majd ezt a Népbíróságok Országos Tanácsán, Bojta Béla bíró tanácsa 1945. június 14-én életfogytiglanra súlyosbította háborús bűnök miatt. Az ítélet indoklása szerint azért volt háborús bűnös, mert „nem tiltakozott a háború ellen.” Meskó pere a háborús és népellenes bűnösök népbírósági perei (1945-1950) közé tartozik. Ezen ügyekben a 81/1945. ME., illetve az azt módosító 1440/1945. ME. Rendeletek alapján felállított népbíróságok jártak el, amelyek feladata a háborús és népellenes bűnök feltárása és a bűnösök felelősségre vonása volt. (A rendeleteket törvényerőre emelte az 1945. VII. tc. a népbíráskodásról.) Ezen eljárásokban majdnem hatvanezer fő ügyét vizsgálták, 27 ezer elmarasztaló ítélet született (ebből 447 halálos ítélet, amelyek közül 189-et végre is hajtottak.). A népbíróságok elsőfokú ítélete jogerős volt, ha minden népbíró egyetértett az ítélet mértékével. Ha a népbírák között nem volt egyetértés (és ez így volt Meskó esetében is), az ügy automatikusan a Népbíróságok Országos Tanácsa elé került. (Az elítélt egyes bűncselekmények megállapítása esetén egyáltalán nem fellebbezhetett, más esetekben is csak 5 évi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetésnél.) Ennél is súlyosabb kifogás volt a népbíráskodás ellen – a Meskó-per során is-, hogy az azt elrendelő jogszabályok visszamenőleges hatályúak voltak, azaz olyan cselekményeket is büntettek, amelyek az elkövetés idején nem számítottak büntettnek. Meskó mindvégig küzdött ez ellen az ítélet ellen, de végül csak az 1956-os amnesztiával szabadult ki.

²⁷³ Koltai (Kaufer) Tibor: Im. 1. old.

²⁷⁴ Dr. Ádám György ügyvéd felperes a Fővárosi Bíróságon, 2005. március 23-án benyújtott keresete Metes György alperes ellen. (Dr. Ádám György vs. Ifj. Hegedűs Lóránt)

In: <http://www.jog-vita.hu/metes/tart/kereset.html>

²⁷⁵ A Meskó család szóbeli közlése (1996. február 24.)

A forradalom alatti szerepéről nem sokat tudunk. A 73 éves, betegeskedő, 11 évet börtönben töltő Meskó feltehetőleg passzív szemlélője maradt a törtéeteknek. Érdekes, hogy neve a forradalom napjaiban „alkalmilag felbukkanó nyilas csőcselékkel” összefüggésben kerül említésre, amely nem bizonyított, hamis következtetés. Bár a tanulmány²⁷⁶ szerzője leszögezi, hogy itt leginkább a rendszerbe ilyen vagy olyan módon integrálódott „kisnyilasok” jöhetnek szóba, jóllehet Budapesten október 23-a és november 4-e között több ismert nyilas vezető és szellemi irányító is kiszabadult, mint Meskó Zoltán és Dövényi Nagy Lajos.²⁷⁷ Később a Kádár-rendszer sem tűrte meg szabadságban az egykori pártvezért, így 1957-ben újból letartóztatták. 1959-ben, az ekkor már nagybeteg, 76 éves Meskó kiszabadulása érdekében, felesége a Kádár-titkársághoz fordult. Kádár megkegyelmezett egykori börtöntársának, így halála előtt tíz nappal hazatérhetett családjához.²⁷⁸

²⁷⁶ Haraszi György: Trapéz a lejtőn. A magyarországi zsidóság a második világháború után és az '56-os forradalomban. in: Confessio, 2007/1. 10., 21.old.
<http://www.reformatus.hu/confessio/2007/1/8figyel2.htm>

²⁷⁷ Dövényi Nagy Lajos (Szihalom, 1906 – Budapest, 1964) újságíró, író, rádióbemondó. Budapesten az Új Magyarország belső munkatársa (1934-1938), majd a szélsőjobbboldali Esti Újság (1936-1944) segédszerkesztője volt. 1938-tól rádióbemondóként és tudósítóként is dolgozott. Ő írta a *Tarnopolból indult el* c. antiszemita uszító regényt, (A Magyar Futárban jelent meg folytatásokban, 1944-ben.) és egy antiszemita színdarabot is. 1945 után vidéken bujkált, elfogták, a Népbíróság kötél általi halálra ítélte (1945), majd a köztársasági elnöki kegyelem folytán életfogytiglani börtönbüntetésre változtatták az ítéletet. Az 1956-os forradalom alatt kiszabadult. 1957-ben önként jelentkezett a bíróságon, 1960-ban szabadságra helyezték.

²⁷⁸ Szakdolgozatom készítése folyamán, 1996. februárjában kapcsolatba kerültem a Meskó családdal. 1996. február 24-én találkoztam ifj. Dr. Meskó Zoltán özvegyével, szül. Mészáros Anna Máriával, valamint a család egyéb tagjaival. Id. és ifj. Meskó Zoltán életútjának pontos, részletekbe menő felvázolásával sok segítséget nyújtottak munkámhoz.

Függelék

Meskó Zoltán

(Meskó Lajos piarista paptanár visszaemlékezése édesapjáról)

Egyesült Államok, 199?

Kézirat

Meskó Zoltán (1883. III. 12, Baja, róm. Kat – 1959. VI. 10. Nagybaracska, Baja mellett) jobboldali kisgazda- majd nemz. szoc. párti képviselő. Felvidéki családból. Nagyapja, a ref. id. Meskó László Abaujból került Bácskába, ahol a szerb betörés már 1848 májusában megkezdte a szabadságharcot, a jelek szerint, mint kassai honvéd 1848-ban. 1849 áprilisában (mint sebesült kerülve Bajára?) házasságot köt egy r.k. bajai iparoslánnyal (ápolójával?), s Világos után Baján marad „bujdosóba”. Három gyermeke közül László nő fel, szűkös anyagi helyzetben a középiskolát házitanítóskodva végzi el. A város kistisztviselőjéből tanácsnökká emelkedik tehetsége és köztiszteletet érdemlő puritánsága által. László öt gyermeke közül (egy lány korán elhalva), négy fiú nő föl: Sándor (utóbb Kispesten családos tisztviselő, Illés nőtlen, több állásban (elég bohém természetű), Zoltán és Ottó (bajai tisztviselő). Apjuknak nem telik mindegyik kinevelésére. A legeszesebb Zoltán ösztöndíjjal előbb gimnáziumba bennlakóként Kolozsvárra kerül. (Osztályfőnöke a szentéletű Bíró Ferenc²⁷⁹ jezsuita, később a körúti sajtóval küzdő harcias hetilap, „A Szív” alapítója. Meskó Zoltán ezt, és a Bangha²⁸⁰-féle „Magyar Kultúrát” rendszeresen olvasta 1945-ig. Egyik forrása jobboldaliságának és a prot.-k²⁸¹ felé testvéri érzéssel!) Baja két városi ösztöndíjat tart a közös hadseregi hadapródiskolákba: ezt megfigyelve és elnyerve Meskó Zoltán hamarosan Kőszegre és Morva-Fehértemplomba (Morvao.) kerül, teljes német nyelvű iskolába „cögernek”. A magyar cögerek azonban klikket alkotnak és a meglehetősen osztrák ellenes Kossuth-szellemet ápolják. Végig elsőrendűként főiskolára, a bécsi u.n. Genie-Akademie-ra (Katonai Műszaki Főiskola)

²⁷⁹ Bíró Ferenc (1869 – 1939) jezsuita, tanár, író. A Jézus Szíve (Népleányai) Társaságát alapította Budapesten 1921-ben az „Egyház és magyar nép szolgálatára”. Szintén a nevéhez fűződik „A Szív” folyóirat megalapítása, melynek szerkesztősége a rendtartomány Horánszky utcai Kongregációs Otthonában kapott helyet.

²⁸⁰ Bangha Béla (Nyitra, 1880 – Budapest, 1940) jezsuita, politikus, hitszónok. 1895-ben belépett a jezsuita rendbe, 1909-ben szentelték pappá. 1913-ban megalapította és 1923-ig szerkesztette a Magyar Kultúra c. folyóiratot. 1918-ban másokkal együtt létrehozta a Központi Sajtóvállalatot. 1922-ben előadásokat tartott Hollandiában és Észak-Amerikában, 1934-ben Dél-Amerikában. 1923-1926 között Rómában a Mária-kongregációk központi lapját szerkesztette. Az Actio Catholica egyik alelnöke, a Katolikus Lexikon főszerkesztője volt.

²⁸¹ Itt a szöveg kissé olvashatatlan. Talán a protestánsokat rövidítette le a szerző.

kerül, utásztisztté képzik. Szoros barátsága Bartha Károly²⁸² későbbi honvédelmi miniszterrel és Bangha Imre²⁸³ tábornokkal itt alakul ki. 1906-i tisztavátása után ez utóbbival (aki B. Béla jezsuita testvére) lelkigyakorlatra megy, ilyen szokatlanul kezdve tiszti pályáját!

1906. szeptember 6-án veszi feleségül a szelíd csöndes Drescher Margitkát, évek óta választottját, Baján. Ez Drescher Gyula bajai vasnagykereskedő és fűszeres lánya, régi bajai (szudéta²⁸⁴ német eredetű) családból. Mint mezőgazdasági gépek beszerző helye, a Drescher név ismert és tisztelt a környék magyar és német falvaiban. Drescher Gyula, M. Z. apósa a város első virilistái közt volt. (A különben túlnyomóan zsidó...²⁸⁵ kereskedők közt talán egyetlen keresztény; és aktív a függetlenségi pártban, Justh Gyula²⁸⁶ mellett – és jótekonyságáról ismert.) Meskó Zoltán így került lassan a politikába. Élénk, jókedvű mozgékony természete nem soká bírta a békeidő eléggé tétlen, ill. egyhangú katonatiszti életét. Ideiglenesen „inaktiváltatta” magát, a Gazdák Biztosítójának lett Bajának és széles körének főügynöke; járta a falut, Dél-Pest megyét, Észak-Bácskát és szervezett; jó „svádájával”, a „nép nyelvén értve” nagy sikerrel! Ez összehozta a Gazdák Bizt. pesti

²⁸² Bartha Károly (1884-1964) hadmérnök, honvédelmi miniszter. Katonacsaládból származott. 1905-től is hivatásos katona. Az első világháború idején magasabb parancsnoki tisztségeket töltött be. A Tanácsköztársaság idején szolgált a Vörös Hadseregben, később a Nemzeti Hadsereghez csatlakozott. 1936-tól a Honvédelmi Minisztérium katonai főcsoportfőnöke. 1938. szeptember 15. és 1942. szept. 25. között honvédelmi miniszter. 1939. márciusától magyar királyi titkos tanácsos. A háború végén nyugatra menekült, majd egy ideig Venezuelában hídépítő mérnökként dolgozott. Ausztriában hunyt el.

²⁸³ Bangha Imre (Nyitra, 1883 - ?, 1956) altábornagy, gépészmérnök.

²⁸⁴ Itt a szöveg kissé olvashatatlan és hiányos. („szüde...” vagy „szude...” látszik.)

²⁸⁵ Itt a szöveg olvashatatlan.

²⁸⁶ Justh Gyula (Necpál, 1850 – Budapest, 1917) politikus, országgyűlési képviselő. Jogot végzett. 1876-ban a gyulai járás főszolgabírója lett, de függetlenségi álláspontja miatt azonban 1878-ban a kormányon lévő Szabadelvű Párt megbuktatta. Visszavonult tornyai birtokára, majd 1884-ben Makó függetlenségi párti képviselőjévé választotta. Haláláig Csanád vm. képviselője volt. 1891-ben a Függetlenségi Párt alelnökévé, 1893-ban elnökévé választották. 1895-ben lemondott a hazatért Kossuth Ferenc javára. 1905-ben a képviselőház elnökévé választották. Az önálló Nemzeti Bank követelésében éles ellentétbe került a párt Kossuth által vezetett csoportjával és 1909-ben lemondott a házelnökségről. Ezt követően a polgári radikálisokkal és a szociáldemokratákkal együttműködve lépett fel az általános választójog érdekében. 1912-ben vezette a Tisza elleni obstrukciót. 1913-ban Tisza István politikájával szemben ismét az egyesült függetlenségi párt társelnöke lett Kossuth Ferencsel, azonban a tényleges vezetést átengedte Károlyi Mihálynak, a párt üv. elnökének. Élete utolsó éveiben betegeskedése miatt visszavonult a politikai élettől.

elnökével, Hentaller Lajos²⁸⁷ –már idős- képviselővel (Kossuth keresztfia és életrajzírója, és M. Z. második fiának, Lajosnak keresztapja), a Hangya Szövetkezettel (melynek vidéki szervezője távoli rokona volt, a nyírségi Meskó Pál). A nép emelése gazdasági szervezkedéssel: ez volt a jelszó. Kitört a háború Ő persze azonnal, reaktiválva mint utásztiszt bevonult. Egy ideig a déli frontra, várakozóban bevetésre, de az olasz hadüzenet után Dél-Tirolba került, a hegyi állások védelmére. 1914-17-ig volt háborús szolgálatban; '17 elején tüdőszérüléssel és gyomorvérzéssel helyezik a bajai hadikórházba (ahol rendszeresen látogattuk, lábadozott, a kertben is sétált).

Már nem rendelik vissza a frontra; így történt, hogy 1917. májusában a kecel-kiskőrösi kerületben mint katonatiszt föllép időközi választáson, az elhunyt (Podmaniczky??) képviselő után, Apponyi-féle függetlenségi programmal. (Két függetlenségi párt volt, nem egyezők!! Károlyi Mihályé és Apponyié, mindkettő Ausztriától független Magyarországot akart, Apponyi 1918 után lett legitimista!) Meskó Zoltán 1917-1935 és 1939-1945 volt képviselő, 24 évig, 1935-ig ugyanazon kiskőrösi kerületben! 1939-1945 szolnoki listán. Mayer János emlegette később M. Z. első „föllépését”: 1917 május végén valaki beszélt a parlamentben a katonák nyomorúságáról, rossz ellátás, fűrészpóros kenyér, papírtalpú bakancs, a hadiszállítók gazságairól. Szónokilag kérdi: „Ki ezért a felelős?” (érti a kormányt nyilván). De hátulról egy hang besüvölt: „A zsidók!” Az új, fiatal, katonaruhás képviselő jön befelé. A polgári – (pesti)

²⁸⁷ Hentaller Lajos (Jászberény, 1852 – Budapest, 1912) politikus, publicista. A pesti egyetemen tanult, ezután egy ideig a főváros szolgálatában állt, majd 1877-ben újságírói pályára lépett, és különböző lapok (Egyetértés, Függetlenség, Magyar Újság, Budapesti Újság) szerkesztőségében dolgozott. Kossuth Lajos lelkes híve volt. 1881-től függetlenségi párti programmal egy-i képviselő volt. Politikai álláspontját tükrözték a szabadságharcra foglalkozó írásai is.

baloldaltól ráförmednek (Vázsonyi²⁸⁸ felől): „Miféle ordináré hang ez?” És a választ rögtön: „A lövészárkok hangja!”

Kezdetől a nép emelése, földreform és függetlenség a témái; sűrűn szerepel beszéddel is, közbeszólásokkal is. A debreceni híres Gotterhalte esetet szóvá teszi 1918. október 20. után. (IV. Károlyt a magyar királyt ezzel fogadták az állomáson, az osztrák császári himnusszal.) Olyan lármás botrányos ülés lett, hogy a forradalom kitörését (jogtalanul) erre vezetik vissza. (Ő később erre mondta: Ha tudom akkor, hogy löporral töltötték meg a termet titkos árulók, akkor nem csíholom ezt a szikrát. Károlyi Mihály hazug emlékirataiban e napról azt írta, hogy Meskó Zoltán „mint általában, ittasan jött az országgyűlésre.” Ezt persze 1945 után írta, mikor Meskó Zoltán már Károlyi cinkosainak börtönében ülve nem felelhetett. Fia itt tanúskodik, hogy soha még ittasan, de kissé pityókásan sem látta apját egy életen át!! Ha ivott, jókedvű beszédes, nagyon szellemes lett –semmi több.) A forradalom kezdetén koalíciós kormány alakult, az Apponyi-pártban ekkor Bizony Ákos ker. konzervatív csoportjához csatlakozott. (Apponyi úgy látszik visszahúzódott.) Az Ausztriától való elszakadás M. Z. szíve szerint volt akkor! Mindig szabadkirályválasztó maradt, ...²⁸⁹hogy a nemzetre szállt vissza a királyválasztás joga, de antilegitizmusa lassan enyhült az idők és csapások....²⁹⁰

1918. november első napjában mint rendcsináló kormánybiztos jelent meg Baján. Az utolsó bajai városi közgyűlésen, a szerbek bevonulása előtti héten javasolta, hogy az állami ménes stb. állattállományát azonnal osszák ki a falusi népnek jegyzékek nélkül, különben ellenség rabolja el. Leszavazták, pár hét múlva az események igazolták. A szerbek alatt –november közepe tájt foglalják el Baját- fölszólalt a városi tisztviselők mellett: Amíg nincs se béke, se

²⁸⁸ Vázsonyi Vilmos (Sümege, 1868 – Baden, 1926) ügyvéd, polgári liberális politikus, miniszter. A budapesti egyetemen végzett jogot, majd ügyvéd lett. 1894-ben megalapította a Demokratikus Kört, s még ebben az évben bekerült Bp. törvényhatóságába. 1901-ben demokrata párti programmal ögy.-i képviselővé választották. 1917. június 15-től augusztus 18-ig az Eszterházy-, majd 1918. január 25-től május 8-ig a második Wekerle-kormányban igazságügyminiszter, közben választójogi tárcanélküli miniszter. 1918. évi forradalom napján emigrált, és a Tanácsköztársaság bukása után tért vissza Mo-ra. Nemzeti Demokrata Párt néven újjászervezett pártjával a legitimistákat támogatta. Tevékenyen részt vett az 1924-ben alakuló Demokrata Blokk létrehozásában. A frankhamisítási ügy parlamenti tárgyalásán a kisebbségi vélemény egyik szerkesztője volt. Emiatt súlyos támadások érték szélsőséges körök részéről. Külföldre utazott gyógykezelés céljából, és a frankhamisítás bírósági tárgyalása idején hirtelen meghalt.

²⁸⁹ Itt a szöveg olvashatatlan.

végleges döntés, maradjanak helyükön. A szerbek kezdik bebörtönözni a hűségeskü megtagadóit. Ezért is Meskó Zoltán hamarosan szerb börtönbe kerül. (karácsony előtti hetekben, 1918). Kb. 3 hónapig tartják fogva, ítélet nélkül. Zsúfoltság miatt egy ablaktalan kis üzlethelyiség a cellája, melyre este ráhúzzák a rolót és teljes vakság, levegőtlenesség veszi körül. Családja 1-2-szer látogathatta itt. Kiszabadul, napi rendőrségen való jelentkezés kötelezettsége mellett (1919. március/április?). Egy darabig így ellenőrizve, családjánál van, tán egy hónapig...Híre jön, hogy Szegeden a kommunisták ellen kormány alakult, -ekkor átszökött Szegedre. Így került vissza a politikába és személyes kapcsolatba Horthyval. Telekivel stb. (Apósa közbe két agyszélhűdés után, hadikölcsönbe fektetett vagyona nagy részét és egyetlen Gyula fiát 1917-ben az orosz harctéren veszítve meghal 1920. V. 5-én!) Meskó Zoltán családja Baján nyomorog: 1920. III.-ban kapnak a szerbektől engedélyt, hogy Pestre, a családfőhöz költözhessenek. Mert a trianoni béke Baját Magyarországnak hagyta, de a szerbek soká vonakodtak kivonulni (1920. VIII. 20.).

Meskó Zoltánnak 6 gyermeke született 1907-1917: **Margitka** (meghalt 5 éves korában), **ifj. Zoltán** 1908 (később főv. tisztviselő, jogdoktor, és a pártban atyja utódja lett volna – elragadó szónok és cikkíró!), **Lajos** 1911 (piarista paptanár és e sorok írója, USA), **Tibor** (hősi halát halt a Felvidékért 1938. X. 5. Rimaszombatnál, mint honvéd hadnagy, ui. a „demonstrációs áttörésben” a bécsi döntést sürgetve felülről jött az irányítás!), **dr. Béla** (most Baján nyug. orvos, 6 gyermekkel, 13 unokával) és **Imre** (hősi halát halt orosz hadifogságban, 1945. III. 28-án az Uralnál – hadifogolykórházban agyonverik, megtudva a magyar kommunisták, hogy kinek a fia.)

A Kun Béla-rémuralom bukása után gépiesen újra Kiskőrös képviselője, Teleki a miniszterelnöke. A Teleki-kormányban egy időre belügyi államtitkár, majd földművelésügyi államtitkár (1920/21). De erősen szervezi az új választásra Mayer János alatt a kisgazdapártot. Most már keresett szónok. Mint szónok sziporkázott, élcekkkel, ötletekkel nevettegetett és ríkatott. A magyar nép pusztulásáról beszélt maga is megrendülve, megrázóan. Egyszer fordulat: „Ugye sírtok? Azt akarom, hogy zokogjatok!” És kitört a hangos zokogás. (Utóbb fiai szelíden humorizáltak ezen, de a szónok könnyei is folytak.) Ahogy a Vas megyei vereséggel végződő választáson, a Gömbös-kormány trükkjei miatt bukott. Este tömeg kísért a vonathoz, eleredő eső ellenére! Egyszer csak elkezdte a sereg: „Esik eső, karikára, Meskó

²⁹⁰ Itt a szöveg olvashatatlan.

Zoltán kalapjára, ahány csöpp csak esik rája, annyi áldás szálljon rája!” Ő is, a nép is sírt. Úgy...²⁹¹ hallgatóan, mint hajdan Kossuth. Az „ellen kisgazdapárt”, Nagyatádi Szabó Istváné „megégette kezét” a proletárdiktatúra alatt szereplésével! A téli kampány alatt, míg vidéken folyt a korteshadjárat kapta Meskó a sürgönyt: a két kisgazdacsoport fuzionál, „álljon le a testvérharc, összerővel a népert!” Kétszáz „csizmás” igazi falusi kisgazda került be 1920. január végén az országos általános titkos választásokon, elsőprő jobboldali, keresztény és radikális népi győzelemmel. M. Z. volt az egyik „tutor”-ja a csoportnak, Mayer János (falusi kisgazda, majd földm.min.) mellett, akivel holtig jó barátságban volt. Főleg e csoport választja meg március elsején Horthy Miklóst kormányzónak.

A kereszténypárt is sokkal szociálisabb volt 1920-ban, mint később! Harcias népi reformokért főleg Prohászka²⁹² (ekkor Székesfehérvár képviselője és püspöke) és Griger Miklós²⁹³ küzdött. Meskó Zoltán külön állt tőlük, nem követte legitimizmusukat és nem bízott a főúri-főpapi kapcsolataikban; igazolta a jövő!...

1922-ben Nagyatádi, a kisgazdák ekkori pártvezére „kibékült” a maradi Bethlen István kormánypárttal, „Egységes párt” néven megtörtént az a kézfogás, amely rákerült Nagyatádi szobrára is domborműben, és ami eladta a jól haladó földreformot! A nem egységeskedő kisgazdák külön ellenzékbe mentek. Meskó is. Ekkor fő témái a falusiak szociális biztosítása: öregség, betegség ellen, amit a városi munkás hamarosan megkapott, földosztás, stb! Egy időre visszalép a kormánypártba, hogy a frankpör miatt megingott magyar kormány mellett rokonszenvét. (Ezt a balkezes fogást, a kisantant főpatrónusa elleni óriási méretű frankhamisítást, a franciák ellen tiszta hazafias érzésből hazafiak követték el, de oktanul, mert a világ Magyarország ellen fordult!). A baloldali marxisták (akik a Horthy-„fasizmus”

²⁹¹ Itt a szöveg olvashatatlan.

²⁹² Prohászka Ottokár (Nyitra, 1858 – Budapest, 1927) római katolikus püspök, egyházi szónok és író, egyetemi tanár, az MTA tagja. 1881-ben szentelték pappá, 1905-től székesfehérvári püspök. A mo-i keresztényszocialista mozgalom egyik vezetője. Az ő nevéhez fűződik 1903-ban az első keresztényszocialista szervezetek megalapítása. 1920-22-ben országgyűlési képviselő, majd a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártjának elnöke. A szöszéken kapott agyvérzés következtében halt meg.

²⁹³ Griger Miklós (Körmöcbánya, 1880- Budapest, 1938) római katolikus pap, szociálpolitikus. A budapesti egyetem teológiai karán szerzett doktori oklevelet. Jánosréten, Bakonysárákányban, Sós-kúton, végül 1930-tól Bicskén plébános. 1920-tól nemzetgyűlési képviselő, 1926-ban keresztényszocialista programmal a csornai kerületben választották meg. Parlamenti beszédeiben bírálta a kormány működését. Megalapította a legitimista Nemzeti Néppártot, pártjának programjával azonban 1935-ben a Gömbös-kormányzat kibuktatta a parlamentből. 1937-ben Lovasberényben szerzett ismét mandátumot.

alatt szabadon szervezkedtek, sőt épp az ő kerületeik általános titkos választással, ami a falvakon már nem volt meg!), nos a nemzetközi kormányválságot, lemondást, „a Horthy-rezsim” bukását próbálták előidézni. Meskó Zoltán (s azt hiszem más nemzeti ellenzéki is) tüntetőleg átment a kormánypártba, 1926-30 belülről sürgetve reformokat.

1927-ben indítja önálló hetilapját, a Pesti Újságot (melynek engedélye a nyilas Nemzet Szava működése alatt is, párhuzamosan megmaradt, utóbb anyagi okok miatt eladta a P.Ú-t a jobboldali Maróthy-Meizler Károlynak²⁹⁴ - ez csinált belőle jobboldali napilapot 1940 után). A Pesti Újságban küzd népi elveiért.

1920-28 körül a Falu Szövetség ügyvezető elnöke, a hivatalos elnök maga a nagy Prohászka Ottokár (aki persze nem sokat folyhatott bele a szövetség működésébe, de egymás mellett ültek sokat. M. Z. mély tisztelettel és olykor tanácsadólag is bánt az idősödő, szent püspökkel. Prohászka politikai fondorlatokban idealistán járatlan volt. Meskó Zoltán „súgott” neki). A Gazdák Biztosítóval és a Hangyával sem szakított, járta a vidéket ilyen szervezésben is. (A börtönben írt versei olykor kifejezik bánatát, hogy elhanyagolta családját a politika miatt. De 2-3 napnál tovább sosem volt el, és ált. naponta otthon étkezett, beszélgetett politikáról is növekvő fiaival. Apja, Meskó László föl-föllátogatott évente egy hétre kb.; ő kézcsókkal fogadta, bár politikában vitatkozott vele. Anyját, a buzgó katolikus Etelka nagymamát, már 1909-ben elvesztette; mindig áhítattal emlegette.).

Így érte az új idők szele: a 30-as évek világgazdasági krízise. A Mussolini fasizmust rokonszenvvel nézte, „irigylte”. 1931-től a német hitlerizmus: „nácik” is jelentkeztek, bennük talált...²⁹⁵utánozni...de magyar módra, hogy „kifogjuk a szelet a német vitorlából a mi népünk érdekeiért” –mondogatta.²⁹⁶Meskó Zoltán még Hitler uralomra jutása előtt és függetlenül, radikális jobboldali nemzeti szocialista párttal lép föl 1932. májusán. Első

²⁹⁴ Maróthy-Meizler Károly (Keszthely, 1897 – Buenos Aires, Argentína, 1964) ügyvéd, újságíró, országgyűlési képviselő. Budapesten jogot végzett, 1918-19-ben Zala vm-ben a Keresztényszocialista Párt szervezője, majd az ellenforradalmi szegedi kormánynál működött. 1925-től a Katolikus Népszövetség ügyésze volt. A Keresztény Gazdasági Párt programjával Keszthely országgyűlési képviselője (1936-39). Pártjából kiválva Matolcsy Mátyással együtt megalakította a szélsőjobboldali Keresztény Nemzeti Szocialista Frontot (1937), melynek programjával Keszthely egyetemi képviselője (1939-44). Főszerkesztője volt a szélsőjobboldali Pesti Újságnak (1939-44), ahová nemzeti szocialista szellemű cikkeket írt. 1945-ben Nyugatra menekült, kivándorolt Argentínába, Buenos Airesben szerkesztette a Magyar Nép (1949-54) c. hetilapot.

²⁹⁵ Itt a szöveg töredékes, nehezen olvasható.

²⁹⁶ Itt a szöveg töredékes, nehezen olvasható.

jelvénye a /horogkereszt/²⁹⁷ fekete hátterében a rajta lévő hófehér Nagy Magyarország. A 32 májusban²⁹⁸ parlamentben felolvasott program fő pontja a radikális szociális reformok, ezek elseje a földkérdés. „A föld azé, aki megműveli”, a nagybirtok részleges kárpótlása: a nagyipar terhe, amely szintén alávétve a reformnak (munkás-résztulajdonos)! Ez lényegesen megkülönbözteti a Kovács Imre²⁹⁹-Szabó Zoltán³⁰⁰ féle pesti falukutatók parasztprogramjaitól, akik csak a „grófi” földbirtokot támadták, a zsidók uralta nagyiparról stb. mélyen hallgattak. Az új párt lényeges része „pozitív kereszténység”, t.i. aktív értelemben a nemzeti népi keresztény szellem uralma a terjengő pesti idegen helyett. Ezért a két évre rá megjelent

²⁹⁷ Itt a kéziratban egy kézzel rajzolt kis horogkereszt szerepel.

²⁹⁸ Helyesen 1932. június 16-án.

²⁹⁹ Kovács Imre (Alcsút, 1913 – New York, Egyesült Államok, 1980) író, szociológus, politikus. 1932-től a budapesti egyetemen közgazdasági tanulmányokat folytatott, a Pro Christo kollégiumban lakott. Innen indult falukutató tevékenysége. 1934-ben az ormánsági Kemsén végzett gyűjtőmunkát, amelynek eredményeképpen megszületett első szociográfiai műve: Az elsüllyedt falu a Dunántúlon (1936). Országjáró körútja után jelent meg éles társadalomkritikát tartalmazó könyve, a Néma forradalom (1937). Politikai, újságírói pályán működött tovább, napilapokban, folyóiratokban jelentek meg cikkei. Egyik alapítója volt 1937-ben a Márciusi Frontnak. 1939-ben Veres Péter, Erdei Ferenc társaságában megalapította a Nemzeti Parasztpártot. A párt megbízásából 1942. március 15-én beszédet mondott a Battyhány-örökmécsesnél. 1944 nyarától illegalitásba vonult. A háború végén szovjet munkatáborba került, három hónap múlva megszökött és bekapcsolódott a Nemzeti Parasztpárt munkájába, mint a párt főtárgya és nemzetgyűlési képviselő. Kovács Béla letartóztatása után (1947) kilépett az NPP-ből és csatlakozott a Független Magyar Demokrata Párthoz, majd 1947 őszén elhagyta az országot. 1949-ben az USA-ban telepedett le. 1951-ig Washingtonban a Szabad Európa Bizottság kutató intézetében dolgozott. Később – más szervezeteknél eltöltött évek után - visszakérült a SZEB-hez, ahol nyugalomba vonulásáig szerkesztette a Magyarországi Hírek c. nyomtatott. 1958 és 1972 között a Látóhatár és az Új Látóhatár főmunkatársai közé tartozott.

³⁰⁰ Szabó Zoltán (Budapest, 1912 – Vannes, Franciaország, 1984) író, szerkesztő, Baumgarten-díjas (1939). 1931-33 között előbb a bölcsészkaron, majd az állam-és jogtudományi fakultáson folytatott tanulmányokat. 1932-ben nemzedéktársaival folyóiratot indított Névtelen Jegyző címen. Irodalmi munkásságát versekkel kezdte, szerepelt az Új magyar líra (1934) c. kötetben. Figyelme hamarosan a társadalmi kérdések felé fordult: megalapította a Fiatal Magyarok Szociográfiai Munkaközösségét, előadásokat tartott, szemináriumokat szervezett, járta a vidéket. Tardra is eljutott szociográfiai felmérést végezni. A Tardi helyzet c. kötete (1936) országos figyelmet váltott ki. 1938-ban megjelent a „Cifra nyomorúság” c. írása a „Magyarország felfedezése” sorozatban. 1939-ben a Magyar Nemzetben megindította a „szellemi honvédelem” mozgalmat a nemzetiszocialista befolyás ellen. 1940-ben ösztöndíjat kapott a Francia Köztársaságtól. 1942-ben megjelent Szerelmes földrajz c. munkája a Nyugat kiadásában. 1944. március 19. után illegalitásba ment, 1945 januárjában Debrecenben jelentkezett az ideiglenes nemzeti kormánynál, elvállalta a Magyar Közlöny szerkesztését. Folyóiratot indított Valóság címmel. Budapesten a MADISZ elnökévé választották. 1947-ben kulturális attasé a párizsi magyar nagykövetségen, 1948-ban a Magyar Köztársaság UNESCO képviselője. 1949-ben felbontotta szerződését a követséggel és Londonban távozott. 1951-1974 között a SZER munkatársa volt, a magyar adás londoni szerkesztőségében dolgozott. Aktívan részt vett az emigráció szellemi mozgalmaiban. 1980-ban egy breton kisvárosba, Josselinbe költözött. Soha sem látogatott haza.

ideológiai könyve, „A magyarság hivatása” részletes kultúrprogramot is kidolgozott. 1933-ban Hitler uralomra jut, a /horogkereszt/³⁰¹Swastika, horog v. kampóskereszt most már német felségjelvény. Meskó Zoltán (ill. fia már ezt javasolja) fölveszi az ősi nyilas keresztet, amelyet Nagy Lajos a birodalomépítő király pénzén talált. Még 1932-ben nagy dunántúli szervezési körútján az erősen keresztény szellemű Pálffy Fidél megnyeri, és Festetich Sándort. Két gróf és nagybirtokos, de azonnal elismerik, hogy a földreform rájuk radikálisan áll, mihelyt életbe lép! Egyelőre anyagi erő ez a jó célra! Eitner testvérek³⁰²Zalában (két testvér régi jobboldali ker. pol. családból) szintén belépnek. Így a kis párt 1934 körül 3-4 képviselővel fut, a lapja az 1932-ben indult Nemzet Szava kulturális politikai hetilap a nyilaskereszttel...

Rengeteg harc, meghurcoltatás, rágalom érte, keresztény és zsidó oldalról!! A kereszténypárti Nemzeti Újság dühösen támadta kezdettől. Buzgó katolikus felesége is nyugtalanította: „az újpogány Hitler elveit követi?” M. Z. szépen átgyalogolt Bangha páterhez, úgy 33-ban, és hosszasan tárgyalt – teljes megegyezéssel! (A Nemzeti Újságban kiadó és szerk., több kikeresztelkedett bennült). Bangha Béla helyeslése megnyugtatta jó feleségét is. Mikor 33/34 (?) -ben tanulmányúton járt Németországban és először látogatta Hitlert, a zsidó Tolnai Világlapja („a legnagyobb magyar” képes hetilap) hazajöttére közölte hamisított retusált fényképét: „Hitler iránti rajongásból bajuszát is hitlerire stuccoltatta.” Ez a fajta hazugság „pofára esett” – a megdühödött Meskó simára borotváltatta ajkát, fiatal kora óta viselt, ún. „angol bajuszát” föláldozva. Támadta az álláshalmazást lapjában (politikusok több fizetést vettek fel sokszor fiktív állások után). Ezért már jóval előbb lemondott államtitkári nyugdíjáról, csak képviselői honoráriumából tartotta családját és a költséges pártot. M. Z. a politikában elvesztette bajai örökségeit, 12 holdas szőlejét (utóbb roncsait egy kis tanya vételébe fektette), egy családi, szép nagy házat- hozományul kapta a család; stb. Más politikus

³⁰¹ Itt a kéziratban egy kézzel rajzolt kis horogkereszt szerepel.

³⁰² Eitner Ákos (Salomvár, 1906 - ?) gazdálkosó, politikus, országgyűlési képviselő. Gazdasági akadémiát végzett, majd a soproni huszárezredben szolgált, mint karpaszomány viselésére jogosult önkéntes. A gazdálkodáson kívül gazdasági köröket szervezett, vezetett. Birtokának intenzív művelése mellett főleg baromfitenyésztéssel foglalkozik. Az 1939-es választásokon a Pálffy Fidél-féle Egyesült Nemzeti Szocialista Párt programjával választották meg a párt Zala vmi-i listáján.

Ifj. Eitner Sándor (Salomvár, 1902 - ?) földbirtokos, politikus, országgyűlési képviselő. A keszthelyi Gazdasági Akadémiát végezte el és korán kezdett közügyekkel foglalkozni. Tagja lett Salomvár község képviselőtestületének, elnöke a járási mg-i bizottságnak. A nemzeti szocialista mozgalomban kezdetek óta rész vett, Pálffy Fidél gróffal együtt szervezte a Dunántúlt. Már 1935-ben is fellépett nemzeti szocialista programmal a választáson. 1939-ben a Pálffy-párt listáján került be az országgyűlésbe.

másképp járt el...A körúti sajtó pedig „guruló márkákról” hazudott, már Meskónál, aztán Szálasinál is (Hubay 1939-i beszédében bizonyította a Ház asztalára letett Nemzeti Bank okmányokkal, hogy hitleri márkát csak a kormánypártbeli Volksbund kapott a 34-es választásra!...Anyagi csődjéből Nagykovácsy Milenkó³⁰³ (kb. egyetlen ker. nagykereskedő és nemzeti célok mecénása) segítette ki sokszor. De hányszor járt M. Z. lakásán a végrehajtó, adóhátralék miatt zongorára stb. ragasztva a lefoglaló cédulát? Futkoznia kellett segélyek után, hogy bútorait el ne vigyék. (Öt fia nevelése, teljes tandíjjal stb, is!)

A reformokat meghirdető Gömbös jött uralomra (1934?)³⁰⁴: ez fölszólítja a jobboldali ellenzéket: „Itt az idő csatlakozni!” „Majd meglátjuk” a válasz. És jön Gömbös, hogy ő „revideálta” antiszemita radikális elveit, sőt az 1935-ös választáson kormánya épp a „nyilasok” ellen összpontosítja harcát. Meskó Zoltánt kibuktatják, anyagilag a párt lehetetlenné vált. Már Festetich, Pálffy belépésével ő szerényen, nem akarván „vezérkedni”, hármass vezérseget ajánlott. (Elég rossz taktikával, ez hamar szakadásokra vitt.) Beépített kommunisták is voltak. Ahogy 45-ben kiderült a Berlinben élő magyar Alfandri Rezsőről, ki korán jelentkezett a pártba- alighanem Németországból elfelé igyekezvén...Egy Szűcs Iván nevű nagyon aktív párttestvérré fölhívták Meskó Zoltán figyelmét, hogy hamis adatokkal

³⁰³ Nagykovácsy Milenkó (Budapest, ? - ?, Ausztria, 1965) nagykereskedő, áruház-tulajdonos. Szegény rácvárosi családból származott. A négy elemi elvégzése után nem tudta kijárni a gimnáziumot, mert megbukott latinból. Milenkó ekkor inasnak állt egy kereskedő üzletébe. Felszabadulása után a cég utazó ügynökeként keresi a kenyérrevalót. Szerbia és Horvátország területén nagy segítségére van nyelvtudása, és kellő lelkesedéssel végzi a gyakorlatot. Egyre inkább önállósítja magát, kis helyiséget bérel, és 1909-ben megnyitja saját boltját. Az új ruhaüzlet hamarosan fellendül, két év elteltével már 10 segéddel dolgozik. Gondot fordít a társasági kapcsolatok ápolására is. A háború következtében Nagykovácsy is fizetéseképtelenné válik. Besorozzák, a keleti frontra kerül. 1918-ban hazatérve üzletét teljesen kifosztva találja. Nem adja fel, új piacot keres, és a tisztviselőrétegben meg is találja. Az üzletnek kisvártatva újból lett lesz biztos vevőköre, a forgalom ismét óriási. 1931-ben az üzlet a Petőfi Sándor utcából a Kossuth utcai palotába költözött. A személyzet ekkor már 800 fős. 1932-ben 226 dolgozójával együtt magyarosítja a nevét ő is. Ekkor lesz Kovacsevicsből Nagykovácsy. 1937-ben a Népszava egyik cikke a nyilas mozgalommal hozta összefüggésbe az áruházat. Ebben az időben a nyilaskeresztes szervezetek a hatóságok jóindulatú elnézésével tartották gyűléseiket a fővárosban. A Tompa u. 16. szám alatt lévő pincelakásban naponta 15-16 géppisztollyal és rohamkéssel felszerelt egyenruhás találkozott. Érdekes volt ezeknek a nyilas csoportoknak az összetétele – olvasható a lapban. Ugyanis a dúsgazdag Nagykovácsy megkövetelte segédeitől, hogy lépjenek be a pártba. Így működött a „nemzeti” áruház. A cég valószínűleg anyagilag is támogatta a mozgalmat, mert a nyilasok már autókön és motorkerékpárokon furikáztak...Az üzlet ment tovább. Az 1940-es években Milenkó fizette a legmagasabb adót az országban. 1944 végén, mielőtt végleg elhagyta volna az országot, teljes árukészletét ingyen szétosztotta vevőinek, nehogy azt a „kommunisták megkaparintsák”. Az emigrációból soha sem tért vissza. Irod: Székely Ilona: Egy áruház három élete. In: 168 óra, 2003.08.03.

³⁰⁴ Helyesen: 1932. okt-tól

operál...Ez később derült ki. A bomlasztás mutatta, hogy félnek a mozgalomtól, ott túl. A debreceni csoport kivált, megtartva a jelvényt. Később ez Szálasinak új NAP (Nemzeti Akarat Párt)jához csatlakozott, így a jelvény Szálasipártjé is lett. Meskó Zoltán egy vezércikkben üdvözölte, „átvették a jelvényt, vegyék át a harcot is.” Szálasiként csakugyan harcosabban kezdte és 1938-ban be is börtönzik. Ez a mozgalmát nagymértékben terjesztette!!

38 végére Imrédy is meghirdeti a radikális reformok szükségét és 39 elején kijön a „zsidótörvénnyel.” (Igazában „társadalmi egyensúlytörvény” a neve, a zsidók ugyanis a vezető intellektuális, gazdasági állásokat 70-80 %-ra foglaltak el, 5 % orsz. arányuk ellenére. A magyar és keresztény volt „diszkriminálva.” A törvényt a nyilas pártok megszavazták, nagyrésztük kevesellte. 20 %-ra szabta meg a zsidók arányszámát 4-szeresére, a 95%-os magyarságra 80 % jut így is!) És persze a harc lényege, erkölcs, kultúra terén nem % kérdés. „Teljesen egészségesek akarunk lenni, nem 20 %-ig ez, 80 %-ig az.” –írja a Nemzet Szava. Festetich akkori birtokán cionista földműveseket képez ki kivándorlásra! Sok nyilas botránkozik! A nyilas álláspont: kivándorlás vagy kisebbségi státus 5 % kisebbség jogával, némelyek szerint a „minimális számú lelkiileg is magyar keresztény szellemű zsidó származásúnak”: beolvadás! Tagadja meg a szellemi zsidósággal is a közösséget. (Ez, ami alig történt!!)

1938-ban Hitler Magyarország határára ért. Meskó Zoltán aggódva nézte az orosz (?)³⁰⁵ mellett a német veszélyt is!! 38 október végén mégis kiutazott Hitlerhez a külügyminiszter Teleki kérésére, hogy egy jobboldali politikus adja át a Führernek a magyarság Felvidékre való igényeit. (M. Z. két héttel előbb vesztette el hősi halát halt Tibor fiát ugyanezen Felvidékért!) Meskó vállalta, kiutazott, átadta a magyar memorandumot. A Bécsi Döntés (I.) visszahozta a Felvidék magyar lakta részét! Ne feledjük: nem német-olasz, hanem négyhatalmi döntés volt, mert München pótjegyzőkönyve: (Daladier-Chamberlain) átadták a beleszólásukat – melyre fölhevítve őket Magyarok. –a másik kettőnek. (És Magyarország nem lépett, nem tudott föllépni oly fenyegetőleg, mint Hitler, csak igazsága súlyával.)

1939. május utolsó napján az új választás, mely ismét ált. titkos (mint az 1920-i) nagy nyilas előretörés: kb. 50 kerül be az összes nyilas pártokkal (3 csoport, Szálasik, Meskó, Pálffy?). Meskó Zoltán Szálasival személyesen sosem találkozott, talán jó, talán rossz ez...Távrolról tisztelte, becsületesnek tartva, de „túlnémetnek” tartotta az irányzatot, és ő a régi Nagy-

³⁰⁵ Itt a szöveg töredékes: „or..”

Magyarország bűvöletét hordta szívében. A federációs Kárpát-Duna nagyhaza (röviden talán Danubia, Dunahon) szemében már engedmény volt. Ezért Hubay-Vágó Ruszinföldi Autonómia javaslata (1940) a Teleki-kormányhoz őt is fölingerelte, a Teleki-kormány pedig (elégge megtagadva maga Teleki elveit) uszításra használta fel a „hazakiárusító” nyilasok ellen. Még meg sem volt a nagyhaza, máris marakodtak, mit tegyenek a nemmagyarokkal. (Ma világos, hogy a 44-es megnagyobbodott ország néprajzi jogon az alapkövetelésünk. Ehhez nemzetközi döntés, néprajzi és történelmi jog egyaránt oldalunkon áll. Tiszó-Szlovákia, Horvátország, Dél-Erdély federációs egysége a legtöbb ami elérhető valaha...) ³⁰⁶

Meskó Zoltán lassan magára maradt, bár 39-ben 5 tagú pártja parlamentben ült. Egy karácsonyon, mikor Hubay ellen föllépett, leütötte egy bérelt boxbajnok (sic!) az utcán hazafelé mentében. Idejében félrehajolt, az arcába szálló vasököl a mellét érte. Elesett, fölugrott és botjával (sántikálva egy korábbi balesetből) még futni is kezdett a merénylő után, a járókelők is! Mert sok környékbeli fölismerte a köztiszteletben álló Meskót.

1940 tájt Lengyelország összeomlása, de előbb fia elvesztése súlyosan nehezedett rá. Fia, Zoltán, aki a Magyarság hivatása fogalmazásában segítette és rajta keresztül ő is... ³⁰⁷ a nyilas pártokat összefogó Hungarista Mozgalomban volt aktív. (Erdélyi József ³⁰⁸, a költő fogalmazta: „Testvéreim, mindegy ki a vezér, de fő a Cél.” A darvakra utaló „Ék” című

³⁰⁶ A memoár ezen része teljességgel zavaros, irracionális, olykor követhetetlen megállapításokat tartalmaz.

³⁰⁷ A kézirat itt hiányos.

³⁰⁸ Erdélyi József (Újbátorpuszta, 1896 – Budapest, 1978) költő, Baumgarten-díjas (1929, 1931, 1933). Iskoláit Nagyszalontán, Déván, Mezőtúron végezte, 1915-től harcolt az I. világháborúban az orosz fronton. 1918-ban a debreceni egyetemen jogot hallgatott, majd Budapesten beállt vöröskatonának, és a román fronton harcolt. A húszas években gyalog bejárta az országot. Első versei 1921-ben a Nyugatban jelentek meg. Szegényparaszti indulatát megfogalmazva a népi mozgalom előfutára lett. 1923-tól az Est-lapok munkatársaként dolgozott. A fasiszta ideológia hatására a szélsőjobboldali pártokkal lépett kapcsolatba, s a háború alatt antiszemita verseket jelentetett meg. 1944-ben Nyugatra távozott, majd Romániában bujkált, 1947-ben önként jelentkezett a hatóságoknál. Elítélték háború bűnösneként. Szabadulása után (1950) ismét bekapcsolódott az irodalmi életbe.

verse= nyilaskereszt, az az „ék.”). Ifj. Meskó Zoltán lángoló szónok volt, Matolcsyék³⁰⁹, Szálasi maga, stb. hallgatták. (A hungarizmus szó Prohászkaé, Meskó idézte először egy „felekezetelleni izgatásért” ráakasztott pörében: Prohászka: „Uraim, azt mondják, ez antiszemizmus?! Nem! Ez hungarizmus. A magyarnak és kultúrájának is jogai vannak önnön hazájában, amint bárki más népnek.”) A Meskó párt lassan átment a Mozgalomba, ill. tagjai a Szálasi pártba.

(Meskó Zoltán Hitlernek Magyarországra törésétől félve támogatta az öreg Kormányzót fia, Horthy István helyettesé választásában. Mikor ez a frontra ment repülőistként, M. Z. fölment Horthyhoz: „Főméltóságú Uram, nem azért választottuk meg Istvánt, hogy fölálдоzzuk!” Mikor egy évre rá lezuhant, 1941. VIII.20., a temetésen M. Z. Horthyhoz ment, némán kezét szorítva, az visszaemlékezett és sírva ráborult; mindkettő sírt –mindkettő fiáért...) A nyilasok megoszlottak, pl. Matolcsyék jelen voltak a kormányzóhelyettes beiktatását, de többsége ellenezte! Meskó Zoltán a „kormányzópárti nyilas” volt, a kormányzó pedig nyilas ellenes...

³⁰⁹ Matolcsy Mátyás (Budapest, 1905 – Budapest, 1953) mérnök, politikus, képviselő. A budapesti műszaki egyetemen gépészmérnöki oklevelet, majd műszaki, ill. közgazdasági doktorátust szerzett. Az 1930-as évek elején a Magyar Gazdaságkutató Intézet szakelőadója, 1935-től 1944-ig országgyűlési képviselő. Kormánypárti programmal lépett fel az 1935. évi választásokon, később szembe került pártjával, s belépett a Független Kisgazdapártba. 1938. márciusában e pártból is kivált, s mind közelebb került az erősödő hangú nyilas mozgalomhoz. Az 1939-es választáson mint a Nyilaskeresztes Front képviselője került be a parlamentbe; párton belül az ún. úri középosztálybeli „szalonnyilasok”-hoz tartozott. 1942-ben elhagyta a nyilasok táborát, s a következő évben ismét belépett a kormánypártba (MÉP). 1946-ban a Népbíróság 10 évi fegyházbüntetésre ítélte. A börtönben halt meg.

Dr. Matolcsy Tamás (Budapest, 1901 - ?, ?) sebészorvos, politikus, képviselő. A budapesti tudományegyetemen szerzett orvosi oklevelet. Doktorrá avatása után állami ösztöndíjjal külföldre ment, és a Bécsben, Berlinben kutatott tovább. A budapesti I. sz. sebészeti klinikán lett gyakornok 1925-től, később, mint tanársegéd 13 évig dolgozott. 1938-ban egyetemi magántanárságra terjesztették fel. Politikával csak öccse, Mátyás képviselővé választása után kezdett foglalkozni, és vele együtt vett részt a Nyilaskeresztes Front megalakításában. 1939-ben Monoron szerzett mandátumot.

1944. X. 15. után visszavonult teljes letargiával, mert már 1940 óta a nemzet összeomlását érezte. Olykor volt kispap barátai áltatták (Tombor³¹⁰, Varga Béla³¹¹, aki utóbb közbe is járt érte eredménytelenül! Stb.) és biztatták egy angolszász beavatkozással Magyarország érdekében! Áltatta ezzel magát is, de lelke mélyén nem hitte. 1944 végén szó volt róla, hogy Nyugatra meneküljön, még Budapest ostroma előtt; beutazása is megvolt Németországba. „Ő állja a felelősséget minden tettéért!” És marad Budapesten. Minden valószínűséggel ez az otthonmaradás mentette meg a többi nyilas sorsától, a kivégeztetéstől. (A Nyugatra menekülteket aljasan kiszolgáltatta épp az angolszász!) Az ostromot súlyos betegen fekvve a Vár pincéiben élte át 44 XII. 25 – 45 II. 15-ig, Zoltán fiával, ennek családjával és kedves, hűséges Margit feleségével.

Ahogy a Vár elesett, egy orosz katona és egy zsidó magyar kettesben elhurcolta. Hetekig nem tudta a család, él-e, hal-e. Egy kis szobába volt zsúfolva vagy 40-50-el, hogy állni is alig tudtak; étlen-szomjan. Neki a sarokban fekvőhelyet szorítottak, eszméletlen, ajkához olykor az egyetlen csöpögő csapból nedvesített kendőt szorítottak...Egyszer csak beszólt egy zord hangú ÁVÓS hölgy: „Meskó Zoltán jöjjön!” Kivitték a másik szobába. Ugyanaz a hölgy: „Zoltán bácsi feküdjön le erre a díványra!” Teát hozott, élesztgette! Nádas Rózsa volt ez a titokzatos zsidó lány. (Háttér: Még nyáron, 44-ben, - Szálasi átvétele előtt! – hivatalokat járta Nádas Rózsa és fát árusított télire. Fölvette a pénzt és elismervénnyel ígérte a szállítást.

³¹⁰ Feltehetőleg Tombor Jenőre gondol a szerző. Tombor Jenő (Nyitra, 1880 – Budapest, 1946) katonatiszt, újságíró, honvédelmi miniszter. 1899-ben a Ludovika Akadémián végzett, utána bécsi hadiakadémián tanult. Az I. világháború végén vezérkari alezredes. A Tanácsköztársaság idején a hadügyi népbiztosság vezérkari főnöke. Stromfeld Auréllal együtt részt vett a felvidéki hadműveletek előkészítésében. A Tanácsközt. bukása után rövid időre letartóztatták és vádat emeltek ellene. Bár a bíróság felmentette, a honvédelmi miniszter nyugdíjazta. A harmincas években újságíró volt, vegyészdoktori oklevelet szerzett. Bajcsy-Zsilinszky lapjának, a Szabadságnak és 1938-tól a Magyar Nemzetnek volt külső munkatársa. A II. világháború idején írt kommentárjai szkeptikusak voltak. 1945 után rehabilitálták, vezérőrnagyi, majd vezérezredei rangot kapott. 1945. nov-tól a Kiszegedapárt egy-i képviselője, 1945. novembertől haláláig honvédelmi miniszter volt.

³¹¹ Varga Béla (Börcs, 1903 – Budapest, 1995) római katolikus pap, pápai prelátus, politikus, országgyűlési képviselő, a Nemzetgyűlés elnöke. 1926-ban a veszprémi szemináriumban szentelték pappá, 1928-ban Várpalotán volt káplán. 1929-től Balatonboglár plébánosa lett. Belépett a Kiszegedapártba, ahol 1937-től a párt alelnökeként politizált. Nagy szerepe volt a lengyel menekültek magyarországi segélyezésében, gondozásában. Községében lengyel ifjúsági tábor, majd lengyel gimnáziumot és líceumot szervezett. 1944, március 19. után ő maga is bujdosni kényszerült. Az 1945-ös választások után az FKgP elnöke, majd 1945-1947 között a Nemzetgyűlés elnöke lett. 1947-ben hamis vádak miatt menekülni kényszerült, elhagyta az országot és az Egyesült Államokban telepedett le. 1947-ben kezdeményezésére megalakult a Magyar Nemzeti Bizottmány, melynek elnöke lett. 1991-ben tért haza végleg Magyarországra. Balatonbogláron, majd Budapesten élt haláláig.

Mindenki örömmel rendelt. Ifj. Meskó Zoltán is. A fa sose jött! Nádas R. szélhámos volt. De okt. után Zoltán meglátta őt egy expresszóban: ő barátai közt ült. A nő is meglátta és reszketni kezdett. Ő odamegy és félrevonja: „Asszonyom, maga most üldözött. Felejtsük el! Majd ha lehet, megtéríti egyszer a fát.” Rendelt neki feketét, hogy lecsillapítsa, mert a nő összerogyóban volt. Többé nem látta...Ez volt az a Nádas Rózsa.) Utána az öreg Meskó ezt mondta a fiáról: No, ennek a Zoltánnak a pokolban is vannak összeköttetései...”

A tárgyaláson pár zsidó tanú lépett föl mellette, hogy emberségesen bánt velük. (Bálint István a Pesti Újság szerkesztője kikeresztelkedett volt. Mikor nyilas testvérek kifogásolták, Meskó Zoltán azt felelte: „Ha jó volt a mi Urunk Jézus Krisztusnak, jó kell legyen Meskó Zoltánnak is!” Olykor így fogalmazta: „Ha jó volt Bangha páternak...” Mert a harcias zsidó szellemet támadó Bangha páter keresztelte ki, tehát őszinte megtérését föl lehet tenni.) Ez a Bálint is kiállt a perben. A Drescher vaskereskedés régi üzlettársa, Zentai Soma, egy darabig Meskó Zoltán lakásán rejtőzött; eljött vallani. Ezt az 1-2 bátor zsidót a hallgatóság (mind zsidó) lepfojzta, leköpdöste. Kisdiákokat kivonultattak a tárgyalásra föliratokkal: „Halált a háborús bűnös, a zsidógyilkos Meskóra!” Vagy csak: „Halált Meskóra!” (Anyám végignézte!!!) Mikor Bárdossy hadat üzent, egymaga mert fölállni beszéddel a parlamentben; ellenezte hadba lépésünket: „Ki kell várni lábhoz tett, kész fegyverrel a végét, határainkat védeni csak, bárki ellen!” (Lehet, hogy ábrándos gondolat volt!!) Mégis, 5 évet kapott, mint háborús bűnös. Az első pörökben még nem kegyetlenkedtek annyira, a kiscigányok is ott ültek a bírók között (bábként).

Erre a sajtó fölhördült: „A fő nyilas, a nyilasság atyja és csak 5 évet!” A lezárt ítéletet, teljes jogsértéssel újra átvizsgálták a „sajtó nyomására” és 15 évre emelték föl. Ebből leszolgált 1945. II. – 1956. X. 25.= 11 év és 8 hónap. Aztán 57 nyár (visszavitték a családjától!!) – 1959. VI. 1.= kb. 2 év, tehát majdnem 14 évet. A Rákosi éra alatt 4 évig azt sem tudta a család él-e. Mikor újra havi egy személy egy látogatása szabad lett (őr mellett!), alig lehetett fölismerni.

De volt rabtársai (Mécs László³¹² is) úgy vallottak: ő tartotta bennük a lelket! Adomázott is, buzdított is; verseket írt (népdalszerű egyszerűeket, 30-at fejből lediktált 1956 után). Mikor kérdezték erről a börtönidőről, azt mondta csak: „Kibírtam!” Mély Istenhite mélyült a szenvedésben. Egy börtönőr beszélte ifj. Meskó Zoltánnak, (Mikor ez is bekerült 57-ben!? Addig a Rákosi időt álnéven átbujkálta...) egyszer M. Z-t cellájában meglátogatta „druszája”, a vörös Vas Zoltán (különben a bolsi zsidók közt a legműveltebb). Meskó Zoltán beteg feküdt különcellán, fekvési engedéllyel. Vas Zoltán a priccs szélére melléje odaült, rövid beszélgetés során megkérdezte: „No, képviselő úr (!), ha maguk kerültek volna uralomra, hogy lenne most?” „Nem nagy különbség lenne! Miniszter Úr! Ön feküdne a priccsen, én ülnék az Ön helyén, és ugyanezt kérdezném!” A börtönőr háttérben elfojtottan nevetett.

Sztálin halálával már többször láthatták, de csak 1 vagy 2 egyszerre. Sok ismeretlen tűnt fel, akikkel jót tett 44 előtt, élelmet hoztak felesége útján neki, stb. A börtönből rabtartói még a családot is zsarolták vele, ha tudták. Pl. napi kosztját Margit felesége hordta be reggelenként, 4-kor kelve télen is, megfőz családra, a Rabra; és Lágymányosról végiggyalogol a Nagykörúton a Margit körúti fegyházig leadni a kosztot naponta. Mit kapott belőle meg a rab? Valamit. Az 50-es évek elején tüdejével súlyos beteg lett. A család végén számlát kapott: fizessen a gyógyszerekért. (Kb. 60 dollárt- persze nem tudták. Amerikai fia küldte el neki, a menekült sorban lévő. Fűtetlen börtönben, szalmán aludtak télidőben. Ugyanaz (Lajos, e sorok írója) USA-ból küld egy jó hálózszakot. Bevitték apjának, de a rabtartók elkobozták...)

³¹² Mécs László (Hernádszentistván, 1895 – Pannonhalma, 1978) költő, premontrei rendi kanonok, lapszerkesztő. Középiskolai tanulmányait Kassán végezte, néhány versét gimnáziumi éveiben a Zászlónk közölte. 1914-ben kérte felvételét a premontrei rendbe. 1918-ban szentelték pappá Jászóvárott. A felvidéki premontrei gimnáziumok megszűnése után jászóvári könyvtáros, majd 1920-1929 között nagykaposi plébános. A felvidéki magyar lapokban rendszeresen jelentek meg nagyhatású költeményei. 1923-ban kiadta első kötetét, Hajnali harangszó címmel (Ungvár), majd megkezdte nagysikerű vándor előadókörútját. 1930-ban Királyhelmece neveztek ki plébánosnak. 1941-ben megjelentek összegyűjtött versei, a következő év elején lapjában, a Vigiliában közölte az Imádság a nagy Lunatikusért c. Hitler-ellenes versét, ami miatt büntető eljárását kezdeményezték ellene. 1944 őszén elhagyta Királyhelmece. 1945 után barátainál, rokonainál, Csornán és Pannonhalmán élt. 1953-ban „többszörös röpiratok terjesztése” vádjával (ezek saját, kéziratos versei voltak) 10 évi börtönbüntetésre ítélték. 1956. szeptemberében hátralévő büntetésének elengedésével szabadult, 1957. januárjától újra lelkipásztori tevékenységet folytatott. 1958 tavaszától rendszeresen prédikált az óbudai plébániatemplomban. 1971-ben az Ecclesia kiadásban jelent meg verseskötete.

Mikor Szitnyai Zoltán³¹³ és vőtársa, Rab Gusztáv³¹⁴ írók ugyanott voltak rabok, épp közel laktak Lágymányoson a feleségek, könnyebbség jött: a 3-ukra fölváltva más-más vitte be.

1956. október végén a forradalom kiszabadította. Tömegek álltak a Kőbányai börtön előtt (mert évente más-más helyre vitték a rabokat), és egy-egy rab kijöttén, a nevüket kiáltozták: „Jöjjön hozzánk!” A Meskó névre is mindenfelől: „Vendégül látjuk!” Hozzánk jöjjön!” Persze hazament Lágymányosra, a feleségéhez, majd Béla fia érte jött, s már az ostrom alatt nehézségek közt autón levitte Nagybaracskára, ahol Béla fia a falu orvosa volt. Betegen feküdt, de diktálta verseit, emlékeit (eltűntek ezek valahol!!). A falusi rendőr tudott róla, de hallgatott. A jegyző, a derék plébános, Tóth Tivadar el-eljött szórakoztatni. Ő is emlékeket mesélt 1900-1917-1944-ből, stb. élénken, újraéledten.

Egyszer csak érte jöttek, 1957 nyarán: „Még nem szolgálta le a 15 évét!” (Ugyanekkor Zoltán fiát is bebörtönözték 56 októberi szerepe miatt.) Ekkor már súlyos beteg lett, gyomor és májrákja elhatalmasodott. 1959. május végén Kádár amnesztiát adott kérvényre, egyenest neki, „a sokat szenvedett, súlyosan bűnhődött Meskó Zoltánnak!” –így írta Kádár levele. (!) Meghalni engedték haza. Hordágyon vitték a börtönből autóra, úgy Pestről Baracskára, és rögtön ágyra. Első pénteken régi buzgó katolikus módra meggyónt, megáldozott, a már jóbarátja, a falu plébánosa kezéből (Tóth Tivadar), és vasárnapra meghalt csöndesen. Felesége éjjel megkérdezte: „Kell-e fájdalomcsillapító?” – „Majd holnap. Holnap!” –ez volt kb. utolsó szava. Meghalt 1959. június 10. (felesége neve napján).

³¹³ Szitnyai Zoltán (Selmezbánya, 1893 – Salzburg, Auszria, 1978) író, újságíró. A budapesti tudományegyetemen végzett jogot. Ezután Győrött, majd Budapesten tisztviselő. Munkatársa volt a Dunántúli Hírlapnak. Írásait irodalmi folyóiratokon kívül (Élet, Nyugat, Napkelet) napilapok is közölték. A harmincas években és a negyvenes évek elején a szélsőjobb oldali lapok munkatársa (Új Magyarország, Egyedül Vagyunk). Írásai miatt 1945-ben a Népbírószág ötévi kényszermunkára ítélte. 1949-ben kiszabadult és röviddel azután Ausztriába távozott, Salzburgban telepedett le. Kezdetben a müncheni Új Hungaria c. lapnak dolgozott. 1957-től jobboldali amerikai és kanadai emigráns lapokban jelentek meg írásai.

³¹⁴ Rab Gusztáv (Sárospatak, 1901 – Dreux, Franciaország, 1963) író, újságíró. Budapesten jogot hallgatott, 1923-ban, tanulmányait abbahagyva a Világ, 1926-tól az Est-lapok munkatársa lett. A fehérterror rémtetteit, a frankhamisítás ügyét szellőztető bátor cikkei tették a nevét ismertté, majd a Pesti Naplóban publikált Hitler-ellenes riportsorozata. A harmincas évek vége felé azonban szakított a baloldallal, s 1939-ben a Pest c. kormánylapnál lett vezércikkíró, majd politikai rovatvezető. 1944-ben németellenes magatartása miatt a nyilasok letartóztatták. 1945 után Belvedere c. regényének irredenta részletei és a Pestnél vállalt szerepe miatt két évre eltiltották az újságírástól. 1949-től 1956-ig a Keleti-főcsatorna építésénél földmérő. 1958-ban Franciaországba távozott. Az Amerika Hangja rádióadó kulturális munkatársa volt. Riportokat, elbeszéléseket, regényeket is írt.

Ekkor már az ugyanakkor amnesztiázott Zoltán fia is megérkezett, még beszélt is vele. Egyszerű, gyalultatlan deszkakoporsót kapott, a falusi asztalos ráírta: „Meskó Zoltány”. (Így hívta mindig a népe.) Zoltán fia parasztszekérre tétette, és a kocsis mellett ülve, hulldogáló esőben döcögtek a közeli Bajára, a családi sírhelyhez. De ugyanakkor egy más temetés is volt, e másik gyászmise alatt Meskó Zoltán koporsóját a temető kápolna végén letették. Mindent csöndben, föltűnést kerülve terveztek, de valakik elolvasták a föliratot, szétfutottak a hírrel! Félóra múlva 80-100 főnyi nép gyűtt össze hétköznapi délelőtt. Drescher részről a család rokona, Pintér László akkori bajai plébános temette, de két másik pap is jelentkezett önként (Mojzes Péter /kispapkori barátom/ és egy másik...). 3 papos temetést kapott, síró tömeggel!!! Meskó Zoltán végig hű keresztény volt, rajongó magyar népe harcosa, minden áldozaton át is – és minden szenvedő üldözöttel együtt szenvedő. Talán álmodozó, de feltétlenül puritán idealista! Megérdemelte ezt a szép véget...(Sajnos: Sok más hős megérdemelte és nem kapta meg! Sem őt, sem mást máig sem „rehabilitálta” az állítólag enyhült „hazai világ.”)

Meskó Zoltán-Gyula emlékezései II.

Diktálta 1979. júliusában, Rómában

Kézirat

1. Apánk elvei, politikai és szociális lelkülete

Egész életében nagyrészt volt a kisebb, szenvedő, szegény iránt. Még kisgyermek volt, emlékeznek, mikor megdöbbenve és sajnálkozva vette észre a mosónők helyzetét. Láta, hallotta, ahogy jönnek 3-kor még hajnal előtt; tiltakozott anyjánál: ne engedjen ilyen korai időt (pedig akkor ez szokás volt mindenütt). Nagyon sajnálta őket. Maga is többször emlegette ezt később beszédeiben is.

Agrárszocialista volt: 1. Gyökeres földbirtok-reformot sürgetett, egészséges kisbirtokokat. 2. Biztosítást a földmunkásokra is, hogy éppúgy kaphassák a szolgáltatásokat öregség, betegség, stb. esetén, mint az ipari munkásság és értelmiség. Ezt népgyűléseken hirdette, és minden parlamenti beszédében, hozzászólva a költségvetéshez. A földbirtokreform volt kezdettől programjának gerince, melyet később beleillesztett a magántulajdon korlátjainak és felelősségének elvébe. Az akkori kereszténypárt nem hirdetett földbirtokreformot, de más jobboldali pártok és szociáldemokraták sem igen hangoztatták, kivéve a korai agrárszocialistákat (Mezőfiéket³¹⁵) és a későbbi „falukutatókat”.

Önzetlenségére jellemző, hogy állandóan közbejárt képviselői befolyással a kérvényező választóinak, rászorulóknak, bárkinak. (Zsebében 10-15 levél is dagadozott, melyeket naponta kapott és melyekkel eljár minisztériumokban, stb.) De semmit sem fogadott el ilyen közvetítésért; amit pedig a hálás esdeklők becsempésztek, azt könyörtelenül visszaküldte. Amíg a „falukutatók” szociális követeléseiket csak a földbirtokra terjesztették ki, a gyárakat óvatosan nem emlegették, addig a fővárosban szervezkedő későbbi szélsőjobb stb. ellenkezőleg a bank, gyár és kereskedelem tőkéit ostromolták. Apánk átfogóan akart szoc. reformot, mind a két oldal felé. A falukutatókat persze a zsidó nagytőke támogatta, míg a bank- és ipar-tőke támadóit a középosztály és a földbirtokos osztály.

³¹⁵ Mezőfi Vilmos (Debrecen, 1870 – Budapest, 1947) újságíró, politikus. 1902-1896 között a képviselőház gyorsírójában dolgozott, egyidejűleg a Magyar Hírlap, Pesti Hírlap és Függetlenség c. politikai napilapok munkatársa volt. Az 1890-es évek közepétől az SZDP tagja. A párt 1899-i kongresszusán a szegényparasztság szervezésének elhanyagolását kifogásolva szembefordult a párt vezetésével. A pártból való kizárása után, 1900-ban megalapította a Magyarországi Újjászervezett Szociáldemokrata Pártot, melynek programjával 1905-től 1910-ig a szegvári kerületet képviselte az országgyűlésben. Mozgalma agrárszocialista jellegű volt, és a Függetlenségi Párt ellenzéki politikáját támogatta. Pártja az I. világháború előtt már csaknem teljesen elvesztette tömegbefolyását. A Szabad Szó c. lapot, melyet 1899-ben a szentesi földmunkások indítottak meg, 1901-ben Mezőfi vette át. Számos röpiratot írt és fordított.

Migray József³¹⁶ régi szocialista csatlakozott Apánk asztaltársaságához (amely 1933-35 táján a Modern kávéházban volt), úgyis mint hallgató, úgyis mint előadó. Migray előbb a Festetich pártban szerepelt, de ott tiltakozott a nagy német-dicsőítés ellen, sőt a kifüggesztett Hitler-képet letépte a falról (igen vérmes ember volt, lelkes idealista, ez vitte a szocdem. oldalra, majd kiábrándulva belőlük, hozzánk; Apánkkal jól megértették egymást). Elmondta magáról egy Prohászka-előadás incidensét, mikor ő megkérdezte Prohászka-tól: „Püspök úr milyen elvi alapon áll a szocializmust illetőleg? Mert elvi alap mindenhez kell, amilyen pl. a marxizmus.” Prohászka: Én a szocializmust illetően (is) metafizikai alapon állok.” (Vö. a mi későbbi Szent Korona tanunkkal!) Migray azzal kapcsolatosan említette ezt a Prohászka-választ, hogy a törzsasztalunknál vita folyt: az u.n. keresztény szocializmus a marxizmussal szemben a Rerum Novarum és Quadragesimo Anno enciklikákra hivatkozik. Mind a két pápai nyilatkozat megoldásokat ajánlott sok gyakorlati ponttal. Migray maga élesen elfordult a marxizmustól azzal, hogy „anyagelvű szocializmus” lehetetlenség, önzést nem lehet önzéssel legyőzni...Ma teljesen elfelejtették Migrayt. A temetésére is Marsovszky Györggyel csak én mentem el. A marxistáknak persze nem tetszett ez a bátor, minden irányban szókimondó ember.

Ma különösen Magyarországon lassan, csöndesen, óvatosan revideálnak. Még kommunista jellegű írók, kommunisták is keresik a múltat. Így került elő ez az eset: Annak idején még 1918-ban Baján úgy novemberben a városi ülésen felszólalt Meskó Zoltán, Apánk: Hetek alatt váratlan fordulatok jöhetnek, ezért azonnal osszák szét a kisembereknek, parasztoknak a ló – és marhaállományt, amíg nem késő. Nem fogadták meg szavát, a közgyűlés elutasította. Pár hónap múlva a szerbek mind elhajtották Szerbiába. Ez az adat benn van Baja város közgyűlési naplójában. Épp a Preimajer melletti borbélyüzletben borotválkoztam a napokban, mikor bejött egy várostörténész, aki nem ismert. Bemutatkoztunk. „Meskó Zoltán rokona?” – kérdi. „A fia vagyok.” – „Tudja, most dolgozzuk fel Baja történetét a 10-es, 20-as évekből. Az

³¹⁶ Migray József (Nagykőrös, 1882 – Budapest, 1938) költő, újságíró, politikus. Kőművesként kezdte, majd egy ideig tanító volt Budapesten, később Aradon. Budapesten és Brassóban újságíró volt, 1897-ben az első ifjú munkáslap, az Előre szerkesztője volt. Az 1918-as forradalom kormánybiztosa, a Tanácsköztársaság alatt a földművelésügyi népbiztosság osztályvezetője. A Tanácsköztársaság bukása után bebörtönözték, kiszabadulása után a Népszava munkatársa lett. 1928-ban kilépett a szerkesztőségéből, majd utána – Peyer Károllyal támad ellentéte miatt – kizárták az SZDP-ből. Egy centrista párt létrehozását célul kitűző sikertelen kísérletét követően jobbra tolódott, és kapcsolatba került a nyilasokkal.

öregúr álláspontja szociális szempontból nagyon pozitív volt!” Más könyv is megjelent mostanában, ahol Apánkat kedvező színben tüntetik fel.

2. A párt belső ügyei, anyagiak

Nem volt „guruló márka”, amivel a baloldal állandóan rágalmazta pártunkat. Keresztény kisemberek támogatták, ha egyáltalán gyér anyagi támogatás került. Először kis hetilapja nyomdájában (Hársfa utca 33) többször is kikapcsolták a villanyt, számlát nem tudott fizetni...Gép nem működhetett így; szaladgálni kellett és utolsó percben fizettük a hátralékos számlákat. Az 1939-es választásokon minden párt persze tőkékkel indult. Nálunk az öreg Szemere Béla orvos párttag adott kölcsönt, hogy a vasúti költségeket, szállodákat fizethessük. (Kikötötte érte, hogy ő is rákerüljön a listára, úgyis lett, bejutott képviselőnek. Pénzét is visszakapta.) A sorrend volt: Meskó Zoltán, Magyary-Kossa István³¹⁷, Szemere Béla. Kettő futott be, de Magyary-Kossa lemondott, így Szemere lett a képviselő.

Sem magyar vagy zsidó nagytőke, sem németek nem támogatták, csak kisemberek. Nagykovácsy Milenkó volt az egyetlen „nagytőkés”, aki időnként jelentkezett kisegítésre. A német-szimpatia szociális megoldásaik iránt volt. Apa nem engedte támadni lapunkban pl. Churchilléket; 39-től kezdve heti és két napilapjában: a reggeli és déli Magyar Szóban. Megtiltotta, hogy személyükben támadják akár Rooseveltet, akár Churchillt, gúnyos karikatúrát se közöltünk. Meg is vádolták apánkat angolbarátsággal német oldalról.

3. Horthy Miklós

Apánk nem tartozott Horthy belső köréhez sem, régi személyes barátsága ellenére, mely még Szegedre az 1919-es, 1920-as évekre megy vissza. (1920. március elsején a kormányzóvá

³¹⁷ Magyary-Kossa István (Tiszaroff, 1856 – Budapest, 194?) földbirtokos, politikus, országgyűlési képviselő és korelnök. Bécsben a Bodenkultur Akademie-t végezte el 1876-ban. Tudását Zürichben és a Sorbonne-on is fejlesztette. Császári és királyi kamarás rangot kapott. 1880 óta gazdálkodott 800 holdas birtokán. Ménese híres volt. Az 1939-es választásokon a Meskó-párt jelöltjeként szerzett mandátumot. 83 évesen az Országgyűlés korelnöke lett. A mandátumáról később lemondott. Horthy Miklós kormányzó első unokatestvére volt. Matuzsálemi kort élt meg.

választásban döntő szerepe volt a sok száz főnyi „csizmás” képviselőnek, akiket Apánk szervezett be.) Apánk többször fölment a Várba Horthyhoz, kb. évente egyszer. Mikor Horthy István már kormányzóhelyettes lett és bevonult a keleti frontra, Apánk Horthyhoz ment: „Főméltóságú uram, nem ezért választottunk kormányzóhelyettest, hogy elküldjük meghalni a frontra!” ...Aztán István temetésére apánk is Kenderesre utazott. A temetésen az öreg Horthy mindvégig keményen tartotta magát, csak mikor Apánk is odament, részvétet tanúsított, akkor tört le. Vállára borult és zokogni kezdett: „Zoltán, neked volt igazad!” Utóbb mások kérdezték, mit mondott Horthynak, azt felelte apánk: „Semmit, csak ő visszaemlékezett régi szavaimra.” ...Apánk ugyan nem tartozott Horthy környezetéhez, de a Kormányzó bizalmasan szokott beszélni vele. Egyszer: „Ne hidd, Zoltán, hogy nem úgy érzek, mint te. Tudom én jól, hogy egy fajtának nagyon jól megy ebben az országban, túlságosan jól, de majd gondoskodom róla, hogy nekik se menjen jól!” (Ezt a naiv nyelvbtlást apánk nevetve emlegette...Mert szerette, de élesen bírálta.) Máskor Horthy Miklós térképet mutatott apának még a háború elején: a német sikerek alatt. „Nézd –húzta végig ujját – ez a németek területe, ez pedig itt az angolszász világ, kontinensek. Hát ki fog győzni??”

Apánk Horthy Istvánt is meglátogatta a kis kabinetirodában. A megválasztásában is mellette volt, kiállott mellette (ideiglenes szükség-megoldásnak tekintette a választást, mert a Kormányzót bármikor érhetne valami), a nyilasok azonban mind ellenezték, Imrédyék is. Ezért lépett ki Jandl Lajos³¹⁸, régi nyilas a Szálasi-pártból, és lett önálló, mert ő is jónak látta a választást. A fölesküvésen azonban sok nyilas részt vett, együtt ünnepeltek, pl. a Matolcsy testvérek is jelen voltak. Apánk kérdezett tőlük kötődve, mert jóban volt a Matolcsyakkal: „Na híresek, hát azért eljöttetek ünnepelni?” Azt felelték: „Párt elveink alapján ellene voltunk, de itt vagyunk kálvini lélekkel együtt örövendezni.”

4. Korai párttagok

³¹⁸ Dr. Jandl Lajos (Budapest, 1897 - ?, ?) orvos, politikus, országgyűlési képviselő. A budapesti tudományegyetemen avatták doktorrá. A kórházi és klinikai szakorvosi képesítés megszerzése után Albertfalván telepedett le és ott folytatott magánorvosi gyakorlatot. 1932-ben csatlakozott a Magyar Nemzeti Szocialista Földműves – és Munkáspárthoz. Már 1935-ben fellépett a gyónki kerületben, de alulmaradt a kormánypárti Pesthy Pállal szemben. 1939-ben a Tolna megyei tamási választókerület választotta meg. Később a Nyilaskeresztes Párt tagja és képviselője lesz, majd kilép a pártból.

Jandl Lajossal az utolsó napokban hetente találkoztam. (Felesége zsidó származású volt, elváltak. Akkor Jandl udvarolt Alföldi Béla képviselő unokahúgának, a Blankának. De azért segítette elvált feleségét is, és utána, mikor a fordulat jött, a volt zsidó feleség igazolta őt.) Apánkról Jandl nagy tisztelettel beszélt: „Zoltán, a te apádnak mindenben igaza volt, legyetek büszkék, hogy ő nem menekült el a süllyedő hajóról.” Igaza volt: apánk vállalta minden szaváért a felelősséget. Kellett ilyen inspiráló helytállás, bár a felelősségre vonást épp nem illetékes pártatlan bírák végezték!! Kellett az otthonmaradó népnek! De az is igaz, hogy teljesen ésszerű, sőt a nemzetnek életszükséglet volt vezetőket és értelmiséget „ideiglenesen” átmenteni békésebb időkre. S akkor egyik oldal sem gondolta, hogy békésebb időre mily sokat kell majd várni...

Horváth Lajos szociálista munkáspártja, egy kis lelkes csoport, testületileg lépett be apánk pártjába még 1932-ben. Král Károly Berlinben élt ekkor magyar kereskedelmi megbízottként, szimpatikus fiatalember. Megismerkedett Alfandrival, korai párttagunkkal. Hazajött Král és békítette a nemzeti szocialista csoportokat: „Rossz vért szül nyugaton, ha nincs egység.” Mint külföldi magyar lett pártunk tagja ő is, egy Rátz nevű külföldi magyar is. (Ezt én vittem megbeszélésre P. Banghához; akinek nem volt rossz véleménye a mozgalomról, ekkor már súlyos beteg volt, fehérvérűségben. Rátzot összehoztam Banghával, mert a vezető egyházi ember véleményét akarta tudni. Bangha nem tartotta keresztény-ellenesnek a mozgalmat, megkülönböztette Hitlerétől!) Az említett Alfandriról később kiderült zsidó származása, sőt, hogy beépített kommunista volt, majdnem száz százalékos bizonyossággal. (Sok ilyen jött kezdettől fogva, hogy bomlasszon és megosszon, kompromittáljon; és mi még örültünk nekik!!)

5. Párttagok börtönben 1945 után

A „felelősségre vonás” idején Apánk minden nálunk közlött cikket magára vállalt! Az elnök meg is jegyezte: „Maga ennyi cikket nem is írhatott!” Apa: „Ha saját kezemmel nem írtam is, de diktáltam, megmondtam, mit írjanak.” Így lapjaink minden cikkéért ő felelt. Párttagjaink közül, rajta kívül, csak Regéczi Kiss Zoltánt csukták le, azt is később és más okból. Már valahol elmondtam: eltűnt vidékre, szerepelt is ott kis helyi szervezetekben „népi vonalon” (a nyilas programot hangoztatta „nyilas” szó nélkül, népszerű is lett!). De aztán Széll Julia

kommunista ávós nő (most a rádiónál beltag!) lement arra a vidékre, össze is barátkoztak, Julia kommunista főispánt akart csinálni Regécziből. Aki beleszeretett, és bizalmasan elmondta neki, hogy ő ki. A nő elment, dzsippel jött vissza és elhurcoltatta. Kiszabadulása után Zoltán elmondotta, hogy találkozott apánkkal a börtönben: Vácon együtt voltak, egy közös munka-műhelyben dolgoztak. Apánk egyre mondta neki: „Zoltán, tégy a tűzre”, mert apa fázós volt mindig. Más volt párttagjaink, mint Szálasi-pártiak kerültek börtönben, vagy kivégzésre...(pl. Pálffy Fidél, a debreceniek, Dücsőné³¹⁹, stb, stb)

6. Antiszemitizmus

Apánk mindig fajvédő volt, de nem volt tagja az Ébredő Magyarok mozgalmának, amely 1920-23 működött. Már 1917-ben, amikor először került a parlamentbe (időközi választáson, Apponyi-párti függetlenségi programmal), első föltűnést azzal keltette, - ahogy Mayer János miniszter később emlegette -, hogy egy tavaszi nap, 1917 egy országgyűlési szónok fölpanaszolta az aggasztó, züllesztő tüneteket országszerte és a fronton: élelmiszer halmozás és hiány, papírbakancsok a hadseregnek, sikkasztások, lázongások. Szónoki kérdéssel folytatta: „Mi az oka, ki az oka ennek?” És a terem végéről egy új hang belesüvít: „a zsidók!” Újon választott képviselő volt: Meskó Zoltán, pár hónapja még az olasz fronton volt, utána kórházban, s még tisztí egyenruháját viselte. Egy tekintélyes polgári demokrata politikus (Vázsonyi?) kiáltja: „Micsoda hang ez!” És Meskó visszakiált: „A lövészárk hangja!” (Más emlékek szerint: „Zsidó hadseregszállítók az okai” volt az első parlamenti mondata.)

De apánk nem általánosított és elítélte a „hecc-antiszemitizmust”. „Ne pofozkodjunk! Harcoljunk csöndesen és következetesen! Mert ha egy zsidó Füzesabonyban vagy Pesten kap egy pofont, London is visszhangzik tőle!” Eltiltott minden atrocitást. Fajvédő volt, és főleg a beszivárgó keleti zsidóság leállítását, kitoloncolását sürgette, a zsidóság gazdasági és szellemi

³¹⁹ Dücső ...né (? - ?) politikus, a Meskó-, majd a nyilas párt tagja. Fia, Dücső Csaba 1939-ben jelentette meg Nincs kegyelem c. könyvét a Centrum kiadónál. Dücsőné nem tartozott a Meskó-párt meghatározó vezetői közé.

uralma ellen küzdött, de nem kiirtására...Jól ismerte, sokat idézte Bartha Miklóst³²⁰, Egan Ede³²¹ munkásságát mindig dicsérte és például állította.

Sokat emlegette a szegény elrongyosodott Istóczy Győző³²²végét: ahogy a ceglédi piacon árulgatta röpiratait, mikor már a zsidóság teljesen lejáratva őt, kigúnyolta és tönkretette.

Magáról is mondogatta apánk: „Más keresett a politikán; a politikából él sok, én csak vesztettem rajta.” Mert föláldozta vagyonát, családi örökségét, csak áldozatot hozott a politikában. „1917-ben, 34 éves koromban lettem képviselő, 38 évesen államtitkár voltam, mindent, sőt többet elértem, mint akartam magamnak. Semmi nem akarok lenni már, csak népemen segíteni. A ’vezérséget’ bármikor átadom.”

Főleg a német veszély és a jobboldal eltolódása miatt alapította 1939 után a Magyar szocialista pártot, átalakított szervezetét, a földreformot változatlan sürgetve, de lapjában is: az 1939-es „zsidótörvény” ezt a kérdést megoldotta, csak komolyan végre kell hajtani: de lássuk most már a nép emelését is!! Ennek külső formája volt, hogy a nyilaskereszt, mert más párt hivatalos jelvénye lett, csak a Nyilaskeresztes Mozgalom (pártfelettiben) használta, a Magyar Szocialista Pártnak nagy M betű feletti kettőskereszt volt a jelvénye. A nyilas jelvényt le is akarta tenni ünnepélyesen a Ház asztalára, de meggondolta: annyi sok derék becsületes magyar viseli a másik pártban, néhány németimádó és karrierista miatt mégsem tagadja meg.

³²⁰ Bartha Miklós (Rugonfalva, 1848 – Budapest, 1905) politikus, publicista, országgyűlési képviselő. A budapesti egyetemen végezte jogi tanulmányait. 1873-tól – megszakításokkal – haláláig függetlenségi párti országgyűlési képviselő. A szabadelvű párti kormányok nacionalista, antiszemita, lényegében konzervatív ellenzékének vezére. 1891-től a Magyar Hírlap, 1893-tól a Magyarország állandó vezércikkírója. 1893-ban ő indított mozgalmat az EMKE megalapítására. 1901-ben lemondott az Ugron-pártban viselt elnöki tisztéről és kilépve a pártból, Szederkényi csoportjához csatlakozott, majd 1904-ben belépett a Függetlenségi és 48-as Pártba.

³²¹ Egan Ede (Borostyánkő, 1851 – Szerednye, 1901) mezőgazdasági szakember, kultúrpolitikus, miniszteri biztos. A bécsi mezőgazdasági főiskolán és a hallei egyetemen tanult. Több németo-i, cseho-i és magyaro-i gazdaságban is tevékenykedett. 1883-tól, mint a kezdeményezésére szervezett Országos Tejgazdasági Felügyelőség vezetője, elősegítette a magyarországi tejgazdaság és sajtipar fellendülést, majd kidolgozta az ún. hegyvidéki akciótervet. 1897-től, mint a hegyvidéki kirendeltség miniszteri biztosa a kisparaszti gazdaságok bizonyos mértékű megsegítését kezdeményezte, de antiszemita politikát folytatott és fellépett a Kárpát-Ukrajnában élő zsidók gazdasági korlátozásainak követelésével is. Számos cikke és tanulmánya jelent meg.

7. Védőirata

Megvan nekem, de a teljes mellékletekkel fölszerelt szöveget elosztogattam, föllebbezésekben stb. egy se maradt.

Iréne, a Pártosné ajánlotta, hogy menjünk V..... ügyvédhez fölkéni védőügyvédjéül. De ez vállalt vont: „Hol vannak az adatok? Nincs adat erre meg arra!” Apánktól u.i. elvették minden iratát, mikor letartóztatták, még a svéd menlevelét is. (Én szereztem ezt neki. Mert én hordtam a svéd követségre Wallenbergnek a Községi Élelmiszer-Üzemtől teherautón élelmet. Dorogi Farkas Ákos öccse volt az üzem feje, ettől kértem élelmet: „a svéd követségen tömegek zsúfolódnak és éheznek”; adott és én hordtam teherkocsin szalámit, marhanyelvet, melaszt, stb. Wallenberg adott jó sok menlevelet, juttattam rászoruló zsidóknak is, egy-egy jutott apámnak is, nekem is.) Kezében volt a menlevél, mikor elfogták, igazoló irataival, jeggyűrűjével stb. együtt. Mindent elszedtek tőle.

Akkor naplóból összeírtam régi képviselőházi beszédeit. Pl. hogyan szólalt föl a munkaszolgálatosok emberies kezeléséért (ezért a beszédért akkor zsidók küldtek köszönőlevelet vagy száz aláírással, és ez is vele volt, de letartóztatásakor elszedték tőle). Rossz írógépünkön az ebédlőasztalon gépeltem össze mind a kb. 60-80 sűrűn gépelt lapot és vagy tíz példányban! Ezekből a teljesekből egy se maradt!!

8. Beszédei, témái, szellemességei

Minden agrárszociális kérdés érdekelte, föl-fölszólalt ilyenkor földreform, biztosítások stb. mellett, adóterhek csökkentéséért, bankok túlkapásai ellen, már képviselői pályája kezdetétől. Szabadkirályválasztói álláspontját sokszor hangoztatta. Nemzeti kultúránk is szívügye volt,

³²² Istóczy Győző (Szentkereszt, 1842 – Budapest, 1915) ügyvéd, politikus, országgyűlési képviselő. Vas megyében aljegyző, majd szolgabíró volt. 1872-ben, mint Deák híve lett országgyűlési képviselő. 1875-ben csatlakozott a Szabadelvű Párthoz, majd pártonkívüliként egy kisebb csoport élén antiszemita nézetekkel lépett fel a parlamentben és a sajtóban. A hírhedt tiszaezlári vérvád idején különösen aktív munkát fejtett ki a felekezeti gyűlölet szításában, Tizenkét röpirat c. havi folyóiratában (1880-1884) és Füstölő c. élelapijában közölt cikkeiért faji izgatás miatt sajtópert indítottak ellene.

így apróságban is, mint a névmagyarosítás: „Akinek magyar a szíve, legyen kifelé, nevében is az!” (Többször fölmerült a Meskó név kérdése is, de maga is érdeklődött, fián keresztül is nyelvészvéleményt kért, és hozzáértők megtartandó magyar névnek ítélték. Melich János³²³ mondata: „Jó magyar név ez, kérem! Nem kell ilyent magyarosítani!” Pais Dezső³²⁴ ugyanígy nyilatkozott.)

Vázsonyi Vilmos, aki 1920 előtt igazságügy-miniszter is volt, és radikális baloldaliként kezdte politikai pályáját („a magyar u.n. hősök vérengző kulturbestiák” stb.), 1920 után nagy konzervatív lett, legitimista szimpátiákkal. Mikor a 20-as években „szabadkirályválasztók” emlegették egy megmagyarosodott Habsburg lehetőségét a királyi trón betöltésére és Albrecht főherceg³²⁵ neve került föl: Vázsonyi: „Mit akar ez a fiatalember, túlméretezett ambíciókkal? Hallom, már a nevét is Albrechtről Bélára változtatja?” Apánk visszavág: „Mért ne? Ha valaki egy koronáért lehetett Weissfeldből Vázsonyi, akkor Albrechtből Béla is lehet valaki egy Koronáért...” (Mert annak idején egy koronát kellett fizetni a névmagyarosítási kérvényhez.) (Apánk nem volt legitimista, mert nem a Habsburgok családi jogán, hanem a nemzeti érdekében tartotta magát királypártinak, elvei szerint Ottót is meg lehet választani királynak, de még nem „örökös” király, ahogy a legitimisták nevezték.)

1921-ben IV. Károly hazajövelekor Horthy Miklós nagyon ingadozott, könnyen engedett volna a restaurációnak, de akkor jött Gömbös, egész éjjel vitatkoztak. Horthy

³²³ Melich János (Szarvas, 1872 – Budapest, 1963) nyelvész, egyetemi tanár, az MTA tagja. Egyetemi tanulmányait Kolozsvárott és Bécsben végezte. 1895-ben a budapesti egyetemen bölcsészdoktori oklevelet szerzett, 1901-től egyetemei magántanári képesítést nyert. 1911-től 1941-ig a szláv filológiai tanszéken tanít, 1943-tól 1947-ig az MTA főkönyvtárnoka. Feldolgozta a régi magyar szótárirodalom történetét, foglalkozott a magyar helyesírás régi korszakával, de legjelentősebb az etimológiai munkássága.

³²⁴ Pais Dezső (Zalaegerszeg, 1886 – Budapest, 1973) nyelvész, egyetemi tanár, az MTA tagja. A budapesti tudományegyetemen magyar-latin-görög szakos tanári oklevelet szerzett. Sopronban, Cegléden, majd 1919-től Budapesten középiskolai tanár. 1924-től adott elő a budapesti egyetemen, 1933-1937 között az Eötvös Kollégium tanára volt. 1937-től 1959-ig az egyetem a magyar nyelvtudományi tanszék vezető professzora volt, egyúttal elnöke az MTA Nyelv- és Irodalomtudományi Osztályának (1943-1949). Tagja volt sok akadémiai, egyetemi és minisztériumi bizottságnak. Ő indította el a magyar irodalmi nyelv történetének kutatását. A nyelvtudomány minden ágát művelte, legszívesebben a szószármaztatással és szótörténettel foglalkozott.

³²⁵ Habsburg Albrecht királyi herceg (Weilburg, Ausztria, 1897 – Buenos Aires, Argentína, 1956) földbirtokos, politikus, a Felsőház tagja. Az 1920-as években a legitimisták királyjelöltje volt; hűségnyilatkozatban ismerte el Habsburg Ottó elsőbbségét. Hitler uralomra jutása után a németbarát irányzat híve, az újvidéki vérengzés irányító az ő birtokáról és közreműködésével szöktek Németországba (1942). Kormányzójelöltje volt a Magyar Megújulás Pártjának (1943). 1945 után Nyugaton maradt, majd kivándorolt Argentínába.

fogadószobájában volt egy kanapé, ezen dőlt végig a kimerült Gömbös, onnét dirigált Horthynak. Károly király megköszönte Horthynak, mikor összejöttek, hogy „vigyázott a magyar népre a király távollétében, de most már átveszi Őmaga ezt a hivatást, ill. fölmenti szolgálatától. Azonban külpolitikában is: fölvonult Károly ellen a kisantant (tudták, hogy a nemmagyar népekre a Kárpát-medencén belül óriási vonzóerő lehet a Király, Trianon alapjaiban meginog), mozgósítással fenyegetőztek, belpolitikában pedig Gömbös támogatói vonultak föl ellene. Horthy a nagyobb nyomásnak engedett.

Apánk keresett népszónok volt, sok politikai barátját elment támogatni. Tüzesen átélve, szellemesen beszélt. A zsidó sajtó persze 1932 után ellene fordult, ezt is megtagadták tőle. Ő mondta ekkor: „Csudálatos: kiadták adomáimat, Mikszáth óta a legszellemesebb politikusnak dicsértek, míg ki nem álltam népem védelmében ellenük. Egyszerre elmebajos, üresfejű bohóc lettem nekik.” (A nép viharosan megtapsolta ezt a mondatát.) Szintén népgyűlésen mondta: „Most az én fajtám bizonyos helyeken a padlót vixeli, szemetet hordja, és a Rebekák járnak a tangót! Lesz még fordítva!” (Tomboló tetszés!) Ugyancsak népgyűlésen, az egésznek elején (mert a Himnusz általában a végén hangzott): „Most fölszólítok mindenkit, álljon föl!” A megfigyelőül ott lévő főszolgabíró persze ülve marad, talán gúnyosan mosolyog. „Táviratilag, innen üdvözlöm nagybányai vitéz Horthy Miklós kormányzót...” A nép ráhujog a főbíróra: „Álljon föl! Nem hallja!” Az nagynehezen tápáskodik: „Csak most kel föl? Kelletlenül?” Stb. Kisújszálláson volt ez a jó jelenet. Apa tele volt ötletekkel.

Nagyatádi Szabó István (híres kiscgazdavezér) földművelésügyi minisztersége alatt volt a nagy port felvert lópanama. Eskütt Lajos³²⁶, Nagyatádi jóembere (titkárja) nyakig benne volt: nagy nyilvánosság, tárgyalások és elítélések következtek (akkor ne tussoltak el ilyeneket, nem annyiszor!). Mikor a bíróságon apánk is tanúul megjelent, vallotta, hogy elég sokan tudtak róla, ő maga is hallomásból. Egyszer több politikus jelenlétében összejött Eskütt-tel, aki elegáns bőrberiben vagy bőrkabátban volt, apánk megkérdezte csípősen: „Aztán hány ló bőre van ebben a kabátban?” Külföldre való ló-kiszállításokkal történt a visszaélés, üzletelés.

³²⁶ Eskütt Lajos (Gölle, 1896 – Budapest, 1957) Nagyatádi Szabó István személyi titkára, a Kiscgazdapárt titkára. A földművelésügyi minisztériumban a ló kiviteli engedélyekkel üzött panamaügyek egyik főszereplője. Több politikusra, köztük elsősorban Nagyatádira terhelő vallomást tett. 1924-ben ötévi börtönre ítélték, majd elmeógyógyintézetbe zárták (1933). Később (1938) mint nem elmebeteg elbocsátották.

Dréhr Imre³²⁷ is ilyenfélék miatt lett öngyilkos. Nagyatádi annyira a szívére vette, hogy 24 végén meg is halt. Sok más mellett ez is oka lehetett.

9. Szervezés

Alighogy föllépett a pártjával, ahol megjelent, tömegsikerei voltak, főleg Nyugat-Dunántúl, Tiszántúl (Szolnok megye stb.). A nép rajongott érte, tolongtak, hogy kezet fogjanak vele. Szervezett teljesen új, „idegen területen” is. Elve volt, hogy tekintélyes, népszerű köztisztelt embereket kell beszervezni. Így pl. bement Karcagon egy jómódú kisgazdához, Mándoki Istvánhoz, mert megtudta, hogy erre hallgat a nép. Kövér, tekintélyes, tiszteletet parancsoló jelenség volt Mándoki. Odalép apánk: „Meskó Zoltán vagyok” – és kezet fog. Mándoki udvariasan: „Örvendek. Tessék leülni!” – „Azzal jöttem Mándoki uram, hogy tenni kell valamit. Meg kell menteni hazánkat!” Egy félórás beszélgetés után Mándoki holtig lelkes híve lett apánknak, ő lett a körzet elnöke. (Meghalt már régebben; a fia, Mándoki Imre most törvényszéki bíró.)

Magyary-Kossa István tiszaroffi földbirtokos, a Kormányzó első unokatestvére, sokáig tartózkodó volt. Később megmondta, a (zsidó) újságokból nagyon rossz véleményt formált a nyilas Meskóról, pl. hogy a Tolnai képeslapjában olvasta: Meskó hitleresre stuccoltatta bajuszát Hitler Adolf tiszteletére. (Ami persze a lap hazugsága volt, lásd máshol.) Csak személyes érintkezés után fordult ellenkezőjére a nézete. 1939-ben a Meskó-párt képviselője is lett, legidősebb képviselőként az ünnepélyes megnyitáson korelnök: ő nyitotta meg az új ciklust, mint korelnök fogadta Horthy Miklóst zöld ingben, nyilas jelvénnnyel. Valamit odamondott halkan neki a kormányzó és Pista bácsi meghökkent, elvörösödött. Később elárulta: azt mondta Horthy: „Mit csináltál, Pista? Zöld paprikajancsi lettél?” Magyary nagyon

³²⁷ Dréhr Imre (Budapest, 1889 – Budapest, 1936) közgazdász, politikus, államtitkár. Államtudományi doktorátust szerzett a budapesti egyetemen, azután banktisztviselő lett. 1921-ben a Lloyd Bank igazgatója volt. 1922-ben pártonkívüli programmal országgyűlési képviselővé választották. 1923-ban csatlakozott az Egységes Párthoz. 1926-tól Tass József mellett a népjóléti és munkaügyi minisztériumban államtitkár volt. 1927-1931 között egységes párti képviselőként politizált. 1934-ben nagyméretű panamák miatt elítélték. A kúriai ítélet kihirdetése napján öngyilkos lett.

dühös lett ezért, szidta utána Horthyt. Üxküll Áta³²⁸ grófnő, egy elvált rokon nő gondozta az öreg Pista bácsit, vezette a háztartását; de voltak Pista bácsinak unokahúgai, akik jussolni akartak a halála után, irigykedtek ezért Átus nénire (Áta grófnőre), mindenfélét mondtak róla.

Magyary-Kossa 1945 után a Lónyay utcában lakott, egy rokon nő gondozta. (Akkor már kilencvenes éveiben volt, mint Horthy is, szívós fajta volt ő. Pista bácsi született 1856-ban! 45 előtt jóval, már tán a nyolcvanas éveiben egy vonatbaleseten a kerekek levágták egyik lábfeje ujjait; ilyen korban már nem gyógyul ez, évekig gennyesedett. Aztán egyszer csak, úgy 88 éves korában: behegedt, beforrt, teljesen meggyógyult magától.) Szóval 1945 után, mikor autókkal kereskedtem és jól ment nekem, vettem Réti-féle konyakos desszertet (ez a Réti cukrász, aki szerepelt a mentésekben is), egyszer csak ki jön be más, mint a Pista bácsi unokahúga, a „nagyasszony”. Beszélgettünk. Ő: „Végre visszatért a családi körbe a mi Pista bátyánk! Igaz, elveszett minden, de az az asszony se jussol semmit!!” „Az az asszony” nagyon becsületes, szolidelvű, jómagyar érzésű német nő volt: gróf Üxküll-Gyllenband Áta, észt-baltinémet családból, talán első férjével került Magyarországra, aki porosz katonatiszt volt; ebből a házasságából való Schwarzschof Christa nevű lánya, aki Stuttgart mellett él, magányosan; két éve halt meg anyja ugyanott. Átus néni második férje Magyary-Kossa rokon, de elválásuk után lánynevét viselte. Lelkes Meskó-párttag volt Átus is.

Apa 1935-ig a Kecel-Kiskörösi kerületnek volt képviselője. Ekkor már szervezkedett Szolnok megyében. Kisköröst önként hagyta ott és Abádszalókban lépett fel, Gömbösék trükkökkel kibuktatták. Abádszalókon egy-egy választó 2-3-szor leszavazott ellene a kormányoldalon. Így is csak kb. 800 vokssal maradt le, pedig ellenjelöltje Rátz Jenő³²⁹ honv. miniszter volt. Rátz akkor így beszélt: „Ez a tót népszónok, valami jöttment Meskó”. (Pedig Rátz Jenő sem volt

³²⁸ Üxküll-Gyllenband Áta (? – Stuttgart, NSZK, 1977) grófnő. A neves balti német arisztokrata család tagja volt pl. Nikolaus Graf von Üxküll-Gyllenband nagykereskedő, ezredes (Güns, 1877 – Berlin, 1944) is, akit a nácik ellenálló tevékenysége miatt a háború alatt kivégeztek.

³²⁹ Rátz Jenő (Nagybecskerek, 1882 – Budapest, 1949) katonatiszt, politikus, honvédelmi miniszter. A Tanácsközt. bukása után belépett a nemzeti hadseregbe. 1922-től a honvéd hadiiskolában tanított, 1925-től a honvédelmi minisztériumban, 1928-tól 1930-ig a vezérkari főnökségen teljesített szolgálatot. 1923-ban ezredessé, 1930-ban tábornokká, 1936-ban altábornaggyá, 1938-ban gyalogsági tábornokká, 1944-ben vezérezredessé léptették elő. 1936-tól honvéd vezérkari főnök, 1936-1938 között felsőházi tag volt. 1938. május 14-től november 15-ig honvédelmi miniszter az Imrédy-kormányban, 1944. március 22-től július 19-ig a miniszterelnök helyettesítésével megbízott tárcanélküli miniszter a Szójay-kormányban. 1938-1944 között országgyűlési képviselő volt. A Magyar Megújulás Pártjának pártvezér-helyettese, és a Magyar Megújulás Nemzetiszocialista Pártszövetség elnöke. 1945 a népbíróság, mint háborús bűnöst életfogytiglani kényszermunkára ítélte.

Szolnok megyei bennszülött, hanem bánsági származású; a zsidó újságírók utóbb, mikor Rátz jobboldali lett, szerették oláhosan Ratiu-nak írogatni a nevét...) Ekkor jöttek Gömbössel a politizáló tábornokok a jobboldalra: mikor biztosnak látszott a jobboldali győzelem, szélsőjobbok lettek...

Festetich Sándornak is volt politikai múltja. (Károlyi Mihály sógora volt, 1918-ban hadügyminiszter; kapkodó, de derék ember.) Mint képviselő lépett át még 1934-ben a Meskó-pártba, lelkesen toborzott is új párttagokat. Naivságára jellemző: egyszer megérkezik autóval hozzánk, apánkhoz siet: „Gratulálj, Zoltán, a Bill belépett a pártunkba!! Én szerveztem be!” (Ez a „Bill” rendes nevén gróf Pálffy-Daun József³³⁰ kormánypárti képviselő volt, baráti körben csak „Bill”.) – „Nagyszerű! Immár két képviselőnk van a parlamentben!” – „Gyere! Itt van ő!” – „Itt?!” – „Igen. A kocsiban ül és vár.” Kimentünk hozzá üdvözölni. Hát ott ültökrészen. A „belépést” a pártba ilyen állapotban valami krixkraxszal írta alá... És pár nap múlva jött a lapokban: Gróf Pálffy-Daun József nyilatkozott, a nemzeti szocialista pártba való átlépése tévedés volt. A hírt megcáfolta.

Jön egyszer br. Collas Tibor³³¹, egy csomagban hoz valamit; ünnepélyesen: „Zoltán, ezt méltó helyre tedd fel! Sándor küldi!” Csodálkozva bontogattuk, Darvas, Regéczi meg én, ott a párthelyiségben. Hát Festetich arcképe volt benne, nagyítva, bekeretezve, zsokésapkával és kihajtott „apacs-gallérral”... Összenéztünk... És magunk között megállapodtunk: Ezt csak akkor tesszük ki, ha ő jön. Különben jól dugjuk el a párttagok elől! Festetichet azért ítélték el három évre (nem a mi pártunkbeli nyilasságáért), hanem mert Szálasitól elfogadta, hogy „országos pártfelügyelő” legyen; dolga az volt, hogy végigjárja a szervezeteket. Ezt az állást külön neki kreálták a pártban.

³³⁰ gróf Pálffy-Daun József (Stübing, Ausztria, 1892 - ?,?) nagybirtokos, katonatiszt, politikus, felsőházi tag. Jogi tanulmányait a pozsonyi jogakadémián végezte. Részt vett az I. világháború harcaiban, 1917-ben már repülőszázad parancsnok volt. Később elvégezte a vezérkari tanfolyamot és századosná lépett elő. A király 1916-ban főrendiházi taggá nevezte ki, a Házban feltűnt szociális tartalmú felszólalásaival. A Tanácsköztársaság alatt Bécsben, majd Szegeden tevékenykedett, a bukás után a nemzeti hadseregben szolgált. Később leszerelt, átvette bicskei birtokának vezetését, és azt mintagazdasággá fejlesztette. Tejgazdasága az első egyike volt az országban. Az országos politikában először a székesfehérvári kartell-ellenes gyűlés megszervezésével tűnt fel. 1935-ben Válon a Nemzeti Egység Pártjának programjával képviselővé választották.

10. M. Z. lapjai, munkatársai és anyagiak újra

A párt lapja a Nemzet Szava volt, 1932 őszétől. (Nevét a marxista Nép Szava ellentétéül kapta.) 1928-tól 32 őszéig csak egy lapja volt M. Z.-nak, a Pesti Újság c. hetilap. Ebben hirdette agrárszocialista és nemzeti gondolatait. Emberségére jellemző, hogy szerkesztőül a jó „tördelő” hírében álló, tehát újságtechnikában képzett Herczeg Jenőt, a kikeresztelkedett, volt kolozsvári magyar újságíró (kérte fel/alkalmazta?).³³² 1932 őszén a mozgalom is kapott napilap engedélyt Nemzet Szava címre. Az újságíró-gárda minden oldalról toborzódott. Meskó Zoltán főszerkesztő, Anka János³³³ a Szózat (régijavító lap) volt szerkesztője, mint felelős szerkesztő. Ez hozta magával személyes ismerőseit, barátait, így Fodor József³³⁴ baloldalinak ismert, jónevű költőt (ekkor már befutott név volt, az Est-lapok Mikes

³³¹ báró Collas Tibor (? – Németország, 1961) ügyvéd, szélsőjobboldali politikus. Jól menő ügyvédi praxist folytatott, és Gestapo-ügynök hírében is állt. Jó kapcsolatokat ápolt a Waffen-SS magyarországi parancsnokaival. A háború után a népbíróság elítélte, és két évet ült börtönben. Ezután Nyugatra távozott és az NSZK-ban telepedett le. Ő képviselte a Hatvany-örökösöket (Hatvany Ferenc özvegye és három leánygyermek) a német hatóságokkal szembeni kárpótlási perükben. 1961 tavaszán, a per alatt halt meg.

³³² A mondat itt nincs befejezve az eredeti szövegben.

³³³ Anka János (? -?) író, újságíró. A Szózat szerkesztője, a Nemzet Szava felelős szerkesztője. 1941-ben jelent meg Északi fény címmel „ideológia regénye” a Centrum Kiadó gondozásában. Későbbi sorsa ismeretlen.

³³⁴ Fodor József (Nagyilonda, 1898 – Budapest, 1973) költő, újságíró, Baumgarten-díjas (1943), Kossuth-díjas (1957). 1916-ban frontszolgálatra vonult be. 1919-ben a Vörös Hadsereg katonája lett. Néhány évig alkalmi munkákból élt. 1923-ban közölte első verseit Mikes Lajos az Estben. 1923-tól az Est-lapok irodalmi rovatánál segédszerkesztő. 1927-ben adja ki Lihegő erdők c. kötetét. 1928-tól a Nyugatban is rendszeresen jelentek meg versei. 1929-1931 között az Est-lapok berlini tudósítója volt. 1931-ben hazatért és állás nélkül maradt. Költeményeit ekkor már szinte valamennyi folyóirat és a Népszava is rendszeresen közölte. 1937-től az Athenaeum könyvkiadó rektora volt. A háború közeledtével versesköteteiben tragikus látomásait fejezte ki, különös, egyedi, profetikus nyelven. 1942-ben jelentek meg összes versei. A háború alatt kapcsolatot talált a kommunista mozgalommal. 1945-1947 között az Athenaeum-nál dolgozott. Az Új Idők szerkesztője, és a Világ publicistája is volt. 1949 után néhány évre elhallgatott. Az 1957 után újjászerveződő irodalmi élet egyik mozgatórugója, az Irodalmi Tanács és az Élet és Irodalom szerkesztőbizottsági tagja, majd a Látóhatár egyik szerkesztője volt (1958). Műfordítói munkája során Shakespeare, Dickens, Goethe, Maupassant műveit tolmácsolta magyarul.

Lajosának³³⁵ fölfedezettje; ebből a jobboldali „eltolódásból” később nemigen lett baja: költői „szeszély” volt...). Jött a diákvezér, több nyelvet folyékonyan beszélő Alfandri Rezső, és mellette Bálint László³³⁶ újságíró, erősen zsidós arcú (mert hát kikeresztelkedett volt), mint a politikai rovat vezetője. Mikor Bálint a parlamenti újságírók karzatán megjelent, sokan humorosan megjegyezték, vagy gúnyosan kifogásolták: „Na, te képviseled a nyilas Nemzet Szavát??” Mire Bálint: „Engem Bangha páter (az „antiszemita”) keresztelt és éppoly kereszténynek számítok a lapnál, mint a többi keresztény!” Apa is azt mondta a kifogásokra: „Ha Bálint jó az Úristennek és Banghának, akkor jó nekem is szerkesztőül.” (Értette a dolgát és hűséges jó jobboldali volt végig!)

Berczik József az öreg újságíró vezette a rendőri rovatot, mellette mint voluntőr működött Koroda Miklós³³⁷, Meskó-ágon rokonunk, Koroda Pál³³⁸ fia, (aki viszont Arany János barátja, Reviczky támogatója és kiadója volt). Koroda Miklós elég hamar elment, a Nemzeti Újsághoz állt, majd a Nyolcórai főmunkatársa lett. Ma befutott regényíró. (Jobboldali kilengését elfeledteti zsidó színésznő-anyja; az öreg Koroda u.i. a színpadról nősült, mint Kosztolányi s más írók is.) K. Miklós ekkor kezdte írni a „Világ Csak Hangulat” c. Reviczky életrajz-

³³⁵ Mikes Lajos (Pest, 1872 – Bécs, 1930) újságíró, szerkesztő, műfordító. A budapesti egyetemen bölcsészetet, majd Pozsonyban és Budapesten jogot hallgatott és államtudományi doktorátust szerzett. Különböző lapok (Fővárosi Lapok, Pesti Napló, Magyar Nemzet) belső munkatársa, közben évekig a Franklin Társulat, később a Révai könyvkiadó vállalat irodalmi titkára. Az 1920-as években mint az Est-lapok irodalmi rovatvezetője és az Athenaeum lektora sokat tett a tehetséges fiatal írók (Szabó Lőrinc, Fodor József és mások) érdekében. A Pesti Naplóban színvonalas, a Nyugattal versenyző irodalmi rovatot teremtett.

³³⁶ Bálint László (? - ?) újságíró. A Nemzet Szava rovatvezetője. A Maróthy-Meizler-féle Pesti Újság felelős szerkesztője volt 1939-től. Későbbi sorsa ismeretlen.

³³⁷ Koroda Miklós (Budapest, 1909 – Budapest, 1978) író, újságíró. Apja, Koroda Pál író volt. Közgazdasági tanulmányokat folytatott Budapesten, majd újságírói pályára lépett. 1932-ben a Nemzet Szava, 1934-1936 között a Magyarország, 1937-től 1939-ig a Nemzeti Újság, 1939-1944 között a Pesti Újság munkatársa volt. A II. világháború alatt haditudósító volt. 1945 után a Köztársaság c. lap segédszerkesztője, 1950-1957 között a Magyar Rádió belpolitikai rovatának belső munkatársa volt. Rendszeresen jelentek meg írásai a Népszava, Magyar Nemzet és az Élet és Irodalom c. lapokban. Irodalmi riportjai gyakran szerepeltek a Rádió műsorán.

³³⁸ Koroda Pál (Kisendréd, 1858– Bp., 1933): költő, író. Jogi tanulmányokat folytatott a pozsonyi jogak.-án (1875–77) és a bp.-i egy.-en (1877–79) 1881-ben az államtudományok doktorává avatták. Gyermekkorától baráti szálak fűzték Reviczky Gyulához; vele és Komjáthy Jenővel az 1880-as években irodalmi kört alakítottak. Költészetében a kor jellemző kiábrándultsága és érzelmes pesszimizmusa tükröződik. 1895-ben sajtó alá rendezte Reviczky Gyula összes költeményeit. A Petőfi Társ. tagjává választotta. Számos korabeli lap és folyóirat munkatársa volt. Színpadi művei közül vígjátékaiban fellelhető társadalmi mondanivaló is.

regényét, legjobb művét. (Reviczky Gyulát³³⁹, modern költészetünk úttörőjét könnyelmű apja elhanyagolta, gyermekkorra nagyrészt Felsőkubinyban töltötte nagynénjénél, Meskó Lajosné Koroda Klementinnél, a sok Meskó gyerek közt és Koroda Pállal, unokatestvérével.) Fodor Józsefnek költőnek is legnagyobb kötete, a „Falevelekre írt”, ekkor jelent meg, mikor nálunk dolgozott; az Est-lapok, ill. Athenaeum kiadásában...

Az írógárda összetoborzásakor tárgyalt Meskó Zoltánnal Kodolányi János³⁴⁰ is, akit Szijjártó Sándor újságíró hozott föl a pártba: Kodolányit főleg a mozgalom agrár-céljai érdekelték. Úgy volt, hogy ő is belép a Nemzet Szava írói közé, de később mégis elmaradt.

Csak jóval később, kb. egy év múlva jött hozzánk Uy Károly³⁴¹ szombathelyi újságíró, aki soká Lingauer Albin³⁴² kereszténypárti képviselő lapját szerkesztette; még később valamivel

³³⁹ Reviczky Gyula (Viték, 1855 – Budapest, 1889) költő, író. Koroda Pál unokatestvére, a Meskó család távoli rokona volt. Apja felvidéki nemesember, anyja szlovák cseléd lány volt, házasságon kívüli gyermekként született. 1873-1874 között Garamújfaluban nevelősködött. 1874-1875 között Budapesten irodalmi tevékenységből próbált megélni, néhány hónapig az Új Idők segédszerkesztője volt. Számtalan csalódás és másfél év nyomorgás után Dentára ment nevelőnek. 1877-ben visszatért Pestre és újságíró lett. 1878-ban a Pesti Napló, 1878-1882 között A Hon belső munkatársa volt. 1884-ben rövid ideig az Aradi Hírlapot szerkesztette. 1885 őszén a Pannónia c. német nyelvű lapnál dolgozott Kassán. 1886-tól a budapesti Függetlenség, 1887-től haláláig a Pesti Hírlap munkatársa volt. Tüdőbajban halt meg. A magyar szimbolizmus egyik korai előfutára volt.

³⁴⁰ Kodolányi János (Telki, 1899 – Budapest, 1969) író, publicista, Baumgarten-díjas (1937). 1919-ben érettségizett. Diákkorától írt, szerkesztett. Első verseskötete (Hajnal) 1915-ben jelent meg Pécsen. 1917-ben Diák-toll címen szerkesztett irodalmi lapot. 1919-1921 között filozófiai, esztétikai és szociológiai tanulmányokat folytatott, verseit rendszeresen közölte a pécsi Krónika c. folyóirat. 1921-ben jelent meg Üzenet enyéimnek c. verseskötete. Sötétség c. elbeszélését Osvát Ernő közölte a Nyugatban. Később több napilap, folyóirat munkatársa lett. Megismerkedett Bajcsy-Zsilinszky Endrével, József Attilával, a munkásmozgalom baloldalával, amelyhez egy ideig szorosabb szálak is fűzték. Egyik vezető egyénisége volt a népi írók mozgalmának, rokonszenv fűzte Szabó Lőrínchez, Németh Lászlóhoz, Tamási Áronhoz. Részt vett a Válasz c. folyóirat szerkesztésében. Az 1943-as szárszói írótalálkozón ő mondta el a megnyitó beszédet, de kapcsolata a népi írókkal addigra meglazult. A II. világháború alatt írt cikkeiben mindinkább érződött a fajelmélet, a „népi életöszön” ideológiája. Elutasította a németbarát fasizmust, de cikkeket írt a szélsőjobboldali Turul Bajtársi Szövetség hetilapjába, a Nemzetörbe, melynek egy ideig (1939-1940) főszerkesztője is volt. A háború után önkritikusan fordult szembe korábbi nézeteivel. 1946-ban Pécsre utazott, majd 1950-1956 között Balatonakarattyán élt, súlyos anyagi gondokkal küzdött. 1955-ben tért vissza az irodalmi életbe, megjelentek válogatott elbeszélései, tagja lett az Írószövetségnek. 1961-ben utazást tett a megváltozott Baranyába. A második Nyugat-nemzedék egyik kiemelkedő prózaírója volt.

³⁴¹ Uy Károly (? - ?) újságíró. Először kereszténypárti, majd több szélsőjobboldali, nyilas lapnak dolgozott. 1933-ban a Nemzet Szava munkatársa volt. A nyilaskeresztes mozgalom hivatalos indulójának („Ébredj, magyar!”) a szövegét Bitskey Miklóssal közösen ő írta.

Benke Tibor.³⁴³ Ez a „Debreceni Újságnap” utáni repülőkatasztrófa áldozata lett. (Szegény édesapja, a vasárnapi Újságnap után, a Baross utca és Körút sarkán várta a hétfő reggeli lapokat: kinyitja a Reggelt és ott olvassa, hogy fia szörnyethalt, ott a neve a sok más újságíró áldozat között! De ekkor már fia Rajniss Ferenc³⁴⁴ mellett dolgozott az Új Magyarországnál, kormánylapnál!)

Nagyon szegény anyagi eszközökkel indult a mi Nemzet Szavánk...de mégis mint napilap! „Flach-gépen” nyomták, nem rotációson, kis példányszámban. A zsidó kézen lévő vállalatok hirdetést sem adtak föl, a bevétel jóformán csak előfizetésből és utcai árusításból tértült, és úgy egy év múlva már akadozott a megjelenése. Előbb négy oldalon, majd technikai okokból plakátszerűen egyoldalasan jelent meg (szétkapkodták ezeket a plakátújságokat is!!), majd pénz híján megszűnt, kb. 1933 végén, vagy 34 elején. Apánk a nyomdai szedőgépeket is, melyek mind az ő tulajdona voltak, kénytelen volt eladogatni, elkótyavetyélni. Ott voltam, mikor a szedőteremben (Hársfa u. 33.) gyertyát tartottunk a kezünkben (mert a villanyt is kikapcsolták számla-tartozás miatt), és így gyertyafénynél – temetésszerűen – vette meg a kereskedő a két tipográf-típusú nyomdagépet. És bár apánk anyagilag mélyponton volt, optimizmusát sosem veszítette el.

A pártszervezés azonban minden küszködések ellenére is nagyban folyt egészen 1935-ig, ekkor Gömbös föloszlatta az országgyűlést és választási fogásokkal, megfélemlítésekkel stb. kibuktatták apánkat. A lap anyagi összeomlás ellenére sem maradtunk sajtó nélkül, mert

³⁴² Lingauer Albin (Gönyü, 1877 – Linz, Auszria, 1962) újságíró, politikus, országgyűlési képviselő. Jogi tanulmányait Budapesten végezte. Előbb egy jászberényi újságnak, majd Budapesten az Országos Hírlapnak volt munkatársa. 1901-től munkatársa, később főszerkesztője lett a Vasvármegye c. lapnak. A Tanácsközt. kikiáltása után Bécsbe, majd Szerbiába menekült. A bukás után nagy szerepet játszott a jobboldali mozgalmakban. Az első nemzetgyűlés képviselője lett 1920-ban a kőszegi kerületben. Még háromszor választotta meg ugyanaz a kerület nemzetgyűlési, ill. országgyűlési képviselővé (1926-tól a Keresztény Gazdasági és Szociális Párt tagjaként). Sokat írt fővárosi újságokba is. Legitimista álláspontot képviselt.

³⁴³ Benke Tibor (? , 1908 – Debrecen, 1938) gyorsító, újságíró, publicista, ejtőernyős hadnagy. A Gyorsírási Figyelő szerkesztője, 1933-ban a Nemzet Szava munkatársa volt. 1938-ban repülőgépkatasztrófa áldozata lett.

³⁴⁴ Rajniss Ferenc (Bártfa, 1893 – Budapest, 1946) újságíró, politikus, miniszter. Tanítóképzőt végzett Nagyváradon. Az I. világháborúban orosz hadifogságba esett. 1922-ben tért haza és az OTI titkára, majd 1923-ban aligazgatója lett. 1935-ben pártonkívüli programmal Dombóvárott képviselővé választották. 1939-ben a Magyar Élet Pártja jelöltjeként lett képviselő, de utóbb átlépett a Magyar Megújulás Pártjába. Az Új Magyarország, majd a Magyar Futár szerkesztőjeként antiszemita, nácibarát, úszító politikát folytatott. 1944. október 16-tól a Szálasi-kormány vallás-és közoktatásügyi minisztere lett. A háború után a népbíróság, mint háborús bűnös halálra ítélte és kivégezték.

megvolt továbbra is a régi Pesti Újság c. hetilap, ez pedig tovább is megjelent. A Nemzet Szavát is csak kinyomtattuk a minimális köteles példányszámban (v.i. 30 példányt kellett kinyomtatni, benyújtani a sajtófőnökségnek, múzeumi példányul, stb., hogy a lapengedély el ne vesszen!).

11. 1935 és Gömbös

Az 1935-ös választásokon apánk a karcagi és a vasvári kerületben lépett föl egyszerre. Nagyon nehéz helyzete volt, mert bár a szoc. demokraták vidéken nem szervezkedtek, mégis ellen-agitátorokat küldtek, Gömbös pedig személyes féltékenységből súlyt vetett rá, hogy Meskó Zoltán ne kerüljön be a parlamentbe...1934-ben ugyanis nyílt ülésen Gömbös felszólította apánkat, hogy lépje be a NEP pártba, „mert más jobboldali megmozdulásra az ő miniszterelnöksége alatt már nincs szükség”. Meskó Z. válasza viszont az volt, hogy a Nemzeti Egység Pártja (NEP) híján van minden ideológiának, csak alkalmi pontokba szedi a népszerű törekvéseket és szervezkedésében a karrieristákat csődíti össze. Gömbös ezért nagyon megneheztelt.

A mi pártunkból is átment több érdekes ember, de jószándékú is, kisebb helyi vezetők, a tömegek azonban helytálltak. Meskó Z. minimális szókisebbséggel bukott ki Karcagon is, Vasváron is. Népszerűségére jellemző, milyen óriási tömegek kísérték el, búcsúztatva vesztesége után. Vasváron báró Roegner Iván³⁴⁵ lett helyette képviselő. Karcagon Losonczy Géza volt tábornok jött be (Gömbös barátja, Horthy rokonság).

³⁴⁵ Helyesen: vitéz báró Roszner István (Máramarosziget, 1896 - ?,?) katonatiszt, földbirtokos, szakíró, politikus, országgyűlési képviselő. Atyja, dr. báró Roszner Ervin fiumei kormányzó és a király személye körüli miniszter volt. A pólai tengerészakadémiára került, majd átlépett a lovassági kadettiskolába és innen a volt közös 13-as jászkun huszárezredhez került. Az I. világháborúban hamar kitüntette magát: 1916 augusztusában Brusilov offenzívája idején a megtizedelt és visszaözlő csapatokat 25 önként jelentkező huszárral megállította, és ellentámadásra vitte. Azonban súlyosan megsérült és két hét múlva a ballábát többször le kellett vágni. IV. Károly király koronázásakor arany sarkantyús vitézzé avatta. Visszavonult atyja telekesi birtokára és gazdálkodni kezdett. A Tanácsköztársaság alatt az ellenforradalom szervezésében is részt vett, amiért letartóztatták. A vádbiztos halát kért rá, de közben megbukott a kommun. 300 fős csapatával „tisztogató munkákat” indított meg. 1922-ben Horthy vitézzé avatta, atyja pedig saját birtokából a 350 holdas pálpusztai részt, mint vitézi birtokot ajánlotta fel neki. A gazdálkodáson kívül mezőgazdasági cikkeket írt és gazdasági szakelőadásokat is tartott. 1935-ben kormánypárti (NEP) programmal választották meg képviselőnek. Számos gazdasági egyesület tagja volt.

Napilap nélkül és mandátum nélkül még többet kellett küzdenie, hogy kis hetilappal és szervezéssel fönntartsa a mozgalmat. A közigazgatási bíróságnál u.a. petíciót nyújtott be szabályosan a választási visszaélések ellen. Feljelentésében volt, hogy párttagjainkat nem engedték leszavazni, a nyíltszavazásos rendszerben (ez volt ugyanis az utolsó nyíltszavazásos választás!) nagyarányú munkával mindenkit megfenyegettek szavazása következményeivel. Kormánypárti agitátorok csoportosan vonultatták 2-3-szor is föl ugyanazon szavazókat! Minden eszközt fölhasználtak a nyilasok ellen. Gömbös Gyula és pártja választási győzelme dacára is országszerte népszerűtlen volt! Hiába adott Győrben „új programot”, „95 pontot”, az alapok maradtak a régiék. Gazdaságilag a bankok, nagyvállalatok vezetői és tulajdonosai irányítottak: a csak szavakban kimerülő politika lényeges változást nem hozott. Az értelmi osztály állásnélküliségét primitíven próbálták megoldani. Egyszerűen kicsikarták a bankoktól és takarékpénztáraktól, hogy bizonyos számú fiataalt helyezzenek el: tanárt, gyárak mérnököt, stb. Kis fizetésért így jópáran kaptak állást oly megalázó föltételekkel, hogy minden hó elsején jelentkezhetnek a pénzükért, de „a munkájuk nem kell”. (Nem akarták a gazdasági élet urai, hogy a keresztény középosztály ebbe az életbe beledolgozza magát, módszeresen kizárták!)

Gömbös Gyulával apánknak sosem volt kapcsolata. Mikor Apa, mint a Kisgazda-párt tagja, belügyi államtitkár volt, Gömbös a kormánypártnak egy más csoportjához tartozott, sőt egy időben mandátum nélkül volt. 1935-39 tehát apánk is kívül maradt a parlamenten. Közben Gömbös meghalt (1936). A mozgalmát apánk ebben a pártlap és mandátum nélküli időben is (1935-39) tovább szervezte. Megélhetését valamelyest a Pesti Újság hetilap biztosította (vállalt politikamentes szervezési munkákat, beszédekert is pl. a Hangya és a Gazdák Biztosító ts. keretében mint jövedelmi forrást). A párt helyi szervezeti pedig ekkor már önállóbban tudtak működni, megteremtették saját anyagi alapjaikat.

A Dollfuss-féle események, majd az Anschluss (1938) után a mozgalom magyar jellegét még jobban kidomborította. Mikor apánk mandátumhoz jutott ismét Szolnok megyében (1939. május végén), és már mint képviselő Magyar Szó címmel napilapot indított újra (1939),

erősen támadta a Volksbundot, Bleyer Jakabot³⁴⁶ és Basch Ferencet³⁴⁷, a hitleri élettér elméletet, stb., a magyarság rovására szánt terjeszkedést. Népgyűléseken és a lapban sűrűn hangoztatta elveit ilyen értelemben. Emiatt most már nemcsak a zsidó hirdetések hiányoztak, hanem a német befolyású nagyvállalatok is elzárkóztak a szokásos „pauszálék” és kommunikék elől.

12. Teleki és Apánk

Meskó Zoltán működése Teleki Pál miniszterelnöksége alatt még intenzívebb lett (1939. febr. 15- 1942. ápr. eleje). Maga Teleki akarta, hogy ez az ellenzéki lap naponta háromszor megjelenjen. Különben is már 1920 óta apánk személyesen jóban volt Telekivel, ezzel a talpig becsületes és lelkes magyar „professzor politikussal”. A Magyar Szónak déli és esti megjelentetésére is Teleki adott engedélyt. Volt idő, mikor hétfő reggel is kijött apánk a „Szózat” c. hétfői hetilapja, és egyben mindennap a reggeli-déli-esti Magyar Szó: Reggeli Magyar Szó, stb. címmel. Sajnos, anyagi segítség továbbra sem volt, de a nép vette a lapokat. A példányszám is felment bátor független hangja miatt. Teleki halálakor (1942) a lap 3. oldalán parentáltuk el őt, az apánk diktálta szavakkal: „Ágyútalpakon kellene eltemetni, mert

³⁴⁶ Bleyer Jakab (Dunacséb, 1874 – Budapest, 1933) irodalomtörténész, egyetemi tanár, miniszter, az MTA I. tagja. Egyetemi tanulmányait Budapesten végezte, ahol 1897-ben bölcsészdoktori diplomát szerzett. 1897-től budapesti gimnáziumi, 1900-tól soproni főreáliskolai tanár volt. 1903-1904-ben állami ösztöndíjjal a müncheni és lipcsei egyetemeken képezte tovább magát. Hazatérése után ismét gimnáziumi tanár, majd 1905-től egyetemi magántanár lett. 1908-tól a kolozsvári, 1911-1919 között, ill. 1921-től a budapesti egyetemen a német irodalomtörténet tanára volt. 1919. augusztus 15. – 1920. december 16. között a nemzeti kisebbségek minisztere a Friedrich-, a Huszár-, a Simonyi-Semadam- és a Teleki-kormányokban. 1924-ben alapította a pángermanizmus elveit, a németek kulturális fölényét hirdető Ungarländischer Deutscher Volksbildungs-Vereint. 1920-tól a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártjának nemzetgyűlési, 1926-tól az Egységespárt országgyűlési képviselője volt. Fő törekvései közé tartozott a német hatás kimutatása a magyar irodalomban.

³⁴⁷ Basch Ferenc Antal (Zürich, 1901 – Budapest, 1946) a magyarországi Volksbund vezetője. Egyetemi tanulmányait 1920-1924 között Bleyer Jakab tanítványaként a budapesti tudományegyetemen végezte. 1925-1934 között a Magyarországi Német Közművelődési Egyesület titkára volt. A harmincas évek elejétől szélsőséges nacionalista politikát folytatott, majd fokozatosan a német nemzetiszocializmus híve lett. 1934-ben a német közművelődési egyesület főtitkára, de a „magyar nemzet megsértése” miatt ellene hozott ítélet következtében kénytelen volt lemondani. 1938-ban megalakította a nácibarát Magyarországi Németek Népi Szövetségét (Volksbund), melynek elnöke lett. A II. világháború idején igyekezett a magyarországi németeket a nácizmus szolgálatába állítani. 1940-ben Hitler a magyarországi német népcsoport vezetőjévé nevezte ki. 1944 végén Németországba menekült, de 1945-ben kiadták Mo-nak. Mint háborús bűnöst halálra ítélték és kivégezték.

mint egyetlen katona állt ki a nemzet önállósága mellett.” Én írtam ezt a cikket az ő gondolataival.

Ez időben jó viszonyban volt a képviselő Bajcsy-Zsilinszky Endrével (régí fajvédő politikussal), aki helyeselte parlamenti fölshözlálásait és független magyar irányzatát, mialatt apánk nem adta föl és tovább is hangoztatta az eredeti nyilas elveket is. Tatán Bajcsyt kibuktatta egy Kenyeres Balázs nevű Gömbös-párti zsidó (nem tévesztendő össze a nagy jobboldali orvosprofesszorral!). Gömbös pártja szedett-vedett volt, Marton Béla³⁴⁸ irányította a szervezését, ez Gömbös halála után is irányító szerepet játszott; nagy kártyás, aki állandó anyagi zavarokkal küzdött. Mikor a német bevonult, 1944. márc. 19-én Gestapó emberek behatoltak Bajcsy lakására, hogy letartóztassák. Ő revolverrel támadt rájuk, de megsebesítették és elfogták. Még azon a nyáron (1944) úgy látszik, mérsékelték a németek a nyomást és túlkapásokat. Bajcsyt, mint mentelmi jogú képviselőt szabadon engedték. Ekkor nyáron Szemere Béla és apám, az én jelenlétemben, figyelmeztette Bajcsy-Zsilinszkyt, hogy rejtőzzön, vonuljon „illegalitásba”. Mert ő ekkor még nem bujdosott, szabadon járkált, és csak később tudtuk meg, hogy a németek újra letartóztatták. (nem a nyilasok!). Szálasi azonban, úgy látszik legalább, nem tett vagy nem tehetett érte semmit. Kivégzéséről apánk már csak a börtönben értesült. Ezt a szomorú eseményt és a budapesti „nyilas” túlkapásokat: voltaképp az ellenőrzés teljes hiányát a csöcselék fölött, apánk a börtönben vele együtt szenvedő szálasisita vezetőknek többször a szemére hányta; a lehetetlen helyzet volt csak mentségük. Mert összeomlás volt ez már, de az okt. 15 utáni kormány számlájára íródott minden. A vérengzés a csöcselék műve volt...

³⁴⁸ Marton Béla (Budapest, 1896 - ?,?) katonatiszt, politikus, országgyűlési képviselő. Eredetileg hivatásos katonatiszt volt. Az I. világháború után részt vett a MOVE létrehozásában, amelynek ügyvezető igazgatója lett. A MOVE 1919. eleji feloszlátását követően lakásáról irányította a szervezet illegális tevékenységét. A Tanácsköztársaság idején Bécsbe szökött, ahol bekapcsolódott az Antibolsevista Komité szervezésébe, és részt vett a bécsi magyar nagykövetség kifosztásában. Bekapcsolódott a szegedi szervezkedésbe is; tagja lett a „Tizenkét Kapitány” nevű csoportosulásnak (Gömbössel Kozmával), és országos elnöke lett az újjászerveződő MOVE-nek. 1921-ben részese volt a Prónay Pál vezetésével folyó lajtabánsági kalandnak. 1922-től dászentmiklósi birtokán gazdálkodott. 1931. októberében egy időközi választáson az Egységes Párt jelöltjeként országgyűlési képviselővé választották az alberti kerületben. 1932-ben országos ügyvezető főtitkára lett a Nemzeti Egység Pártjának. E minőségében az egész országban az ő nevéhez fűződött a párt szervezeteinek létrehozása (1933. június 15.). 1935-ben, majd 1939-ben ismét országgyűlési képviselő lett. Vezetője volt a Nemzeti Munkaközpont nevű jobboldali munkásszervezetnek. 1945 után valószínűleg Ausztráliában élt.

Apánknak börtönbeli népszerűségét akkor láttam meg, mikor engem is elítéltek, és 56 után úgyszólván minden börtönt megjártam, ahol előbb ő tartózkodott: Gyűjtő, Jobb (?), Csillag, Vác, „M Z”, Mária-Noszra. A foglyok, de még a régi fegyőrök is tisztelettel és szeretettel beszéltek róla.

13. Egyéb párt és politikai emlékek: 1939-44

1939-ben apánk nagyon elkedvetlenedett, bár harcát folytatta. Ő előre látott mindent, optimizmusát teljesen elvesztette. 1941 után passzív lett. De már az Anschlusskor kezdődött apánk németellenessége (előbb is mindig óvatos volt). Lengyelország lerohanása után tisztán látta a pángermán veszélyt. Akkor bizony németek ellen írni bátor dolog volt. Ilyenfajta cikkeit: a német élettér ellen, stb., a Magyar Szó vezércikkeiből részleteket a Magyar Rádió visszatérően beolvasott: az ő cikkeit, az enyémekeket, Turbók Gyuláét, aki ekkor nálunk szerkesztő volt, a szokásos napilapi szemlékben. A Magyar Szó így Teleki fegyvere lett ezen a vonalon, mert kormánylapok sem mertek, vagy merhettek ily szabadon írni. (Apánknak sok szálásista barátja is helyeselt és örült, hogy jobboldalról hangzik el ilyen korrektív bírálat.) Teleki szubvencionálta egy időben a három napilapot, nem is lehetett volna e nélkül fenntartani (mint mondtam, sem németbarát, vagy ettől függő, sem zsidó nagytőke nem támogatta, ilyenektől soha azelőtt kezdettől, sem később nem kaptunk semmit!). Apánk igazán passzív tehát Teleki halála után lett (1942. ápr.),³⁴⁹ de már a hitleri ...ség³⁵⁰ tetőpontján hangoztatta aggályait, pl. a német élettér ellen. Már a háború kitörésekor tisztán látta: „ezt a háborút a németek csak elveszíthetik”. Csak a nyugati hatalmakkal összefogva győzhetek volna; Amerika belépése pedig eldöntött mindent a baloldal javára: a ...nizmus³⁵¹ javára!

³⁴⁹ A szerző rosszul emlékszik vissza, Teleki 1941. április 3-án lett öngyilkos.

³⁵⁰ Itt a szöveg nem olvasható.

³⁵¹ A szöveg sajnos itt sem olvasható. (Talán kommunizmust írhatott a szerző?)

Mikor Bárdossy³⁵²bejelentette a hadüzenetet, apánk a képviselőházban a képviselők közt sürgette: tessék kivizsgálni a kassai bombázás hátterét (és ettől függetlenül is a nyugat felé való hadüzenetet a legélesebben támadta). A kb. 640 képviselő és felsőházi tag, beleszámítva a szocialistákat is, nem tiltakozott, csak hallgatott vagy helyeselt a hadüzenet kapcsán, csupán a nyilas Meskó Zoltán tiltakozott. Mikor M. Z. ezért 5 évet kapott, mint háborús bűnös, azért mert NYILT ÜLÉSEN nem szólalt föl a háború ellen, akkor ugyanezen okon MINDEN képviselőt el lehetett ítélni: Tildyt is, a szocdemeket is. És ha a 640 törvényhozót elítélik ezért háborús bűnősként, akkor az egyetlen Meskó Zoltánnál kellett volna enyhítő körülményül venni, hogy a Ház folyosóján hangosan, élesen és ismételten követelte a kassai bombázás kivizsgálását és tiltakozott a háborúba lépés ellen; nem számítva lapja cikkeit!

Apánk tehát mégis „háborús bűnös” lett: igazában azért, mert antiszemita és kommunista-ellenes volt, így kapott életfogytiglant. Antiszemizmus keresztyéni mérsékletű volt, a kommunizmus-szocializmus bajairól pedig többször ismételt „vonathasonlata”: „Nem fogok a moszkvai gyorsra fölszállni, ha Debrecenbe akarok menni a magyar néphez!” Egyes keresztyének ugyanis azt mondták, hogy ő kommunista, mert gyökeres komoly földreformot akart. (Az Egyesült Államokban is, a...³⁵³évek elején egy fiatal cisztercita magyar, az angolnyelvű disszertációjában, mely Magyarország két háború közti politikájáról szólt, Meskó Zoltán marxistának nevezte a földreform- és egyéb hasonló programok miatt: idézte pedig ezekre az 1932-i washingtoni kongresszusi napló felszólalását. Valaki beolvasott kikapott szemelvényeket akkor pártunk programjából, hogy szemléltesse „Hitler előre törését” Magyarországon, és hogy milyen destrukció ez! Ugyanakkor az amerikai sajtó, tankönyvek, közvélemény állandóan támadta a magyar „feudalizmust”, a parasztság elnyomását, el is

³⁵² Bárdossy László (Szombathely, 1890 – Budapest, 1946) politikus, diplomata, külügyminiszter, majd miniszterelnök. Jogi tanulmányai elvégzése után 1913-ban a vallás –és közoktatásügyi minisztériumban kezdte pályafutását. 1922-től a külügyminisztériumban a sajtóosztály helyettes vezetője, 1924-től vezetője volt. 1930-tól a londoni magyar nagykövetség tanácsosaként, 1934-től bukaresti követként szolgált. Horthy 1941-ben külügyminiszterré, Teleki Pál halála után, 1941 április 3-án miniszterelnökké nevezte ki. Szerepe volt a Jugoszlávia elleni támadás előkészítésében és végrehajtásában. A kassai repülőtérről hivatkozva, az alkotmányt megsértve, a parlament hozzájárulása nélkül hadat üzent a Szovjetunióknak (1941. június 27.), majd az USA-nak is (1941. december). 1942. március 7-én, elsősorban a kormányzóhelyettesi tisztség körüli Horthyval támadt ellentéte miatt kénytelen volt lemondani, de távozása után is aktív, németbarát politikát folytatott. 1944 őszén Sopronban vezető tagja volt a Törvényhozók Nemzeti Szövetségének. A Népbírság mint háborús bűnöst halálra ítélte, majd kivégezték.

³⁵³ A szöveg itt hiányos, így sajnos nem tudható meg a disszertáció készítésének ideje, a szerző életrajzából a hetvenes évek tűnnek kikövetkeztethetőnek.

túlozva a tényeket! Egyszerre, mert úgy látszott, hitleri oldalról jön a javulás, meg kellett bélyegezni! És a naiv doktorandus tényként kezeli a célzatos felszólalás adatait. A fiatal pap neve: Major Márk³⁵⁴.)

A moszkvaiak közvetlen a háború előtt kezdtek az európai diplomáciába belépni és civilizálódni. Apánk: „Ha frakkot húznak is, csak kommunista hóhérok maradnak...” A Gömbös-oldalon indult és hirtelen megnyilasodott Hubay és társai mentek német diadalokat ünnepelni a német követségre. Mikor a háború elején voltak ilyen diadalok. A követség úgy látszik elfelejtette meghívni őket, mert kint az utcán álltak zöldingben karszalaggal és vigyázzban, karlendítve, állták a sorfalat, míg az ablakból le nem integettek nekik. Apánk a parlamentben heves gúnnyal kifakadt ez ellen: „Ott álltak a lószarban és lucsokban, hólében: a magyar nép politikusai...”; de aztán ugyanezek elmentek a Hitler-Sztalin közti rövid barátság idején a szovjet követségre is, „nyilasegyenruhában kaviárt falni” – apánk éles bírálata szerint. (Az ostoba Meskó Laci is, unokatestvérünk, aki a lapnál kisegített, mikor 1938. nov. végén Tibor testét hazahoztuk Rimaszécsról a bajai családi sírba, és Laci maradt pár napig a lapnál, a maga ötletéből ilyen címet adott a német-szovjet közeledésnek: „Nemzeti szocialista lett Oroszország!” Apánk nagyon dühös lett e miatt, mikor, későn már, tudomására jutott!)

14. Baloldal

A szociáldemokraták ellen is egyedül álltuk a harcot; mert a kormány és a kereszténypárt egyszerűen tudomásul vette, hogy az ipari munkásság a szocdem „tulajdona” (a kereszténypárt gyöngécské, „ker. szocializmusa” csak a lelkiismeretük elaltatására szolgált).

A marxisták rögtön fölismerték az igazi ellenséget, és teljes dühvel támadták: Reisinger Ferenc ököllel ment neki apánknak a Ház folyosóján egy parlamenti beszéde miatt. (Malasits

³⁵⁴ Major Márk Imre, OCist (Csácsbozsok, 1923 – Bochum, Németország, 2000) ciszterci rendi pap, tanár, történész. A budapesti cisztercita gimnáziumban érettségizett, majd belépett a rendbe. 1945-ben tette első fogadalmát. A teológiát Budapesten a Bernardinum növendékeként végezte. 1949-ben szentelték pappá. Pásztón, Törökszentmiklóson, majd Jászárokszálláson volt káplán, és a Zrínyi Gimnáziumban hittanár. 1967-ben az USA-ba emigrált. Fort Worth-ben (Texas) volt lelkész. 1972-1976 között az University of Plano-n tanított történelmet. 1981-ben visszatért Európába és a 1985-ig a Kastl-i magyar gimnázium igazgatója volt. Haláláig az esseni egyházmegye magyar lelkészeként szolgált.

Géza³⁵⁵ szocdem azonban később szépen nyilatkozott apánkról: apánk is többször dicsérte Malasitsot, becsülte őszinte szocializmusáért. Malasits egyszerű lakatosmunkásból lett győri képviselő.) Kéthly Anna is dühösen támadta Meskót nem egyszer. Ezek a marxisták „védett terület” voltak az u.n. jobboldali kormánypárt szemében: ellenjelölteket nem igen állítottak, csöndes megegyezéssel övék voltak az ipari-munkás kerületek; a Nép Szava³⁵⁶ kormányszubvenciót élvezett mindig, amit a nyilas lapok, a Nemzet Szava sosem kapott, kivéve 1941 után a Magyar Szót. Hallgattak igazában a szocdemek a zsidó gyárosokról is, de apánk szabadon beszélt. Odakiáltotta Fábián Bélának³⁵⁷: „Azokról a bérekről beszéljen, amiket apósa birtokán fizetnek a zselléreknek! Fábián apósa ugyanis a nagybirtokos Okányi Schwarz volt, maga Fábián is fényűző villában élt.

15. Párttagok mentése az összeomlás idején

Erről más összefüggésben is szó volt már. Eltűntették az előfizetők névsorait, vagyis elégettük. A központban a párttagokét is, mielőtt a kommunisták kezére eshettek volna. Szegény Bornemisza Gábor³⁵⁸, a Virradat szerkesztője, otthagyta minden iratát szabadon...Az előfizetők listái, elismervények a cikkekért, stencil-listák, mind ott a hivatalban szép rendben, szinte várva a kommunista kézre jutást...Azt mondta: „Le kell pecsételni őket, és jól

³⁵⁵ Malasits Géza (Budapest, 1874 – Budapest, 1948) tisztviselő, politikus, országgyűlési képviselő. Eredetileg lakatosként, majd villanyszerelőként dolgozott. Bejárta egész Európát, évekig élt Londonban, ahol a Workingman College hallgatója volt. 1893-ban belépett az SZDP-be, 1895-ben az Óbudai Munkásképző elnökévé választották. 1904-1919 között a Mo-i Vas-és Fémmunkások Szövetségének titkára, majd az SZDP vezetőségi tagja volt. 1924-től 1944-ig Győr város mandátumával nemzetgyűlési, majd országgyűlési képviselő volt. 1944-ben a németek letartóztatták, és koncentrációs táborba hurcolták. Hazatérése után a vasas szakszervezet tisztviselője és az SZDP országgyűlési képviselője, a Peyer-szárny tagja volt.

³⁵⁶ Helyesen: Népszava

³⁵⁷ Fábián Béla (Tállya, 1889 – San Juan, Puerto Rico, 1966) ügyvéd, publicista, politikus, országgyűlési képviselő. Tanulmányait a bécsi és budapesti egyetemen végezte. Ügyvédjelöltként Vázsonyi Vilmos titkára volt. 1915-ben bevonult katonának, de hadifogságba esett. 1918-ban szökött meg és tért haza. A Tanácsközt. idején antikommunista magatartása miatt letartóztatták. 1920-1922 között a budapesti törvényhatósági bizottság tagja volt. 1922-1939 között a Nemzeti Demokrata Párt, ill. az Egyesült Szabadelvű és Demokrata Ellenzék országgyűlési képviselőjeként politizált. 1920-tól önálló ügyvéd is volt, ill. publicisztikai, irodalmi tevékenységet is kifejtett. A német megszállás idején letartóztatták és koncentrációs táborba hurcolták. Nem tért vissza Magyarországra, az USA-ban telepedett le. A jobboldali emigráció egyik vezéralakja volt.

³⁵⁸ Bornemisza Gábor (? - ?) újságíró, szerkesztő. Több nyilas lapnál dolgozott.

megőrizni, mert nagy lesz az értékük!” (Lesz hamarosan, - de a kommunistáknak!) A „lepecsételéssel” talán biztosítani akarta, hogy ezek nem törjék föl! Bementem a Virradathoz, a Virradat embereivel elégettetem mindent. Tiltakoztak ugyan, de csak égettünk, égettünk. (NB. Érdekem volt nekem is!) Nálunk is mindent elégettünk. Könyvemet, a Magyarság Hívását is. Ezt a könyvet, apánk eszméivel, én írtam, de ő átnézett, megbeszélte mindent. Még Teleki Pál idején jelent meg az államosított Athenaeumnál, és a magyar nyilaskeresztes eszme, jobboldaliság kézikönyve lett, párton fölüli jelleggel (lásd a szemináriumokat!).

16. Barátok és nembarátok Meskó Zoltán politikai pályáján

Apánk alapvetőleg a kereszténypárthoz tartozott volna, ha ezek komolyan képviselik a szocializmust, a szegénység érdekeit. Sok kereszténypártival jóban volt, a legitimista ker. párti Griger Miklóssal nagyon jóban. (Ez a Griger bátor, a népért harcoló, szókimondó ember volt, derék katolikus pap. Gömbös szemébe vágta annak idején: „Hazudott, hazudott, hazudott!” – Gömbös ugyanis azt mondta, addig nem lesz ház-feloszlatás, amíg az általános-titkos szavazatot törvénybe nem iktatták. Nem tartotta meg ezt! Mert egyszer csak bejön a parlamentbe, az ülés vége felé, fölemeli a kezét, hogy szólni akar, szót kér. A miniszterelnöki székéből fölment a jegyzőhöz és átadta neki a Kormányzó leiratát: hogy az országgyűlés elnapolja magát. Mindenki föllélegzett, mert féltek a föloszlatástól...A felolvasás után még egyszer csak odamegy és átad egy másik leiratot: most már a feloszlatastról szólót! Az öreg Griger kikelt magából, a pad tetejére ugrott és úgy kiáltotta: „Hazudott, hazudott, hazudott!” De Gömbös oda se hederített rá. Hasonló fölháborodás volt apánké, mikor Hubay beadta a nemzetiség törvényjavaslatát, Kárpátalja visszatérése után, Teleki alatt. Apánk úgy verte a padot teljes erejéből és kiáltotta: „Hazaárulás!”, hogy a pad leszakadt!!)

A kereszténypártból apánk igen szerette Reibal Mihályt³⁵⁹, Turi Bélát³⁶⁰, Payr Hugót³⁶¹, de nem állhatta Zichy Jánost³⁶² és Wolff Károlyt³⁶³.

Ernszt Sándort³⁶⁴ erélytelennek tartotta. Meizlert (később Maróthy-Meizlert Károlyt) még ker. párti korában is nagyra becsülte, végig nagyon jóban voltak. A kisgazdáknál Eckhardt

³⁵⁹ Helyesen: Reibel Mihály (Párdány, 1889 - ?, ?) római katolikus esperes-plébános, politikus, országgyűlési képviselő. Teológiai tanulmányait Temesvárott végezte, Nagykárolyfalván lett káplán, majd segédplébános Dolácon és Katolikus Legényegyesület igazgatója Temesvárott. A temesvári levante összeesküvés miatt a román hadbíróóság elítélte, és két évig Nagyszebenben raboskodott. 1921 végén, mint politikai foglyot kicserélték. Ekkor Elekre került, ahol káplánként és hitoktatóként tevékenykedett. Később Eleken plébános és iskolaigazgató lett. Megalapította az eleki hitelszövetkezetet, építőiparos és borszövetkezeteket is. 1935-ben a NEP-párti képviselővel szemben a Keresztény Gazdasági Párt programjával választották képviselővé.

³⁶⁰ Turi Béla (Esztergom, 1875 - ?, ?) római katolikus lelkész, hitoktató, újságíró, politikus, országgyűlési képviselő. A budapesti egyetem teológiai fakultását végezte el, 1898-ban szentelték pappá. A nagyszombati gimnázium hittanára lett, és a néppárti Alkotmány c. lap cikkírója. 1902-ben belső munkatársa, 1906-ban szerkesztője lett a lapnak. A Tanácsköztársaság után a Nemzeti Újságnak (az Alkotmány utódja) lett felelős szerkesztője. 1920-ban Alsólendván választották a KGSZP nemzetgyűlési képviselőjévé. 1922-ben kibukott, csak 1926-ban választották meg ismét, ezúttal Ötvenben. 1924-ben prelátus-kanonokká nevezték ki. Rengeteget publikált egyházi orgánumban. 1931-ben ismét a Keresztény Gazdasági Párt programjával lett képviselő. Tagja volt a 33-as bizottságnak.

³⁶¹ Payr Hugó (Budapest, 1888 – Budapest, 1976) újságíró, birkózó, politikus, országgyűlési képviselő. A budapesti tudományegyetemen filozófiát hallgatott, majd újságíró és a fővárosi Népszálló gondnoka lett. Az MTK sportolójaként megnyerte a kötöttfogású országos bajnokságot (1906). A londoni olimpián (1908) kötöttfogású kisnehézsúlyban, ill. a nehézsúlyban a 4. helyezett volt. Négyyszer szerepelt a válogatottban. Az I. világháború idején a Budapesti Hírlap munkatársaként haditudósító volt. Később a Déli Hírlap szerkesztőjeként dolgozott. A Tanácsköztársaság bukása után a budapesti népelelmezési üzemek vezetője volt (1919-1925). 1925-től a kormánypárt fővárosi szervezetének, az Egységes Községi Polgári Párt titkáráként politizált. 1930-tól tagja Budapest törvényhatósági bizottságának. 1931-től kormánypárti programmal országgyűlési képviselővé választották. A Gömbös-kormány alatt kilépett a kormánypártból és csatlakozott a legitimista Keresztény Gazdasági és Szociális Párthoz. 1939-ben kibukott a parlamentből. Visszavonult a politikától, Rt elnök lett. 1944-ben részt vett a németellenes ellenállási mozgalomban. 1947 nyarán Balogh István Független Magyar Demokrata Pártjának budapesti vezetője lett. Az 1956-os forradalomban legitimista programmal lépett fel.

³⁶² gróf Zichy János (Nagyláng, 1868 – Nagyláng, 1944) nagybirtokos, politikus, miniszter, az MTA ig. tagja. Jogi tanulmányainak befejezése után, 1892-ben államtudományi doktor lett. 1894-től a főrendiház tagja lett. 1896-1918 között országgyűlési képviselő volt. Éveken át a Néppárt elnöke volt, majd 1903-ban lemondott és 1906-ban csatlakozott az Alkotmánypárthoz, melynek feloszlata után a Munkapárt tagja lett. 1910-1913 és 1918. május 8. – október 31. között vallás-és közoktatásügyi miniszter volt a Khuen-Héderváry-, a Lukács-, ill. a Wekerle-kormányokban. A Tanácsköztársaság idején részt vesz Bécsben az ellenforradalmi mozgalomban. 1922-től ismét országgyűlési képviselő volt haláláig. 1922-ben létrehozta a legitimista Nemzeti Összetartás Társaskörét, később a Keresztény Gazdasági és Szociális Pártot, amelynek elnöke volt.

³⁶³ Wolff Károly: lásd 54. sz. lábjegyzet.

Tibort³⁶⁵ nem nagyon szerette, azt tartotta, hogy mióta ez vette át a vezetést a pártjukban, lealkudták Gaál Gaszton³⁶⁶ igazi népi programját, (úgyis volt, megalkudtak!). De megvédte Eckhardtot nyílt beszédben, mikor a háború alatt ez kinn maradt nyugaton és (nyílt titok volt)

³⁶⁴ Ernszt Sándor (Galgóc, 1870 – Budapest, 1938) pápai prelátus, politikus, országgyűlési képviselő, miniszter. 1892-ben szentelték pappá. Nagyölveden, majd Pozsonyban volt segédlelkész. 1901-ben a keresztény-konzervatív Néppárt programjával lett országgyűlési képviselő. Ettől kezdve – kisebb megszakításokkal – a képviselőház tagja volt. 1897-től az Országos Néplap szerkesztője, 1908-tól a Katolikus Népszövetség vezetője volt. 1918-ban megalakította a Keresztény Szociális Gazdasági Pártot. A Tanácsközt. alatt Bécsbe emigrált, ahol részt vett az Antibolsevista Komité létrehozásában. Pártja 1919-ben fuzionált Friedrich pártjával. Az így létrejött Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja programjával 1920-tól ismét képviselő lett. 1922-től nagyváradi kanonokként, majd pápai prelátusként szolgált. 1922-ben a Wolff-féle Keresztény Nemzeti Egység Pártjához csatlakozott. 1930. szeptember 28-tól 1931. december 26-ig a Bethlen-, majd a Károlyi-kormányban népjóléti és munkaügyi, 1931. augusztus 24-től december 16-ig közoktatásügyi miniszter volt.

³⁶⁵ Eckhardt Tibor (Makó, 1888 – New York, 1972): politikus, ügyvéd, országgyűlési képviselő. Berlinben, Párizsban s a bp.-i tudományegyetemen tanult, 1908-ban Bp.-en államtudományi doktorátust szerzett. Pályáját vármegyei tisztviselőként kezdte, 1918-ban Torda–Aranyos vm.-ben főszolgabíró s az ún. önkéntes karhatalom parancsnoka. 1919–20-ban az aradi, majd a szegedi ellenforradalmi kormány miniszterelnökségének sajtóügyeit irányította. 1922-ben a Keresztény Kisgazdapárt listáján nemzetgyűlési képviselő lett. 1923-ban az Ébredő Magyarok Egyesülete egyik alapítója és elnöke volt, a Magyar Nemzeti Függetlenségi (Fajvédő) Párt egyik vezetője, 1928-tól a Magyar Revíziós Liga ügyvezető alelnöke. Az 1926. évi országgyűlési választásokon kisebbségben maradt. 1930-tól a Független Kisgazdapárt tagja, Gaál Gaszton halála után a párt elnöke (1932–40) volt. 1931-től Miskolc, 1933-tól Mezőcsát országgyűlési képviselője volt. 1934–35-ben Gömbös Gyula miniszterelnöksége idején, mint Magyarország népszövetségi főmegbízottja eredményesen képviselte a magyar érdekeket a Sándor jugoszláv király meggyilkolása miatt keletkezett feszült helyzetben; 1936-tól titkos tanácsos; országgyűlési képviselő (1935–39; 1939–41). 1940-ben lemondott a FKgP elnökségéről. 1935 után ellenezte a német orientációt, az angolszász irányzat híve volt. A kormányzó és Teleki Pál miniszterelnök megbízásából 1940 nyarán az USA-ba ment, hogy ott kapcsolatokat építsen ki; nem tért vissza. Előadó lett a georgetowni egyetemen. 1945 után a szovjetellenes és antikommunista emigráció egyik vezéralakja, a Magyar Nemzeti Tanács egyik megszervezője és végrehajtó bizottsági tagja lett.

³⁶⁶ Gaál Gaszton (Székesfehérvár, 1868 – Balatonboglár, 1932) nagybirtokos, politikus, országgyűlési képviselő, a Nemzetgyűlés elnöke. 1906-ban függetlenségi és 48-as programmal szerzett képviselői mandátumot. A Tanácsköztársaság bukása után Somogy, Tolna és Baranya vármegye kormánybiztosa, majd Somogy vm. főispánja lett. 1920-ban kisgazdapárti képviselőként került be a nemzetgyűlésbe, amely 1921-ben elnökévé választotta. 1922-ben, az új kormánypárt, az Egységes párt alelnöke lett, azonban 1922. augusztusában, a kormány tervezett adóügyi intézkedései miatt, kilépett a kormánypártból. 1926-ban megalakította az Agrár-Pártot. 1931 őszén az újonnan létrehozott Független Kisgazdapárt elnökévé választották.

építgette a magyarság szálait az angolszászok felé; Kállay Miklós³⁶⁷ küldte ki New Yorkba³⁶⁸, hogy tapogatózzon, minden eshetőségre elkészülve. A szélsőjobb többsége ezért „hazaárulónak” bélyegezte meg Eckhardtot, s ez ellen apánk nyíltan fölszólt. Matolcsy Mátyás, még mint kezdő politikus (nem volt még nyilas, sőt a Szálasi párt sem létezett; közgazdász volt) megküldte MZ-nak a földbirtokreformról szóló igen értékes könyvét. Végig jóban voltak.

A régi fajvédő Lendvayval³⁶⁹ jóban volt, de ez lassan elhallgatta a fajvédelmet, nagy legitimista lett (vagy mindig volt?!), és balra tolódott. A Magyar Nemzethez került 1938-ban és utána. Ennél a lapnál, melyet Imrédy³⁷⁰ alapított, de a lap hamar szembefordult Imrédyvel,

³⁶⁷ Kállay Miklós (Nagyhalász, 1887 – New York, Egyesült Államok, 1967) politikus, államtitkár, miniszter, miniszterelnök. Genfben és Münchenben tanult, majd Budapesten szerzett jogi doktorátust. 1920-1922 között a nagykállói járás főszolgabírója, 1922-1929-ig Szabolcs vármegye főispánja volt. 1929-1930 között kereskedelemügyi államtitkár, 1931-ben országgyűlési képviselő lett, kormánypárti programmal. 1932-1935 között a Gömbös-kormány földművelésügyi minisztere volt. 1936-1942 között az Országos Öntözési Hivatal elnöki posztját töltötte be. 1942. március 9-én Horthy Bárdossy helyére miniszterelnöknek nevezte ki. Nem akarta teljesen megszakítani a nyugati hatalmakhoz fűződő kapcsolatait. 1944. március 19-én menekülni kényszerült: a budapesti török nagykövetségen kért menedékjogot. Később ezt önként elhagyta, mire a németek elfogták, és koncentrációs táborba hurcolták. 1945 után előbb Olaszországban, majd 1951-től az USA-ban telepedett le.

³⁶⁸ A szerző itt tévesen emlékszik vissza. Eckhardt 1940 nyarán Horthy Miklós és Teleki Pál megbízásából távozott az Egyesült Államokba.

³⁶⁹ Helyesen: Lendvai István (Budapest, 1888 – Szombathely, 1945) újságíró, költő, országgyűlési képviselő. Előbb Szegeden, majd Budapesten több lap munkatársa volt. Versei az Életben és a Nyugatban jelentek meg. Az I. világháború után a keresztény-nemzeti irányzat képviselője lett. 1919-től a Központi Sajtóvállalat lapjaiba írt, 1923-ban Cegléden fajvédő programmal képviselővé választották. A II. világháború idején elfordult korábbi elveitől, a Magyar Nemzet munkatársa lett, hová Nimród álnéven a német fasizmust bíráló cikkeket írt. 1944-ben a nyilasok elfogták és Tapolcára, Zalaegerszegre, végül Szombathelyre hurcolták. Itt halt meg a börtönben.

³⁷⁰ Imrédy Béla (Budapest, 1891 – Budapest, 1946) politikus, miniszter, miniszterelnök. Jogi tanulmányai után pénzügyi gyakornok, 1919-től 1921-ig a pénzügyminisztériumban teljesített szolgálatot. 1921-ben a Takarékpénztárak és Bankok Egyesületének (TÉBE) titkára, 1924-ben főtitkára lett. 1926-tól a Magyar Nemzeti Bank (MNB) ig. helyettese, 1928-tól igazgatója. Részt vett több jelentős nemzetközi gazdasági konferencián. 1932. okt. 1-től 1935. jan. 6-ig a Gömbös-kormány pénzügyminisztere, felsőházi tag. Lemondása után a kormányzó az MNB elnökévé nevezte ki. 1938. márt. 9-én közgazdaságügyi tárcanélküli miniszter, 1938. máj. 14-én miniszterelnök lett. 1939. jan. 6-án megindította a fasiszta Magyar Élet Mozgalmat. 1939. febr. 16-án a konzervatív és a polgári ellenzék – zsidó származását bizonyítva – megbuktatta. Kilépett a kormánypártból (1940. okt.) s létrehozta a Magyar Megújulás Pártját, amely a Magyar Nemzeti Szocialista Párttal lépett szövetségre. 1944 tavaszától a Keleti Arcvonal Bajtársi Szövetség elnöke. 1944. máj. 23-tól aug. 7-ig mint a Sztójay-kormány közgazdasági minisztere, komoly erőfeszítéseket tett, hogy a m. gazdasági életet teljes egészében a német hadicélok szolgálatába állítsa. 1944 őszén részt vett a háborút támogató Törvényhozók Nemzeti Szövetsége munkájában. 1946. febr.-ban mint háborús bűnöst a Népbíróság halálra ítélte; kivégezték.

mihelyt kijött a zsidótörvény. Lendvay és Kunszery Gyula³⁷¹ volt a bátor szókimondó. (Kunszery: „Kárpát-Duna-Zagyva-nagyhazának” ferdítette gúnyosan a Szálasí-adta nevet; ez ugyanis a Danubia vagy Dunai Egyesült Államokat javasolta minden nép egyenlő hazájául a Kárpát-medencében és Kárpát-Duna-nagyhazának hívta.)

Visszatérve apánkra: jóban volt a Hangya vezetőivel, Wünscher Frigyessel³⁷², a Gazdák Biztosítójánál Láng Lajossal³⁷³, ezek régi politikai életének kezdeteire menő kapcsolatok voltak. A kisgazdánál a tolnai képviselővel, Klein Tónival³⁷⁴ (csak így emlegette mindig, sokszor együtt voltak); Sokorópátkai Szabó Istvánnal és Máyer Jánossal³⁷⁵, aki szintén

³⁷¹ Kunszery Gyula (Budapest, 1906 – Budapest, 1973) költő, újságíró, irodalomtörténész, országgyűlési képviselő. A budapesti tudományegyetemen szerzett magyar-német szakos tanári oklevelet, magyar irodalomból, nyelvészetből és esztétikából doktorált. Először gimnáziumban tanított. Költeményei, novellái a húszas évek közepétől jelentek meg az Élet-ben, Képes Krónikában, tanulmányai a Katholikus Szemlében, a Jelenkorban. A harmincas években a Nyugat és az Új Idők novellapályázatainak díjat nyert. Hitler-ellenes publicisztikai tevékenységet fejtett ki a Magyar Nemzet és a Mai Nap hasábjain. Cikkeivel kihívta a jobboldali sajtó támadását. A véleménynyilvánítás szabadságáért szállt síkra a Magyar írók bűnperei (Bp., 1942) c. kötetében is. A német megszállás idején bujkálnia kellett. 1945 után újra a Magyar Nemzet munkatársa volt; 1947-ben a Katolikus Demokrata Néppárt listáján országgyűlési képviselő lett de mandátumáról hamarosan lemondott. Pesterzsébeten tanított. 1955-től az Új Ember belső munkatársa volt. A hatvanas évek elejétől rendszeresen írt a Magyar Hírlap, Élet és Irodalom, Élet és Tudomány c. lapokba és folytatta irodalomtörténeti munkásságát.

³⁷² Wünscher Frigyes (Budapest, 1892 – Budapest, 1946) üzletember, gazdasági szakíró. Berlinben a kereskedelmi főiskolán végezte tanulmányait, majd a budapesti tudományegyetemen államtudományi doktori oklevelet szerzett. 1919-ben csatlakozott a szegedi ellenforradalmi csoportosuláshoz. A titkos társaságok tagja lett. 1921-1933 között a Magyar Távirati Iroda ügyvezető igazgatója, 1934-ben a Hangya Fogyasztási Szövetkezet vezérigazgatója, 1938-ban alelnöke és tőzsdetanácsosa volt. 1945-ben állásvesztésre ítélték és háborús bűnösségét megállapítva ügyét a népbíróság elé utalták. A felelősségre vonás előtt meghalt.

³⁷³ Láng Lajos (Ajnácskő, 1885 – Budapest, 1952) jogtanácsos, felsőházi tag. A budapesti egyetem jogi doktorátust, majd ügyvédi képesítést nyert. 1915-ben a Magyar Bank és Kereskedelmi Rt (később Angol-Magyar Bank) jogügyi osztályára került, majd a bank jogtanácsosa, igazgatósági, majd végrehajtó bizottsági tagja, 1945-től vezetője lett. 1928-ban beválasztották a főváros törvényhatósági bizottságába, 1933-1939 között felsőházi tag volt. 1944-ben a németek letartóztatták.

³⁷⁴ Klein Antal (Gádor, 1885 - ?, ?) földbirtokos, főispán, politikus, országgyűlési képviselő. A budapesti tudományegyetemen avatták jogi doktorrá. Hosszabb külföldi tanulmányút után bírói pályára lépett, de betegsége miatt otthagyta és visszavonult gazdálkodni birtokára, Biritópusztára. A Tanácsköztársaság bukása után Tolna vármegyében részt vett a Kisgazda Párt alakításában. 1920. májusában Tolna vármegye főispánjává nevezték ki. A második nemzetgyűlésnek egységes párti programmal lett képviselője. 1927-ben is tolnai választókerületet képviselte az országgyűlésbe, és 1931-ben is újraválasztották. Később kilépett a kormánypártból és a Független Kisgazdapárthoz csatlakozott. 1935-ben negyedszer választották meg. Élesen ostromozta a Volksbund működését. 1939-ben a párt Tolna megyei listáján szerzett ismét mandátumot. Az FKgP egyik legtekintélyesebb képviselője volt.

³⁷⁵ Helyesen: Mayer János.

miniszter lett, mind a kettő őszintén képviselte az agrár érdekeket, a magyar népet. Máyerrel nagyon jóban volt, de nem igen szerette Nagyatádit (aki 1919-ben erősen elhajlott a vörösök felé!).

Sok „csizmással” tartott jóbaráti kapcsolatot végig, 1920 óta: Patacsy Dénessel, Kuna P. Andrással³⁷⁶ (Ez a kettő, meg Sokorópátkai állandó gúny tárgyai voltak a pesti vicclapoknak és zsidóújságoknak, melyek buta parasztnak tüntették föl őket. Egyik pesti vicclap állandó cikke volt „Sokorópátkai és Patacsy Dénes, vagy Patacsy és Kuna-Pé” költött levelezése, primitív politikai nézetekkel, helyesírási hibákkal; az állandó karikatúra úgy ábrázolta őket, ahogy földön ülve valami dézsán írják a levelet, mellettük boros flaska és csizmájuk a földön, bütykös mezitlábuk előtérben...Ez volt a pesti tónus az u.n. népi előretörés és fasizmus idején.).

Jóbarátja volt a paksi Erdélyi Aladár³⁷⁷, Czettler Jenő³⁷⁸ is, és a koronaügyész Váry Albert³⁷⁹; aztán Udvardy János, a sokkal fiatalabb Marschalkó Lajos³⁸⁰ újságíró is (ez mind kezdő

³⁷⁶ Kuna P. András (Kunszentmárton, 1866 - ?, ?) gazdálkodó, politikus, országgyűlési képviselő. Három évet szolgált a cs. és kir. 68. sz. gyalogezredben, ahonnan tizedesi rangban bocsátották el. 1889 óta gazdálkodott falujában. Részt vett az I. világháború harcaiban. Kezdetől fogva szervezte az Országos Földművespárt Szolnok megyei szervezeteit, egy ideig a párt megyei alelnöke is volt. 1921-ben választották meg Kunszentmárton képviselőjének. 1922-ben és 1926-ban egyhangúlag választották újra, de 1931-ben kemény csatát kellett vívnia a mandátumért. Tevékenyen részt vett sok társadalmi és szövetkezeti egyesülés munkájában.

³⁷⁷ Erdélyi Aladár (Tótszerdahely, 1880 – Paks, 1949) jogász, perjogi író, politikus, országgyűlési képviselő. A budapesti egyetemen végezte jogi tanulmányait. 1907-ben ügyvédi oklevelet szerzett és megnyitotta saját irodáját. A pozsonyi egyetem magántanárrá nevezte ki. Részt vett az I. világháborúban, majd 1922-ben nemzetgyűlési képviselővé választották. 1931-ben kilépett az Egységes Pártból. 1934-ben a Kisgazdapárt képviselője lett, de 1935-ben végleg visszavonult a politikai élettől. Haláláig a birtokán gazdálkodott.

³⁷⁸ Czettler Jenő (Jászárokszállás, 1879 - ?, 1954) közgazdász, egyetemi tanár, politikus, országgyűlési képviselő, a Képviselőház alelnöke, felsőházi tag. Egyetemi tanulmányai befejezése után 1901-től a Földművelésügyi Minisztérium közgazdasági osztályán dolgozott. 1918-ban a Magyar Gazdaszövetség igazgatója, majd alelnöke lett földművelésügyi államtitkári címmel. A Tanácsközt. bukása után a budapesti egyetem közgazdasági karán lett egyetemi tanár. 1920-ban kisgazdapárti programmal képviselővé választották, 1921-ben kilépett a pártból, csatlakozott a disszidensekhez, majd a Keresztény Gazdasági és Szociális Párt egyik vezetője lett. 1927-től a képviselőház alelnöke, 1937-től felsőházi tag lett. A Társadalmi Egyesületek Szövetségének társelnöke volt.

³⁷⁹ Váry Albert (Makó, 1875 – Csengőd, 1953) ügyvéd, főügyész, politikus, országgyűlési képviselő. Rövid ideig ügyvéd volt, majd 1904-től vidéki bíró, 1908-tól budapesti királyi ügyész, 1914-től sajtóügyész, az I. világháború idején sajtócenzor pozíciókat töltött be. 1918-ban a budapesti ügyészség vezetésével bízták meg, majd a Tanácsköztársaság bukása után főügyész lett. 1920-tól az Igazságügyminisztériumban teljesített szolgálatot. 1921-től koronaügyész-helyettes, 1926-1939 között budapesti ügyvéd és egységes párti országgyűlési képviselő volt.

újságíró a mi Pesti Újságunknál is ott volt, még tőkével is hozzájárult! Derék jó magyar ember volt Marschalkó!).

Pósta Sándor³⁸¹ kardvívó világbajnok gyerekkori barátja volt apánknak Baján, párttagunk is volt. (Anyánk osztálytársának és életre szóló barátnőjének, Vali néninek temetésén, 1979. januárjában, ott volt Pósta Sándor özvegye is, Pósta Péter anyja; még mondta, hogy egyszer majd összejövünk elbeszélgetni a múltakról!)

Bethlen István miniszterelnökkel, akit úgy hívtak „a Gazda”, személyesen igen jóban volt, még a kezdeti időkből (1919-1920), de egyáltalán nem pártvonalon; sokszor élesen összeütköztek a Házban és folyosón; csipkelődve vitatkoztak. Erre jól emlékszem, érdekelve vagyok benne: Együtt voltak Bethlen és apám; jött Ripka Ferenc³⁸² főpolgármester. Bethlen mondja neki: „Miért nem veszed föl a Zoltán fiát a fővároshoz?” Ripka: „Tud németül? Mert akkor föl vesszük!” Nosza tanultam németül... Apánk elment utána Ripkához: akkor már az angolt is kívánt. Végül Apám: „Feri bácsi, nem hotelportást akarok nevelni a fiamból!” Sok huzavonára fölvettek. (A német megszállás idején Bethlent Horthy menyé, Edelsheim-Gyulay Ilona maszkírozta, hogy az utcán a németek föl ne ismerjék: stuccolta a bajuszát, arcát talán puderozta vagy festette? A németek nem is fogták el, de igen az oroszok! Lásd előbb!)

³⁸⁰ Marschalkó Lajos (Hajdúböszörmény, 1903 – München, NSZK, 1968) író, újságíró. Pályafutását fajvédő és jobboldali lapoknál kezdte, a Fehér Újság, a Magyar Jövő, majd a Hajdúföld munkatársa, 1934-ben a Debreceni Újság felelős szerkesztője volt. 1936-ban Budapestre költözött, s ettől kezdve regényíróként is szerepelt a fővárosi lapok hasábjain. 1945-ben Németországba távozott, ahol a szélsőjobboldali emigráció vezető publicistája lett. 1951-1954 között az Új Magyarország főmunkatársaként tevékenykedett, 1960-ban ő szerkesztette Münchenben a Hídfe Trianoni Almanachot.

³⁸¹ Pósta Sándor (Pánd, 1888 – Budapest, 1952) vívó, fogorvos, politikus. A kardvívás egyéni olimpiai bajnoka az 1924-es párizsi olimpián, ahol tagja volt a II. helyezett kard- és III. helyezett törcsapatnak is. Mint a Műegyetemi Atlétikai Futball Club (MAFC) tagja öt alkalommal volt tör-, négy alkalommal kardvívó válogatott. Orvosi hivatása mellett sportújságírással és sportkarikatúra-rajzolással is foglalkozott. A Magyar Nemzeti Szocialista Földműves- és Munkáspárt aktív tagja volt.

³⁸² Ripka Ferenc (Isaszeg, 1871 – Budapest, 1944) politikus, főpolgármester, felsőházi tag. Jogi tanulmányai után újságíró, később a Ganz-féle villamossági társaság vezető főtitkára, majd a fővárosi gázművek vezérigazgató-helyettese, később vezérigazgatója volt. Bethlen István miniszterelnök által a főváros vezetésének közvetlen kézbe vételére 1924-ben szervezett Községi Polgári Párt vezetője lett. 1924-től a főváros főpolgármesteri hatáskörrel felruházott kormánybiztosa, 1925-1932 között polgármestere volt. 1927-től a felsőház tagja lett. Nevéhez fűződött a Délbudai Gázgyár építése.

Nagyon szerette apánk Keresztes-Fischer testvérét³⁸³ a kabinetirodánál (de nem a minisztert³⁸⁴), Szász minisztert is (Szász Lajos³⁸⁵, 1946-ban mint nyilast kivégezték!); Tasnády-Nagy Andrást³⁸⁶ nagyra becsülte, Almásy házelnököt is. Az időnek előtte elhunyt

³⁸³ Keresztes-Fischer Lajos (Pécs, 1884 – Vöcklabruck, Ausztria, 1948) hivatásos katonatiszt, a Kormányzó Katonai Irodájának főnöke, főhadsegéd, tábornok, altábornagy. 1895-1899 között a kőszegi katonai alreáliskolát, 1899-1902 között a morvaféhermentplomi katonai főreáliskolát végezte el. 1902-ben a mödlingi katonai műszaki akadémia hallgatója volt. 1905-ben avatták tüzérhadnaggyá. 1909-1912 között a bécsi Hadiiskola hallgatója volt. Az I. világháborúban különböző vezérkari tiszti beosztásokban, 1919-ben a Nemzeti Hadsereg fővezérségén szolgált. 1920-ban Kormányzó Katonai Irodájának beosztottja, majd - különböző magas beosztások után - 1935-ben az Iroda főnöke lett. 1939-től főhadsegéd is volt. 1934-ben tábornokká, 1937-ben altábornaggyá, 1940-ben tüzér tábornokká, 1941-ben vezérezredessé léptették elő. 1938 májusától szeptember végéig a Honvéd Vezérkar főnöke volt. 1943-ban nyugdíjazták, 1944-ben a németek testvérével, Ferencsel együtt deportálták. A dachau koncentrációs táborból szabadult. Ausztriában telepedett le.

³⁸⁴ A „miniszter”: Keresztes-Fischer Ferenc (Pécs, 1881 – Bécs, 1948) főispán, politikus, országgyűlési képviselő, belügyminiszter. A budapesti egyetemen végzett jogi tanulmányokat. 1919-ben a megszállt Pécsen az ellenforradalmi mozgalmak egyik szervezője volt. 1921-től Baranya vármegye és Pécs, 1925-től egyúttal Somogy vm. főispánja volt. 1931-1935 között belügyminiszter volt a Károlyi- és Gömbös-kormányban, közben országgyűlési képviselőként is politizált. 1936-ban lett a Felsőház tagja. A Pénzügyi Központ elnökévé választották. 1938-1944 között ismét belügyminiszter volt az Imrédy-, Teleki-, Bárdossy- és Kállay-kormányban. A II. világháború idején Horthy személyes környezetéhez tartozott, az angol orientáció képviselője volt. A német megszállás után a Gestapo elfogta és németországi koncentrációs táborba hurcolta. Kiszabadulása után Bécsben telepedett le, ahol hamar elhunyt.

³⁸⁵ Szász Lajos (Szatmárnémeti, 1888 – Budapest, 1946) politikus, országgyűlési képviselő, államtitkár, miniszter. A budapesti egyetemen jogot végzett. 1919-től a Pénzügyminisztériumban titkár, 1935-től a minisztérium költségvetési osztályának vezetője volt. 1937-1942 között pénzügyminisztériumi államtitkár volt a Darányi-, az Imrédy-, a Teleki- és a Bárdossy-kormányban. A jobboldali Magyar Élet Pártja listáján Kecskemét országgyűlési képviselőjeként is tevékenykedett 1939-1944 között. 1942-1944 között közellátásügyi tárca nélküli miniszter, 1944. március 22.-augusztus 29. között iparügyi, 1944. augusztus 7-29. között kereskedelmi és közlekedésügyi miniszter volt. A Szálasi-kormányban újra kereskedelem és közlekedésügyi miniszteri posztot töltött be. A nyilas Törvényhozók Nemzeti Szövetségének elnöke volt. A Népbíróság halálra ítélte és kivégezték.

³⁸⁶ Tasnádi Nagy András (Budapest, 1882 – Budapest, 1956) politikus, országgyűlési képviselő, államtitkár, miniszter, a Képviselőház elnöke. A budapesti egyetemen avatták a jog- és államtudomány doktorává. 1908-tól ügyvédként, 1910-1925 között a MÁV ügyészeként, 1925-1926 között főügyészeként tevékenykedett. 1933-1935 között igazságügyminiszteri államtitkár, 1935-1938 között a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium politikai államtitkára volt. Hajdúszoboszló országgyűlési képviselőjévé választották 1936-1939 között a Nemzeti Egység Pártja, 1939-1944 között a MÉP listáján. A NEP országos elnökévé választották 1938-ban. 1938-1939 között igazságügyminiszter, 1939-1945 között a Képviselőház elnöke volt. Elnökségi tagja volt a nyilas Törvényhozók Nemzeti Szövetségének. A Népbíróság háborús bűnösneként elítélte.

Gaál Gasztont, a kisgazdapárt igazi lelkét, dicsérte és szerette (utóbb sokat hangoztatta: „A kisgazdapárt elárulta Gaál Gasztont!”).

Nem állhatta általában a „polgári demokratákat”. A kormánypártban Usettyt³⁸⁷, Berky Gyulát³⁸⁸, Gömböst (ezt sokat szidta, karrieristának tartotta!), Reményi-Schneller Lajost³⁸⁹, pénzügyminisztert, aki Baján volt képviselő, a Gömböstől Szálasiékhoz átvágódott Rajnisszt és Hubayt átállásaik miatt, nem mert „megtértek” volna, hanem mert „megéreztek a konjunktúrát”. Így mondta: „Hubay úr megírta dicsőítő cikkét a miskolci Purim-bálról, aztán egy év múlva zöldinget öltött és nyilas lett...”

Szerette a nyilasok közt Kórody Bélát³⁹⁰, a két Matolcsy testvért, Zsengellér Józsefet³⁹¹ (ceglédi képv.), Mokcsayt³⁹², Halmay Jánost³⁹³ (ez nagyon derék, egyenes magyar ember

³⁸⁷ Dr. Usetty Béla (Budapest, 1887 - ?, ?) ügyvéd, politikus, országgyűlési képviselő. A budapesti egyetemen szerzett jog- és államtudományi doktorátust. Hosszabb nyugat-európai tanulmányút után Budapesten nyitott ügyvédi irodát. 1920-ban Keresztény Községi Párt jelöltjeként a főváros törvényhatósági bizottságának tagjává választották. Később az Egységes Községi Polgári Párthoz csatlakozott. 1926-ban lett egységes párti országgyűlési képviselő. Később újból mandátumot szerzett.

³⁸⁸ Berki Gyula (Zaláta, 1884 - ?, ?) közgazdasági író, publicista, politikus, országgyűlési képviselő. Közgazdasági tanulmányait a kolozsvári egyetemen végezte. 1906-ban írta első munkáját a mezőgazdasági munkások helyzetéről. Birtokán gazdálkodott, számos gazdasági intézmény irányított. 1919 után az Országos Kisgazdapárt titkára, majd az egyesült Kisgazdapárt igazgatója volt. Tevékeny szerepet játszott az Egységes Párt létrehozásában. 1920-1935 között kisgazdapárti, majd egységes párti képviselő volt. 1931-től az Országos Faluszövetség igazgatójává választották.

³⁸⁹ Reményi-Schneller Lajos (Budapest, 1892 – Budapest, 1946) pénzügyi szakember, politikus, országgyűlési képviselő, pénzügyminiszter. Pályafutását a Magyar Leszámitó és Pénzváltó Banknál kezdte 1923-tól a bank igazgatója volt. Ő alapította az Egyesült Malomipari Rt-t. 1935-től a Gömbös-kormány földbirtok-politikai műveleteinek ellátásával megbízott Magyar Földhitelintézetek Országos Szövetségének vezérigazgatójaként tevékenykedett. 1935-ben a bajai kerületben kormánypárti programmal országgyűlési képviselővé választották. 1938-1944 között pénzügyminiszter volt a Darányi-, az Imrédy-, a Teleki-, a Bárdossy-, a Kállay-, a Sztójay-, a Lakatos és a Szálasi-kormányban. Egyes kormányokban gazdasági csúcsminiszteri megbízatása is volt. Németbarát politikát folytatott. Mint háborús főbűnöst a Népbíróság ítélete alapján kivégezték.

³⁹⁰ Helyesen: Dr. Kórody Tibor (Budapest, 1904 - ?, ?) újságíró, politikus, országgyűlési képviselő. A budapesti tudományegyetemen szerzett jogtudományi doktorátust. Később Párizsban élt, és elvégezte a diplomáciai akadémiát. 1934-ben csatlakozott a Festetics-féle nemzeti szocialista párthoz. 1935-ben már főkerület vezetője volt pártjának, és ideológiai kérdésekkel foglalkozott. A nemzeti szocialista mozgalom társadalomtudományi programját ő állította össze. Később a Szálasi-Hubay-féle Nyilaskeresztes Párt tagja lett. 1939-ben a párt Szabolcs és Ung vármegyei listáján választották országgyűlési képviselővé. Munkatársa volt az Összetartás c. lapnak, ill. később a Magyarorságnak.

volt). Szálasival nem volt személyes kapcsolata (talán sosem találkoztak, mert 1944. okt. 15. után, mikor Szálasi igazán bekerült a parlamentbe, apánk már teljesen visszavonult). Szerette Rácz Kálmánt³⁹⁴, is, ez is nagyon dicsérte apánkat. Rácz K. ott volt Szálasi első párttagjai közt, de aztán visszavonult a politikától, kb. 39 táján, értékes történelmi-politikai könyveket írt.

17. Rabtársak

Sok, legtöbb rabtársa cellatársa is volt, de a cellák összetételét tervszerűen időről időre változtatták, keverték a rabtartók. Itt azokat említjük, akiket apánk maga is emlegetett.

³⁹¹ Zsengeller József (Cegléd, 1896 - ?, ?) csendőrtiszt, politikus, országgyűlési képviselő. Az I. világháborúban az orosz fronton harcolt. A honvédtiszti kiegészítő vizsgát Sopronban tette le. A harctéren tanúsított bátor magatartásáért 8 kitüntetésben részesült. 1918-ban a csendőrséghez minősítették át, itt teljesített szolgálatot 1939-ig, mikor is csendőrszázadosként nyugdíjazását kérte. Az 1939-es választásokon a ceglédi kerület nyilas képviselője lett.

³⁹² Mokcsay Dezső (Ungmogyorós, 1886 - ?, ?) katonatiszt, politikus, országgyűlési képviselő. A nagyváradai hadapródiskola után a munkácsi 11. honvéd gyalogezrednél teljesített szolgálatot. Bécsben végezte el a hadbiztosi tanfolyamot és a hadiiskolát. Az I. világháborúban, mint hadbiztos és vezérkari tiszt több kitüntetést szerzett. Ezredesi ranggal vonult nyugdíjba, és bekapcsolódott a szélsőjobboldali politikába. A Nyilaskeresztes Párt egyik alapító tagja volt. 1939-ben Budapesten választották meg országgyűlési képviselőnek. Főként közgazdasági és szociálpolitikai kérdésekkel foglalkozott.

³⁹³ Halmai János (Pécsvárad, 1897 - ?, ?) katonatiszt, politikus, országgyűlési képviselő. Az I. világháborúban, mint katonatiszt három fronton harcolt. A háború után katonatisztként folytatta pályafutását. Részt vett a Pécs szerb megszállása alatt szervezett ellenforradalomban. 1939-ben Kalocsán, öt jelölttel szemben abszolút többséggel választották meg országgyűlési képviselőnek a Nyilaskeresztes Párt programjával, de pártonkívüliként.

³⁹⁴ Rácz Kálmán (Komárom, 1888 – Svájc, 1951) katonatiszt, író, politikus, országgyűlési képviselő. A Ludovika Akadémia elvégzése után az I. honvéd huszárezredben teljesített szolgálatot. Részt vett az I. világháborúban. 1916-ban orosz fogságba esett. Hazatérve, 1918-ban egyik alapítója volt a MOVE-nek. 1919. februárjában letartóztatták és a Tanácsköztársaság alatt is börtönben ült. 1920 után tevékenyen részt vett az irredenta mozgalmakban. A harmincas évek elején szembefordult a kormánnyal és egy időben baloldali körökkel lépett kapcsolatba. 1935-ben viszont már a Gömbös-párti, 1939-ben pedig nyilas programmal választották meg országgyűlési képviselőnek, miután előzőleg Imrédyvel is szembefordult. 1941-ben kilépett a Nyilaskeresztes pártból és féléves kormánytámogatással Független Magyar Szocialista Párt néven új nyilas ellenpártot alapított. 1944-ben a németek letartóztatták, Mauthausenbe hurcolták. 1944-ben szabadult ki és visszatért Magyarországra. 1948-ban Svájcban telepedett le, és ott is halt meg.

Rabtársra volt Czigány József ezredes (csendőr-ezds); Lékai László³⁹⁵prímás; a kommunista Marosán; szintén kommunista Kádár János és Kállai Gyula.

A régiek közt: Regéczi Kiss Zoltán, Matolcsy (aki korán meghalt a börtönben); Mécs László (akinek kiszabadulása utáni hálás nyilatkozatát ld. előbb); Huszár Ernő plébános: apánk már öt éve nem tudott semmit a családról, akkor került be Huszár E. és elmondta neki: „Az én falumban van a fiad, Béla, anyja is ott van!” Apánk ekkor volt a legboldogabb a börtönben!! Hallhatott öt év múlva a családról. (Huszár Grósz mellett működött, talán így került be.) Tasnády-Nagy András is vele volt, meg Esterházy Pál³⁹⁶herceg, ezzel együtt mosták a lépcsőt; és Dorogi Farkas Ákos³⁹⁷polgármester, aki megjátszotta az örültet, fejére borította a küblit, apa rászólt: „Ákos, ne játszd meg, úgyse hiszik el!” Végül is D. Farkas igazán megörült...

³⁹⁵ Lékai László (Zalalövő, 1910 – Esztergom, 1986) bíboros, prímás, esztergomi érsek. 1934-ben fejezte be teológiai és bölcséleti tanulmányait Rómában, ahol ugyanekkor pappá szentelték. 1936-ban teológiai doktori oklevelet szerzett. 1936-ban káplán Ukkon, 1936-1937-ben II. prefektus a veszprémi fiúnevelő intézetben, 1937-1944 között a veszprémi szeminárium tanára volt. 1943-tól szentszéki kötekékvédő, 1944-ben püspöki tanácsos lett. 1944-1948 között püspöki titkár, 1944-1945 között Mindszenty Józseffel együtt raboskodott Sopronkőhidán. 1946-tól pápai kamarás lett. 1948-1959 között balatonlellei, 1959-1969 között zalaszentiváni, 1969-1972 között badacsonytomaji plébánosként szolgált. 1972-től c. püspök, 1974-től veszprémi apostoli kormányzó volt. 1976-tól esztergomi érsek prímás és bíboros volt, a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia elnöke.

³⁹⁶ herceg Esterházy Pál (Kismarton, 1901 – Zürich, Svájc, 1989) nagybirtokos, mecénás. A budapesti Pázmány Péter Tudományegyeteme szerzett államtudományi, majd jogi doktori fokozatot. Az Esterházy-hitbizomány uraként folytatta a Hanság telkesítését, fejlesztette az állattenyésztést. Magnemesítést létesített, korszerűsítette a badacsonyi szőlészetét, Kapuváron húsgyárat, Dombóváron malmot és sertéshizlalót létesített. Telkeket parcelláztatott és juttatott alkalmazottai számára. Műbarát és tudománypártoló volt. 1938-ban 300.000 pengős alapítványt tett az orvosi kutatás előmozdítására. A magyar képzőművészetet is támogatta. Elkészíttette Eszterházán a Haydn-domborművet, és Kismartonban a Haydn-síremléket. 1948-ban törvénytelenül letartóztatták. A Mindszenty-perben negyedrangú vádlottként valuta-bűncselekményben emeltek ellene vádat és 15 évi fegyházra ítélték. 1956-ban kiszabadult. Elhagyta az országot, Ausztriában, majd Svájcban élt.

³⁹⁷ Dorogi Farkas Ákos (Tiszakürt, 1894 – Vác, 1955) hivatalnok, politikus, polgármester. A budapesti tudományegyetemen végezte el a jogot. 1913-ban a főváros szolgálatába állt, 1919-től székesfővárosi fogalmazó, Sipőcz Jenő polgármester titkára (1920-1933), tanácsnok (1933-1939) volt. Később az elnöki, majd üzemgazdasági osztályt vezette. A német megszállás miatt lemondott Szendy Károly helyett, mint Gömbös Gyula néhai miniszterelnök bizalmasát a törvényhatósági bizottság közgyűlése polgármesterré választotta 1944. május 19-én. 1946-ban a népbíróság tízévi kényszermunkára ítélte. A börtönben megörült.

Kisemberek közül a két baracskai is vele volt, Kristó nevű; az esztergomi nyilas Varga Károly (nagyon rendes magyar fiú!); ült együtt Pósta Sándor fiával, Pósta Péterrel³⁹⁸, aki a nyilaspártban volt Szálasi titkára. A cellatársakat azonban elég sűrűn váltogatták.

Nekem is volt egy kellemetlen örült társam, három hónapig! Ez szakadatlan le-fölsétált, már alig bírtam, nekem is az agyamra kezdett menni. De aztán „zárkarendezés” jött, leváltották. Egy igazán élvezetes irodalmi körbe kerültem...

Apa rabtársa volt még Szitnyai Zoltán; közösen tápláltuk kettejüket kívülről. Rab Gusztáv is ült (Szitnyai vőtársa), de ezt zsidó irodalmi barátai hamarabb kihúzták. Szitnyai a napilapoknál erősen kompromittálta magát, mikor az Est-ből lett Pest-nél dolgozott. Cikkíró lett. Így írt: „Még mindig vannak olyan zsidók, akiknek nagyon jól megy, Lillafüreden stb. nyaralnak...”Ilyenért kapott öt évet, ezt három évre leengedték. Amint előbb elmondtam, ezt nekem köszönhette, a Bajor Lászlónál való közbenjárásomnak.

³⁹⁸ Pósta Péter (? - ?) politikus. A Nyilaskeresztes Pártban Szálasi titkára volt. 1941-ben jelent meg Az új munkaállam megalapozása c. kötete.

Irodalomjegyzék

I. Levéltári források:

Magyar Országos Levéltár
Belügyminisztérium K 149
VII. Rezervált iratok
1928-1934.

II. Sajtótermékek:

Nemzet Szava. Politikai napilap. Főszerkesztő: Meskó Zoltán
1932. november 15. - 1933. május 7. (I-II. évfolyam)
1933. november 5 - 1933. december 17. (II. évfolyam)

Pesti Újság. Gazdasági és politikai hetilap. Főszerkesztő: Meskó Zoltán
1932. június 17.

III. Dokumentumok, forráskiadványok:

Országgyűlés Képviselőházának Naplója az 1931-1936-os országgyűlésről
III-XIX. kötetek.

Kenyeres Ágnes (főszerk.): *Magyar Életrajzi Lexikon 1000-1990.* Javított, átdolgozott kiadás.
In: <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html>

Meskó Zoltán vidám históriái. Elmondja a T. Ház folyosóján.
Összegyűjtötte: Vidor Gyula
Budapest. Légrády, 1925.

Meskó Zoltán – Dr. Némethy Béla: *Hol vagy, magyar Hitler?*
Budapest. 1932.

Dr. Meskó Zoltán: *A magyarság hivatása.*
Budapest. A Nemzet Szava kiadása, 1940

Ifj. Dr. Meskó Zoltán: *Új Magyar Birodalmi Program* (Kivonat).
Budapest. 1938. március. Kiadja: Gróf Festetics Sándor vezetése alatt álló Magyar Nemzeti Szociálista Párt. (eredeti szórólap)

Országgyűlési Almanach az 1931-1936-os országgyűlésről.
szerkesztette: Haeffler István
Budapest. MTI RT., 1931.

Szinai Miklós - Szűcs László (szerk.): *Horthy Miklós titkos iratai.*
Budapest. Kossuth, 1972.

Szinai Miklós - Szűcs László (szerk.): *Bethlen István titkos iratai.*
Budapest. Kossuth, 1972.

IV. Naplók, visszaemlékezések:

Meskó Zoltán. (Meskó Lajos piarista paptanár visszaemlékezése édesapjáról.)
Egyesült Államok. 199?.
Kézirat.

Meskó Zoltán-Gyula emlékezései II.
(Diktálta 1979. júliusában, Rómában)
Kézirat.

Fiala Ferenc: *Így történt. („Egy külföldön élő budapesti magyar történész a Nyilaskeresztes Párt politikai szerepéről kérdést intézett a nemzeti kormány utolsó sajtófőnökéhez. Miután a magyar történelem egyik fontos részletének tisztázásáról van szó, itt közöljük a kérdést és a nagy érdeklődésre számot tartó választ.”)*

In: http://m.lasphost.com/hardenberg/index-elemei/okt15/fiala_igytortent.htm

Karsai Elek (szerk.): *„Szálasi naplója”. A nyilasmozgalom a II. világháború idején.*
Budapest. Kossuth, 1978.

Koltai (Kaufer) Tibor: *1998-ban leírt visszaemlékezése.*

In: http://www.mozsa.hu/dynamic/visszaemlekezesek_elem_pdfn_1.pdf

Koós Kálmán: *Voltunk, vagyunk, leszünk. Hungarizmus.*
Buenos Aires. 1960.

Gömbös Gyula hatalomra kerülése és kormányzása 1932-1936. Antal István sajtófőnök emlékiratai.

Szerkesztette: Gergely Jenő

Budapest. Palatinus, 2004.

Horthy Miklós: *Emlékirataim.*

Budapest. Európa-História, 1990.

Magyarország 1921-1941. Zsitvay Tibor emlékiratai.

Szerkesztette: Sipos Péter

Budapest. Palatinus, Ráday Gyűjtemény, 1999.

Shvoy Kálmán titkos naplója, és emlékirata 1918-1945.

Sajtó alá rendezte: Perneki Mihály

Budapest. Kossuth, 1983.

Sulyok Dezső: *A magyar tragédia.*

Newark. A szerző kiadása, 1954.

V. Feldolgozások:

1. Könyvek:

Berend T. Iván - Ránki György: *Magyarország a fasiszta Németország „életterében” 1933-1939.*

Budapest. Közgazdasági és Jogi, 1961.

Borbándi Gyula: *Magyar politikai pályaképek 1938-1948.*

Budapest. Gondolat, 1997.

Budapest története V.

szerkesztette.: Horváth Miklós

Budapest. Akadémiai, 1980.

Dombrády Lóránd: *A Legfelsőbb Hadúr és hadserege.*

Budapest. Zrínyi, 1990.

Dombrády Lóránd: *Hadsereg és politika Magyarországon 1938-1944.*

Budapest. Kossuth, 1986.

Dósa Rudolfné: *A MOVE, 1918-1944. Egy jellegzetes magyar fasiszta szervezet.*

Budapest. Akadémiai, 1972.

Gergely Jenő: *Gömbös Gyula. Politikai pályakép.*

Budapest. Vince, 2001.

Juhász Gyula: *Magyarország külpolitikája 1919-1945.*

Budapest. Kossuth, 1988.

Juhász Gyula: *Uralkodó eszmék Magyarországon 1939-1944.*

Budapest. Kossuth, 1983.

Kónya Sándor: *Gömbös kísérlete a totális fasiszta diktatúra megteremtésére.*

Budapest. Akadémiai, 1968.

L. Nagy Zsuzsa: *Bethlen liberális ellenzéke. A liberális polgári pártok 1919-1931.*

Budapest. Akadémiai, 1980.

L. Nagy Zsuzsa: *Magyarország története 1918-1945.*

Debrecen. Multiplex Média Debrecen, 1995.

Lackó Miklós: *Nyilasok, nemzetiszocialisták 1935-1944.*

Budapest. Kossuth, 1966.

Lévai Jenő: *Horogkereszt, kaszáskereszt, nyilaskereszt.*

Budapest. Müller Károly Kiadó, 1945.

Macartney, C. A.: *October Fifteenth. A History of Modern Hungary 1929-1945.*

Edinburgh. Occidental Press, 1961.

Magyarország története 1918-1990.

szerkesztette: Pölöskei Ferenc, Gergely Jenő, Izsák Lajos

Budapest. Korona, 1995.

Magyarország története 1919-1945.

főszerkesztő: Ránki György

Budapest. Akadémiai, 1976.

Magyarországi pártprogramok 1919-1944.

szerkesztette: Gergely Jenő, Glatz Ferenc, Pölöskei Ferenc

Budapest. Kossuth, 1991.

Márkus László: *A Károlyi Gyula-kormány bel- és külpolitikája.*

Budapest. Akadémiai, 1968.

Ormos Mária: *Magyarország a két világháború korában 1914-1945.*

Debrecen. Csokonai, 1998.

Pritz Pál: *Magyarország külpolitikája Gömbös Gyula miniszterelnöksége idején 1932-1936.*

Budapest. Akadémiai, 1982.

Romsics Ignác: *Bethlen István. Politikai életrajz.*

Budapest. Magyarországtudományi Intézet, 1991.

Romsics Ignác: *Magyarország története a XX. században.*

Budapest. Osiris, 2000.

Sipos Péter: *Imrédy Béla és a Magyar Megújulás Pártja.*

Budapest. Akadémiai, 1970.

Szabó Miklós: *Politikai kultúra Magyarországon 1896-1986.*

Budapest. Atlantis Program, 1989.

Szakács Kálmán: *Kaszáskeresztesek.*

Budapest. Kossuth, 1963.

Teleki Éva: *Nyilas uralom Magyarországon 1944-1945.*

Budapest. Kossuth, 1974.

Tilkovszky Loránt: *Ez volt a Volksbund. A német népcsoportpolitika és Magyarország. 1938-1945.*

Budapest. Kossuth, 1978.

Tóth Gábor: *Ellenzéki politikai mozgalmak a Tiszántúlon a harmincas években, 1929-1939.*

Budapest. Akadémiai, 1982.

Ungváry Krisztián: *Budapest ostroma.*

Budapest. Corvina, 1998.

Vargyai Gyula: *A hadsereg politikai funkciója Magyarországon az 1930-as években.*

Budapest. Akadémiai, 1983.

Vargyai Gyula - Almási János: *Magyarország 1944. Német megszállás.*

Budapest. Nemzeti Tankönyvkiadó-Pro Homine-1944 Emlékbizottság, 1994.

Vargyai Gyula: *Magyarország a második világháborúban.*

Budapest. Korona, 2001.

Vigh Károly: *Bajcsy-Zsilinszky Endre 1886-1944. A küldetéses ember.*

Budapest. Szépirodalmi, 1992.

2. Tanulmányok, cikkek:

Csurgai Horváth József: *Háborús évek Székesfehérváron.*

In: Árgus, 2002/10.

http://www.argus.hu/2002_10/m_csurgai.html

Haraszti György: *Trapéz a lejtőn. A magyarországi zsidóság a második világháború után és az '56-os forradalomban.*

In: Confessio, 2007/1. 10-21. old.

<http://www.reformatus.hu/confessio/2007/1/8figyel2.htm>

Hubai László: *Vágó Pál meghurcolása és elégtétele. Történelmi visszaemlékezés, Jászapáti, 1920.*

In: Rassay Károly visszaemlékezése. Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltár. 867. f. R-74. 173-179. old.

Lackó Miklós: *Fasizmus Közép-Kelet-Európában.*

In: Új Írás, 1970. 12. sz. 69-79. oldal

Lackó Miklós: *Vázlat a szélsőjobb oldali mozgalmak társadalmi hátteréről az 1930-as években.*

In: Történelmi Szemle, 1962. 3-4. sz. 353-364. oldal

Máthé Áron: *A nyilas pártállam kiépítése.*

In: <http://www.xxszazadiintezet.hu/index.php?011453&d=1%20>

Miklós Zoltán: *Katonai nevelés és képzés az osztrák-magyar kiegyezéstől az I. világháború végéig (1867-1918).*

In: <https://www.zmka.hu/Forum/04otodik/kiegyezes/htm>

Murányi Gábor: *Kudarcba fűlt bojkottok a magyar parlamentben.*

In: HVG. 2006. október 28.

<http://hvg.hu/print/200643HVGFriss169.aspx>

Németh István: *A magyarországi fasiszta szervezetének működésének visszhangja a német, és magyar kormánykörökben.*

In: A Politikai Főiskola Közleményei, 1984. 1-2. sz. 140-149. oldal

Nyerges András: *Színrebotás. A szeretet, ha kirobban.*

In: <http://www.es.hu/pd/display.asp?channel=PUBLICISZTIKA0707&article=2007-021>

Paksa Rudolf: *Szélsőjobboldali pártok és mozgalmak a Horthy-korszakban.*

In: Kommentár, 2007. 5. sz. 68-75. oldal

Réti György: *Az olasz követ Horthy István haláláról.*

In: História, 1988/1.

<http://www.hik.hu/tankonyvtar/site/books/b1001/88-01-15Reti.html>

Stark Tamás: *Migrációs folyamatok a második világháború alatt.*

In: Kisebbségkutatás, 2001/4.

<http://epa.oszk.hu/00400/00462/00012/4.htm>

Udvarvölgyi Zsolt: *Adalék a magyar szélsőjobb korai történetéhez. A „Kékinges Mozgalom” betiltása.*

In: Hodossy Gyula (összeáll.): Vámbéry Antológia 2003.

Dunaszerdahely. Lilium Aurum, 2003. 146-153. old.

Udvarvölgyi Zsolt: *Fejezetek a magyar szélsőjobboldal korai történetéből: fasiszták, kékingesek és a Meskó-párt.*

In: <http://www.mek.oszk.hu/02100/02105/index.phtml>

Ungváry Krisztián: *„Nagypéntek nélkül nincs feltámadás”: Szálasi Ferenc külpolitikai elképzelései.*

In: <http://www.rev.hu/html/hu/tanulmanyok/1945elott/szalas.html>

Vonyó József: *Meskó pártja Zalában, adatok a nyilasok Zala megyei szerepéről, és a társadalmi bázisáról. (1933-1935)*

In: Zalai történeti tanulmányok, 1994. 277-303. oldal

Összefoglalás

Meskó Zoltán (1883-1959) a két világháború közötti magyar politikatörténet sajátos életutat befutó alakja volt. Katonatisztként kezdte pályafutását, amelyet 1917-ben politikusként folytatott 1944-ig. Rövid ideig több államtitkári funkciót is betöltött (kisgazdaügyi, földművelésügyi, ill. belügyi), majd 1920-ban a Kisgazdapárt megszervezésében volt kiemelkedő szerepe. A húszas években kisgazdapárti, majd egységes párti képviselőként a Parlament falai között és egyéb fórumokon is aktív politikai és közéleti tevékenységet folytatott. Csipkelődő, élcelődő megjegyzései, anekdotázásai könyv formájában is megjelentek, amely értekezésem egyik fő forrása. A kötetből egy mikszáthi figura, egy aktív és befolyásos, ugyanakkor szórakoztató és mindenből tréfát űző politikus képe bontakozik ki.

A harmincas években egyre inkább antiszemitává vált, szónoklataiban és interpellációiban is radikalizálódott és a magyar nyilas mozgalom egyik előfutáraként lépett fel. 1932. június 16-án a Parlament falai között jelentette be a *Nemzeti Szocialista Földműves és Munkáspárt* megalakulását. Értekezésem második részében az elsődleges (képviselőházi naplók, szélsőjobbaldali pártajtó) és könyvészeti forrásokat feldolgozva bemutatom Meskó parlamenti felszólalásait, a párt szervezésének folyamatát, ill. kitekintő jelleggel más, konkurens mozgalmak és pártok (fasiszta, nemzeti, nemzeti szocialista) történetét is.

Érdeemes volt továbbá megvizsgálni, hogy a korszak közszereplői naplóikban hogyan reflektáltak az egykor jobb napokat is látott Meskó fokozatos radikalizálódására és marginalizálódására.

Bár a magyar szélsőjobbaldali pártokról, különösen a nyilasokról számtalan könyv és tanulmány látott napvilágot, Meskóval történeti irodalmunk alig foglalkozott. Részletes feldolgozás is a konkurens mozgalomról, a Böszörmény Zoltán által vezetett Kaszáskeresztesekről készült. Információim szerint a Meskóhoz kapcsolódó kiadványokat még nem dolgozták fel korábban, sőt jóformán ismeretlenek még a témával foglalkozó történészek számára is. Úgy vélem, hogy Meskó Zoltán életének és politikusi pályájának a bemutatása a rendelkezésemre álló történeti és irodalmi források, ill. a fiai, Meskó Lajos és ifj. Dr. Meskó Zoltán memoárjainak a feldolgozásával megvalósítható volt PhD értekezésemben.

Magyarországon a harmincas évek kezdetén alakultak meg az első számottevő nemzeti szocialista pártocskák. Ezt megelőzően csak teljesen jelentéktelen kezdeményezések

bukkantak fel (fasiszta pártok, nemzeti pártok). A Parlamentben elsőként Meskó Zoltán képviselő lépett fel nemzeti szocialista programmal. Ezért értekezésemben felvázolom - a fasiszta pártok, a „kékinges” mozgalom történetét követően -, Meskónak és pártjának szerepét a magyar politikai életben. Azt bizonyítandóan, hogy az „ordas eszmék” a valaha tekintélyes, egykor jobb napokat látott politikus fejében mennyire sematikus és demagóg rendszerré álltak össze, számos esetben szöveghűen idézem a parlamenti felszólalásokat és újságcikkeket.

Értekezésemben bemutatom a párt és a kormányzat kapcsolatrendszerét, a párt ideológiáját, társadalmi támogatottságát, a tömegekre gyakorolt hatását, szavazóbázisát éppúgy, mint a vezetőinek személyiségét és hierarchiáját.

Dolgozatom végén, függelékként publikálom Meskó Zoltán két fiának, ifj. Dr. Meskó Zoltánnak és Meskó Lajosnak a visszaemlékezéseit, feljegyzéseit. Disszertációm készítése folytán ismételten kapcsolatba léptem Meskó Zsolt úrral, Meskó Zoltán dédunokájával. Ő juttatta el számomra ezeket a forrásértékű, izgalmas és sok részletre fényt derítő dokumentumokat. A Horthy-korszak memoárirodalma már számos esetben szolgáltatott kiegészítő információkat a történettudomány számára. A két Meskó testvér írása azonban sajátos szemszögből, a felnövekvő és apját mindenben követő gyermek perspektívájából vetíti elénk egy nem szokványos életút apró és jelentős állomásait. Az írásokban sajátosan keveredik a családi história a 20. századi Magyarország sorsfordító eseményeivel.

Meskó Lajos (sz. 1911) piarista paptanár a kilencvenes években az Egyesült Államokban vetette papírra lírikusabb stílusban íródott, kissé csapongó, indulatoktól sem mentes visszaemlékezéseit. A 11 oldalas, sűrűn teleírt kézirat híven tükrözi egy konzervatív, hithű, elveihez mindvégig ragaszkodó és emigrációba kényszerült ember nézeteit.

Ifj. Dr. Meskó Zoltán (sz. 1908) apjának már a pártszervezésben és az ideológia munkában is hű segítőtársa volt. Apját mindvégig tisztelte és becsülte, elfogultságoktól sem mentes memoárjait 1979 júliusában diktálta le Rómában egy családi összejövetelen. A 16 oldalas gépelt iratban a szikárabb stílusú, pontos és tényszerű adatközlő részek sajátosan keverednek a szubjektív kommentárokkal. A Meskó család beleegyezésével közölt emlékiratok nélkül értekezésem minden bizonnyal torzó maradt volna.

Summary

The subject of my dissertation, Mr. Zoltán Meskó (1883-1959) was a unique political personality of the interwar historical period of Hungary. He started his carrier as a military officer and switched to political activities and became a professional politician starting in 1917 continuing until 1944.

During this period he had been appointed to leading ministerial positions on several occasions (State Secretary of the Ministry of Smallholders' Affairs, Ministry of Agriculture and Ministry of Interior) and he played an outstanding role during the creation of the Smallholders' Party in 1920.

As an MP of the Smallholders' Party and later on the MP of the United Party he conducted active political and social work both within the Parliament and other circles. The book containing his jokes, anecdotes and nippy comments is the main source of this work. The readers of the book are witnessing the features of an active and influential politician (he is like a provincial character often described in the works of the famous Hungarian writer, Kálmán Mikszáth) who is at the same time a very entertaining and fun-making person.

Mr. Meskó's public speeches and parliamentary interpellations gradually became more and more radical and showing increasing elements of Antisemitism, thus he acted in the role of forerunner of the Hungarian Arrow-Cross movement. It was he who declared in the Parliament on 16th June 1932 the foundation of National Socialist Agrarians' and Workers' Party. Using primary (Parliamentary Minutes and press of the extreme right-wing parties) and secondary literature as sources in the second part of my dissertation I present Mr. Meskó's activities in the Parliament in the course of creation of the above-mentioned political party, describing at the same time the complex historical background of the characterizing the rival (fascist, national, national socialist) political movements and parties.

It was worth analysing how the public figures of the era described the gradual radicalization and later on the marginalization of the one's popularly celebrated Mr. Meskó.

Although there is a broad selection of bibliographies and studies on the extreme rightist Hungarian political parties including Arrow-Cross, the Hungarian historical science mostly missed from the hindside the person of Mr. Meskó. The most detailed study of his contemporaries is the book about the rival political movement, Scythe-Cross led by Mr.

Zoltán Böszörmény. To my best knowledge the publications and materials related to the person of Mr. Meskó were not thoroughly studied yet moreover these documents and sources are virtually unknown even for historians conducting studies in this special field.

I am convinced that the documents and the historical and other sources as well as the memoirs of Mr. Lajos Meskó and Mr. Zoltán Meskó jr. about their father made it possible to introduce the whole life and political career of Mr. Zoltán Meskó in my PhD dissertation.

The first significant precursor national socialist parties were created in Hungary in the early thirties. Prior to that we can witness only the appearance of some small insignificant extremist movements like the fascist and national parties. It was MP Zoltán Meskó who introduced a national socialist program in the Parliament. That is why I described in details the role Mr. Meskó and his party played in the Hungarian political life, introducing at the same time the contemporary history of the parallelly existing fascist parties and the so called Blue Shirt Movement. In order to illustrate how the distasteful ideas became a distorted and demagoguery system in the head of this previously respected and popularly celebrated politician I quote where necessary the parliamentary speeches and the newspaper articles by Mr. Meskó in their original form.

My dissertation describes the interrelation between the party and the government, the ideology of the party, its social basis, influence on the masses, electoral basis as well as the personalities and hierarchy of its leaders.

In the annexes attached to my dissertation I quote without any modification the memoirs and notes made by two sons of Zoltán Meskó, Mr. Lajos Meskó and Mr. Zoltán Meskó jr. In the course of my research, I have repeatedly contacted Mr. Zsolt Meskó, grand-grandson of Mr. Zoltán Meskó. Thanks to him I was able to study and publish herewith these documents representing source of historical information and interesting description of many details of contemporary political life. The memoirs dated back to the Horthy-era have already presented repeatedly additional informations valuable for the historical science. Nonetheless the memoirs of the Meskó brothers show us a plastic picture introducing the important and unimportant events of an unusual life from a viewpoint of a child following the path of his father in every way. The above mentioned memoirs represent a mixture of a family history and the history of crucial events of the last century in Hungary.

Mr. Lajos Meskó (b. 1911) Piarist teacher had written his more sentimental, sometimes discursive memoirs not lacking some of his personal emotions in the US during the nineties. This 11 page manuscript is a true reflection of a conservative, faithful and always wedded to his own opinion person forced to emigrate from his homeland.

Dr. Zoltán Meskó jr. (b. 1908) was devoted personal assistant to his father in the party building work and creating the ideological background of the political movement. He always highly evaluated and respected his father and he created his far from impartial memoir at the family gathering in Rome in July 1979. In his 16 page manuscript the personal comments create special mixture with the parts describing only the mere facts, events and data. Without the kind permission to use the memoirs of the members of the Meskó family I could not give a full picture of Zoltán Meskó thus I would be forced to miss an important leg of my dissertation.

Tartalomjegyzék

Bevezetés	2.
I. Meskó Zoltán „vidám históriái” (politikai pályája 1917-1925 között)	5.
II. Meskó politikai előfutárai	43.
1. Fasiszta pártok Magyarországon	
2. A „Kékinges Mozgalom” és annak betiltása	51.
III. Meskó Zoltán, az első magyar nemzeti szocialista	57.
1. A párt megalakítása, 1932	
2. Meskó politikai szerepvállalása 1933-ban	71.
3. Meskó leszállóágban (1934-1945)	88.
Függelék	103.
<i>Meskó Zoltán</i>	
<i>(Meskó Lajos piarista paptanár visszaemlékezése édesapjáról)</i>	104.
<i>Meskó Zoltán-Gyula emlékezései II.</i>	124.
Irodalomjegyzék	163.
Összefoglalás	172.
Summary	174.

